

આત્માને ઓળખો

:: : પાર મનનીય જાહેર પ્રવચનોનો સંગ્રહ :: :

: પ્રવચનકાર :

પૂ સહલાભમરદસ્યવેદી આચાર્ય શ્રી વિજયદાનસૂરીચરણ
મહાશાસ્ત્રના મૂખ્ય શિષ્ય, સિદ્ધાન્તમહોદય મહોપાધ્યાય
શ્રીમત્ પ્રેમવિજયજી ગણિવરના પરમ વિનેય, પૂ.
બાલબ્રહ્મચારી સમર્થ વિદ્વાન વ્યાખ્યાન
વાચસ્પતિ પંચાસપ્રવર શ્રીમદ્
રામવિજયજી ગણિવર.

પ્રકાશક : શ્રી વીરશાસન કાર્યાલય : અમદાવાદ.

મૂલ્ય : એક રૂપીઆ

ॐ : निवेदन : ॐ

अनेक शुश्रूषालु अथवा व्यापारवादी शासनप्रभावक परमाराध्य व्याख्यानवाचस्पति पन्थासप्रवर श्री-
मद् रामविश्वनाथ गणिवरना अति मननीय ने
मोक्षक रसिकताभ्या व्याख्यानोनु सारभूत अव
तारु प्रगट करवानो अमारी प्रयास यालू उ
तेमा पू प्रवचनकार महात्माना वास्तविक आशयशी
विश्व आशयने पेदा कुनारी के कर्ष उक्ति
अमारा प्रगटशी मुकाम गती होय, तदर्थ अमे
ते परम तारकनी क्षमाना अर्थि छीये तेमज
वाचको प्रत्ये पक्ष निवेदन छे के-तेमने के
कर्ष शकारपद लासे, तेमा अमारी पासिमी
शुवासो भेजवे अने अमारा प्रगटने नामे
कृपा करी पू प्रवचनकार महात्माने न वगोवे

धनछ रहीट

मुद्रा ३

—सम्पादक "जैन प्रवचन"

मुद्रक मूल्यद्वारा चिकित्सा न पटेल मुद्रप्रकारा
प्रि प्रे स पी २ म शा रे ३ अ म दा वा द

કિંચિત્—

આ પુસ્તકજ એવું છે કે-જેને પ્રસ્તાવનાની જરૂર ન હોય. અન્યકારે સ્વયં પ્રત્યેક પ્રવચનની પ્રસ્તાવના કરેલ છે, અને અતેકવિધ તાત્વિક રહસ્યોનો સ્ફોટ કરેલ છે. અન્યકારનાં પ્રવચનો આજે હજારોની માનવમેદની આતુરતા અને શાન્તચિત્તાથી સાંભળે છે. શ્રોતાને લાગે છે કે-એના અન્તરમાં કોઈ અજ્ઞાન પ્રકાશ પાડી રહેલ છે. આન્તર જીવનના તડકા-છાંયડાનો આખેહુળ ચીતાર શ્રોતાની દષ્ટિ સમક્ષ ખડો થઈ જાય છે. અન્તરમાંથી ધ્વનિ ઉઠે છે કે-કાંઈક નવિન, કાંઈક જરૂરી, કાંઈક દીવ્ય પામી રહ્યો છું, અને ત્યારે એના બાહ્ય જડરાગ-ભર્યા જીવન ઉપર એને ધૂણા ઉત્પન્ન થાય છે.

આ માત્ર થોડાંજ પ્રવચનોના સંગ્રહનું નામ ‘આત્માને ઓળખો’ સહેતુક રાખેલ છે. જગત દેહની સેવામાં, દેહની અન્દર રહેલાને ભૂલી ગયું છે. દેહની સુખશાન્તિ માટેના જ પ્રયત્નોમાં આત્માની સુખશાન્તિ વિસરાઈ ગઈ છે. જગતનું જીવન સૂચવે છે કે-જાણે આત્મા જેવી કોઈચીજ અસ્તિત્વમાં નથી. જગતની આ ભૂલભૂલામણીને આ પ્રવચનો અસિધાર રૂપ બની છેદે છે આત્માના અસ્તિત્વનો ખ્યાલ આપે છે. આત્માની ઉન્નતિ સાધવાની જરૂરીયાત દર્શાવી, એના સાધક માર્ગોનું નિર્દેશન કરાવે છે. એમાં પોતાને અને જગત માત્રને શાન્તિ કયા રીતિએ પ્રાપ્ત થાય એ દર્શાવે છે, અને માટેજ આ સંગ્રહનું નામ ‘આત્માને ઓળખો’ રાખેલ છે.

વિશ્વસેવ્ય જૈનશાસન માત્ર એકજ પ્રભુને કે અમૂક પ્રભુને જ માનતું નથી. જ્યાં જ્યાં પ્રભુત્વ, ત્યાં ત્યાં એ પ્રભુનો રીકાર કરાય છે. જૈનશાસનનું પ્રભુત્વ તે સર્વથા રાગદ્વેષનો અભાવ-નિર્મમ સમવૃત્તિ-માત્ર આત્મરમણતા : અને આ પ્રભુત્વ પ્રત્યેક આત્મા પામી શકે છે. પ્રત્યેક આત્મા પરમાત્મા બની શકે છે, અને માટેજ દેહની અન્દર રહેલા આત્માનીજ ઉન્નતિ થાય તેવું જૈનશાસનનું સાહિત્ય છે. પ્રસ્તુત ગ્રંથ એજ સાહિત્યસાગરનું એક બિન્દુ છે. આત્માને પરમાત્મા બનાવવાને માર્ગે દોરનાર અને ગતિ આપનાર આ ગ્રંથ એક એતનાશક્તિ છે.

સાધુઓ, પરમાત્માના પ્રતિનિધિ રૂપ છે પરમાત્માના માર્ગનું જગતને બાન કરાતી, એની આત્મનૌકાના નાવિકે બનનાર છે. આજે બાનાઓ અને કુદીરોની સખ્યા વધી પડી છે એમણે એને જીવનનિર્નાહનું સાધન બનાવી દીધેલ છે આથી દુનિયાને એ 'સંન્યસ્ત'ના નામ નીચે પોષાતી 'સસારીતા'એ ઉભગાવી દીધી છે પરન્તુ સાચા જૈન સાધુ-ઓના આચાર-વિચાર એથી સાવ નિરાના છે ઘણાજ જૈનેતરો પણ આજે કબૂલ કરે છે કે-આજે કાઈ પણ સ્થલે માધુતા દેખાતી હોય તો જૈન સાધુઓમા' જૈન સાધુઓ સ્વયં પોતાના જીવનને પરમાત્મ માર્ગમાથી બનાવીને જગત્ એ માર્ગનું રસિક અને પથિક બને એ માટે પ્રયત્ન કરનાર હોય છે દેહસેવામા દમાર્ધ ગએલી દુનિયાની આત્મજ્યોતિને જૈનસાધુ જગાવનાર છે

પ્રસ્તુત મન્યમાના પ્રવચનોના દાતા એક જૈન સાધુ છે એ મહાત્માના શુભ નામથી આજે જૈનો અને જૈનેતરો ખૂબ ખૂબ પગિચિત છે એઓ શ્રીમદ્ની વિદ્વતા, ગભીરતા, તલત્પર્શિ વિવેચના, સચોટ વ્યાખ્યાનશક્તિ અને સાથે નિર્પેન આગ્રિતશીલતાએ આજે એ મહાત્માને અનેકોના હૃદયરાજ બનાવ્યા છે અનેકો એમની સેવા કરે છે અનેકો એમના નામસ્મરણમા આત્મકલ્યાણ અનુભવે છે તે પૂજ્યપાદ બાન બ્રહ્મચારી, પરમ શાસનપ્રભાવક, વ્યાખ્યાનવાચસ્પાત પન્થામપ્રવર શ્રીમદ્ રામવિજયજી ગણિવર

વિ સં. ૧૯૫૨ મા પાદગ (ગૂજરાત) મા એક સાધારણ, પરન્તુ જૈનત્વની મુવિશિષ્ટ ભાવનાઓથી વાસિત કુદુમ્બમા જ્યારે એક પુત્રનો જન્મ થયો, ત્યારે ભાગેજ કાઈએ ધાર્યું હશે કે-અનેકોના તારણદાર થનાનું આ પુત્રના ભાગ્યલલાટમા આવેખાયુ છે બાલ કાલમા જ એમના પિતા સ્વર્ગવાસી થયા માતાને મન એ પુત્ર એજ જીવન હતુ સપત્તિ હતી માતાએ બાવકના જીવનને સરકારી અને તેજસ્વી બનાવ્યુ, તેમજ તે બાળકના પિતાની માતાએ પણ બાળકના જીવનમા પવિત્ર સરકારો રેડ્યા. આવુ મુયોગ્ય વાતાવરણ હોય અને એમા પૂર્વ ભવના સરકારોનો ઉદય થાય, એટલે થોડી વયમા પણ

પરમાત્મમાર્ગ પ્રતિ ખીંચાવું સ્વાભાવિક છે અને એથીજ આ બાળક સમાગમ હોવા છતાં પણ એવું હૃદય કાર્ષક જૂઠું શોધી ગળું હતું કેણું જાણે કેમેય-હૃદયને મંમારનું વાતાવરણ હુંજ ભામવું

જૈન કુટુંબના બાગીકાના જીવનમંસ્કા જૂદાજ હોય છે બાનકાલથીજ એ રાગ અને દ્વેષના વિજેતા પ્રભુને પૂજનારા અને એ પ્રભુપયના પ્રવાસી નિર્ઐશ્ય મુનિવરોની ભક્તિ જગનાગ હોય છે હાખ્ખો, કરોડો, અખ્ખો, અરે માત્રાત્મના માલિકા પણ આ પૂજન અને ભક્તિમા જીવનકલ્યાણ માને છે ત્યાથીજ જૈન બાળકના હૈયામા એક વાત રમ્યા કરે છે કે-જગતની વિપુલતમ સપત્તિ કિંવા અમર્ષાગ્નિ મતા કગ્તાય એ સપત્તિ અને સત્તાનો ત્યાગ વધારે પૂજ્ય છે ત્યાથીજ એ ત્યાગભાવના એના હૈયામા જન્મે છે આજ કારણે વણી વાગ સરકારી બાળકો પોતાના માતાપીતાની મમતિથી બાળ નયે વાગી બની, ભવિષ્યના મહાન ત્યાગી ને ઉપકારી મને છે ઈતિહાસ ઉચ્ચારે છે કે-મૂતકાલના યશની મહાત્માઓ બાનકાલથીજ નિગમ્ત થઈ સમારત્યાગી બન્યા હતા વર્તમાનના ચમકતા સીતારાઓ પણ એનીજ સાક્ષી પૂરે છે અને ભવિષ્યમા ચનાર મહાપુરુષોના વર્ણનો પણ એજ મનાતન સત્યના એકરાર રૂપ છે આ કારણે જૈન માહિત્યમંગેએ બાળદીક્ષાની મહત્તા ઉપર ભાર મૂક્યો છે સુયોગ્ય વાલીની જન જાયામા જૈનત્વના સરકાર પામેલ બાળક પૂર્વ સરકારોના મેળથી વિરક્ત બને, દીક્ષા લે, અને વૈરાગ્યવર્ધક વાતાવરણમા સુયોગ્ય ગુરુવગ્ની જાયામા જ્ઞાનાદિ પામે ત્યારે એની વિકસા, પ્રભાવકતા વૈરાગ્યવૃત્તિ અને સમ્યારિત્તા બનભલાને શિર મુખવવા પ્રેરે એવી પ્રમન હોય એ તદ્દન સ્વાભાવિક છે અને આ સ્વાભાવિકતાના પૂરાવા તરિકે આ ગ્રન્થના કેત્તિને પણ મૂખી શકાય

પ્રસ્તુત ગ્રન્થના ગચ્ચિતા બાલકાલથીજ શાસનસેવક બનનાના, આ રીતિએ અભિનાધી બન્યા હતા એ મહત્વાકાંક્ષાને જૈનત્વના સરકારોએ પોથી અને નિર્ઐશ્ય સદ્ગુરુઓના નિકટ પરિચયે વિકસાવી હૃદયમા દીક્ષા મહણ કગ્વાની-પ્રજન ભાવના પેદા થઈ, અને આખર

એ ભાવનાની પ્રજ્વલતાએ આચારનો વેગ પકડ્યો વિ. મ. ૧૬૬૯ માં અન્યથા મહાત્માએ ગધાર (ગૂજરાત) મુકામે સાધુદીક્ષા મહાશ્વ કરી

પીસમી સદીના પરમ પ્રભાવક, પાચાલ દેગોદ્ધારક, ન્યાયામ્બો-નિધિ તપોગચ્છાચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયપદ્મસૂરીશ્વરજી (આત્મારામજી) મહારાજના અનન્ય પદ્ધતિકાર, પરમ પ્રભાવક આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયપદ્મસૂરીશ્વરજી મહારાજના પદ્ધતિ, પરમ ગીતાર્થ આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્ વિજયપદ્મસૂરીશ્વરજી મહારાજના પરમ વિનેય મિદ્ધાન્તમહોદધિ મહોપાધ્યાય શ્રીમત્ પ્રેમવિજયજી ગણિતરના શિષ્ય આ મુનિશ્રી રામવિજયજીએ, સ્વાચ્છી દેહદમન દ્વારા આત્મસાધનાનો અને વિનય-અમથી વિષોપાર્જનનો માર્ગ અદ્યક્ષ કર્યો આ મહાત્માની તીવ્ર શુદ્ધિ, રિતસ્રુષ્ટ સમગ્રશક્તિ, વિનયશીલતા અને દૃઢચિત્તતા પૂર્વકની પડત પ્રવૃત્તિએ સૌને આકર્ષ્યા પૂ. પરમ ગુરુદેવ અને ગુરુદેવની છત્રછાયામાં આ મહાત્માએ ખૂબ ખૂબ આત્મવિકાસ અને જ્ઞાનાવિકાસ સાધ્યો

આ મહાત્માના પહેલા જ પ્રવચને શ્રોતાઓને મત્રમુગ્ધ બનાવ્યા એ વિચેયના અને એ પ્રભાવકતાએ ભાવિતો ખ્યાલ આપ્યો ઉજ્જવળ ભાવિ ડોખ્યા કરી રહ્યું ધીરે ધીરે એ શક્તિએ વિકાસ સાધ્યો અમલાવાદમાં આ મહાત્માની વિનેય પીછાન ચર્ધ આજે અમલાવાદમાં તેમજ બીજા અનેક શહેરો અને ગામડામાં સેકંડો સ્ત્રીપુરો આ મહાત્માના પુણ્ય પ્રવચનોના પ્રતાપે જીવનસુધાર કરી ગયા છે

અમલાવાદના તથા આતુર્માંસ પંડી ખલાત અને સુગતના આતુર્માંસ થયા તથા મુનર્ધમાં અમતા એકડો જોનોના નિમન્વણથી તેઓશ્રી વિ. મ. ૧૬૮૬ માં મુનર્ધ પરાર્થ રોજ રહેવારે ચતા આ મહાત્માના પ્રવચનોમાં હજારો સ્ત્રી પુરોની હાજરી રહેવા લાગી બહાગ્યામના ગદીગો પલ્લુ આ પુણ્ય પ્રવચનોના લાભ લઈ શકે, એ ઈચ્છાથી કેટલાક ભક્તોએ આ મહાત્માના પુણ્ય પ્રવચનો રિપોર્ટર પાસે લખાવીને છપાવવા માડ્યા અને એ સાપ્તાહિક 'જૈન પ્રવચન' આજે પણ સેકંડો વાચકોના આત્મિક આદાર રૂપ મળી ગયું છે ગવિવારના

પ્રભાતે સેકડો નેત્રો એની આતુરતા પૂર્વક રાહ જૂએ છે. આ મહાત્માનાં પુણ્ય પ્રવચનોનું જ પ્રકાશન કરવું, એ એતુ ખેપ છે. 'નૈન પ્રવચન' અફવાડિક વિષે સખ્યામધ વણુમાગના અભિપ્રાયો મળ્યા છે અને એ જાણ આ મહાત્માની વૃત્તિ ને પ્રવૃત્તિ ઉભય તરફ ઉચ્ચ સન્માન દર્શાવે છે કેટલાય નૈનેતરો આ મહાત્માના પરિચયમા આવવા બદલ પોતાની જાતને ધન્ય માને છે સારા સારા વિદ્વાનો અને ધારાશાસ્ત્રીઓ પણ આ મહાત્માના પ્રવચનો માલગી મત્રમુગ્ધ મળ્યા છે 'આત્મમર્મ'ના જાહેર પ્રવચનને અન્તે મી. જમનાદાસ માધવજી મહેતા, ખાર ઍટ હો-એ ઉચ્ચારેલા શબ્દો અને 'માન વજીવનની સાર્થકતા'ના જાહેર પ્રવચનને અન્તે વીક્સન કાવેજના પ્રોફેસર શ્રી મન્નુલાલ જમનાલાલ દ્વેએ ઉચ્ચારેલા શબ્દો, પ્રસ્તુત ગ્રન્થના વીસમે અને ચાલીસમે પાને અપાયેલ છે આ શબ્દો, એજ વાચકને ગ્રન્થકાર મહાત્માની પ્રતિભાભરી પ્રવચન-શક્તિ માટે કલ્પના કરવાને પૂરતા છે વધુમા એક વાગ વયોવૃદ્ધ સાક્ષરરત્ન શ્રીચુત કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી, આ મહાત્માના પ્રવચનનુ પાન કરવા આવેલા અને તે પછી તેઓએ પોતાનો સ્પષ્ટ અભિપ્રાય લખી મોકલેલો વાચકો એ ઉપરથી જોઈશે કે—આ મહાત્માના પ્રવચનો કેટલા પ્રતિ ભાગ્યપન્ન છે વાચકોની જાણ ખાતર તેનો અગ્રે ઉતારો અપાય છે —

શુભર્ષની રમોલ કાઝ કાઠના માજી ન્યાયાધીશ દિવાનજહાદૂર સાક્ષરરત્ન કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરીનો અભિપ્રાય.

“ મુનિ શ્રી રામવિજયજી મહાગજના વ્યાખ્યાનોની સોએ સો ટકા ખૂબી અને દીમત તો તે વ્યાખ્યાનો સાલજવાથી સમજાય, વાચ વાંચી નહિ આ જાગતનો અનુભવ લેવા માટે મેં મુનિશ્રીના “ધર્મ” ઉપગના એક વ્યાખ્યાનમા ખાસ હાજરી આપી અને તેમના પ્રભાવશાળી વક્તૃત્વનો લાલ લીધો સચોટ, સરલ અને તરત હલ્યમા ઉતરી જાય તેવી શૈલી વાપરવામા એઓ એકા છે એમનો શ્રોતાવર્ગ મહેટે લાગે કેળવણી, શીક્ષણ અને સંગા-વ્યવહારની દૃષ્ટિએ જોતા પણ મધ્યમ વર્ગનો Middle class

તો હોય છે એટલે તેમના મન ઉપર અસર કરવા માટે વ્યાખ્યાનોની ભાષા વરખાચુ લોકપ્રિય હોવી જોઈએ અને દ્રષ્ટિના કહેવથી સમજી શકાય તેવા અપાવા જોઈએ અને મુનિશ્રી ખરેખર તેજ ધોરણે વ્યાખ્યાન આપી શકેલા કરના બેઠેલી મઝઝીના હૃદયમાં પોતાના વિચારો સોમંગ પેસાડી દે છે વચમાં વચમાં પ્રશ્નોત્તર પણ થતા જાય છે ગમે તવા કરીને પ્રશ્ન એકાએક એમની સમક્ષ મૂકવામાં આવે છે છતાં પણ મગજનું સમનોદ્વર્ણ ન ખોતા પોતાની વિચારશ્રેણિમાં જુદા ન આવવા દેતા નૈયમિક હાજર જવામીના ગુણનો ઉપયોગ કરી તે પ્રશ્નો પોતે ઉત્તર આપે છે પુસ્તક રૂપે તો એમના વ્યાખ્યાનોનો માન સારજ અપાય કારણ એમના બોલેમોલ એમની ભાષણ કરવાની છગ એમના મનના ભાવનું પ્રતીક વિગેરે કાષ્ટ ટાઇપમાં મૂકી શકાય નહિ પરંતુ એ સારનું પણ જે રીતે દોહન કરવામાં આવ્યું છે તે પ્રશસ્તનીય છે છપાયેના વ્યાખ્યાનો જો મહેરોથી અને યોગ્ય જગ્યાએ ભાર દઈ વાચકમાં આવે તો જાણે મુનિજીનેજ માલગતા હોઈએ એવો આભાસ થાય છે તેનું કારણ એ છે કે જની સહે ત્યાં વ્યાખ્યાન કરતીએ ઉચ્ચારેલા શબ્દો તથા બોન સાચવી ગાખવામાં ઉતારી લેવામાં લખી લેવામાં આવેના છે અને તેથી એ વ્યાખ્યાનોનું વ્યક્તિત્વ (Individuality) જળવાઈ રહ્યું છે વ્યાખ્યાનોમાં કરતીએ આપેના બોધ તથા જણાવેલી હકીકતનું તેમજ હાલના જમાનામાં થોલી આચારોની સિધ્ધિતા સાધિતા જળવરાની આવશ્યકતા વગેરે જરૂરી વિષયોનું બહુ સારી રીતે સ્પષ્ટીકરણ થયું છે કટાક્ષરૂપે જે મમજે તેને એમણે સમત આપ્યા પણ માર્યા છે એમની ધણી હકીકત જોઈ તથા જોઈતર જન્મેને સરખી રીતે લાગુ પડે છે એટલે જ ને કેમને એ પ્રવચન વાચવાથી લાભજ મશે મુનિશ્રીના પ્રવચન આવી રીતે સંગ્રહી રાખવાનો ખાસ પ્રયાસ સ્તુત્ય છે એમ કહેવાની જરૂર નથી

આ બધાય કરતા વાચકોની દૃષ્ટિ રહામે આ પુસ્તક ધરવામા આવે છે, તેજ પૂરતું છે વાચકો સ્વયં પોતાના જ્ઞેન કે જ્ઞેનેતગ્વણના બેદને બૂલીને જો આ વાચકો, તો એ વિષે પોતાનો અભિપ્રાય બાધી શકશે તેમજ સોમને લાગશે કે-આ પુસ્તકમાથી તેઓ કાંઈક નવિન, કાંઈક જરૂરી પામી રહ્યા છે મને તેવા મુખ્ય કે દુ ખંડ પ્રમંણોમા સાચી બનીને આ અન્ય એના વાચકને શાન્તિ આપશે. મુખમા મુઝાઈ ન જાય અને દુ ખમા સ્વત્વ ન ગુમાવી બેસે એવો કીમીયો આ પુસ્તકમા પરોપકાગરસિક મહાત્માએ મતાવેલ છે

આ પુસ્તકમા આ મહાત્માએ આપેલા મુમઝ, અમદાવાદ અને પાટણ ખાતેના જાહેર પ્રવચનોનો સંગ્રહ કરામા આવ્યો છે મંકડોએ સાબરોના અને હજારોએ વાચેના આ પ્રવચનો મંગ્રહ રૂપે બહાર પાડવાનો હેતુ એજ છે કે-એના રાયનના વ્યસનીઓ એને માપ જાળવી શકે, અન્ય વિષે તો કાંઈ કહેવાનું છેજ નહિ અન્ય જ ગ્રંથ કહેવાનું કહી દે છે અનુક્રમણિકામા પેગ હેડીંગો પથ આપવામા આવ્યા છે, કે જોથી વાચકની અનુકૂળતા વધે મુદ્રશુદ્ધિ તરફ પણ પૂરતું લક્ષ્ય અપાયુજ છે, છતાં દૃષ્ટિપ-પ્રેસપેપ માત્રો અન્ય કારણે જો કાંઈ અશુદ્ધિ રહી જવા પામી હોય તે તરફ લક્ષ્ય પેરી ભરિખ્ય માટે ચેતવવા વાચકને વિનંતિ છે

અન્યકર મહાત્માના મુખ્યમા એ આતુર્માસ થયા નિ મ ૧૯૮૭ મા-ત્યાના સઘના આગ્રહથી યોગ્યતા વિચારી આ મહાત્માને ચતુર્વિધ સંવની હજારોની એકત્રિત મેદની સમક્ષ તેઓ શ્રીમદના પરમેશ્વરે બ્યાખ્યાનનાયકરૂપિત પદ ગણિપદ અને પન્માસપદ પ્રદાન કર્યું મુમઝએ આ પ્રસંગે આઠ દિવસનો લગ્ન ઉત્સવ કર્યો આજે આ મહાત્મા અનેકના જીવનોમા પહોં લાગીને આત્મિકતાનો પરિચય કરાવી રહ્યા છે એમનો ઉજવન પન્થ અને એમનું ઉજવન જીવન આજે જ્ઞેનશાસનની ઉજવનતાની જ સાક્ષી આપી રહ્યા છે જ્ઞેન સાધુની મહત્તા અહીં આવીને અનેક જ્ઞેનેતરો જોઈ શકવા છે આત્માનુવક્ષિ

જગત ધ્રુવે છે કે-એઓથી દ્વારા મળતો દુર્લભ ઉપદેશ સાર્ય
જગત સાબળે

પ્રાન્તે—વાચકને વિનિતિ છે કે કોઈ પણ જાતના કલુષિત
વાતાવગ્નુથી નહિ દોરવાતા એક વાર આ મહાત્માના પવિત્ર પરિચયમા
આવ જરૂર એમાંથી એ માણક નવિન દીન્ય પ્રકાશ પ્રાપ્ત કરશે

અનુક્રમણિકા

૧. આત્મધર્મ • શરૂ પાનુ ૧.

આત્માને પીછાનો	૩
જીવિષ્યને ન જૂલો	૫
હિતેષિ તરફ ક્યારે સફલાન જાગે ?	૬
ઉત્તમ ભાવનાઓ સાથી નાણુદ યાય છે ?	૮
ભાવના સુખ મેળવવાની અને કાર્યવાહી એથી જુદી ?	૮
ચાગ ઉત્તમ ભાવનાઓ	૧૧
આજનુ વ્યાખ્યાન શા માટે ?	૧૪
જીવનને સુધારવાની તૈયારીઓ કેટલી કરી ?	૧૬
આ જમાનામા ધર્મ કાલે કરીશુ એમ કહેવું વ્યાજબી છે ?	૧૮
ઉપકારણુદિએ ઉપદેશ દેવો એ અમારી ફરજ	૧૯
મી જમનાદાસ માધવજી મહેતાના ઉદ્ગારો	૨૦

૨. માનવજીવનની સાર્થકતા • શરૂ પાનું ૨૩.

આપણુ કિંમતી જીવન	૨૫
મનુષ્યજીવનનો મુદ્રાલેખ	૨૬
નીતિ પાપભિરતા અને ઇન્દ્રિયનિગ્રહ !	૨૮
શિષ્ટ પુરુષોની સનાહ ધર્મમા પણ સ્વીકારો !	૨૮
સાપ કરતા પાપ વધારે ભયકર છે !	૩૦
પાપની જડ ઇન્દ્રિયોની આધીનતા !	૩૨
મન પર સયમ રાખો !	૩૩

ક્યા લયથી મનોનિગ્રહ સધાય ?—એક દષ્ટાન્ત.	૩૫
અંતિમ સંજોધ.	૩૮
પ્રેરિતર મન્બુલાલ જન્મનાલાલ દવેના ઉદ્દેશો.	૪૦

૩. આત્મશુદ્ધિના ઉપાયો : શરૂ પાનું ૪૩.

સાધનને સાધ્ય ન માનો !	૪૫
આત્મશુદ્ધિનો પહેલો ઉપાય : માણસાઈ કેળવો !	૪૭
‘ મરીને ક્યાં જવું છે ? ’—એનો વિચારજ નહિ !	૫૦
ધર્મભાવના સાથી ધસાય છે ?	૫૪
ધર્મ માટે સાથી પુરસદ નથી ?	૫૫
ધર્મકળા,—સર્વ કળાનું મૂળ !	૫૭
ચાર વસ્તુઓ ખીલવવાની જરૂર.	૫૮
તજવા યોગ્યજ તજો !	૫૯
ધર્મશિક્ષણ સખધી દષ્ટાન્ત.	૬૧
કરવા યોગ્યજ કરો !	૬૫
કરવા યોગ્ય ક્રિયા કયી ?	૬૭
પ્રશસ્તીની જ પ્રશસા ને શ્રોતવ્યનું જ અવણ.	૬૯
ઉપસંહાર.	૭૦

૪. સુખનાં સાધન : શરૂ પાનું ૭૩.

તમને શાન્તિ છે ?	૭૫
સુખની વ્યાખ્યા.	૮૦
જગતનો ઉચ્ચામાં ઉચ્ચો મહાન અહિંસાધર્મ—	૮૫
ધર્મનાં—સુખનાં ત્રણ મુખ્ય સાધનો.	૮૯
સુખનું પહેલું સાધન	૯૦
શુરસેવાનું ફળ	૯૧
સુખનું બીજું સાધન	૯૨
ત્રૈવિ ભાવનાનું ફળ	૯૩
સુખનું ત્રીજું સાધન	૯૪
મમતા મૂકતાં શે મળે ?	૯૬
ઉપસંહાર	૯૭

૫ યુવાવસ્થાનો સદુપયોગ : શરૂ પાનું ૧૦૧

પ્રમળતા સાથે સંકળાએલી બચકરતા	૧૦૩
યૌવન રૂપ મહન વમળ	૧૦૫
માઓ યુવાન હોના છતા કોઈને નામ હોય ?	૧૦૭
એ ક્રાંતિવાદી યુવાનો	૧૧૦
તમારો અતરનાદ ને પૂર્વપુરોનો નહિ ?	૧૧૧
કાળા માથાનો માનની શું ન કરી શકે ? - એનું રહસ્ય	૧૧૪
પતન કયાંથી જન્મે છે ?	૧૧૭
સાધન ને સદુપયોગનો ભેદ !	૧૨૦
નવમર્જન મારે નિત્રા આવશ્યક છે !	૧૨૧

૬ સાચી શાન્તિ શરૂ પાનું ૧૨૫

સાચી શાન્તિનો અમોઘ ઉપાય	૧૨૭
શાન્તિના સાચા સાધનો મેળવવા જ નોંધાએ	૧૨૯
શાન્તિ અને અશાન્તિ આપનાર પદાર્થોના વિવેક	૧૦૨
અશાન્તિનું કારણ-કારણ	૧૦૪
તૃષ્ણાના વેગને રોકો !	૧૩૬
આનંદનો સ્વચ્છ ગળો !	૧૦૭
બુદ્ધિશક્તિનો ઉપાય	૧૩૯
મૈત્રી એજ પરમ શાન્તિનો ઉપાય છે	૧૪૧
અશાન્તિનો દવ સાચી ?	૧૪૪
આજની અવધા	૧૪૬
શીમત અને કચાલ બન્ને દુષ્ટી !	૧૪૯
હવે આવો મૂળ વાત ઉપર !	૧૫૦
મૈત્રી વિના પ્રમોદ ન હોય !	૧૫૨
ત્રીજી દારૂણ બાવના	૧૫
ચોથી ઉદાસીન બાવના	૧૫૪
ઉપસંહાર	૧૫૬

૭. યુવાનોને શિક્ષણ : શરૂ પાનું ૧૫૭.

યુવાને કોણ ?	૧૫૬
મફળનાની ચાવી	૧૬૦
આજની દશા	૧૬૧
સતશિક્ષણ	૧૬૨
વિરોધ !	૧૬૨
શાસ્ત્ર એ અંકુશ	૧૬૪
જીવનનો કાર્યક્રમ	૧૬૫
વર્તમાન દેશકાળ	૧૬૬
હું સ્વતંત્ર છું !	૧૬૮
આર્યત્વ શેમાં ?	૧૭૦
માધુ કયાં જાય ?	૧૭૧
સાચા આર્ય બનો !	૧૭૨
સ્વાધ્યાય	૧૭૩
પરમ ઔપધ.	૧૭૫
સાધુતા.	૧૭૫
સ્વાધીનતા કેળવો !	૧૭૭

૮. ધર્મનું રહસ્ય : શરૂ પાનું ૧૭૯.

સુખનું અર્થોપલ્લ	૧૮૧
ધર્મનું રહસ્ય	૧૮૩
દુનિયા કેમ ચાલે છે ?	૧૮૪
કયા ચિંતામાં છો ?	૧૮૬
બુદ્ધિ અને મહેનત.	૧૮૮
મરણ યાદ છે ?	૧૯૦
રહસ્યની પ્રાપ્તિ	૧૯૨
કુચર કોને કમાવે ?	૧૯૩
બધા કરે તે ખરું ?	૧૯૫
બુદ્ધિનો ઉપયોગ	

ધર્મની શોધ	૧૯૮
અર્થોપણાનો નાશ	૧૯૯
ધર્મની ધાડ ?	૨૦૦
કોનું વચન માન્ય ?	૨૦૨
દેવ ને ગુરૂની પીછાન	૨૦૩

૮. સાત્ત્વિક વિચારણા : શરૂ પાનું ૨૦૫.

ભિન્ન ભિન્ન વૃત્તિઓ	૨૦૭
મનુષ્યોને ઉદ્દેશીને જા માટે ?	૨૦૮
સાબળવાની ચોખ્ખતા	૨૦૮
તામસી વૃત્તિ	૨૦૯
ધર્મ અકારો સાચી ?	૨૧૧
રાગસી વૃત્તિ	૨૧૩
દુર્ગુણોનું મૂળ	૨૧૪
સુખશાંતિ રાખના આધારે ?	૨૧૫
ગુણ પણ દુર્ગુણ	૨૧૬
દયા !	૨૧૮
બધ શુ થાય ?	૨૧૮
સાત્ત્વિકી વૃત્તિ	૨૨૧
શુભ વિચારણા	૨૨૨
નાભાન કંઈ ટકે ?	૨૨૫
ઉપસહાર	૨૨૬
પૃષ્ઠાએલા પ્રશ્નોના પ્રત્યુત્તરો	૨૨૬

૧૦ જૈન દીક્ષા અને પત્રકારો : શરૂ પાનું ૨૩૩.

આસ્તિક શુ સમજે ?	૨૩૫
શુ વિચારવું છે ?	૨૩૬
ગૈરસમજીત સાચી થાય છે ?	૨૩૭
પહેલી ગૈરસમજ	૨૩૮
સાની સ્વતંત્રતા ?	૨૩૮
આસ્ત્રેયો બુદ્ધા છે !	૨૪૦

પૂરવા કરો !	૨૪૧
સગીરનું હિત બગડે છે ?	૨૪૫
હવે આવો સગીરના હિતની વાત ઉપર	૨૪૬
કાયદાની જરૂર છે ?	૨૪૭
વડોદરાનો કેસ—	૨૪૮
નવયુગ શું માગે છે ?	૨૪૮
કાયદાનો વિરોધ શા માટે ?	૨૫૧
મગીંગાનું રક્ષણ કયા હોય ?	૨૫૨
ધર્મગુરૂઓ અને યુગધર્મ	૨૫૩
ઉપસહાર	૨૫૫

૧૧. સન્યાસ દીક્ષા પ્રતિબંધક નિબંધ : શરૂ પાનું ૨૬૧.

નિબંધની ઉત્પત્તિ	૨૬૨
ગમચદ્ર જે અમીનનો વિરોધ	૨૬૪
પ્રતિરોધ અનુચિત છે	૨૬૪
જૈનોની ધાર્મિક સ્વતંત્રતા ઉપર હુમલો	૨૬૬
પ્રતિબંધ ધર્મનસ્યજનક છે	૨૬૬
આર્યસંસ્કૃતિને વિકસાવો !	૨૬૭
દુનિયાને ગેરલાભ	૨૬૮
રાજ્યપ્રીતિને કલક -	૨૬૮
જૈન દીક્ષા	૨૬૯
ઐહિક સુખો કરતા પારમાર્થિક સુખો વિશેષ છે	૨૬૯
મગીરની દીક્ષાની પદ્ધતિ નથી તો શાશ્વત, નથી તો અનર્થકારી	૨૭૦
ઉપસહાર	૨૭૪

૧૨. જૈનપણું શું અને શા માટે ? : શરૂ પાનું ૨૭૭.

અપ્રિત્યતા કયા ?	૨૭૭
અપ્રિત્યતા કેવી છે ?	૨૮૧
ચૂક્યા એટલે હતા ત્યાના ત્યા !	૨૮૧
નરકનિર્દેશકો !	૨૮૨
નગ્નનિગોદ બધ નથી !	૨૮૨

ભવિતવ્યતા કયા સુધી ?	૨૮૩
જાતનરનું પાપ ખવાય, મનુષ્યનું પુણ્ય ?	૨૮૩
મોક્ષમાર્ગે હેટ સમાન ?	૨૮૪
પશુથી પણ અધમ	૨૮૫
કામવાસને કુટીલ કોણ કહે ?	૨૮૫
એક દૃષ્ટાન્ત—	૨૮૬
મનુષ્યપણુ સાર કોને ?	૨૮૭
માનવજીવન ક્યારે મહત્વનું ?	૨૮૮
જીવન સફલ ક્યારે ?	૨૮૯
મમ્યગૃ દર્શનનો પ્રભાવ—	૨૯૦
નૈન કોણ ?	૨૯૦
ભયકર કમનશીળી	૨૯૧
ફળ્યુ કે ફુટ્યુ ?	૨૯૩
મળ્યુ ખરે પણ ફળ્યુ નહિને ?	૨૯૪
શુ મતાવડુ છે ?	૨૯૫
કુખ શાનું છે ?	૨૯૫
સમજી નહિ—કહે ને ટીકા કરવા તૈયાર	૨૯૫
બોધોદાન કાળજી—	૨૯૭
અભ્યાસ કરો !	૨૯૮
હીરા માણેક ને પત્થાની બેટમાં શુ ?	૨૯૯
લાખવા-મોલમાંની છૂટ ક્યારે ?	૨૯૯
નિકરા માટેય વિચાર કયા છે ?	૩૦૧
વિરાધીઓનું પ્રચારકાર્મ—	૩૦૧
રાગ માટેનો ત્યાગ, એ ત્યાગ નથી !	૩૦૪
ઉત્તમ કોટિની ફરજ	૩૦૫
નીપક કે ખગારા ?	૩૦૬
પ્રભુમુર્તિનો પ્રભાવ—	૩૦૭
અહીં ધર્મમાં કુરમદ નહિ તો ભવાતરે સુખમાં નહિ !	૩૦૮
સ્તનત્રયિની ભક્તિ ક્યારે થાય ?	૩૦૯
ઉપસહાર	૩૦૯

નવગમ્ય શેઠ કેશગીચંદ ખીમચંદ અવેગી

લેખના અમરનાથ તેમના ધર્મપત્નિ
ગંગામ્વરૂપ કુબ્જીબહેને
આ પુસ્તક ઉપાવવામા આર્થિક મદાય ત્રી ઉ

આત્મધર્મ

મુળક

તા ૨ ઑગસ્ટ ૧૯૨૯ બુધવાર

મુખ્યની ધી યગર્મેન્સ જૈન સોસાયટીના આશ્રય
નીચે એક ભહેરસભા શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલયના
વિશાન હોલમાં તા ૨ ૮ ૨૬ ને શુધારે બપોરે
મે વાગે બોનાવરામાં આવી હતી અને જાનપ્રહલચારી
મમર્થે વિદ્વાન બ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ પન્થાસપ્રવર શ્રીમદ્
રામચિજ્જયજી મહિવરનું 'આત્મધર્મ' વિષયક ભહેર
પ્રવચન થયું હતું

જૈન કોમના આ ચમકતા સીતારાને જોવાને સાબળવા
માટે જૈનો ઉપરાન્ત જૈનેનરા પણ સારી સખ્યામાં
વખતસર આવી પહોંચ્યા હતા હિન્દુઓ ને પારસીઓ
ખાસ હતા પ્રારભમાં ૫ જૈ સો ના સેક્ટરીએ
આમત્રણ પત્રિકા વાંચી સભાગાન્યા બાદ પૂ પ્રવચન
કાર્યક્રમોએ, પ્રજુગ્તિ રૂપ મગનાચળ કયા બાદ લગભગ
મે કનાં સુધી મનનીય પ્રવચન મહાગા પુ હતું જેનું
અ સાગ્રહીત અવતરણ છે

પૂજ્યશ્રીના પ્રવચનની મહામિતિ પછી ભણીતા
મેગીસ્ટર મી જમનાદાસ માવનજીએ પણ શાનામિતનું
પાન કરાવવા બદલ ધન્યવાદ ઉચ્ચારી જે દુક વિવેચન
કર્તું હતું તે પણ પૃષ્ઠ ૨૦ માં અપાએલ છે

આત્માને પીઠાનો !

જડ અને ચેતન, એ આ જગત્માં જે મૂખ્ય તત્ત્વો છે આજે આપણે આત્માનો ધર્મ વિચારવાનો છે જડના ધર્મોનો અનુભવ તો આપણને પ્રત્યક્ષ છે અને તેના રંગ ગગનમાં ઝટ આકર્ષાઈ શકીએ છીએ પરંતુ મૂખ્ય વસ્તુ જે આત્મા છે, તેને આપણે જોઈ શકતા નથી : અને તેથી તેનું સ્વરૂપ કેમ સમજાય અને તેના ધર્મની ખીલવટ શી રીતે થાય ?, તેનો આપણે આજે મૂખ્ય વિચાર કરવાનો રાખ્યો છે હુનિયાના સઘળા દર્શનકારોએ, આત્મા અને તેના ધર્મોનું થોડું થા ઘણું વર્ણન કર્યું છે જે દિવસે આત્મા અને આત્માનો ધર્મ શું છે તે સમજાઈ જશે, તે દિવસે જે આનંદ, સુખ અને શાંતિ અનુભવવામાં આવશે તે ચોરજ હશે સઘળાને પોતાની વસ્તુનું ભાન થઈ જાય, તો સઘળી અશાંતિ આજે નષ્ટ થઈ જાય

‘આત્માનો ધર્મ શું હોઈ શકે અને તેને ખીલવવા શું કરવું જોઈએ ?’ એ બાતિનું અર્થીપણું ત્યાં મુઘી નહિ બળે, ત્યાં મુઘી આત્માનો સાક્ષાત્કાર નહિ થાય પણ તે એકદમ શક્ય નથી છતાં જો ધીમે ધીમે-વિચાર કરતા કરતા-સદ્ગુરના સહવાસમા આવી, શાન્ત ચિત્તે બાહ્ય પદાર્થોમાથી ચિત્તને ખમેડી, ચોવીસ કલાકમા એકાદ ઘડી પણ પોતાના સ્વરૂપનો રોજ વિચાર કરવામા આવે, તો તેની આખી યયા વિના રહે નહિ દરેકે એટલું તો કબુલ કરવું પડશે કે-‘શરીર એ આત્મા નથી આત્મા શરીરથી ભિન્ન છે શરીરને અહીં મૂકી આત્માને જલું પડે છે’ આત્મા, આ લોક અને પરલોક, એ બધી વસ્તુઓ બુદ્ધિ અને સુક્તિથી સગત થાય એવી છે એકજ ક્ષણે ઉત્પન્ન થયેલા આત્માઓમા પણ ભિન્નતા શાથી માલૂમ પડે છે ? એક સાગ કુટુંબમા તો એક અધમ કુટુંબમા, એક મહાબુદ્ધિવાળો તો બીજો તીવ્ર બુદ્ધિવાળો, એકમા શક્તિયો વિકસેલી હોય ત્યારે બીજામા તે શક્તિઓ વિકસાવવા વર્ષો જોઈએ, એનું કારણ ? જરૂર એમા કાંઈ ને કાંઈ પૂર્વના યોગ, પૂર્વના મસ્કાર અને સામગ્રીઓ જોડાયેલી છે એને લઈનેજ ભિન્નતા છે શરીરથી આત્મા જૂદો છે શરીરના ધર્મો, એ આત્માના ધર્મો નથી એ સિદ્ધ છે ચોવીસે કલાક આપણે શરીરના ધર્મો ખીલવવા જોઈએ, તો શરીરના માલીકની શી હાવત યાય ? શરીરને એક દિવસ મને કે કમને અવશ્ય હોડવું પડે છે, એ ચોક્કસ અનુભવને દ્રષ્ટિમા ન લઈએ તો પરિણામ શું આવે ? આ જીવનમા આત્માને ન પીછાની શક્યા-કરવા જોશું ન કરી શક્યા, તો દરેક દર્શનદારોએ

આત્મધર્મ

માનવ જીવનની જે મહત્તા આકી છે તે સફળ શી રીતે થાય ?

ભવિષ્યને ન જુવો !

જે જાતિનો વિવેક, જ્ઞાન અને બુદ્ધિનો સદુપયોગ અહીં મનુષ્યપણામાં થવો જોઈએ તે ન થાય, તો તે કળા માટે બીજી એકેય સ્થાન નથી જ્યાં સુધી આત્મા અને આત્માનો ધર્મ ન સમજાય, ત્યાં સુધી સૌ પોતપોતાની ફરજ યથાસ્થિત બળવી શકવાના નથી જે દિવસે મૈા મૈાની ફરજ સમજી જશે, તે દિવસે વિચ્છેદ આપોઆપ શમી જશે ફરજ નથી સમજાતી તેનું કારણ કે—‘આત્મતત્ત્વ ભૂલાઈ ગયું છે’ ‘મહારે આ શરીર છોડીને જવાનું છે’—તે ખ્યાલ કે જે જીવતો બગતો રહેવો જોઈએ, તે આજે બુઝાઈ ગયો છે ‘અહીંથી ગયા પછી શું થશે ?’—તેની ચિંતા નહીં થઈ છે અને એને સ્થાને આજે તો કેવલ વર્તમાન વાગની ચિંતાએ સ્વામિત્વ લીધું છે ‘ફરેક તત્ત્વવેત્તાઓએ સ્વીકાર્યું છે કે—‘ભવિષ્યમાં સુખી થવું હોય તો વર્તમાનના કષ્ટની ચિંતા ન કરો.’ કેવળ વર્તમાનની દૃષ્ટિએ તો સારાસારનો વિવેક આપોઆપ નહીં થઈ જાય છે વર્તમાનમાં ચાહે તેવી સ્થિતિ હોય, પણ—‘ભવિષ્ય શું ?’—તેનો પહેલો વિચાર કરવો જોઈએ વ્યવહારમાં પણ વેપારી ભવિષ્યના લાભ માટે ઝાઝી આપત્તિ ખેડે છે ? તેના મન, વચન અને કાયા એવીસે કલાક કયા ચિંતનમાં રહે છે ? મનુષ્યને જે ભવિષ્યનો વિચાર કરવાનો હતો, તે મંડીને કોરા વર્તમાનને વાગે, તો તે પોતાની ફરજમાંથી મ્યુત થાય છે અને અનેક જાતિના અનિષ્ટો વ્યયમેવ ઉત્પન્ન થાય છે

અનતશક્તિનો દુઃખાવીક આત્મા, જે જાતિની ચિંતા, વિકટપો-
તથા પાર વિનાની આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિ અનુભવી રહ્યો છે,
તે નષ્ટ કરવા માટે એકવાર દીર્ઘદર્શિ જનવુ પડશે. ભવિષ્યના
વિચારક થવુ પડશે બાકી વર્તમાનની ક્રિયાઓ-પેટ ભરવુ,
બાળબચ્ચાને પાળવા, ક્યા બેસવુ-ઉઠવુ, ક્યા મુવુ, તે ક્યે
આત્મા નથી કરતો ? મનુષ્ય જેને તુચ્છ જતુઓ માને છે, તે
પણ પોતાને રહેવાને સ્થાન બનાવી લે છે. વર્તમાનની જરૂ-
રીયાતને એકત્રિત કરે છે. આપત્તિ સમયે નાશભાગ કરે
છે એવી રીતે વર્તમાનમા કાંઈ ને કાંઈ મેળવી લેવાની ભાવ-
નાઓ સામાન્ય જતુઓમા પણ મૈજ્યુદ છે. તેવીજ રીતે
જો મનુષ્યો પણ બહારના રંગગંગમાજ આળાદી અને વર્તમાન
મોજશોખમાજ આનંદ કંપી લે-એમાજ સ્વર્ગ અને મોક્ષ
કંપી લે, તો તેવા આદમીને ગમે તેવા ધર્મશાસ્ત્રો પણ
કેવળ બોજરૂપ લાગે. એને તો એકજ વર્તમાનનું મુખ જોઈએ
અને તે બતાવનાર શાસ્ત્ર મળે તો ખૂશી !! તેવા સલાહકાર,
હિતૈષી અને મિત્રો મળે તો ખૂશી !!! પણ કોઈ કહે કે-‘લાઈ !
પછી શુ ?’ એમ કહેનારને ઝટ કહી દે કે-‘અમે આનંદ કરતા
હતા તેમા વચ્ચે ક્યા પત્થર ફેંક્યો ? અમે અમારા મુખમા લીન
હતા, ત્યા વળી વચ્ચે આ ચિંતાનું ધાધલ ક્યા ઉભું કર્યું કે-
‘ભવિષ્યમા શુ ?’

જિતેરી તરફ ક્યારે સહભાવ લાગે ?

આ આત્મચિંતાને ધાધલ અને દોષરૂપ માની લીધી,
એટલે એક મોટી ખામી એ આવી કે-‘ પોતાના દોષ સાલ
આત્મધર્મ

જવાની શક્તિ નાબૂદ થઈ અને તેથી ગુણોને આવવાનું દ્વાર
 બંધ થયું : હુંપદ વધી જવાથી શિષ્ટ પુરુષોનો સમાગમ, તત્ત્વની
 ગોળી,—એ બધું નાબૂદ થયું.’ આપણામાં ખામી છે, એ સમ-
 જીએ એમાં આપણો ઉદ્દય કે આપણા ગુણો કોઈ સંલગાવે
 એમાં આપણો ઉદ્દય ? આજે ઘણે લાગે એ દશા છે કે-
 ‘પોતાની ખામી સાંલગવાની તાકાદ રહી નથી : કોઈ ખામી
 કહે તો જીલમ લાગે છે.’ પણ જ્યારે આત્મલાન થશે, ત્યારે
 તો—જે કોઈ પોતાની ખામી દર્શાવનાર મળશે, તો
 તેનો ઉપકાર માનવાની લાવના થશે. આ દુનિયામાં ખોટા
 યા સાચા કે છતાં યા અછતા ગુણુ ગાનારા તો બહુ મળી
 રહે છે : કહેશે કે—‘ખાડામાં એ પડશે, મ્હારે શું કામ ખોટા
 બનવું ?’

(પ્રશ્ન : ખોટા બની ખામી જતાવે કોણ ?)

કડવા ઔષધના ઘુટડા તો માજ પાયને ? અને
 બચ્ચાંની લાત તથા તિરસ્કાર પણ મા હોય તેજ
 સહેને ? બધું સહન કરીને પણ દવા પાવાની તૈયારી
 માજ કરે. એને મન બચ્ચાંની લાત, તિરસ્કાર અને ગાળો,—
 એ પણ આનંદનો વિષય છે. મા સમજે છે કે—‘એનામાં પેકેલો
 રોગ નાશ કરવાની દવા એકવાર પેટમાં ચાલી જાય તો ઘણું
 છે.’ એનામાં એનું જીવન રહેલું છે. એવીજ રીતે સામાની
 બક્ષા મરજી બહોરીને પણ તેની ખામી દર્શાવવા પ્રયત્ન કોણ કરે ?
 સાચો હિતૈષી હોય તેજ કરે. ‘ખામી જતાવનાર જ્યારે
 હિતૈષી લાગે, ત્યારે ખામીયો કમે કમે દૂર થાય. આ બધી
 સ્થિતિ લાવવા માટે વર્તમાનને કડવો પણ જનાવવો પડશે.

ખાગી જોવા અને સાંભળવાની દરકાર પેદા થશે ત્યારે—‘સત્ય ક્યા છે ?’—તે ચોધવા માટે સહેજે નિઃશાસા પેદા થશે : ત્યારે સમન્તશે કે—‘મહારા આત્માનો સુધારો કરવો હોય, તો મારામાં રહેલી ખામીયો સમજવી જોઈએ.’ અને એમ થશે એટલે એને એની ખાગી ખતાવનાર તરફ સફળાવ, સન્માન અને ભક્તિ જાગૃત થયા વિના નહિ રહે

ઉત્તમ ભાવનાઓ શાથી નાબૂદ થાય છે ?

શરીરમાં રહેજ વ્યાધિ થાય તો જટ ચિકિત્સક પાસે જઈએ : વૈદ્ય જો એને—‘ભયકર હર્દ છે’—એમ કહે તો—‘કેમ બચવું ?’—જો પૂછીયે વૈદ્ય કહે કે—‘બચવા માટે બધી સ્વતંત્રતા મૂકી દેવી પડશે : અમારે તાળે ચવું પડશે : હૈં ઘર કર્યું છે : અત્યાર સુધી પાંચે ઇંદ્રિયો જે ભાગતી હતી તેની પુંકે ધસ્યે જતા હતા, ખાવા પીવામાં મરણ સુજળ વર્તતા હતા, પણ હવે એવા દરદના પંજમાં ફસાયા છો કે—એમાંથી બચવું હશે તો તમારી ઇચ્છાને આધી મૂકવી પડશે’ તો શરીર માટે આ બધું થાય છે. શાથી ? એને પોતાનું માન્યું એથી ! એની આબાદીમાં પોતાની આબાદી માની એથી !! પણ શાનીયો કહે છે કે—એને ગમે તેટલું સાચવવામાં આવે તો પણ એક દિવસ પડી જવાનું છે’ છતાં શરીરના રોગ માટે આટલી બધી કાળજી અને આત્માના રોગો માટે કાંઈ નહિ ? આત્મા જે આપણે પોતે છીએ, જે શાશ્વત છે, જે કાયમ રહેવાવાળો છે, તે જે જે રીતે

ખરાબ બનતો બીજો છે, એને સુધારવા માટે ચિકિત્સક જોઈશે કે નહિ? દર્દીનો વૈદ્ય ખાનપાન મૂકાવે છે, ત્યારે આત્માના રોગ માટે કંઈક આગળ વધવું પડશે કે નહિ? જેવા રોગ તેવો પ્રયત્ન. અત્યારે શુદ્ધ જીવન ખવાતું બીજો છે : શુદ્ધ સંસ્કારો ઘસાતા બીજો છે : તે અનુભવની બહાર નથી. પૂર્વ પુરૂષોની ઉત્તમ ભાવનાઓ વિચારો! જેમને તમે તમારા મહાપુરૂષો માનો છો, તેઓ પોતાના ઘોર દુઃખનો-અપકારીયો પ્રત્યે પણ ઉપકારની ભાવના રાખતા હતા. એ ભાવનાઓ નાબૂદ થતી બીજો છે, એ પ્રતાપ કાનો? આચારશુદ્ધિ નથી : વિચાર સુધાર્યા વિના વિવેક આવે નહિ : વિવેક વિના હેય, ઉપાદેયનું જ્ઞાન થાય નહિ : તે થયા વિના અંતરંગ શત્રુઓનો જય થાય નહિ : અને આંતર શત્રુઓનો જય કર્યા વિના સુખની પણ પ્રાપ્તિ નથી.

ભાવના સુખ મેળવવાની અને કાર્યવાહી એથી જૂદી !

અમારે દુઃખ તથા અશાંતિ ન જોઈએ અને આખાદી, સુખ તથા સંપત્તિ જોઈએ, તો તે કાંઈ રસ્તા વચ્ચે રખડે છે કે મળી જાય? એના માટે તો કાર્યવાહી પણ તેવીજ જોઈશે. અંતિમ સમયે હીરાના કાર, કુટુંબપરિવાર અને ધન ધાન્ય, એ બધાથી શાંતિ વળવાની નથી. આપત્તિના સમયમાં મુજાવા ન દે અને આનંદમાં રાખે એ ચીજ કયી? એક કવિ કહે છે કે:—

“ધર્મસ્ય ફલમિચ્છન્તિ, ધર્મં નેચ્છન્તિ માનવાઃ ।

ફલ પાપસ્ય નેચ્છન્તિ, પાપં કુર્વન્તિ સાદરાઃ ॥૧॥ ”

‘મનુષ્યો ધર્મના ફલને ઇચ્છે છે . ધર્મને નહિ ! અને પાપના ફલને ઇચ્છતા નથી, પરન્તુ પાપ કરે છે આદરપૂર્વક ! !’

ધર્મનું ફળ-સુખ, નિપત્તિ અને આખાદી, એ સૌ ઇચ્છે છે, પણ કહેવામાં આવે કે-‘ધર્મ કરો !’-તો કહે કે-‘શરીર અનુકૂળ નથી : મંયોગો પ્રતિકૂળ છે : ટાઇમનો અભાવ છે : આજમુજી ! કાંઈક મયોદામાં હોય તો તે આ પ્રમાણે કહે, પણ મર્યાદા મૂકીને ધર્મથી વિરૂદ્ધ થઈ બેઠેલા ખીજા તો કંઈ ખીજું જ કહે : તે આપણે જોવું નથી અને પાપનું ફળ-અશાંતિ, દુઃખ તથા રીબામણ, એને કોઈ હૃદયથી ઇચ્છતું નથી આજ તો કહે છે કે-‘આધિ ને વ્યાધિ ન જોઈએ, પણ ઉપાધિ જોઈએ’ આધિ એટલે મનની ખીડા ને વ્યાધિ એટલે શરીરની પીડા : એ ન જોઈએ, પણ એ બેને ઉત્પત્ત કરનાર ઉપાધિ મૂકવાની વાત નહિ . મૂકવાની વાત તો દૂર રહી, પણ તે મેળવવાની આશા પણ હોડાય નહિ : આજા હોડવાની વાત તો ઘેર ગઈ, પણ તે મેળવવામાં અનીતિનીય પ્રશસામાં પણ ડર નહિ : અનીતિનો ડર તો ઘેર ગયો, પણ આજે તો અનીતિની પ્રશસામાં પણ શરમ નથી આવતી ! ઉલટું એમ કહે કે-‘કેવો હુશિયાર ? કેવો તાલજાજ ? મારી અનીતિ ખીલકુલ કોઈ કળી શકયું ?’ તેને કોઈ કહેવા જાય કે-‘આ બધું શાના માટે ?’ તો જવાબ દે કે-‘જેમો, તમે શું સમજો ? તમારે અમારી વચ્ચે આવવું નહિ એક વાર કીધું તે કીધું, પણ હવે તમારું

માન નહિ જળવાય !' લાઘ્યશાળી આ વસ્તુના પરિણામ જુઓ આસ્તે આસ્તે પાપ વધતું ચાત્યું આને સામાન્ય મૃપાલાપણ, જોલેલુ ફરી જવું, દોષોની વૃદ્ધિ, લોભ, લાલચ, મમતા, લોગ, લોગસુખની લાવનાઓ,—એ બધા દોષો જડમૂળથી વધતા વૃક્ષરૂપ થવા માડયા છે પાપનુ ફળ ન જોઈએ અને પાપ કરવાનું આદરપૂર્વક ! દશા એ થવા માડી કે—જે પાપભીરતા હતી તેનો નાશ થયો પાપનો લય જાય ત્યાં ધર્મનો પ્રેમ શી રીતે થાય ? સન્માર્ગને આરાધવા તૈયાર થયેલા પુરૂષોના જીવન જુઓ ! તેઓને પાપનો લય ઢેલો હતો ? 'કોઈપણ પ્રાણીને મ્હારા તરફથી તકલીફ ન થઈ જાય કોઈનું પણ ભૂડું ન થઈ જાય . ' આ એમની લાવના હતી

ચાર ઉત્તમ લાવનાઓ !

૧ મૈત્રી—જગતમા મારો કોઈ દુસ્મન નથી કહાય હો તો તેનું પણ લલુ થાવ . એ પરહિત ચિંતનરૂપ મૈત્રી લાવના પારકાના હિતની ચિંતાવાળાને હિંસા, જૂઠું, ચોરી, વ્યભિચાર અને પરિશ્રદ્ધ એ કાયમ ખાતે ખટકે ખરા કે નહિ ? હિંસામા પરને પીડા મૃપામા પરને પીડા . ચોરીમા અને વ્યભિચારમા પણ પરને પીડા તથા પરિશ્રદ્ધ પણ પરને પીડા વગર આવતો હશે ? એ તો તમે જાણો છો આ પાપે ચીજ પારકાના હિતની ચિંતાની લાવનાથી તરબોળ થએલા આત્માને ખટકે કે ગમે ? દુસ્મનનું પણ લલુ થાવ,

એ એની ભાવના છે કદાચ ગૃહસ્થને, અપરાધીની શિક્ષા કરવી પણ પડે, છતાં તેમાંય તેનું બૂડુ તો તે નજર ચિતવે તેને શિક્ષા કરે એ પણ મુધારવા માટે ! મૈત્રીભાવનાવાળો આત્મા જે પાંચે વસ્તુ પાગકાની પીડા સાથે નડાવાયત્રી છે, તેનાથી અલગ થવા પ્રયાસ કરે

*

૨ પ્રમોદ-કોઈના પણ શુભ જોઈને આનંદ થાય : દુઃખમનના પણ શુભને જોઈને હર્ષ થાય આવા શુભ બીજામાં વધે તો સારું. એવો શુભનો પક્ષપાત, તેનું નામ પ્રમોદભાવના

*

૩ કરુણા-એટલે શુભહીન, દોષવાન અને દુઃખમાં પડેલા આત્માને જૂએ તે વખતે કરુણાભાવના જાગે. હીનશુભી, અપશુભી યા દોષવાળો આત્મા તેની નજરે પડે, ત્યારે તેના હૃદયમાંથી કરુણાનો ઝરો વહે કરુણાવાળાને સેવાભાવના સહજ હોય શિષ્યામણુ દેવાની વૃત્તિ જાગે ઉગ્ર મનને પણ જે સામાને દોષથી મૂકા કરી શકાતો હોય તો તેમ કરે જેમ વૈદે નિષેધેથી ચીજ દસ્તી લેવાને આતુર થયેલો હોય અને તેનાથી તેની છદ્મી જોખમમાં આવતી હોય, તો સગામાં સગી મા, સ્નેહી પિતા યા સાચો સાથી તેને શુ કરે ? લેવા દે નહિ, લીધી હોય તો જુટવી લે, અરે મ્હોઠામાં

નાખી હોય તો મોંદું પહેળુ કની કાપી લે આ
દયાળુ કે નિર્દય ? તે ઝીન નહિ આપવામા ઇ
તેનું ભવું રહ્યું છે, માટે એની જીભાણની
ચિંતાથી એ ઝીન આપીએ તો દયાલાવના નાશ
પામે ! દયાળુ તો શાન હોય કોઈના પ્રત્યે
પોતાના હૃદયમા અશાંતિ, દુર્ગતિ, અશાંતિ
મબલ ન હોય કદાચ દિવ જુ મેય ભયકર પાશુ
ધાય : પણ શાધી ? કેવળ કંઈકથી

૪ માધ્યસ્થ-કરણની ભાવનાવાળો એની સુધના
પ્રયત્નો કરી છૂટે, પણ એને એવું કે-અધી
મહેનત ઘોળી પીએ-કેટલા વેળે દયાની દ્રષ્ટિએ
જેટલા ઉપાય ભેદએ તેમજ એને છતાં ન
સુધરે, તો એના માટે શાને વેળે જોવા ભાવના
ગળી એટલે તસ્ય માગ્ય ! એને જોઈને માટે
મારું ભગાડવાની આવશ્યકતા નથી માટે
માધ્યસ્થ ભાવના

આ આ ભાવનાવાળા આત્માની, પિતૃ, દુઃ, યોગી, ૮
વ્યભિચાર અને મૂર્છા પ્રત્યે મનોવૃત્તિ કઈ હોય ? ૧
છોડાય, પણ માને તો એમજ કે- ૨
મારે ભાવનાઓને ભયંકર બાધક છે ૩
મારે નીકળે ? આમા જગત માટે ૪
મારે ૫

માથે ઉપકાર તેજ કરી શકે, કે જે આ પાત્રે ઉપાધિના સહવાસથી મુક્ત થાય એ પાત્રે વસ્તુનો મહવાગ આત્માને મલીન કરનાર છે દરેક દર્શનકારો-ધર્મના સ્થાપકો અને પ્રરૂપકોએ, જગતના લક્ષા માટે એ પાત્રેનો ત્યાગ કરવાનો ઉપદેશ કર્યો છે શાસ્ત્ર કહે છે કે-મોટો શહેનશાહ હોય, છ ખડનો માલીક ચક્રવર્તી હોય, એ પણ આ ચાર ભાવ નાથી તરબોળ થએલો એક રક પણ જે આત્મિક આનંદની આખી મેળવી શકે, તે મેળવવાને અસમર્થ છે

આજનું વ્યાખ્યાન શા માટે ?

શરીર મૂડીને જવાનું એ નક્કી છે મમતા ઉતરી હોય તે ઈચ્છાયે મૂડી થકે મમતા ન ઉતરી હોય તેને અનિચ્છાએ પણ મૂકવાનું એની રક્ષા માટે જેટલા પ્રયત્નો થાય છે તેટલા આત્મા માટે થાય છે ? નથી યત્ન પણ એ પ્રયત્નો કરવા જરૂરી છે, એ સમજાવવા માટે આજનું આત્મધર્મનું વ્યાખ્યાન છે દુનિયાની કળાઓ શીખવાની શાળાઓ, પાઠ શાળાઓ હોય છે શરીરની ખબર-અતર પૂછનારા હોય છે વેપારની સલાહો આપનારા-વ્યવહારની શીખામણો આપનારા મલી રહે છે અમારે આનો વિચાર કરવાની જરૂર નથી એમા ઓછું કરતા હો તો મળતું નથી-અયોગો નથી એથી ! પણ એ મેળવવા માટે તો શક્તિ, જ્ઞાન, વિજ્ઞાન બધું ખર્ચાયે જાય છે ટાઈમટેબલો રખાય છે । । મિત્રો પણ એના, સહવાસ પણ એનો અને એ વસ્તુના ચોપડાયે કીટ પણ ગુણ

આત્મધર્મ

અને દોષનો સરવાળો કોઈ દિવસ કર્યો છે ? દુનિયામાં જન્મીને સાર કેટલું કર્યું ? , ખોટું કેટલું કર્યું ? , દાન કેટલું દીધું અને લુટ કેટલી ચલાવી ? એમ ન કહેતા કે—બધાને લુટારા કહ્યા ! જે કહેવાય છે તે હિત માટે દુર્ગુણ હોય તેને કાઢવા માટે, ન હોય એને ન આવવાની કાળજી રહે તે માટે ન હોય તો અમને તો આનંદ પણ અમારી ફરજ અમે ન રૂકીએ એ ફરજ માટે હું પૂછું છું કે—સદાચાર કેટલો કર્યો ? અનાચાર, દુરાચાર કેટલો સેવ્યો ? સહિષ્ણુ કેટલા બન્યા ? ધાધલીયા કેટલા થયા ? વિષયમાં આસક્ત થયા કે વિરક્ત ? ઇદ્રિયોને આધીન થઈ અયોગ્ય કાર્યવાહી કરી કે ઇદ્રિયો ઉપર જીત મેળવી અયોગ્યથી બચ્યા ? બીજાનું લાલુ કર્યું કેટલું અને લૂડું કેટલું ચિંતવ્યું ? એક કવિએ કહ્યું છે કે—
‘જ્ઞાનેન દીના પશુમિ સમાના ।’ જ્ઞાનવિના પશુ સમાન પશુ ઝહીએ તો શીંગડા અને પુછડા જોઈએ એટલે કહ્યું કે—‘ધૃગપુચ્છવિહોના ॥’ આમાં શું કવિને મનુષ્યજાતિનું અપમાન કરવાનો કે ગાળ દેવાનો આશય છે ? નહિજ કવિનો આશય તો એ છે કે—મનુષ્યને મનુષ્યપણાનો ખ્યાલ આવે પોતાના સ્વરૂપને સમજે મનુષ્ય છતાં પશુપણુ આવે તો બચી જાય કહેવાનો આ એકજ ઈરાદો છે આમી બતાવનાર તરફ સદ્ભાવ નથી જાગતો ત્યાં શું થાય ? પરવસ્તુમાં લાગેલી લીનતા અને મારાપણું ખસેડી, સ્વસ્વરૂપ તરફ આત્મા વળે તેના માટે આ બધો પ્રયત્ન છે

જીવનને સુધારવાની તૈયારીઓ કેટલી કરી ?

ત્યા સુધી ચેતન અને જડ એ મૂળ તત્ત્વો છે, એ માથી જડ પ્રત્યે અર્થ ન થાય, જડ વસ્તુ જાય તો શોક અને આવે તો આનંદ-આલ્સે સુખનો દાતા એજ ન હોય !, એ બુદ્ધિ ન મટે તથા જડ પદાર્થોને લાવવા અને સાચવવાની ચિંતામાં ને ચિંતામાં જીવન પસાર થઈ જાય, ત્યા સુધી સત્ય શી રીતે પમાય ? ત્યારે કોઈ પૂછે કે-‘સાધ્ય શુ ?’ તં વખતે એમ કહેશે કે-‘પાથ બગલાઓ બાધ્યા અમેનીકા અને જાપાન સુધી પેઢીયો ખોલી લીમીટિડ કંપનીઓના હેડ થયા ?’ પણ એમા તારૂ શુ ? આ કઈ જીવનને સુધારવાની તૈયારી છે ? એની જીંદગીના સરવૈયામાં આજ વસ્તુ ? તત્ત્વ જેવી કોઈ ચીજ નહિ ? વાગ્સામા વારસોને અનુકરણ કરવા જેવું કઈ નહિ ? તેઓ પણ પૂછશે કે-‘અમારા વડીલોએ અમાગ માટે મૂક્યું શુ ? વડીલોની તાન પ્રત્યે શુ ફરજ છે ? મારા બાગકમા એક પણ દોષ ન ધુસી જાય, એની પૂરેપૂરી કાગજી રાખવાની છે પગમા કાટો વાગે તો કાટાથીયે તીણી સોય ધાવે, તેનાથીયે ન નીકળે તો કપાવે, લોહી કાઢે, પછી પત્થરાથી ફૂટે શાથી ? પાક ન થાય આટલો કાટો પણ જો પગમા રહી જાય તો શરીરને બગાડે, સડો લાગે ને પ્રાણ જાય ! આ વસ્તુનો અનુભવ કરવો છે ? એક પણ દોષ ધુસી ગયો, તો તે રૂપ કાટોને કાઢવા કોઈ દિવસ મહેનત કરી ? વિષ ખાવાથી પ્રાણ જાય છે, એ સાબળીને માનો છો કે અનુભવીને ? પાપના અળતરા ન હોય ! નાશકારક વસ્તુ

ઓના અનુભવ ન હોય ! મિત્ર છુટે છે તેનું મન
 લેવાનું હોય ! નિશાળે સ્વચ્છ થયે છે તેનું મન
 આવો ન હોય, એમ કહે તે કહે છે તેનું મન
 મને તો ક્યે તેજ માનું. એમ કહે છે તેનું મન
 આવત ? વ્યવહારની જાણનાં મન
 આજ એવું વાતવરણ દેવાયું કે કેમ ?
 કહું તે પહેલેથીજ હમ્મમ !
 શાંતનું રટન, મનન, એ બધું રહે છે
 નામાં પાવરધા, એકા અને પ્રત્યેક
 પગાર માટે છ કલાક વેચવા પડે.
 થોડા કલાક વેચાવું પડે કે નહિ ?
 જેવા સ્વાર્થ ખાતર આધીનતા,
 છે, ત્યારે આત્માના કલ્યાણ માટે
 પ્રાપ્ત કરવા માટે, કોઈનું ગ્રન્થ કે
 કે નહિ ? આજે તો એમ થઈ
 શરૂ કાંઈ નહિ અને ધર્મ એ
 પૂછું છું કે-હુનિયાની બધી વસ્તુઓ
 કરશે ? સંસારની દરેક લાઇનનો
 નની આદિથી તે અન્ત સુધી
 નનો અભ્યાસ કે દિ કરવાનો
 ધર્મ, એ નકામી ચીજ છે કે
 રાત્રે એકજ વિચાર કરવો કે-
 માટે કર્યું શું ? અને જો તમને
 શ્રદ્ધા હશે, તો કાંઈક નવીન

મા
 ૨-
 ૫.
 ૧.

આ જમાનામા ધર્મ કાલે કરીશું એમ કહેવું વ્યાજબી છે ?

આજે એક એવી જાતની છાયા પડી ગઈ છે કે-‘ આ ટાયલા જેવી વાતોમા કાયદો શો ? રાજ્ય, ઋદ્ધિ, સિદ્ધિ, પાત્ર લાખ, પચીખ લાખ કેમ મળે તેવી વાતો કરો ! ’ હું કહું છું કે-‘ અર્થકામની લાલચ જતાવીને આખી દુનિયાને પોતાની અનુયાયી બનાવવી હોય-તેના માટે પ્રાણ પાથર નારી બનાવવી હોય, તો તેમા મક્કા નથી જેને જે ઈચ્છી રહ્યા છે, તેને તે માર્ગે વાગના તેમા વિશેષતા શી છે ? ’ દેવ, શુર અને ધર્મની વાત આને ત્યાં કહે છે કે-‘ મૂકને પચાત ! એ બધું ડોકરાઓને સાપો ’ હું એમ પૂછું છું કે-‘ ધરડા થયા થયા પછી મરવાનું છે કે વચમા પપ્પ મરવાનું છે ? ’ મમજે છે કે-માતાના ગર્ભમા પણ કાગ આવે જન્મતી વખતે-પાન, પચીશ યા પચાસ વર્ષે પણ આવે કોઈ એવો ટાઈમ નથી કે જે ટાઈમે કાગ ન આવે કાગ ગઈ નોટીસ આપવા નથી આવતો આજે તો રોગ બી એવા થયા છે કે-માત્રે સમો ને હાર્ટ ફેઈલ ! દર્દો પણ એવા ભયકર કે-જેના નામ પડેલા કદી ન સબગાના ! તો પત્રી આ જમાનામા ધર્મ કાલે કરીશું, એમ કહેવું તે કેટલું બધું હમ્મગ છે ? આટલું ધ્યાન રાખવાનું છે કે-કાગનું ચક્ર ઘુમી રહ્યું છે કીડ છે, બધો ત્યાગ ન બને તો થોડો થોડો કરતા રહેવું ભલે મરણ આવતું, એમ કહેવું એ મૂર્ખતા છે એમ ક્યારે કહેવાય ? પીઠ બગવાન હોય તો ! બાહોશ રહેવું એ વ્યાજબી, પણ બેહોશ બનાવ ? મગ્વાનો કં નહિ એકોના માટે ? પુણ્યા આત્મધર્મ

તમાઓ નિર્ભય, કારણ કે-ભૂંડું કંઈ નથી : કેટલું મુંડું કંઈ નથી : એટલે ભૂંડું થવાનું નથી. પણ એટલે કેટલું કંઈ નથી ? ક્રિયાઓમાં રક્ત રહેવું ને પછી કહેવું કે-ભૂંડું ? નિર્ભય નમ્રતા, ક્ષમા, શાંતિ, એ ગધાના મૂકે ગુણ : પછી અભ્યાસ કરવો પડશે. જેને આત્મધર્મ કહે છે તે તેને તે ગમે તેમ કહે, પણ આપણે તો આત્મધર્મ ને પરલોકને માનનારા. તેનાથી એમ કેમ કહેવાય ? કેટલું એટલે શું ? વક્તા નહિ પણ કોમળા જેમ એટલી વચન તુટી ન જાય એને ગાઇઓ કે-વચન કહેવા માટે નેમ કેળવાવું એટલે શ્રીધા, આદિ અને અન્ય શબ્દો કેળવાવી વખતે બરાબર અંકુશમાં રહેવું પડે : અંકુશ એ મનુષ્યને મનુષ્ય બનાવે છે. જંગલના ઘોડા કેળવ્યા પછી એને લાંબા હોય, પણ તેને લગામ વિના રૂમમાં દેવે તો હાનિ થાય કે બીજું કંઈ ? તેવીજ રીતે મનુષ્યો માટે દેવો અંકુશ છે ? 'હું કોણ ? મારાથી શું થાય ? મારું કંઈ કોઈ ?' જે કોઈ શિષ્ટ મહાપુરુષ બન્યા હોય તેનો અંકુશ ને અંકુશમાં રહી જડના ધર્મથી ખમી આત્મધર્મ મનુષ્ય થવું, એ શાંતિનો સાચો માર્ગ છે.

ઉપકાર બુદ્ધિએ ઉપદેશ દેવા, એ જાણી કરના :

સારાને અંગીકાર ન કરે અને જોડાઈ ન મૂકે, એમાં અમને હાનિ શી ? ભયનો ત્યાગ કરી જે જે બરાબર કરનારી વસ્તુ હોય, તેને શરમ ગ્રાધ્યા વિના કરી દેવી એટલે સામો સમજી જાય તો કલ્યાણ થાય ન સમજે તો તેનું ભા-

અમને શું ? તમારામાં અર્થ જઈએ તો અમે અમારી કરજથી ડીએ અમારે એક જ ભેવાનું કે-તમે કોણ ? અર્થ કામમાં ખડાએલા, આસક્ત થયેલા તેમાંથી તમને બચાવવાનો પ્રયત્ન અમારે કરવાનો મામો બચ કે નહિ, પણ પ્રયત્ન કરનારને તો લાજ છે બધા સુધી અમારામાં ઉપકારબુદ્ધિ હોય, ત્યાં સુધી અમે અમારી કરજથી નવી ચૂક્યા આજ પતમાં અર્થકામની પ્રવૃત્તિ, એ જીવનને દોષિત કરનારી કે વૈવિધ્ય વધારનારી કે દુનિયાના પગ્મ ઉપજાવીયોએ એક / કંઈ કે 'સુખી બનવું હોય તો એવા બનો કે તમારી ગર્વવાહીથી કોઈને પણ દુખી કરના ન નિવડો !' આ ક્યારે બને ? હિંસાદિ મરિનો ત્યાગ થાય ત્યારે ! એક વિષયવામનામાંથી સડો દુર્ગુણો આપોઆપ પ્રગટ થાય કે એક ગમ, એમાંથી દ્વેષ, ક્રોધ, પ્રપચ ! ત્યાં સુધી કે જેની મીમા-મર્યાદા-અવધિ નહિ ! માટે તનાથી ચોકો, ચેતો અને થલો ! શરીરની મમતામાંથી ડી આત્મા તન્દ્રધ્યાન આપે, તો ઘણું ઘણું મેળ થુ એમ હેનાય

— મી જમનાદાસ માધવજી મેતા :—

પૂજ્ય શ્રી મુરારીજી આ વિશે પ્રસ્તુત પ્રવચન મમાપ્ત થયા બાદ આ મહાત્મા હાજરી આપનારાઓ તરફથી મી જમનાદાસ બાઈ એન્ડ-સા એ જણાવું કે-જાડે માર્ગ મેળવવાનું હોય નહિ ! પણ તમારી જેમ માલગવા સીબવા અને મમજવા આ મેળુ મહારાજશ્રીએ કણુ તેમ મેમારની અનેક વિજ્ઞાનનાઓને લીધે હું આજે મોડો આવી ચક્યો છું છતાં પણ એક તરફ સુધી જે બોધબનક ઉપદેશ સાંભળ્યો છે, તે વિદ્વાનોને પણ

કબુલ કરાવનાર છે. હજુ પણ વ્યાખ્યાન આગળ ચાલત તો હું ન શકત. જેઓએ આ વ્યાખ્યાન સાંભળવા માટે નિમંત્રણ પત્રિકાઓ કાઢી છે અને હજારોને જ્ઞાનામૃતનું પાન કરાવીને તૃપ્ત કર્યા છે, તેઓને હું ધન્યવાદ આપું છું. આવો ઉપદેશ સાંભળવો, એ અંદાજીતો એક અજન્મ લેહાવો છે. હું જો કે એક રાજદ્વારી છું, શીલોસોશીને બહુ સમજતો નથી, છતાં જે સમજ્યો છું, તે પરથી હું કહીશ કે—આ ભાષણ આગળ ચાલ્યું હોત તો વિશેષ લાભ યાત.

આગળ ચાલતાં એમણે જણાવ્યું કે—હાલમાં હું અપદૂન સીકેર, જે આ વીસમી સદીના આગેવાન નવલકથાકાર છે, તેની નોંધેલ હું વાંચું છું. તેમાં જે મજુરનાં અમેરીકામાં ખૂન થયેલાં તેનું ચિત્ર આપ્યું છે. તે ચિત્રનો જે ઉદ્દેશ છે અને આ ભાષણનો જે ઉદ્દેશ છે, તેની હું પા કલાકથી સરખામણી કરી રહ્યો હતો. પૂર્વના જાનીયો અને આ વીસમી સદીના જાનીયો શીખવે છે, તેમાં શું ફેર છે ? જન્મેની ભાવનાઓમાં વર્તમાન સ્થિતિ અનિષ્ટકારક છે, એવા અભિપ્રાય છે. તેને મુધારી વધારે મુખ થાય એવી ઇચ્છા છે. પણ વિશેષતા એ છે કે—વીસમી સદીના લેખકોનો ઉદ્દેશ એ છે કે શ્રીમંતો અને બધા સરખા થાય : એક મુખી અને નવાણું દુઃખી છે, તે સોયે સો મુખી થાય : એક લહેર કરે છે તેમ સોયે સો લહેર કરે : પણ ભવિષ્યમાં આત્માનું શું થાય, એનો આ નવલકથાનાં ત્રણસો ચુંપાતેર પાનાંમાં ક્યાંય ઉલ્લેખ નથી. આ નવલકથાકાર બહુ નામાંકિત છે. એનાથી આગળ વધેલા લેખકો થોડા છે, પણ બધાની રટાઇલ અને ભાવના વૈભવનો ભાગ બધાને અપાવવાની છે. મહારાજશ્રીએ તો પોતાની ફરજ જાળવી. આપણે ટાઇમના અભાવને લઈને વધુ અવગુન કરી રાક્યા, તેમાં નુકસાન આપણનેજ છે. મહારા ટાઇમમાંથી આજે એક કલાકનો ભાગ આપીને હું અહીં આવ્યો તે બહુ યોગ્ય કર્યું છે, એમ મને લાગ્યું છે. અને મારા હૃદયને અત્યંત શાંતિ થઈ છે.

શા માટે ?

મહાત્મ જાતિઓ સહામે મદાય વિરાધ ખડો હોત છે ત્થા મહત્તા ઇમોશીએ વહે છે જે રીતે મહત્તા મપાય છે જૈનમહાત્મના આ ઐશ્વર્યની રત્ન સહામે પણુ એવીજ પરિસ્થિતિ ખડી જ રહતુ તમે એથી ના માટે દોરણો છો ?

તે પણુ જાતિ રિધે મન બાધતા પૂર્વ એમની માન્યતાએનો ગુરુનામ ગના થો એ જાતિ પોતાની માનીનતાઓમા કેટલે અંગે સદ્ છે કે પોની છે તે તપાસવુ થટે એમાંથી ઉપજતી શકાઓ વિશે તમની પામેથી પૂનામા મેળવના થટે તમે શા માટે એમ ન કરો ?

આ પ્રવચન વાચ્યા પછી તમને જો એજ પૂનિત મહાત્માના પુણ્ય પ્રવચનો નાચનાની હમ્મજા મર્ઈ હોત નો તમે શા માટે જન પ્રવચન ના આદર ન થાવ ?

આજ મહાત્માના પ્રવચનોજ એમા પ્રગળ થાય છે દર રવિવાર ૫ સંક્રંપ તથુ હરમાતુ વાચન અપાય છે નવાજમ દિવસમા ૩૧ ૩ ૧૨-૦ છે અને હિન્દુ બહાર ૩૧ ૫-૮-૦ પોષ્ટ માફ

લખો

શ્રી જૈન પ્રવચન કાર્યાલય.

ધનજી સ્ટ્રીટ — મુંબઈ. ૩.

માનવજીવનની સાર્થકતા

મુળક

તા ૨૬ સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૬ રવિવાર

મુખ્યત્વે ધી ગ્રંથોના જોડા સોમાવગીના આશય
નીચે એક જાહેર સભા કોટમાં આપણા ટાઉન હોલમાં
તા ૨૬ ૬ ૨૬ ને શુક્રવાર બપોરે બે વાગે બોલા
વવામાં આવી હતી અને બાવલજીવારી, સમર્થ વિદ્વાન
બાબાનવાયરપતિ પંચામગ્રંથર શ્રીમદ્ સાર્થવજ્રયજ્ઞ
મણિવંશુ ' માનવજીવનની સાર્થકતા ' વિષય
પ્રવચન થયું હતું

આત્મધર્મના જાહેર પ્રવચન પછી આ મહાત્માના
મુખ્ય પ્રવચનને સાંભળવા અને એમના દર્શન કરવા
જાહેર જમીની ઉત્સુકતા બતાવી હતી ૫૨ વાગ્યાથી મોટરો
ને મારીઓની રોડમાં મંચ ઉત્તર મંચ બાસના
કોળા વચ્ચે જીવો-જીવો બતાવી દીધો હતો જોનો
અને હિન્દુઓ ઉપરાંત મુસ્લીમ જોરા તથા પારસી
મંચો દ્વારા હતા આમત્સુપત્રિકા સ્થાપા બાદ
પ્રભુસ્તુતિ પૂર્વક પૂ. રામચંદ્રકારશ્રીએ આપેલ પ્રવચનનું
આ માર્ગદર્શક અનુસરણ છે

માનવ-ની સત્ કાર્યના પ્રેરિત મંત્રુસાસ દ્વેષો
ઉચ્ચારેલ કૃતઘ્તાદયક શબ્દો અપાયા છે આ પ્રમંચે
કેટલાં તોફાનીઓએ દર્શાવેલ વત્સલુક તિગ્રમગ્રંથન
નિવટી હતી અને વગણગ દર્શ હજારની માનસેનાએ
પૂજ્યશ્રીનો જળ-જળકાંડ ઉચ્ચારો હતો

આપણે કિંમતી જીવન

હુ નિયાના દરેકે દરેક તત્વજ્ઞાની પુરુષોએ એકી અવાજે
જે જીવનની મહત્તા સ્વીકારી છે અને જગતની
સન્મુખ જે જીવનની મહત્તા ઘણા જોશોરથી ગાઈ
છે, તે જીવનની પ્રાપ્તિ આપણને દરેકને થઈ ચૂકી છે :
છતાં તેની સાર્થકતા જો ન માધી શકાય, તો એ મજેક્કી
વસ્તુ આપણે મમલ ન શક્યા-તેની પીછાન ન કરી શક્યા
એમ કહેવાય. અને એમ બને તો આપણી તે મોટામા
મોટી કમનશીબી ગણાય. જ્ઞાની પુરુષોએ જે જીવનની પ્રશંસા
કરી છે તે એમ ને એમ નિષ્કૃષ્ણ ચાતુર્ય જાય, એ ઇચ્છવા
યોગ્ય નથી એ જીવન કેવી રીતે સાર્થક થાય, તે વિચારવા
આપણે ઇચ્છીએ છીએ જે જન્મે છે તે અવશ્ય મરે છે
સર્વ પ્રાણી માટે જન્મ લેવો અને મૃત્યુ પામવું તે મગ્નુ
છે આપણું જીવન પણ એ રીતે પસાર થઈ જાય, તો તે

આપણી મમજશક્તિ માટે શરમાવનાર ગણી શકાય આવી ઉત્તમ સામગ્રીવાળું જીવન મળ્યું છે તે કેમ સફળ થાય, તેનો દરેક આત્માએ જરૂર વિચાર કરવો જોઈએ જો આ પણને તેવી ચિંતા ન હોય, તો કહેવું જોઈએ કે—આપણે માનવજીવનની કમિત નથી સમજી શક્યા આ જીવન માત્ર ખાનપાનમા અને મોજશોખમા પસાર કરવા માટે નથી આ કિંમતી જીવનને કેવળ નગરાગમા અને બાહ્યસુખોમા પાયમાલ કરી નાખીએ, તો માનવજીવન પામ્યા—નહિ પામ્યા એ બંને સરખું છે દુનિયામા જ્યાં ને ત્યાં મનુષ્યકર્તવ્યનો વિચાર થાય છે, પણ પશુકર્તવ્ય કે દેવકર્તવ્યનો થતો નથી આ વાત દરેકે વિચારવા જેવી છે જો નહિ વિચારીએ તો જ્ઞાનીએ વખાણેલી જીદગી, આપણે માટે કિંમત વિનાની બનશે આપણો આજનો પ્રયાસ તેને જોગબવા માટેનો છે

મનુષ્યજીવનના મુદ્દાવેષ

આજે જે કાર્યવાહી ચાલી રહી છે, તેથી જુદીજ કાર્ય વાહી મનુષ્યોની હોવી જોઈએ, તે કહેવાને હું અહિં આગ્યો છું મહાર કહેવું કદાચ નવાઈભરેલું પણ લાગશે, કારણ કે—દુનિયાના તુચ્છ પદાર્થોમા બધા એવા વીન થઈ ગયેલા છે કે તેમને એ શિવાયની બીજી વસ્તુના વિચારો કરવાને કુરસદ પણ નથી પરંતુ જે વસ્તુમા આ કિંમતી જીવનની સાર્થકતા હોય છે, તે અવશ્ય સાલગી લેવું જોઈએ અને તે વિષે અત્રે નહિ, પરંતુ ઘેર જયા પછી પણ તેનો વિચાર કરવો જોઈએ વિચારને અતો જો એમજ લાગે કે—જે કરીએ

માનવજીવનની સાર્થકતા

વર્તન પણ થવું જોઈએ.

ની સલાહ ધર્મમાં પણ સ્વીકારો !

વ્યક્તિ જો પોતપોતાના વિચારોને મૂખ્ય
 તથા, તો તો દુનિયાનો વ્યવહાર પણ ચાલે
 હમી જો પોતપોતાના જ વિચારો પ્રમાણે
 દુનિયામાં એક મોટી અવ્યવસ્થા ઉભી
 પાર કરનાર આદમીનું તરંગીપણું ક્યાં
 ખબરમાં કે વ્યાપારમાં નહિ ચાલે. ચાલે
 નિ કે તુકશાનીની પોતાના ઉપર અમર
 ! પોતાના જીવનની જરૂરી અને હિતકર
 માગની દુનિયાને એક ચીજ એવી માનવામાં
 કરીજ અમે કરીએ તોય ચાલે અને ન કરીએ
 મમને ફાવે અને રૂચે તો કરીએ ! એ ચીજ
 વી, એ અમારી મુખત્યારીની વાત છે. '
 રમાં બધું કરવું પડે છે, પણ એક ચીજ
 ગમે તે આદમી, ગમે તે વખતે, ગમે તે
 રજા હોય તો કરીએ ! પણ તેજ ચીજમાં
 ર રહેલો છે. તેમાંજ સર્વ સુખોની સાધ-
 : જીવનની સાર્યકતાની આવી પણ તેમાં
 યાં આજ્ઞા યા બંધન નહિ ! ત્યાં તો કહી
 ! એ ! તે ચીજ તે ધર્મ છે. ધર્મ
 પ્રાપ્તિ માટે જરૂરનો છે. આત્માના
 જરૂર એમ જ્યાં સુધી હૈયામાં વસ્યું

માનવજીવનની સાર્યકતા

નીતિ, પાપભીરતા અને ઇન્દ્રિયનિગ્રહ !

જીવનની સાર્થકતા માટે જેમ અનેક વસ્તુઓ જાની-જનોએ બનાવી છે, તેમ આ ત્રણ વસ્તુઓને પણ આવશ્યક જણાવી છે એ વસ્તુઓ તે નીતિ, પાપભીરતા અને ઇન્દ્રિયનિગ્રહ છે નીતિપર મનુષ્યજીવનની સાર્થકતાનો પાયો રહેલો છે નીતિમા દ્રઢ રહેવા માટે પાપભીરતાની જરૂર છે અને પાપની ક્રિયામાથી બચવા માટે ઇન્દ્રિયો પર કાબુ હોવો જોઈએ તે આ ત્રણ વસ્તુઓ જીવનમા તન્મય બની જાય, તો જીવન ઉચ્ચકોટિનું બને અને સર્વને નમ-કરણીય થાય ઇન્દ્રિયનિગ્રહ માટે મન શુદ્ધિની પણ જરૂર છે જે જીવનમા નીતિ પરણિત થઈ જાય છે, તેનાથી સઘળા પ્રપચ વેગળા રહે છે નીતિ, એ જીવનનો પાયો છે માણસ ગમે તે અવસ્થામા હોય, પણ તેણે પોતાના જીવન માટે જે વ્યથાજનોના માર્ગ નક્કી કર્યો હોય, માર્ગને વગમી રહેવાની શક્તિ નીતિમા રહેલી છે નીતિ, જીવનને મર્યાદિત બનાવે છે સુનીતિવાનથી કોઈને હાનિ પહોંચતી નથી મારી વસ્તુનો ઉપયોગ ન્યાર્થ માટે ન થવો જોઈએ અમૂક સ્વાર્થ માટે નીતિનો ઉપયોગ કરનાર, નીતિમાથી ડ્યારે લપસી પડે ત કહી શકાય નહિ કોઈનું પણ ગૂરૂ ન થાય, એ નીતિવાને જોવાનું છે નીતિનો અર્થ હૃદયની નિજાલસવૃત્તિથી કાર્ય કરવાની રીતિ વચન એક, પ્રવૃત્તિ એક અને વિચાર પણ એક, તે નીતિ છે વિચારમા કાર્થ બને વર્તનમા જૂઠું, તે નીતિમા ન આવે હૃદયમા હોય તેજ વચનમા આવવું જોઈએ

માનવજીવનની સાર્થકતા

અને તેજ પ્રમાણે વર્તન પણ થવું જોઈએ

શિષ્ટ પુરુષોની સલાહ ધર્મમા પણ સ્વીકારી !

દરેકે દરેક વ્યક્તિ જે પોતપોતાના વિચારોને મૂખ્ય ઢરીને કાર્ય કર્યે જાય, તો તો દુનિયાનો વ્યવહાર પણ ચાલે નહિ દરેક આદમી જે પોતપોતાના જ વિચારો પ્રમાણે ચાલવા માટે, તો દુનિયામા એક મોટી અવ્યવસ્થા ઉભી વાય તન્ગી વિચાર કરનાર આદમીનું તન્ગીપણું ક્યા ચાલે ? ધરમા, ખતરમા કે વ્યાપારમા નહિ ચાલે ચાલે ક્યા ? એની હાનિ કે તુડથાનીની પોતાના ઉપર અમર ન થતી હોય ત્યાં પોતાના જીવનની જરૂરી અને કિંતકર નીજેમા નહિ । આજની દુનિયાને એક ચીજ એવી માનવામા આવી છે કે—અમૂકવીજ અમે ઠગીએ તોય ચાલે અને ન કઠગીએ તો પણ ચાલે ! અમને ક્ષાવે અને રૂચે તો કરીએ । એ ચીજ ઠગી અજાત માનવી, એ અમારી મુખત્યાગીની વાત છે । તેવાઓને વ્યવહારમા બધું કરવું પડે છે, પણ એક ચીજ એવી છે કે—ત્યાં ગમે તે આદમી, ગમે તે વખત, ગમે તે ઠહે અમારી મરજી હોય તો કરીએ । પણ તેજ ચીજમા આત્માનો નિસ્તાર ગ્હેયો છે તમાજ સર્વ મુખોની સાધ નાનો ખતનો છે જીવનની માર્યકતાની આવી પણ તેમા છે તેજ ચીજમા આજા યા બધન નહિ । ત્યાં તો ડહી દેડે—ક્ષાવે તો કરીએ ! અને તે ચીજ તે ધર્મ છે ધર્મ આત્મિક મુખ પ્રાપ્ત કરવાને માટે જરૂરનો છે આત્માના ઉદય માટે તેની જરૂર છે, એમ બધા સુધી હૈયામા વસ્ય

નથી, ત્યાં સુધીજ મનુષ્ય તેની અવગણના કરે છે. મનુષ્ય
બધી વાતમાં પરીક્ષા કરે, વિચાર કરે, શિષ્ટ પુરુષાને શરતો
ધાય જે જે પ્રવૃત્તિમાં જે જ કુશળ દોષ તેને અન્યાયે શિષ્ટ
તરીકે ઓળખે જે વસ્તુની કિંમત મનાઈ છે, જેના વિના
આશુવિમ-પોતાનો વ્યવહાર નહિ ચાલે એટલી થકા
યા વિચાર કરે, તેના માટે તે તે વસ્તુઓના કુશળ પુરુષાને
મનુષ્ય શરતો ધાય છે. દરેક જોમ કહે છે '૬-૪ ધર્મ એ આ
ત્માની વસ્તુ છે અને એને માટે આત્માને કાવે તેમ કરે '
તવાઓને હું પૂછું છું ૬-૪ તમારો આત્મા અપરત છે. યા
અર્થ છે? ત્યાં સુધી કૃપા જ્ઞાન ન હોય, ત્યાં સુધી પોતાના
વિચારને વગળી રહેવામાં બચક જોખમ છે જેમ દરેક
કાર્યમાં શિષ્ટ પુરુષોની અનાદનો અંત્રી રૂંદો છે, તેમ અર્ધ
પણ, કરવા જોઈએ

સાચ કરતા પાપ વધારે બચકર છે !

નોતિ પ-ઘાતક અને કેવળ ન્યાર્યમાધક ન જોઈએ
એ તો અપરતું કન્યાણ કરનાર જોઈએ અપરતું કન્યાણ કર
નારા નીતિને ટકાવવા-મજૂત બનાવવા માટે પાપભીરૂ બની,
પાપની ખાતર અર્થવનો ન્યાગ કરનાર થવું જોઈએ દુદયમાં
પાપને તજવાની મજૂત ભાવના જોઈએ પાપથી ભીરૂ
બનેવા આત્માને અનીતિ કરતા સંકટો વિચારો આવશે
અનીતિ ન બની કલય તેને માટે તે કાગળ ગણનાર બનશે
પાપનો કર રોમે રોમ વસવો જોઈએ નીતિને પાળના પાપથી
અવશ્ય પાળે હઠે વ્યવહારમાં જેમ કિંમતીમાં કિંમતી-પર્યદિવસે

માનવજનની આસંકતા

પહેરવાની-ઘણા દિવસથી સાચવી ગએલા મૃત્યુવાન પાધડી પહેરીને તમે જતા હો, આમપાસ ઝાલવડીચ્છક હોય અને કોઈ ખૂમ પાડે કે-‘પાધડીમા માપ છે’-તો તમે શું કરો ? પાધડી કાઢીને ફેંકી દો, ઝાલ કે-સાપ એટલે જીવન જતું ! તમને પાધડી ફેંકી દેતા એ વખતે વિચાર આવે કે ? તમે ઘેર જઈને વિચાર કરો કે-પાધડી ગઈ તો કાંઈ નહિ, પણ જીવનો ઘેર આ યો. તમને માપના જેટલી ભીંતિ પાપની થઈ હોય તો હિંસા વધે કે ઘટે ? જૂઠું, ચોરી, વ્યભિચાર અને ચોલ વધે કે ઘટે ? આપણું જીવન એવું બની ગયું છે કે-વાતવાતમા જૂઠું બોવાય છે અને જનજીવના ચોરી થાય છે મોટી ચોરીની આ વાત છે આમ થાય કે એનું કારણ કે-પાપની ભીંતિ રહી નથી આપણા સાચમા મહર્ષિઓ ની ગયા છે કે-પણે પીકા થતી અટકાવવા માટે પોતે ગમે ત મકન કંવુ આમા આ માને તકવીફ આપવાથી આપણા આત્માને શાંતિ થાય, એવા ન્વણે આરા નખતા નહિ સાપનો અને ઝાટાનો ભય, પણ પાપનો ભય નહિ ! ઝાટો પગમા વાગ્યો હોય તો તનાથી પણ વીણી સોયથી તેને કાઢવામા આવે, ત નીકળ્યા પછી દમણીને લોહી કઢાય અને તે પછી ઉપર પત્થથી કુટાય ! એ શા માટે ? કાટાને પગમા ગા માટે રહેલા દેનામા નથી આવતા ? કારણ કે-જાડો મદર રહે તો સડો વાય, શરીર બગડે અને મરી જવાય આવી રીતે જ વ્યાધિ થતા તુલત વૈદ્યને ત્યાં દોડી જવાય મરી જ માટે કેટલી કાળજી ! પાપ માટે આટલી કાળજી છે કે ? સાપ વધારે હેરાન કરે કે પાપ ? જ્યાં સુધી આત્મા પાપથી ઠરનાર ન

જને, ત્યાં સુધી જોના હાથે કોઈનું વાસ્તવિક ભવું થાય, એ આશા રાખવી નહિ જેને પાપ અને અનાયાનો ભય નથી, તે મામાનું ભવું કયી રીતિએ કરી શકે ?

પાપની જટ : ઇન્દ્રિયોની આધીનતા !

નીતિને ભાગી નાંખનાર જેમ પાપ છે, તેમ પાપને જીવનના લાવનાર ઇન્દ્રિયો છે પાપ આ માટે કરવું પડે છે ? સુદર પ્રકારના શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ મેળવવા માટે ! આજને સુદર જોવાનું જોઈએ છે, કાનને સુદર અવાજ સાંભળવો છે, નાકને સુદર ગંધ જોઈએ છે, જીભને સુદર રસ જોઈએ છે અને સ્પર્શ દ્રિયને સુદર સ્પર્શ જોઈએ છે ! પાપ કરાવનાર આ પાપે ઇન્દ્રિયોની આધીનતા છે બધી ઇન્દ્રિયોની પોષક રસના ઇન્દ્રિય છે બધી ઇન્દ્રિયોને મનગત કરી બહેકાવી મૂકનાર રસના એટલે જીભ છે રસના, ખાનપાન અને ભક્ષ્યા ભક્ષ્યનો વિવેક ભૂલાવે છે : તેને સામગ્રીઓ આપી એટલે બધી ઇન્દ્રિયો હેવાન બની જાય છે. આ ઇન્દ્રિયો જેટલી દૂરી તેટલી પાપની પરાયણતા અધિક બધી ઇન્દ્રિયોએ મનગમતી વસ્તુઓ ઉપર ત્રાપ મારવા માંડી. ત્યાં પાપની સીતિ ન રહે : અને પાપની સીતિ ન રહે તો નીતિ પણ ન રહે. ઇન્દ્રિયો જેટલું માગે તેટલું આપીએ, તો જીવન મુખરૂપ બની જાય એમ ? જમીને ઘેર જમને મુખી કોણ થાય ? ઉત્તમમાં ઉત્તમ ચીજો ભાણામા આવી જાય, તે જમીને મુખ કોણ ભોગવી શકે ? રમના ઉપર કાળુ રાખી શકે તે ! રસના ઇન્દ્રિયને આધીન બનેલ આત્મા પટકાયા વગર ન રહે. જે કાળુ ગુમાવીને ખાય તે

તે ઘેર જઈને સુખે સુઈ ચકતો પણ નથી, કારણ કે-તેને અકળામણ થાય છે અને અનેક પ્રકારની વ્યાધિઓ થાય છે. વ્યાધિ થયા પછી પણ ઘણા માણસો પાટલે બેસતી વખતે પાછા કાણુ સુમાવી બેસે છે. ઇદ્રિયોતે આધીન થયા એટલે પાપનો ભય ગમે. પાપનો ભય ગયો એટલે નીતિ ગઈ અને નીતિ ગઈ એટલે મનુષ્ય, મનુષ્ય રહે એમ તમે માનો છો ? માત્ર આકૃતિએ માનવાપણુ રહે પછી એતામાથી સ્વ-પરનો, સારા-નરસાનો અને લાલદાથી યા નુકશાનકારક વસ્તુનો વિચાર તાબુદ થાય છે. વિચારશક્તિ ગઈ તો પછી તેના જીવનમાં શું શું ? માટે મધળા પાપોનું મૂળ ઇદ્રિયોની આધીનતા છે.

મન પર સયમ રાખો !

ઇદ્રિયોને જીતવા માટે મન શુદ્ધિની જરૂરીઆત છે. કહેવાય છે કે, - 'મન યવ મનુષ્યાણા કારણં વધમોક્ષયો.' છૂટું મૂકેલું મન બધનું કાળુ છે અને કાળુમાં રાખેલું મન સુક્ષ્મનું કારણુ છે. જે મન પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલે છે તે પાપ કરે છે અને એથી આત્માનું અકલ્યાણુ કરે છે. જે મન પાપ કાળુ મેળવે છે, તે પોતાનું તથા પરનું પણ કલ્યાણુ સાધી શકે છે.

સિંહ, એ મનુષ્ય કરતા બળવાન અને ઘાતકી હોય છે. છતાં માણસ તેના પર કાળુ મેળવી શકે છે. શાથી ? પહેલાં તે તેને પાવરામાં પૂરે છે તે પાણુદ્દેવદારના પાટી આનું નહિ, પણ લોખંડનું હોવું જોઈએ. સિંહ આ પાવરામાં પૂરાયા પછી ધમપછાડા મારે છે અને છૂટવાના પ્રયત્ન કરે.

માતાવજીવનની સાર્થકતા

છે, પણ તેનાથી ટાલુ નથી એટલે પાલ્લભા આમ-તેન આગ માગી ધુમે છે આખરે તે ધારી જાય એવે એક જગ્યાએ બેઠી જાય છે કારીગર તે પછી તેની પાસે આવી ખેડે કે-“ક્યા ગયું તારૂં જગ ? દેખાડ, હોય તો !” આટલેથી ન અટકતા તેને માગી ઉભો રે એમ કરતા કરતા ધીમે ધીમે તેનું જગ હરી લે કારીગર તે પછી સિંહને ખાવાનું પણ ન આપતા બૂખે મારે તે પછી તેને થોડું ખાવાનું આપી, તેની પાસે અમૂક ક્રિયાઓ કરાવે તે આવડ્યા પછી તેને મદદ કાઢે, પણ કામ પતી ગયા પછી તો તેને માછો પાલ્લભાજ પૂરે તરણ કે-આખરે તો તેની જાત જગલી અને દિમકજ નહીં એવાજ કારીગર જાનીને સિંહની જેમ મન પર આપણે અકુશ રાખવાનો છે મનની ઇચ્છાને આપીને નાચે થવાનું નથી, પણ તેને આપણી ઇચ્છાને આપીને જનાવવાનું છે જે માગે તે તેને આપવાનું નથી, પણ આપણે ઇચ્છીએ તે તેને આપવાનું છે આથી મન પર મધમની જરૂર છે મન ઉપર કાણુ મેળવવા માટે મનને તૃપ્તિથી દૂર રાખવું જોઈએ મનને વશ રાખવાનો એક રસ્તો છે કે-સારી યા ખોટી ઇચ્છાની પરીક્ષા કરવી જોઈએ જેટલી ખોટી હોય તેના ઉપર કાપ મૂકવો અને સારી ઇચ્છાઓનો અમલ કરવા પ્રમગ પ્રયત્ન કરવો માત્ર સાધુજ નહિ, પણ સચારીઓએ પણ સુખી જનનું હોય તો મન પર સયમ ગળવો જોઈએ સયમ ન રખાય તો છતી સામગ્રીએ દુખી થવાય માણસો કોઈ પણ રીતે જરાજ ઇચ્છાને દાબી રાખી, સારી ઇચ્છા પ્રમાણે જવાલાનો પ્રયત્ન કરતો જોઈએ

જે જ્ઞાનીઓએ જીવનને કિંમતી કહ્યું છે, તેમણે મનને આધીન રાખવા માટે ઉપાયો બતાવવાની કમીના રાખી નથી.

ક્યા બચથી મનોનિયંત્ર સુધાય?—એક દૃષ્ટાન્ત.

મનને કેવી રીતે કાબુમાં રાખી શકાય, તે સમજાવવા માટે રાજા અને નગરશેઠના પુત્રનું એક દૃષ્ટાન્ત છે. એક સાચા ત્યાગી પુરુષોનો ભક્ત રાજા, પોતાની રાજસભામાં રાજપુરુષોની વચ્ચે હંમેશાં સાચા ત્યાગીઓનું એટલે—હિંસા, જૂઠું, ચોરી, મૈથુન અને પરિશ્રદ્ધ વિગેરેથી સર્વથા નિરાળા હોય, જેમ અને તેમ તેના સંસર્ગથી દૂર રહી અન્યને પણ ત્યાગના સુખનો આસ્વાદ ચખાડનારા હોય—તેઓની હંમેશાં પ્રશંસા કરતો હતો કે—“ધન્ય છે તે ત્યાગી પુરુષોને ! તેઓજ પૂજ્યા લાયક, માનવા લાયક અને શરણ લેવા લાયક છે ! તે ત્યાગી આત્માઓ પોતાના મનને, ઈન્દ્રિયોને વશ કરીને હજારો આત્માઓને સન્માર્ગે ચોજી રહ્યા છે.” આવી જાતની વાત પોતાની સભામાં નિયમિતપણે કરતો. તે રાજ્યના નગરશેઠનો ફીકરો, જે મોજલી રીતે પોતાનું જીવન પસાર કરતો હતો, તેને આ વાત રૂચતી ન હતી. એક દિવસ સભા વચ્ચે ઉભો થઈને તેણે રાજાને કહ્યું કે— ‘આપ માલિક છો એટલે ગમે તેમ બોલો, તેનો પ્રતિકાર કોઈ કરી શકતું નથી, પણ હું કહું છું કે—મન એ કાબુમાં રહે એ વાતજ ખોટી છે : મન જેવી ચંચળ, ઘણે ઘણે પરિવર્તન પામતી વસ્તુને એકાગ્ર બનાવવી તે તદ્દન અસંભવિત છે.’ રાજાએ કહ્યું કે—‘તત્ત્વજ્ઞાની અર્થાત્ વસ્તુસ્વરૂપને

અર્થપણે જાણનારનું ચિત્ત કાળુમા રહી શકે છે' છતાં તેણે માન્યું નહિ એટલે રાજાએ તે વખતે વાત જતી કરી, પણ વિચાર્યું કે-‘જો આ વાતનો પ્રતિકાર નહિ થાય, તો દુનિયાના પ્રાણીઓ સન્માર્ગે આવી શકશે નહિ!’ તેથી તેણે એક મુક્તિ રચી

તે નગરશેઠના દીકરાની સાથે પોતાના એક ગજપુરુષને ગાઢ મિત્રાચારીમા યોજ્યો જ્યારે તે બન્નેને પરિપૂર્ણ પ્રેમ બધાઈ ગયો, ત્યારે રાજાએ પોતાના નામથી અકિત યથેલી મુદ્રિકા આપીને તે ગજપુરુષને કહ્યું કે-‘શેઠના દીકરાના અલકારના બેગી એ જાણે નહિ તેવી રાતે આ મુદ્રિકા મૂકી દેવી’ તે પ્રમાણે તેણે કર્યું શેઠનો દીકરો જાણતો નથી ગજાએ ઠેરો પીટા-ઓ કે-‘મારા નામથી અકિત યથેલી મુદ્રિકા ગુમ થઈ છે તે જોને મારી હાથ તેણે તૂર્ણ આપી જવી છતાં પણ જો નહિ આપી જાય અને જોના ઘર માથી નીકળશે, તેને કામીની શિક્ષા દેવામા આવશે’ આખા નગરની જડતી લેવાને માટે ફરમાન કાઢ્યું નગરશેઠના ઘરની જડતી શરૂ કરી, કારણ કે-કોઈને તકલીફમા ઉતારવાની કાવના રાજાને જરા પણ ન હતી શેઠના દીકરાના અલકારના ૩ જામાથી એ મુદ્રિકા હાથમા આવી રાજ્યના માણસો કહે છે કે-‘આ શું?’ નગરશેઠનો દીકરો આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયો રાજ્યના માણસો હુકમને અનુસરીને તેને પકડીને લઈ ગયા તેણે અને તેના પિતાએ અનેક આજીજીઓ કરવા છતાં પણ રાજાએ ફરમાવ્યું કે-‘મહારી આજ્ઞાનું પાલન સુધારિયત શું જોઈએ’ આશ્ચર્યમા પડેલા નગરશેઠને વિચાર સૂણ આવ્યો

માનવજીવનની સાર્વજિકતા

કે-‘સાંજેનો નોકર મારા દીકરાનો પરમમિત્ર છે : એની મારફત મારા દીકરાના પ્રાણ બચાવવાં જોઈએ ! તેને બોલાવીને રાત્રી પાસે મોકલ્યો :

રાત્રીએ કહ્યું કે-“એક રસ્તે તે જો કળ્લ કરે તો છૂટી શકાય તેમ છે કાનાં વિનાના પિત્તળના વાડકામા ઠેઠ કાંઠા સુધી, જરા પણ ખાલી ન રહે તેમ તેલ ભરીને, તેમાંથી એક પાંજું ટીપું નીચે પડે નહિ એ રીતે તે વાડકો હાથમાં લઈ, આખા નગરમાં ફરીને રાજસભામાં ગ્લુ કરવો ”

એમ કરે તો જ તે છૂટી શકાય તેમ હતું એટલે શેઠના દીકરાએ કહ્યું કે-‘મરણથી બચવા માટે જે આજ્ઞા ફરમાવે તે ઉઠાવવા તૈયાર છું ’

તે દિવસે ગભાએ આખા નગરને સુઢર રીતે શણગાર્યું : જ્યાં ને ત્યાં ગોન-તાન-નાચ-દેખાવ-રૂપ-રંગ-બધી જાતના એવા અનુપમ કરવામાં આવ્યા કે-યોગીનું ચિત્ત પણ ચલાયમાન થાય : આવી રીતે જ્યાં પાંચે છદ્વિયોના વિષયની સામગ્રી ભરપૂર બનાવવામાં આવી હતી, ત્યાં કોઈ પણ જર્જિયાએ દ્રષ્ટિ નહિ ફેરવતાં અને કોઈ પણ શબ્દ નહિ સંભળતાં, એકજ હાથમાંની કટોરા ઉપર ધ્યાન રાખી, આખા નગરમાં ભેંમીને તે નગરશેઠનો દીકરો, એક પાંજું છાંટી નીચે પડવા દીધા વિના-જેવો ભરેલો હતો તેવોજ તેલનો કટોરો લઈને રાજસભામાં હાજર થયો

રાત્રીએ પૂછ્યું કે-‘તે નગરમાં શું જોયું ? ’

તેણે કહ્યું કે-‘મહારાજા આજ્ઞા કન, મન તથા બધી છદ્વિયો કટોરાને આધીન હતી મનની એક પણ

ધૃમ્ધાનો અમલ થવા દીધો નથી આગળપાછળ—આજુમાજુ શુ થાય છે, તેની મને પોતાને ખબર નથી ’

રાત્ર કહે છે કે—‘ગાડા ! આવી રીતે મન તે આધીન રહે ?’

તેણે કહ્યું કે—‘આજુબાજુ ઉઘાડી તલવાર હાતી તેથી ! મને ખાતરી હતી કે જરાયે મન ખસ્યું તો મોટી આપત્તિ છે ! મગજના ભયના યોગે અને હૃવનને માથવવાની ધૃમ્ધાના પ્રતાપે મ્હારા મનને જરા પણ ખસવા દીધું નથી !’

રાત્રએ કહ્યું કે—‘જ્યારે એક મરણની ભીતિથી તારા મનને આટલા આનંદના—વિષયસુખોના પ્રમોદોની વચ્ચે પણ વશ રાખી શક્યો, ત્યારે જે તત્ત્વજ્ઞાની—સમજદાર પુરૂષો, એક વખતનાજ મરણને નહિ, પણ ભવિષ્યનાં અનંતા મરણોને ભેંઈ શકતા હોય, એઓનું મન દુનિયાના સયોગોમાં ભેડાય ખર ?’

નગરશેઠનો દીકરો હવે વસ્તુસ્વરૂપ સમજી જવાથી પોતાની ભૂલનો પશ્ચાત્તાપ કરતા એક હાથ ભેડીને કહે છે કે—‘આપના જેવી ઉપકાર શુદ્ધિ જગત્માં ભેંઈ નથી મને આ કારીગરીથી ન સમજાવ્યો હોત, તો આપ અને શુદ્ધો ગમે તેટલી મહેનત કરત, પણ તન્ગી એવો હું, એક પણ વાતને માનત નહિ આપના જેવા જગત્માં મ્હારા કોઈ પણ ઉપકારી નથી ’

અંતિમ સફળોદય

મનની શુદ્ધિ—મનની શાંતિ ત્યારેજ આવે કે જ્યારે ભવિષ્યની ચિંતા આત્માને ભગૃત થાય અને આગળપાછ-

માનવહૃવનની સાર્થકતા

જનો વિચાર કરતાં શીખે. (આ વખતે બહારના ઘોંઘાટથી સભામાં પણ કેટલીક ગરબડ થવા પામી હતી) મહારાજ શ્રીએ જણાવ્યું કે—તાન્ત્રિકોની વિષય છે કે—મકાન બાંધેલું છે, અદર કેઈ બંતની ગરબડ નથી, છતાં પણ જીવન માટે, જીવનના કસ્યાણ માટે, સાલજવાની આવી ઉત્તમમા ઉત્તમ તક મળી હોય ત્યારે પણ, મનની ચચળ સ્થિતિને લઈને આમ અશાંતિ થાય છે : આ કેટલી દુ.ખદ અવસ્થા છે ? શુ આ મનનો સ્વયમ છે ? એટલો પણ કાળુ ન રાખી ગકાય, તો ચિત્તની ચચળવૃત્તિથી કયું કાર્ય સિદ્ધ થશે ? આ સ્થિતિએ તો દુનિયાનું કામ પણ ન સાધી શકાય, તો આત્માનું કેવી રીતે સાધી શકશે ? જ્યારે સ્થિર ચિત્તે સાંભળવાની તમારી શક્તિ પણ હું નથી જોતો, ત્યારે તે ઉપર વિચારવાની અને તદનુસાર વર્તન કરવાની તો આશા હું શી રીતે રાખી શકું ? આવા સામાન્ય પ્રસંગથી મુંઝાઈ જવામા આવે તે શોભા-રૂપદ નથી ચિત્તની ચચળતાનો ત્યાગ કરીને જે કંઈ ઉત્તમ વિચારો મળી શકતા હોય, તેને ગ્રહણ કરવામા સાવધ બનવું જોઈએ (આ વખતે સભામાં શાંતિ પ્રસરી ગઈ હતી)

*

આગળ ચાલતા મહારાજશ્રીએ જણાવ્યું કે :—જીવનની સાર્થકતા માટે મનના તરંગો, મનસ્વી ઇચ્છાઓ અને અયોગ્ય તૃષ્ણાઓને દબાવી દેવી જોઈએ : પાંચે ઇન્દ્રિયો કે જે વિષ-યની વાસનામા લીન થઈ ગઈ છે, તેને અકુશમા લેવી જોઈએ : એને અજે જે પાપ થઈ રહ્યું છે, તેનાથી બચી આ જીવનને સુંદર બનાવવું જોઈએ : તેમ કરવાથી જૂઠું, ચોરી,

માનવજીવનની સાર્થકતા

અનાચાર અને લોભને વશ પડી, કેઈ પણ પ્રાણીને દુઃખી કરવામાંથી બચી શકશે અને એવી જાતિની ઉત્તમ નીતિને જીવનમાં ઉતારશે, તો આ લોકમાં ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ કોટિની આત્મ-શાંતિ અનુભવી, જ્યાં જશે-જ્યાં પડશે ત્યાં પણ અનુકૂળ સ્થિતિ અને સંતોષ પ્રાપ્ત કરી, ઉલ્લસામી બની, આધિ-વ્યાધિ-અને ઉપાધિમાંથી મુક્તિ, જે જાતિના સુખની ઈચ્છા-ચાહનાં છે તે મેળવી શકશે : તેમજ તે મેળવવા જેવી સ્થિતિ આ જીવનમાં પ્રાપ્ત કરો તોજ આ જીવન સાર્યક થયું એમ કહેવાય

પ્રોફેસર મનુલાલ જમનાલાલ દવે

તે પછી વીલસનકોલેજના ડ્રેન્યલાપાના પ્રોફેસર ડી મનુલાલ દવેએ મહારાજશ્રીનો ઉપકાર માનતા સભાને જણાવ્યું કે-‘લગભગ દોઢ કલાક થયાં આપણા ઉપર એક જાતની અમૃતની વૃષ્ટિ વર્ષી રહી હતી મહારાજશ્રીનાં એકે એક વચનો જાણે અમૃતનાં ખિન્દુઓ હોય તેમ લાગતાં હતાં આપણા સર્વનું ઈચ્છાણુ ઈચ્છનું, એજ એક ભાવના આજના વ્યાખ્યાનમાં દેખાઈ આવે છે આજના વ્યાખ્યાનમાં કોઈને પણ શકા રહેવા પામે તેમ નથી

મહારાજશ્રીએ આપણને કેવળ મર્વમાન્ય ધર્મ શિવાય બીજી કાંઈ કહ્યું નથી આહે હિન્દુ યા મુસલમાન, જૈન યા જૈનેતર હોય, તે સર્વને ગ્રહણ કરવા લાયક આજનું વ્યાખ્યાન છે તેમણે નીતિની જે ભાવના રજૂ કરી છે, તે સર્વ ધર્મ વાળાને માન્ય હોવીજ જોઈએ નાનીસુની પણ નીતિ વિની કેઈ પણ માણસ જીવનની સાર્યકતા લાભેજ સાધી શકશે

માનવજીવનની સાર્યકતા

પૂર્વ કે પશ્ચિમ હરકોઈ સ્થળે નીતિના પાયા વધારે સુદૃઢ કરાતા જાય છે. નીતિ વિનાની બુદ્ધિનો પાયો ખીલકુલ ટકી શકવાનો નથી. મહારાજશ્રીએ બહુજ ગંભીર શબ્દોમાં કૃપા વરસાવીને જે સફળોધનાં વચનો કહ્યાં છે, તે સર્વ શબ્દોને જો આપણે આપણા જીવનમાં ગુંથીશું; તો આપણું જીવન વધારે ઉચ્ચ અને દિવ્ય બનાવી શકીશું.’

તે પછી મહારાજશ્રીએ માંગલિક સંભળાવ્યા બાદ “શ્રી મહાવીરસ્વામી ભગવાનની જય”ની ગર્જનાઓ સાથે સંભા વિસર્જન થઈ હતી.

પોતાને પિછાનો !

સાર્થક વિશ્વ સુખ, શાન્તિ ને સંપત્તિ માટે પ્રયત્ન કરી રહ્યું છે છતાં આજે જગતમાં દુઃખ અશાન્તિ ને દારિદ્ર્ય વ્યાપી રહ્યું છે, એ દિનરાત જેટલી જ સત્ય ઘટના છે એનું કારણ કદિ વિચાર્યું છે ? નહિજ અને માટેજ યાત્રી પુરુષોને કહેવું પડ્યું કે-પોતાને પિછાનો !

પોતાને પીછાને તે દેહની શુદ્ધિ ને સુખશાંતિ પાછળ યેના ન બને પોતાને પીછાને તે બાહ્ય પદાર્થોમાં ન રાએ, ન માએ પોતાને પીછાને તે બીજાના બોએ સુખ ભોગવવા કરતા, પોતાના બોએ જગતને સુખી કરવા ઇચ્છે આ પણ સૂર્યચન્દ્ર જેટલીજ સત્ય ઘટના છે માટે પોતાને પીછાનો !

જે મહાત્મા આત્મવાદીના આ પુસ્તકમાં પ્રવચનો આપવામાં આવ્યા છે તે પોતાની પીછાન કરાવે છે અને તમને જ્યારે પોતાને પીછાનવાની જરૂર જણાવ, ત્યારે તમારે આજ મહાત્માના પુણ્ય પ્રવચનોને માત્ર પ્રસિદ્ધ કરતા 'જૈન પ્રવચન' સાપ્તાહિકના માહક થવું જોઈએ છ' રવિવારે પુસ્તકેષ તથા ફરમાવું નક્કર વાચન લવા-જમ હિન્દમાં રૂ. ૩-૧૨-૦૦ પરદેશ રૂ. ૫-૮-૦૦

લખો.

શ્રી જૈન પ્રવચન કાર્યાલય.

દેવડી ભૂવન-ગાયે માળે.

ધનજી સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૩.

આત્મશુદ્ધિના ઉપાયો

મુંબઈ

તા ૧ ડિસેમ્બર ૧૯૨૯ રવિવાર

મુખ્યના શ્રી કચ્છી દશા જોસનાળ કૈન સ્વપસેવક
મડળના આશ્રય નીચે એક જાહેર સભા મરજીદ બદરના
પુન નીચે કલાઈપ રેડ હિપર આવેન ખૂલ્લા મેદાનમા
તા ૧ ૧૨ '૨૬ ને રવિવારે બપોરે બે વાગે બોલા
વવામા આવી હતી સ્થાને ચોગ્ય રીતે શણગારી
વ્યવસ્થા કરામા આવી હતી અને બાનખાઈચારી
સમર્થ વિદ્વાન બ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ પન્થાસપ્રવર શ્રીમદ્
રામભિજયજી ગણિવરનુ 'આત્મશુદ્ધિના ઉપાયો'
નિષ્પત્તિ મનનીય પ્રવચન ચયુ હતું

'આત્મશુદ્ધિ' અને 'માનવેષ્ટવનેનો સાર્થકતા'ના
જાહેર પ્રવચનોએ જનનામા નીન રસજ્વલિનો મચાર
કરેન હોઈને કૈન ને કૈનેતર સ્ત્રીપુરુષોના ટોળેટોળા
બ્યાખ્યાન સાંભળવા સમય પહેલાજ આવી ગયા હતા
બરાબર વખતે મુનિમડળ સહિત પૂ પ્રવચનકારશ્રી
પધારતા, તેઓશ્રીને 'જયજ્વલિ'થી હાજર રહેનાઓએ
સત્કાર્યો હતા અને ત્યારનાદ પ્રશુસ્તુતિ પૂર્વક અપાએન
મનનીય પ્રવચનનુ આ સારજૂત અવતરણુ છે

ધર્મકાળના શિક્ષણના અભાવ આજે ચેતરેર ઘોષાદ
નાપી રહ્યો છે અને આકૃતિએ મનુષ્ય હોવા છતાં સાચા
મનુષ્યત્વની પ્રાપ્તિ વિના એ પશુજીવન રૂપ છે, એ
વસ્તુનું પૂ પ્રવચનકાર મહાત્માએ પોતાની પ્રભાવશાલી
શૈલિથી પ્રતિપાદન કરી શ્રોતાઓને રસમુગ્ધ બનાવ્યા હતા

સાધનને સાધ્ય ન માનો !

કુનિયાના સઘળા પ્રાણીયો શરીરાદિ બાહ્ય પદાર્થોની શુદ્ધિના ઉપાયો યોજવામાં કર્મીના રાખતા નથી મોટાથી માડી નાના જતુઓ સુધી, બાહ્ય સાધનો મેળવવા જેટલું બને તેટલું કરી લેવામાં, કોઈપણ જાતની ખામી આવવા દેતા નથી શરીરની રક્ષા માટે આ જગતમાં કોણ પ્રયત્ન નથી કરતું ? જે જતુઓને આપણે તફાન ક્ષુદ્ર જતુઓ માનીએ, એ જતુઓ પણ પોતાના શરીરની રક્ષા માટે અનેક જાતના પ્રયત્ન કર્યા વિના રહેતા નથી, એ આપણને અનુભવસિદ્ધ છે જ્યારે ઉત્તમ આત્માઓએ એક નવું તત્ત્વ શોધ્યું છે શરીરાદિ બાહ્ય વસ્તુઓની ગમે તેટલી સાધના કરવામાં આવે, પણ તેથી તે શરીરમાં વસી રહેલા આત્માને શું ? એક 'નાસ્તિક દર્શન' વિના સર્વ દર્શનકારોએ આત્મતત્ત્વનો સ્વીકાર કર્યો.

આત્મશુદ્ધિના ઉપાયો

છે આત્મતત્ત્વ માનવામા કોઈ દર્શનનો ઈન્કાર નથી આત્મા શરીરથી ભિન્ન છે શરીર અને આત્મા એ જૂદી જૂદી વસ્તુ છે

*

શરીરના ઉદયથી આત્મશુદ્ધિ થાય છે, જોવી માન્યતા પણ તત્ત્વજ્ઞાનીની નથી તત્ત્વજ્ઞાનીની દૃષ્ટિએ શરીરની કિંમત સાધન શિનાય કરીજ નથી સાધનરૂપ શરીરને સાધ્ય માની લઈ, સારીય દુનિયાના પ્રાણીયો જીવંતને તેની સેવામા જ ખપાવી દે એ, એ ઉત્તમ ઉપગરી આત્માઓને ઘણુંજ ડખે છે જે વસ્તુને નિશ્ચયપૂર્વક છોડીને જવાનું છે, રાખવા માગે તો પણ જે નથી રહેવાની, તેનીજ સેવામા જે પોતાની સારીય જીવગી વ્યતીત કરી નાખે, તેને જુદિમાનુ કેમ કહેવાય ? જ્ઞાનીયોએ મનુષ્યોને જુદિમાનુ અને શન્તિસપન્ન માન્યા છે, માટેજ એમને ઉદેશીને આત્મવિષયક વાત કરે છે બીજામા તે જાતની શન્તિ નથી મનુષ્યો પણ કેવળ બાહ્ય પદાર્થોમા લીન થઈ જાય અને તેમાજ જીવંતને યથેચ્છપણે શુભાવી દે, એ જાહુજ ભયકર છે માનવજીવન ઘણી મુશીબતે મળ્યું છે, એ કોણ નથી માનતું ? અમુક કાળ પછી નહ થવાનું છે, એ કોણ નથી જાણતું ? પણ એ નિષ્કુળ ન થાલી જાય તેને માટે કરે છે શું ? આજના સારાસારા ગણાતા માણસો પાસે પણ તેની મોટાઈ માટે પાચ-પચીસ લાખ રૂપીયા, સારી પેઢીયો, મોટી લાગવગો છે એ શિવાય એની નોંધપોથી માધી પ્રાય બીજુ કાંઈ નહિ મળે જ્ઞાનીયોએ મનુષ્યપણાને દુર્લભ કહ્યું છે આકૃતિએ તો મનુષ્ય ઘણા છે, પણ માણ સાર્થથી મનુષ્ય જાહુ થોડા છે

આત્મશુદ્ધિના ઉપાયો

આત્મશુદ્ધિનો પહેલો ઉપાય : માણસાઈ કેળવો !

આત્મશુદ્ધિનો પહેલામાં પહેલો ઉપાય માણસાઈ કેળવવી એ છે એક માણસાઈ આવી જશે, તો ગાકીના બધા ઉપાયો સહેલાઈથી આવીને ઉભા રહેશે એ માણસાઈની જ પહેલાં ખાતરી છે મનુષ્ય એટલે સર્વ પ્રાણીઓમા ઉચ્ચી કોટિનો આત્મા ! એના તરફથી જગત્ શું માગે ? ધરના માલીક પાસેથી ધરના માણસો શી ઇચ્છા રાખે ? ‘અમારૂં હોય તે પડાવી લે, એનું હોય તે આપે નહિ, અમારી પાસે મેવા કરાવે અને સમય આવ્યે અમારી ખખર પણ ન લે’-એ ઇચ્છા આશ્રિતોની હોય ? નહિજ તેજ રીતિએ મનુષ્ય એ સૌથી ઉચ્ચામાં ઉચ્ચો આત્મા છે : એની પાસેથી નાનામા નાનો આત્મા માગે શું ? રક્ષણ કે ભક્ષણ ? ગ્ધક્ષણ કેાણ કરી શકે ? સ્વાર્થી કે પરમાર્થી ? માણસાઈ વિના પરમાર્થવૃત્તિ આવે એમ માનો છો ? દેખાવનાજ મનુષ્ય માત્રથી જો દુનિયાનું ભકું થતું હોત, તો જાનીયો માણસાઈની આ કિંમત ન આકત એવા પણ મનુષ્યો હોય છે, કે જેઓને પશુની ઉપમા પણ આપવામાં આવે છે : એવા પણ માણસો હોય છે, કે જેને જોતાંજ ત્રાસ થાય : એનો સહવાસ ન થાય તો સાફ, એવું થઈ આવે માણસ તો ઘણાએ જન્મે છે અને મરે છે માણસોની ખોટ પડવાની નથી : માટે મનુષ્યપણાને જે ઉચ્ચ કહેવામાં આવે છે, તે તેનામા રહેલી માણસાઈથી જ બધા પ્રકારની સામગ્રીએ સહિત મેળવેલ મનુષ્યજીવન દ્વારા જો મારે તો દુરમનનું પણ ભકું કરી શકે : પણ જે મિત્રનુંય ભકું

ન કરે તે દુશ્મનનું શું કરે? કેવળ ખાદ્ય પદાર્થોની સેવામાં પડેલા બીજાનું બહુ કરી શકે? શરીરશુદ્ધિના સઘળા ઉપાયો ચાલુ હોય સ્નાન કરે, મેદાદુ સાફ કરે, સાન કપડા પહેરે, તેલ લગાવે એ શેની શુદ્ધિ છે? મેલે શરીર-મેલે કપડે-કપડા રીતસર પહેર્યા વિના બહાર ન નીકળાય! ત્યાં દંગ બરામર જોઈએ એ અતરંગશુદ્ધિ છે કે બાહ્યશુદ્ધિ? જેઓ બાહ્યના રૂપાંગ હોય અને અતંગના મેલા હોય, તેઓ આત્મ શુદ્ધિ કદી શકશે? નહિજ પણ માહી શું છે, એ આજે જોવું છે કેને? દુનિયાની દૃષ્ટિ આજે કેવળ બાહ્ય ઉપર વળેલી છે, તેને આપણે બીજે ગ્સ્તે વાગવી કે અમૂક ઢાંચે પ્રાવણુ એ વાર છે દાતાર બનાવવા પડેલા એનામાંથી પારકાનું ગૂંટવી લેવાની વૃત્તિ કદાવવી જોઈએ જાણીયો કહે છે કે-દાતાર ભલે મોડો બને, દારણ કે-કે દાતાર નથી બન્યો તે બહુ નુકસાન નહિ કરે, માત્ર તેના દાનથી જે લાભ થવાનો તે નહિ થાય પણ દાતાર ન થાય ત્યાં મુખી લુગ્વાપણીની વૃત્તિ તો નાશ પામવીજ જોઈએ. ધર્મી દાતાર ન હોય તો ચાલે, ત્યાગ ન કરી શકે તો તે નલે, પણ શુભના પ્રતિપદી દુર્ગુણો આવી પડ્યા છે, તેનું શું થાય? જેઓ આત્માને બૂલી શરીરની જિંતામાં પગ્યા છે, 'માફ શું?'-એ સ્વપ્ને પણ જેઓને યાદ ન આવતું હોય તેને વારવાનો રસ્તો છે? શરીરની સેવામાં પડેલા-આત્માને બૂલી ગયેલા, મનુષ્યપણું પામવા છત્રા-ઉચ્ચ સ્થાનની પ્રાપ્તિ કર્યા છતાં, જગતને લાભરૂપ કરતા આપરૂપ થાય છે શક્તિહીન કરતા શક્તિસપક્ષ, જે મોતની શક્તિને યોગ્ય માર્ગે ન વાળે તો બચકર છે મોતાની શક્તિને

આત્મશુદ્ધિના ઉપાયો

માર્ગે ન વાળે તો શક્તિહીન કરતાં શક્તિવાળા ઘણા ભયંકર છે. જેના જ્ઞાનમાં ત્યાગ નથી, જે જ્ઞાનીને ત્યાગ વરેલો નથી, તેવા જ્ઞાની અજ્ઞાની કરતાં ભયંકર છે. શક્તિ આવી તે કામ તો કરશે, કામ કર્યા વિના રહેવાની નથી, માટે તેની પાસે યોગ્ય કામ લેવાનો પ્રયત્ન કરવામાં નહિ આવે, તો જરૂર તે ઉધું કામ તો કરવાનીજ. આપણને મનુષ્ય જીવનરૂપી ઉંચામાં ઉંચી વસ્તુ મળી છે તેથી પુણ્યવાન તો જરા. શક્તિ અને સામગ્રી તો મળી : હવે આપણે ભયંકર કે મનોહર છીએ, એ વિચારવાનું છે. મનુષ્ય જાન્યા એથીજ મલકાવાનું નથી : પશુ કરતાં મનુષ્ય થયા એટલા માત્રથીજ રાજી થવાનું નથી. દુનિયાની સરકાર પણ પશુઓ માટે કાયદા કરતી નથી. પશુ માથું મારે તો ફરીયાદ ન ચાલે : તમે ઠાંસો મારો તો ચાલે. કારણ, તમને માણસ માન્યા. દુનિયાની સરકાર પણ તમારો હોદ્દો ઉંચો ગણે છે : વધારે યોગ્યતા સમજીને કાયદો કર્યો. પશુને અછલ વિનાનાં માન્યાં, એથી એ માથું મારે તો પણ એની ફરીયાદ ન સાંભળે. કાયદા કરનારે માન્યું કે-પશુ એ અજ્ઞાન છે. મનુષ્યમાં જ્ઞાન આવ્યું તેથી એની યોગ્યતા વધી અને જવાબદારી પણ વધી. જંગલનું શિકારી હિંસક જાનવર દુનિયાનો જેટલો સંહાર ન કરે, તેટલો હિંસક જાનેલો એક માનવી કરે. સંખ્યાબંધ હિંસક પ્રાણીઓને લેખાં કરવામાં આવે એ જેટલું નુકશાન ન કરે, એટલું દુનિયામાં અધમ જાનેલો એક માનવી કરે. પશુ જીવિહીન હોવાથી યોગના-પૂર્વક સંહાર કરતો નથી. મનુષ્યમાં જીવિ આવી એટલે પરિણામ ભયંકર. એક આત્માને એક શક્તિ દેતાં પહેલાં તેનામાં

ચોખ્ખતા કેળવવી જોઈએ કુપાત્રે પડેલી શક્તિ વિનાશ કરશે પુણ્યયોગે માનવલવ મળ્યો મનુષ્ય જન્મમા દીવ્ય શક્તિથી પણ વધી જાય તેવી શક્તિ છે ઉંચામા ઉંચી શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ છે તે શક્તિ વડે વિનાશક બનવું છે કે રક્ષક ? મામ શ્રીસપ્ત બન્યા પછી હવે જગતના નાશક કે રક્ષક બનવું, તે તમારા હાથમા છે આજઠાવ એવું બન્યું છે કે-“અમે કોણ ?” એ ભાવના પ્રધાન થઈ છે તમે ગમે તે હો, પણ “તમે કશું શું ?” એ કોઈ પૂછતું નથી આજે હુંકારનો વાસુ થયો છે હું એ કહી રહ્યો છું કે-તમાગી જાતને ભાખવાનું માનવા પડેલા-મોટામા મોટી, સારામા સારી અને ઉંચામા ઉંચી માનતા પડેલા, તમારી કરણીનો પહેલો વિચાર કરો હું કોણ ?, એ અહંકારધોતક પ્રશ્ન ન પૂછો પણ મ્હે તું કશું ?, એ આત્માને પૂછો એ શિવાય આત્મશુદ્ધિનો બીજો રસ્તો નથી

‘મરીને ક્યા જવું છે ?’-એનો વિચારજ નહિ ।

જો તમે થોડ કહેવાતા હો ને તમારા કાર્યો શ્રેષ્ઠ ન હોય તો થોડ ન કહેવડાવજો કોઈ કહે તે ઘડી નીચું ઘાલો એમ કહો કે-‘કહો છો તે જાતિની ચોખ્ખતા મારામા નથી’ અમૂક જાતિની શક્તિ અને સામગ્રીને ખામ્યા, તે આપણા બધા માટે મહાન્ પુણ્યનો ઉદય છે એમા કોઈ ના પાડી શકે એમ નથી મળ્યું એમા કોઈ જાતિની શકાને સ્થાન નથી પણ તે મળેલું સાર્યક કરવાની લાયકાત કેળવી શકીએ નહિ ત્યા સુધી નિર્થક છે જે માણસાઈ વિનાનો મનુષ્ય લવ નકામો છે, તે માણસાઈ કહેવી કેને ? બીજી બધી જાતિની કેળવણી દ્યો, આત્મશુદ્ધિના ઉપાયો

તો' પણ તે, તે માણસાઈ લાવી શકતી નથી. એ શિક્ષણ જૂઠું છે. આડી-અવળી ચોપડીયો વાંચવાથી તે આવી જતી નથી. જગતનું રક્ષણ કરવાની ઉંચામાં ઉંચી ભાવના, એનું નામ માણસાઈ. અમલ ન થાય તો પણ વિચારણા તો એ ચાલવી જ જોઈએ. એકજ વિચાર કરવામાં આવે કે-‘માનવજીવન પામ્યા છીએ તો અમારા નિમિત્તે-અમારા પ્રયત્નથી ઘણાનું રક્ષણ કેમ થાય !’ ખીજાનું રક્ષણ કરવાની ભાવના આવી, તેમાં પોતાના રક્ષણની તો આવીજ ગઈ. પ્રશંસા માટે કે મોટાઈ અંકાવવા માટે હાતાર બનેલાને હૂંટ ચલાવતાં વાર નહિ લાગે : સામાનું ભક્તું કરવા હાતાર બનેલાથી કોઈ દિવસ પણ હૂંટ ચલાવાશે નહિ. હાતાર સાચો તે, કે જે અનીતિથી એક પાઈ પણ તીજેરીમાં મૂકવાની ભાવના ન રાખે. ‘શિજ પાંચ ઘર ફાડું અને શેજ સેકડોનું દાન દઉ’-એવું કોઈ કહે એને તમે હાતાર માનો ? એવા હાતારની પ્રશંસા કરવા તમે તૈયાર છો ? દાનધર્મની આરાધના કરવા ચોરી કરવામાં વાંધા ખરો કે નહિ ? એવા હાતારથી તો તમે પણ ડરો છો : કારણકે-‘આજે પાડોશીનું ઘર ફાડશે, તો કાલ મારું પણ ફાડશે.’ એવાની હયાતિ હોય એમાં દુનિયાનું શું શ્રેય છે ? કોઈ એમ કહે કે-‘ખરાબ કામ કર્યું, પણ હેતુ કયો ?’ દાનના સારાહેતુથી ખરાબ કામ કરવામાં હરકત શું ?-એમ માનશો તો સારાં કામ રહી જશે અને દુનિયામાં ખોટાં કામોનું સામ્રાજ્ય ફેલાશે. ધર્મ નિમિત્તે ચોરી વિગેરે કરવાની છૂટ આપીને રાજ્ય જો પોલીસ ઉઠાવી લે, તો આજે તમારા બધાનાં જીવન જોખમમાં મૂકાઈ જાય અને જ્યાં જાય ત્યાં લાસો દેખાય. ‘ધર્મના નામે આજે

ત્યાગની વાતો ચાલે છે, તે ણીનજરૂરી છે’-આવી ભાવના આજે ઠામઠામ ફેલાવવામાં આવે છે ‘વીસમી સદીમાં ત્યાગની વાત કરવી તે બેવકુફી છે ! તેની જરૂર શું ?’-આમ કહેનારાઓને હું કહું છું કે-‘જેણે સુખપૂર્વક જીવવું હોય તેણે ત્યાગની ભાવના હૃદયમાં ઘાસ્યા શિવાય છૂટકોજ નથી !’

*

સમય પૂર્વના કાળ કરતા ભયંકર છે . પૂર્વે ધર્મનાં બંધન હતા, તેના કરતા અત્યારે કંઈ શુભાં વધારવાની જરૂર છે : કારણ કે-દ્વાલિકતાનું જોર વધતું જાય છે આજે શક છતાં શેઠ લખાવનાર બહુ છે : માણસાર્થ ન છતા માણસ તરીકે બહાર આવવા રાજ છે . ઉદારતા વિના દાનવીરનો ઇલ્લાખ લેવાવાળા ઘણા છે . ‘આવે ઉગમણે અને આધમણે ભાગે’-એવા શૂરવીરનો ઇલ્લાખ લટકાવી ખૂશીથી ફરી શકે છે . તીનેડી તળીયાંબટક હોય છતા લાલચોળ પાઘડી પહેરી મોટરમાં ફરી શકે છે : પૂર્વે પાનેહોય તેમાંથી પણ થોડું રાખીનેજ વેપાર કરતા, અત્યારે આજે પાચ ઉપર પચાસનો વેપાર થાય છે : કારણ કે ભાવના જૂઠી છે . આવેતો ઠીક છે અને જાય તો પાઘડી ફેરવવી છે, આ એક મનોવૃત્તિ જાગી છે આવા પાસે આત્મશુદ્ધિના ઉપાયો મૂકવા, એ પણ બહુ જોખમભર્યું છે પોતાના દોષ દૂર પાવવા આત્મશુદ્ધિના ઉપાયોને પણ કલંકિત કરતાં વાર ન કરે એવાની સખ્યા નાનીસુની નથી. મનુષ્યજન્મ પામ્યાની જોખમદારી મોટી છે જન્મીને મરવાજ જન્મ્યા હો તો મારે કાંઈ કહેવાનું નથી ખાઈ લીધું, પી લીધું, પહેરી લીધું, લોગવી લીધું, મોજ મારી લીધી, એ ખરું-પણ ક્યાં જશે ? પરલોક

પ્રદિના ઉપાયો

માનો છો ? ક્યાંકથી આવ્યા છો અને ક્યાંક જશો, એ તો નહીં છેને ? એનો વિચાર કરી લીધો છે ? જહાર ગામ જવું હોય તો ગધેા વિચાર કરો છો : ખાવાપીવાનું વિગેરે સાથે લઈ લો છો એકથી બીજે ગામ સુધી જવું ત્યાં આટલી સામગ્રી અને મરીને ક્યાં જવું છે ?, તે પછી કથી દશામાં ક્યાં જઈને પડવું પડશે ?, ત્યાં કોઈ બાકતીયો સામે લેવા આવશે કે કેમ ?—આટલોય વિચાર ન કરે એને મારા જેવો તો માણસ ન કહે દુનિયાના અનુભવી, ડહાડમરા અને બુદ્ધિના નિધાન ગણાતા એવા તમે—‘અમારે ક્યાં જવું છે’—તેનો ય વિચાર કર્યો નથી, તો તમને શું કહેવું ? આ વિચાર મનુષ્ય જેવાને ન આવે, એ શું કહેવાય ? ‘આગળ કોણે જોયું છે ? થવાનું હશે તે થશે’—આવું યોતનારા, ખરેખર, પોતાની બુદ્ધિનું લીલામ કરે છે અત્યારે છે તો પૂર્વનું લોગવો છો, એ તો તમે બધા માનો છો ને ? તમારા કરતાં અધિક શક્તિવાળા કંઈ રખડે છે, એનો કોઈ ભાવ પણ પૂછતું નથી અને તમે નિર્બળ છતાં તમારી સેવા કરનારા ઘણા છે એનું કારણ ?

*

જે બુદ્ધિનો સારો ઉપયોગ ન કરે, તેનો હું તો શું પણ પરમાત્મ કોટિના આત્માઓ પણ ઉદ્ધાર કરવાને અસમર્થ છે અજ્ઞાની સારો, કાં તો જ્ઞાની સારો, પણ વચ્ચેનો ત્રિશકુ જેવો તો બહુ ખોટો એક કવિએ કહ્યું છે કે:—

“અજ્ઞઃ સુખમારાધ્યઃ, સુખતરમારાધ્યતે વિશેષજ્ઞઃ ।

જ્ઞાનલગ્નદુર્વિદગ્ધં, વ્રહ્માડપિ નરં ન રંજયતિ ॥૧॥”

*

‘ અજ્ઞાની સુખપૂર્વક આરાધવા યોગ્ય છે અને વિશેષ જાણનારો અતિ સુખપૂર્વક આરાધવા યોગ્ય છે, પણ જ્ઞાનના લેશથી દુર્વિદ્યબદ્ધ બનેલા માણસને બ્રહ્મા પણ નથી રીઝવી શકતા ’ અજ્ઞાનીમા એક શુભ છે કે-તેને જેમ વાળો તેમ વળે જ્ઞાનીમા પણ એ શુભ છે કે-તે ઝટ વસ્તુને સમજી જાય પરંતુ ન જ્ઞાની હોય અને ન પોતાને અજ્ઞાની માને, એનો ઉદ્ધય કોણ કરે ? ડોઘ નહિ આપણને સૌ સારા કહે એ ગમે છે, પણ સારા થવાની કરણી ન હોય તો શાસ્ત્ર કહે છે કે-જેવા હોયએ તેવા કહે એ મજેનું છે

ધર્મભાવના સાચી ધમ્માય છે ?

સૌથી મહેલા એ નિશ્ચય કરવો જોઈએ કે-જે માણસાઈની જરૂર છે તે આવી કે નહિ ? એ આવી જાય તો બીજા શુભો લાવવા છે, તેને માટે આશી મહેનત નથી જમીન યોગ્ય હશે તો તેને બીજા અને પાણી મળવાથી પાક થઈ જશે તેવી જ રીતિએ એક માણસાઈ શુભ આવી જાય તો બીજા શુભો વગર બોલાવ્યે, વગર મહેનતે અને વગર પ્રયત્ને પણ આવી જશે ‘ મનુષ્ય ભવને પામેલા આત્માએ શુ કરવું જોઈએ ’-તે જાતિનો વિચાર દૃઢ, મજબૂત અને શકારહિતપણે થઈ જવો જોઈએ મનુષ્ય પરમાર્થ વૃત્તિવાળો નહિ હોય તો ચાલશે, પણ કેવલ સ્વાર્થી નહિ ચાલે ઉચી નીતિપૂર્વક ચાલનારો નહિ હોય તો નહશે, પણ અનીતિ તો નહિ જ નહો ઉપકાર ન કરે એ જૂઠી વાત છે, પણ અપકાર કરનાર તો નહિ જ હોવો જોઈએ !

આત્મશુદ્ધિના ઉપાયો

રોજ સવારે ઉઠીને આત્માને પૂછે કે-‘મિં કર્યું શું ? કરવા લાયક શું ? ખોટા આડમ્બર માટે, મોટાઈ માટે મહેં કેટલું કર્યું અને મારા આત્માના લલા ખાતર કેટલું કર્યું ? મારું શું ? આ દેહ કે આત્મા ?’ પરન્તુ એને બદલે તમે-‘હું કોણ ?’ એ અહંકારમાં ન પૂછે ! ચોર પણ પોતાની જાત માટે શાહુકાર શબ્દ લખાવે છે. માટે પોતાની સ્થિતિ જેવા સ્વરૂપે હોય તેવા સ્વરૂપે પીછાણીયે, એ પહેલામાં પહેલો ગુણ : તો જ શરીરની સેવા ઉપર અંકુશ આવશે. છંદગી સુધી શરીર થાબડી મરી જઈએ એટલે મોક્ષ મળશે એમ માનો છો ? પૂર્વના ઋષિ મહર્ષિયોએ તપશ્ચર્યા કરી, એ એક જાતનું ગાંડપણ હશે કેમ ? તપજ્જપની વાતો વાહીયાત છે ? નહિ જ. ખાવાપીવાનું છોડવાથી આત્માને સુખ મળે છે એવી તમારી માન્યતા છે ને ? આજે ધર્મ જેવી વસ્તુ લગભગ ભૂંસાતી જાય છે : ધર્મના વિચારો ગૃહસ્થનાં કુળોમાંથી નાશ પામતા જાય છે : ધર્મના વિચારો અને ધર્મની ભાવના દિવસે દિવસે ઘસાતી જાય છે : કારણ કે-ઉત્તમ પ્રકારની માન્યતાઓ નષ્ટ થતી જાય છે. કોઈપણ રીતે એને જાગૃત કર્યા વિના છૂટકો નથી.

ધર્મ માટે શાથી કુસ્સદ નથી ?

શરીરશુદ્ધિ માટે શરીરમાં રહેલા રોગ વિગેરેને કઢાવવા કેટલા પ્રયત્ન થાય છે ? બહારથી સુંદર દેખાવા જે રીતે પ્રયત્નો થઈ રહ્યા છે, તેજ રીતિએ અંદરનું તપાસવા માંડો. શરીરમાં જરા ગરમી થડી આવે, એટલે આપોઆપ વૈદ્ય પાસે જવાય છે : ભૂખ લાગે કે તરત ખાવા માંડી પડો છો.

પૈસા મેળવવા માટે ભણવું જોઈએ, એ કહેવું પડે તેમ નથી . મોજશોખ માટે કેમ વર્તવું, એ ખાસ શીખવવું પડે એમ નથી એ તો શીખેલા જ છે . ધર્મશુદ્ધિએ તો એજ શીખવવાનું છે કે-જેટલી ગહારની શુદ્ધિની દરકાર કરો છો, એટલી અદરની કરો ! કારણ કે-ફક્ત તે વસ્તુ તમે તમારી મેળે કરો તેમ નથી પૈસા કેઈ પામેથી લઈ લેવામાં, રસ્તામાં પડેલા તીજેરીમાં મૂકવામાં, પારકાના પૈસા પોતાના દરી લેવામાં, સામાની પાસેથી ચાલાકી કરી કામ કાઢી લેવામાં, તમારા જેવાને શીખવવું પડે એમ નથી : પણ તેથી ઉઘડું શીખવવું પડે એમ છે : માટે મારે તમને દિશા બૂલ્યા છો, એમ કહેવું જોઈએ ને ? ' પૌદ્ગલિક સ્વાર્થ માટે-શરીરની સેવા માટે પાપકર્મો કરતા નહિ ! ' -એમ કહેવામાં હરકત છે ? ' જાણુ છે, એક માણસાઈ નથી . જગલા, જગીચા, સાહ્યબી, કુટુંબ, પરિવાર, ઋદ્ધિ, સિદ્ધિ, ગાડીઘોડા, મોટર વિગેરે વસ્તુઓ માણસાઈ વિના એકાંતે ભયકર છે ' -એ જરાય બૂલવા જેવું નથી ! વધારે જગલાવાળાઓને તમે મોટા માણસ કહો છો . વ્યવહારમાં કદાચ તેને મોટા કહો તેમાં વાધો નથી, પણ તમને તો પાછી એવા મોટા થવાની ભાવના છે તમારા આદર્શ અને તમને અનુકરણીય માણસ કોણ ? તમારે માટે આત્મશુદ્ધિ કરવા માટે આદર્શ કોણ જોઈએ ? મોડાડુ ચોખ્ખુ છે કે નહિ, એ બેવા માટે આરીસો કેવો જોઈએ ? કાટવાળો, ધૂળ ચઢેલો કે કાજળના ચાંદલા ચોટેલો ? આરીસો બેવાનું પ્રયોજન એ છે કે-સાફસુદ્ધ કર્યા છતાં ઝીણામાં ઝીણો ડાઘ રહી ગયો ન હોય . તમારે માણસ બનવા માટે આદર્શ આત્મશુદ્ધિના ઉપાયો

તરીકે ઝંગલા, ઝગીયા અને મોટરવાળા કે રાજગાદી ઉપર આરૂઢ થયેલા જોઈએ છે કે કોઈ ખીન્ન ? તમે કોને આદર્શ તરીકે સામે રાખો તો ઉછળતી વિષયની ઈચ્છાઓ અને પાપની તૃષ્ણાઓ આપોઆપ નષ્ટ થઈ જાય ? ત્યાગીને કે રાગીને ? લોભીને કે સંતોષીને ? લક્ષ્મીના લાલચુને કે વિરક્તને ? આજે તો મને સમજાતું નથી કે-તમે હવે છો તે હવવા માટે કે મરવાની આગસે ? એટલે કે-મરવું ન ગમે તેથી ? તમારા વેપાર હજી માટે છે કે વેપાર માટે હજી છે ? પૈસા માટે તમે છો કે તમારા માટે પૈસા છે ? ઘર માટે તમે છો કે તમારા માટે ઘર છે ? આજે કહીએ કે ‘ધર્મકર્મ કરો છો ?’-તો કહે છે કે-‘સમય નથી : વેપાર એવા થઈ ગયા કે લાચાર છીએ : ઉંઘ પણ સીધી નથી આવતી ’ શાધી ? ધર્મ રહ્યો તેથી કે ગયો તેથી ? માણસાઈ ખીલી એથી કે પશુતા ખીલી એથી ?

ધર્મકળા, - મર્વ કળાનું મૂળ !

આત્મશુદ્ધિનો વિચાર અને એની વાત કરતાં પહેલાં આત્માનો ખ્યાલ ન હોય ત્યાં શું થાય ? તમારે જો કોઈ પણ રીતે તમારો અને તમારી પાછળવાળાનો ઉદ્ધાર કરવો હોય, તો પ્રથમ માણસાઈ કેળવવી પડશે તે આવી ગયા બાદ ‘હું જગતનો રક્ષક છું પણ લક્ષક નથી-સહાયક છું પણ નાશક નથી ને પરમાર્થ કરવા બધાયેલો છું’-એ નક્કી થશે આગળના વખતમાં સઘળી કળા લણીને આવેલા માટે પણ, ધર્મ-કળા લણે નહિ ત્યાં મુધી બધી કળાઓ નડામી ગણાતી

એક ધર્મકળા વિના બધી કળાઓ, એક વિવેક વિનાના બધા શુભો હોય તેવી છે શરીરે રૂઠા રૂપાળો હોય, પણ એક નાક નથી—તેમ ધર્મકળા વિનાની બધી કળાઓ છે બધું જાણે, પણ આત્મા શુ અને આત્મમુખના સાધન કયા ? એ ન જાણે ત્યાસુધી બધું જાણેલું નિષ્ફળ છે ધર્મકળા ઉપર મધગી કળાની સફળતા અવલમ્બી રહેતી છે તે વિના બધી નિષ્ફળ છે આજે જે ધાધલ કે ઘોઘાટ થઈ રહ્યો છે, તેનું મ્હોટામા મ્હોટું કારણ કોઈ પણ હોય, તો તે બીજું કોઈ નહિ પણ કેવળ ધર્મના શિક્ષણનો અભાવ છે મોટા ડીઝીધર બન્યા, પહવી મેળવી, પણ ધાર્મિક શિક્ષણ ન મેળવ્યું, પુણ્ય પાપને ન જાણ્યું, હેય—ઉપાદેયને ન સમજ્યા, ત્યાસુધી ઉદય થઈ શકવાનો નથી

ચાર વસ્તુઓ ખીલવવાની જરૂર

જે મનુષ્ય આત્માની શુદ્ધિ કરવા માગતો હોય, તેણે આ ચાર વસ્તુઓ જરૂર ખીલવવી જોઈએ

“ હેય હાનોચિત સર્વ, કર્તવ્ય કરણોચિત્તમ્ ।

સ્ત્રાય સ્ત્રાધાચિત વસ્તુ શ્રોતવ્ય ધ્રવણોચિત્તમ્ ॥ ૧ ॥ ”

*

“ ૧ હેયને તજવાનું તજવા યોગ્યને તજવા લાયક જાણી તેને તજવા માટે શક્તિ મુજબ ક્રિયા કરવાની

“ ૨ કરવા યોગ્યને જાણી યથાશક્તિ અમલમા મૂકવું

ઉપાયો

- “૩ જે પ્રશસા કરવા યોગ્ય હોય તેનીજ પ્રશસા કરવી
 “૪ અને સાલણવા યોગ્ય હોય તેને સાલણવું ”

•

તજવા યોગ્યજ તજો

આત્મશુદ્ધિ કરવાને માટે પ્રયત્નશીલ બનેલા આત્માએ મોઢી પહેલા આત્માને અનર્થ કરનારી બધી વસ્તુઓને સમજીને, એને સર્વથા છોડવી જોઈએ ન હોય ત્યાં મુઢી એને છોડવાના પ્રયત્નમાં રહેવું જોઈએ વ્યાધિ થાય કે તરત ચિકિત્સક નાડી હાથમાં લે સૌથી પહેલા મળ સાફ કરવા દસ્તાની દવા આપે કારણ કે-જ્યાંમુઢી અદર મળ છે ત્યાંમુઢી આપેલ ઔષધ મળમાં વધારો કરશે તેવીજ રીતે મોઢામાં મોઢા ચિકિત્સક શાની પુરૂષોએ, આત્મશુદ્ધિ માટે પહેલામાં પહેલો ઉપાય એ કહ્યો કે-‘તજવા યોગ્યને જાણી પહેલા તેને તજવું’ તજવા લાયક શું ? હિંસા, જીહુ, ચોરી, અપ્રમદચર્ય, પરિચડ વધારે ગણીએ તો ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ વિગેરે અઢારેય પાપસ્થાનક અઢારે પાપસ્થાનક તમારે તજવા યોગ્ય છે, એવું માનો છો ને ? આ તમારી ખાત્રી છે કે-હિંસા વિગેરે તજવા યોગ્ય છે એને તજો એ પુણ્યવાન છે એવું પણ માનો છો ને કે-‘અમે નથી તજતા માટે પાપી છીએ, કમજોર છીએ, હીનસત્ત્વ છીએ અને એનો ત્યાગ કરે તેજ સારા અને ઉચ્ચા’ એને જ તમે હાથ જોડો, પૂજો, એના પગમાં પડો, એની સેવા કરો, એની આજ્ઞા માનવાની કબુલાત કરો, એ ખરૂં ને ? ‘નથી તજતા માટે કમનશીબ છીએ, સત્ત્વહીન

છીએ, બળવાન છતાં નબળા છીએ'—એમ પણ માનો છે ને ? એને તજવાવાળા, એ તજવાનું કહે તો ના પડાય નહિ, એટલી લજ્જત છે ? આટલી લજ્જત પણ હોય તોએ ક'યાણુ થાય હિંસા કરવાથી લાખોની મિત્ર મળતી હોય કે જુદું બોલવાથી ગમે તેટલો લાલ થતો હોય, પણ તે ન જોઈએ કોઈની સારામા સારી ચીજ પણ આખ્યા વિના લેવી ન જોઈએ અપ્રમદ્યર્થ મહાપાપ છે પશ્ચિમ—પૈસાકાની મૂર્છા ટે તો ક'યાણુ ! આ માનો તો મારી અને તમારી વચ્ચે મેળ આજે આવી જાય અમે એ મતાવવાની મહેનત કરીએ છીએ આજે અને બેઠેલા બધાઓ એવી પ્રતિજ્ઞા કરવા તૈયાર થઈ જાવ, તો દુનિયામા ખરાબ કહેવાય કે સારું કહેવાય ? બહારગામના જોવા આવે કે ગાળો કે ? હું જુદું છું કે—ત્યાગીની સામે જે વિગ્રહ કરે છે, તે પણ જોયા વિના એકવાર તો રહે નહિ અને જોવા આવનારામાંથી પદ્મ આની ભાગ તો ગિર સુકાવ્યા વિના રહે નહિ જે વસ્તુ ત્યાગ્ય છે—તજવા યોગ્ય છે એને કોઈ તજે, તજવાનું કહે, એ કાઈ આ દુનિયાનો શુન્દેગાર નથી તજનારની પુઠે આ રોનાર પણ હોય, કોઈને દશ હોય, પદર હોય કે વીસ હોય માની લઈએ કે રોગાવનારો છે, તો પણ આર ઠહાડા ! પરંતુ નહિ તજીને એમા ને એમા પડી રહેનારો રોજ અનેકને રોવડાને છે, તેનું શું ? એક માણસે તજવા યોગ્યને તજ્યું, ત્યારે તેની સાથે જેઓને સ્વાર્થ બધાયો હતો, તેઓએ આ દિવસ રૂદન તો કર્યું જો કે—તજનારને તેની સાથે લાગતુ-વળગતું નથી, પણ માની લો કે—લાગે, તો પણ કેટલા

દિવસ ? સારામા સારો ઘરનો પાલક મરી જાય, તો ઘરનાં કેટલા દિવસ સાચુ રહે ? મરી ગયો એ ઘડી જે આંસુ આવ્યાં તે સાચાં, પછીનાં પ્રાય બનાવટી : એવી રીતે ઘરનો મોટો સારો ગણાતો અહીં આવે, ત્યારે કદાચ રૂઢન અને કલેશ પણ થતો હોય, તો ગણત્રીના દિવસા ! એ બીકે તજવા યોગ્યનો ત્યાગ ન કરતાં, મરતાં સુધી ત્યાં પડી રહે નારો રોજ કેટલાને રોવડાવે ? અમે રોવડાવ્યા અને તમે હસાવનારા હશે કેમ ? ‘આપત્તિ કરનાગ, ઘણાને દુખી કરનારા અમે કે તમે ?’—આ વાત સમજતી નથી, એનેજ ક્ષીધે તજવા યોગ્ય વસ્તુઓ તજતી નથી ! આત્મ-શુદ્ધિનો પહેલો ઉપાય તજવા યોગ્યને તણ દેવું એ છે : અને એમ કરતા કોઈ સ્વાર્થના માર્યા રહે એથી મુંઝાવુ ન જોઈએ તેના યોગે હજારો આત્માને પીડા કરવામાં આવતી હતી તે બધ ધાય-હજારોને રૂઢન કરાવવાનું મટી જતું હોય-હજારોની ખરાબી અટકી જતી હોય-તો આ દિવસ માટે ચાર પાચ આદમી રોતા હોય, તેની દરકાર કરી, વર્ષો સુધી અનેક આત્માઓને પીડવા, એ કથી બુદ્ધિમત્તા છે ? પણ એ કોણ કરી શકે ? ધર્મકળા ભણ્યો હોય તે આ ઉપરથી ધર્મશિક્ષણ-ધર્મકળા દાખલ કરવી, એ પહેલામા પહેલું કર્તવ્ય સિદ્ધ થાય છે

ધર્મશિક્ષણ સંબંધી દષ્ટાન્ત

આ વિષય ઉપર પ્રસંગોપાત એક દુકી વાર્તા અત્રે કહી દઉં એક રાજાએ પોતાના ચાર બાળકોને

અનેક પ્રકારનું શિક્ષણ આપ્યું. એક મોટા શિવાય નાના ત્રણેયે ધર્મશિક્ષણ પણ લીધું મોટાએ ધર્મશિક્ષણ લીધું હોત તો જે પરિણામ આવ્યું એ ન આવત રાજ્ય ભાગ બહેણીને જવાનો હતો, પણ તે પહેલાં તો તે બલાસ યદ્ય ગયો તે ગયો તેમ તમારી પણ વ્યવસ્થા પૂરી થતી નથી એમ માન્યો કે-‘વ્યવસ્થા કર્યા પછી ધર્મ કરીશું’-તો તે ખોટું છે

ત્રણ બાલકો લેગા યદ્યને મોટા ભાઈને કહે છે કે-‘વડિલ આપ, ગાદીની માલીકી આપની, આપ ગાદી પર બેસો, અમે ત્રણ સેવક તરીકે રહી આપની સેવા કરીશું આપના નાના ભાઈ છીએ તેથી આપની સેવામાં અમને શરમ નથી, પણ અમને ત્રણેને રહેવા માટે એક એક ગામ આપી દો ’ ધર્મકળાના જ્ઞાતા હતા તેથી મોટા ભાઈના હક્ક ઉપર ત્રાપ મારવાની શુદ્ધિ થઈ નહિ

મોટો કહે છે કે-‘ગાદીનો માલીક હું તમે નોકરી કરો તમને ગામ આપુ નહિ !’

પેલા ત્રણ કહે છે કે-‘પિતાજી તો બધાને સરખો ભાગ આપવા માગતા હતા, પણ અમે તો એકેક ગામ મારીએ છીએ ’

તેણે કહ્યું કે-‘રહેવું હોય તો નોકર થઈને રહો ’

આ ત્રણે ધારે તો રાજ્ય ઉપર ઉપદ્રવ કરી શકે એમ હતા. બહારવટુ પણ કરી શકે તેમ હતા : પણ ધર્મકળાના જાણકાર હતા તેથી રાજ્ય ઘરબાઝ મૂંઝી ચાલી નીકળ્યા, રહ્યા નહિ, તેમ લડ્યા-જલડ્યા પણ નહિ !

દિના ઉપાયો

ત્રણે ફરતા ફરતા રાજા વીરધવલની રાજધાનીમા આવ્યા તેના મત્રી વસ્તુપાળ અને તેજપાળ હતા તેમની ખુદ્ધિ તેજ હતી અને ધર્મથી સુવાસિત હતી વસ્તુપાળે ઓળખ્યા કે- કોઈ રાજપુત્રો છે સન્માન-મત્કાર ડ્યો ગાદીએ બેસાડીને વિનતિ પૂર્વક પૂછ્યું કે-‘આપ કોણુ ઝો ?’

તેઓએ ઓળખાણ આપી અને ઝહું કે-‘રાજ્યની સેવા માટે આવ્યા છીએ’

‘નોઝરી શું લેશો ?’

‘લાખ લાખ મોના મહોર’

મત્રી વસ્તુપાળે કહ્યું કે-‘આ રાજ્યમા મુશ્કેલ છે-છતા આપ રાજસલામા પધારતે રાજા વીરધવલને વાત કરીશુ ખની જાય તો સારી વાત છે’

રાજસલામા આવ્યા યોગ્ય આસને બેસાડી રાજા તરફથી મન્માન કર્યું રાજાને પૂછ્યું ત્યારે રાજા મત્રી સામે ફરીને કહે છે-‘ત્રણ લાખ મોના મહોર ? ત્રણ લાખ મોના મહોરમા તો ત્રણ લાખ સૈનિકો ઉભા કરીએ’

વસ્તુપાળે સૂચવ્યું કે-‘મહારાજ ! ભૂલ થાય છે ત્રણ લાખ નહિ કરી શકે તે ત્રણ કરશે’ પણ વીરધવલે માન્યુ નહિ તેથી વસ્તુપાળ કહે છે કે-‘અહિં સ્થાન નથી’

તેઓ ત્યાંથી વીરધવલના દુશ્મન રાજા પામે ગયા તે તુરત સમજી ગયો કહ્યું કે-‘જાવ, ત્રણને જદલે છ લાખ’ કારણ કે-તેણે વિચાર્યું કે જેઓ ત્રણ લાખ મોના મહોર માગે છે, એ સામાન્ય નહિ હોય !

તેઓ રોજ પૂઠે છે કે-‘મહારાજ ! કામ કામ ?’

રાજા કહે છે કે-‘આપની પાસે કામ ન હોય . સાદાબી કરો’ પણ રોજ પૂછવાથી રાજાએ કહ્યું કે-‘રાજા વીરધવલ સાથે મારે દુશ્મનાવટ ચાલે છે . મારી સેના ઝોડી છે અને એની મોટી છે મારે જીતી શકતા નથી’

તેઓએ કહ્યું-‘ મોકલો ફત ખજાર આપો અને ચઢાઈ કરો’

ફત આવ્યો કે વસ્તુપાળે કીધું કે-‘ત્રણ ત્યા ગયા જે દુશ્મન માથુ નહોતો ઉઠાવતો, તે આજે આડવાન કરે છે’

બન્ને સેના યુદ્ધ માટે ભેગી થઈ શરૂઆતમાં ત્રણેય ગજકુમારોએ એક એક બાણ ચઢાવીને ચીઠ્ઠી સાથે ત્રણેના હાથમાં મોકલી આપ્યા વસ્તુપાળ-તેજપાળ રાજાની પડખે ઉભા છે આજે કામ નવાનુની થવાની છે એમ તે સમજે છે

ત્રણે બાણ આવીને પડ્યા ચીઠ્ઠી વાળી ‘ત્રણ લાખ સોના મહીરથી નેટલા સેનિકા પેદા કર્યા હોય તેટલા સાથે રાખી ઉભા ગહેને, અમે આવીએ છીએ’

ધર્મી હતા મારે આ જુદિ આવી આવું બળ ધર્મહીનમાં હોય તો સત્યાનાશ વાળે આ તો પહેલા દુશ્મનને માવચેત કરે છે

વસ્તુપાળે કહ્યું-‘હવે સાવધ થાવ’ દુરતજ ત્રણે જણ સેનાના ભાગને ચીરીને આગળ આવ્યા ત્રણેના કપાળમાં વાળપૂં છેટા ત્રણ લાવા ગોઠવ્યા બધી ચુનદી આત્મશુદ્ધિના ઉપાયો

સેના સ્તબ્ધ થઈ ગઈ : હથીયાર હથીયારને ઠેકાણે રહ્યાં : તેઓ કહે છે કે—‘ રાજન્ ! જે મ્હોંડે પાન ચાવ્યાં, તે મ્હોંડે કોલસા ચવાય નહિ : ગમે તેવા પણ તમે એક એક પાન રાજસભામાં ખવડાવ્યું છે : એટલો ઉપકાર છે, માટે અમારાથી પ્રાણ ન લેવાય. ’ આજ તો જેના લાડુ ખાધા હોય, તેનાં ઘર ખોદે તેવા પણ છે ને ?

તેઓએ પછીથી કહ્યું કે—‘ મંત્રી વસ્તુપાળ તેજપાળ તો પરમ ઉપકારી છે : અમારો સત્કાર કરવામાં તેઓએ કમીના રાખી નથી : પણ સાથે સ્વામીનું લુણ ખાઈએ છીએ : મરાય નહિ, તેમ છોડાય પણ નહિ : યુદ્ધમાં કરવું ઘટે તે કરીને જઈએ : એક લાલાની અણી વીરધવલના કપાળ ઉપર મારી : વીરધવલ પડી ગયો : વસ્તુપાળ—તેજપાળ તેને લઈ ગયા : વીરધવલના ઘોડાને લઈને પેલા ચાલ્યા ગયા. કલાકો બાદ તો રાજા વીરધવલને મૂર્ચ્છા વળી. મંત્રી વસ્તુપાળ—તેજપાળે કહ્યું કે—‘ મહારાજ ! જોયું. ત્રણ જણાને રાખ્યા નહિ એ ભૂલ કરી નાંખી. ’

આપણો મુહો એટલોજ છે કે—ધર્મકળાને પામેલા બળવાનો શક્તિનો કયી બાતિનો ઉપયોગ કરે છે : સ્વામીનું બગડે નહિ અને ઉપકારીને ભૂલે નહિ !

કરવા યોગ્યજ કરો !

અઢારે પાપસ્થાનકો ત્યાજ્ય છે, તેને તજવા યોગ્ય માની શક્તિપૂર્વક તજવાં, એ આત્મશુદ્ધિનો પહેલામાં પહેલો ઉપાય

છે પાપ રૂપી-ખોટી માન્યતા રૂપી મગ નાશ ન પામે, ત્યા
 મુધી માનવજીવનની સફળતા થવાની નથી જોગને ખોટા
 તરીકે-તજવા યોગ્યને તજવા યોગ્ય તરીકે માન્યા પછી,
 પાપને યદ્યાશ્રિત તત્ત્વા પછી, કરવા યોગ્ય ઠર્યા શિવાય
 ૧૮કો નથી શરીરનો મગ નીકળી ગયો, એની ખાતરી છે છે
 કે-શરીરમા મૂર્તિ આવે તેમ પાપનો મગ નીકળી ગયા પછી
 કયી જાતની રૂર્તિ આવરી નોંધએ ? ખીન્ન ઉપાય તરીકે
 હવે જે કહેવાનું છે તે કરવાનું છે પણ માન્યતામા હવે
 તજવા યોગ્યને તજવા યોગ્ય માનીએ, તે કરવા યોગ્યનો રીતસર
 ઉત્તર હવે નોંધએ એ ખોટું છે તો એની પ્રતિપક્ષી વસ્તુ
 કરવા યોગ્ય છે, એ વાત માળીત થાય છે કોઈ વધુ કરે,
 તો કોઈ થોડું કરે તમે આત્મશુદ્ધિ માટે સમય-પ્રકરણ
 છે ? જેમ ખીલ વસ્તુની નોંધ છે, તેમ આની નોંધ છે ?
 દુકાને જવાની, ખાવાપીવાની, સુવાની નોંધ રાખી છે-પણ
 આત્મશુદ્ધિ માટે ચોવીસ કલાકમા શુ કરવું, એ કાંઈ નક્કી
 કર્યું છે ? અત્યાર મુધીની જીવગી સસાર માટે શુભાવી, ધર્મનું
 લીનું ન માર્યું, તો બાકીની ધર્મ માટે કેમ સમર્પાય નહિ ?
 એ સમ ત્યો જો તમારાથી થવાય તેમ હોય તો સાધુ થાવ
 અને ન થવાય તેમ હોય તો મોટે ભાગે ધર્મ આરાધવાનું
 પણ કરે ખાતરી 'હાજી' કીને ન જાવ. તેમા અમને હાનિ
 નથી, પણ હાનિ તમને છે 'નાજી' મહેનરા કરતા ખોટી
 'હાજી હા' કહેનારા ઘણું નુકસાન કરે છે 'હા' કહો
 તમારે કરવાની તૈયારી કેળવીને કહો શક્તિ ઉપરાત
 નહિ કોઈ સાધુ બને, કોઈ ગૃહસ્થપણમા રહી તેવા બનવા

પ્રયત્ન કરે કરવા યોગ્યને ડરવું, એ આત્મશુદ્ધિનો બીજો ઉપાય છે જેનામા માણુમાડ ન હોય, તે તો બતાવવામા આવતા આ ચારે ઉપાયોની મફકરી કશો માણુસાઈવાળા નમસ્કાર કરશે તરવાની કળા બાણુનારો નહીમા પડયા પછી હાથ ન હલાવે તો શુ થાય? ફૂળી બાંધ કળાનો બાણુકાં પણુ અમલ ન કરે તો તરી શકતો નથી તન્વા યોગ્ય તા બાણુયું માન્યું પણુ કરવા યોગ્ય ન કરો તો તન્વુ છે કે ફૂળવુ છે? વગર પૈસે આ ધર્મ (પાપ છોડવાનો) થાય એમ છે પૈમા એછા ભોઈએ એટલે ખર્ચો ઘટે એટલે બેઢપાન એછા કઠવાનું મન થાય એટલે અનીતિ ઘટે તથા શાંતિ ને સતોષ ધર્મ બાંધ તો સુખ થાય કે દુઃખ થાય? ઘરડા પણુ મરતા સુધી વેપાર છોડે નહિ જીવાનીયાને તો વેપારનો શોખ લગાડવાનો! તો ધર્મની નેવા ક્યારે ડરવાની? અગો પાગ ચાલે ત્યારે પાપની ક્રિયા પૂરી કરવી અને ઠડા પડે ત્યારે ધર્મ કરવો એમ ને? પણુ હું કહું છું કે-તે વખતે ધર્મ ચાલ પણુ નહિ આવે કોઈ સમજાવવા આવશે તો પણુ કદાચ ગુસ્સો આવશે !

કરવા યોગ્ય ક્રિયા કયી ?

પહેલી ઉદારતા એટલે લાગની શુદ્ધિએ લક્ષ્મીનો લાગ અર્થાત-પાપ આપીને પચાસ લેવાનો સદો નહિ સદો ઉડી ગયો આ પહેલી કરણીય વસ્તુ

બીજી સદાચાર આ શરીર દ્વારાજી વધુ પાપ ન થઈ
જાય, એ બુદ્ધિએ ઉત્તમઆચારનું પાલન એ સદાચાર
શરીરથી ઘણા પાપો થાય છે તે ન થાય, તેને રોડી લેવા
માટે ઉત્તમ આચારોનું મેવન, એને સદાચાર કહેા કે શીલ
કહેા, એ બીજી કરણીય વસ્તુ છે

ત્રીજી તપ એટલે ઇચ્છાનો નિરોધ ‘આ જોઇએ-આ
જોઇએ’-એ બધી તૃષ્ણાઓ, તેનો જે લોપ તેનું નામ તપ.
ખરૂં તપ એ છે બીજા બધા એ તપના સાધનો છે વાસ્તવિક
તપ એક પણ અયોગ્ય ઇચ્છાને આધીન ન થવું તે છે સઘળી
પાપની વાસનાઓનો જેમા નાશ છે તે તપ છે વાસનાઓને
પોપનાર રસના ઇન્દ્રિય મૂખ્ય ૬ દોઢવમા જતા દોઢો શીખવું ?
ચાર રોટલી અને એક સાકથી પેટ ભરાય કે નહિ ? પણ
રોટલી એક અને આભુબાભુ બીજી વસ્તુઓ દસ. શરીરને
પોપક રોટલી કે બીજી આભુબાભુનું ? ઘેરથી સાને ખાધને
નીકળવા છતા બબળનું વાગી અને સહેલું નરે ખાવાની વૃત્તિ
શીખવી હોય તો દોઢો શીખવી ? માત્ર સ્વાદે ધરના ખર્ચા
કરતા આજે હોટવના ખર્ચા વધી ગયા એમાથી બધા દુર્ગુણો
જન્મેના માલક ખોરાક ખાવાથી અને અયોગ્ય પદાર્થો પેટમા
જવાથી વિકાર જાગે બુદ્ધિ ખૂટ થાય. એ વિમારને પોપવા
નાટક ને મીનેમા બે તૈયાર મહિનાગા બે-પાચ વાર તો
ખરા ત્યાજ્ય શું જૂઝું ? કુચેષ્ટા તેથી આપી ઉન્મત્ત અવસ્થા.
પરિણામે અનેક પ્રકારના દુર્વ્યસનો જન્મે દોષપલ્લુ જાતિની
પાપ વાસનાઓને આધીન ન થવું, એ ત્રીજી ઇચ્છાનિરોધ
નામનું કર્તવ્ય.

આત્મશુદ્ધિના ઉપાયો

ચોથું કોઈનું પણ ભૂંડું ન ચિંતવવું : ભૂંડું સૌનું ચિંતવવું. વિચારથી, ઉચ્ચારથી ને વર્તનથી કોઈનું ભૂંડું ન થાય એની કાળજી રાખવી.

*

આ કર્તવ્યોનો હમેશાં હિસાબ મેળવવો પડશે. સમયપત્રક રાખવું પડશે કે-આને ત્યાગની બુદ્ધિએ લક્ષ્મીના કેટલો ત્યાગ કર્યો ? મહારા શરીરથી કોઈ પણ ખરાબ કાર્ય નથી થયું : કોઈ પણ વાસનાને આધીન આને નથી થયો : અને કોઈનું પણ ભૂંડું નથી ચિંતવ્યું : એનો મેળ મેળવવો પડશે.

પ્રશંસની જ પ્રશંસા ને શ્રોતવ્યનું જ શ્રવણ.

એ જે મૂખ્ય ગુણોને ટકાવવા માટે બીજી જે વસ્તુઓ જોઈશે : પ્રશંસા કરવા યોગ્યની જ પ્રશંસા કરવી અને સાંભળવા યોગ્યને જ સાંભળવું. આને ભાટવેડા બહુ વધ્યા છે : ગમે તેવાના ગુણ ગાવા, એ ધંધો થઈ પડ્યો છે : આને ગાંડાને ડાઘા અને મૂખાને બુદ્ધિમાન કહેવાનો મોટામાં મોટો પાપાચાર વધ્યો છે ! ગુણ હોય ત્યાં જૂકી પડવું : ગુણવાનતા ચરણોની ધૂળ માથે મૂકવી : પણ જેમ મુંઢરતા અને સ્વચ્છતા એ ગુણ છે છતાં પણ વેશ્યાની મુંઢરતાનાં વખાણ થશે ? ગુણ પણ ક્યો વખાણાય ? જે ગુણનું પરિણામ સાફ હોય તે. જેનાથી ભવિષ્યમાં એકાંતે લાભ થવાનો હોય તે. તે શિવાયના બીજા ગુણોની પ્રશંસા ન હોય. પાપીની પ્રશંસા કરનારા, પાપમાર્ગને વહેતો કરનારા છે. પ્રશંસા યોગ્ય હોય તેની જ પ્રશંસા કરવી. પ્રશંસા માટે અયોગ્યની પ્રશંસા કરવાથી આને જે

અવ્યવસ્થા ઉભી થઈ છે, તેને કાઢવા માટે હજી દશકો બેઠશે તે પણ ક્યારે ? મહેનત કરીશું ત્યારે થાકે તેવા દુમલા આવે, તોપણ ઉચિત પ્રયાસ કર્યા વિના ચાલશે નહિ ફરજ છે તેમાં બે ચૂકીએ તો મળેલું માનવજીવન શુભાંશુ ગણાય

*

આ શુભો ટકાવવા માટે સાંભળવા યોગ્યનેજ સાંભળે. આજે ચોરે-ચોટે પાયા વિનાની એટલી વાતો આવે છે કે, તે બધી સાંભળવાથી એકાતે નુકશાન છે. એક પેટભરે આદમી છેટે રહીને બોલે, પાત્ર સાંભળે અને પચીસને સભળાવે બે નિંદકને બાવીસ સાંભળનાર ન મળે તો થાકે ત્યાં મુઠી બોલે. પછી એની મેળે બધ થાય ‘સાંભળવા યોગ્ય ન હોય તેને સાંભળવુંજ નહિ’-આ નિયમ થઈ જાય તો ખરાબની પ્રશસા ન થાય, ખોટું કામ અટકી જાય અને તબવા યોગ્ય તબઈ જાય અયોગ્ય વાતો કહેનારાના ફદામાં પડ્યા તો તમારો ઉદાર થવાની આશા નથી પણ આજે શ્રવણેન્દ્રિય તેજ થઈ છે. કાન તીણાબન્યા છે : ખરાબ પણ માલજ્યા વિના રહેવાતું નથી આજે નહિ વાંચવા જેવું વાચીને, નહિ સાંભળવા જેવું સાંભળીને, અનેક પાપો-અનેક કારસ્થાનો ઉભા થઈ રહ્યાં છે

ઉપનિષદ

એક તો માણસાઈ કેળવવી, એ આપણે પીઠિકામાં કહ્યું માણસાઈ એટલે શરીરથી આત્મા જૂદો છે : શરીર આત્મશુદ્ધિના ઉપાયો

ગમે તેટલું સારું તો પણ પડી જવાનું : માટે મ્હારે મ્હારું પામેલું નિષ્કળ ચાલ્યું ન જાય, એ જાતિની ભાવના કેળવવી એ માણસાઇ. શરીરની સેવામાં આત્મકલ્યાણ નથી, એ માન્યા પછી પાપ વિચારો તજવા યોગ્ય માની, શક્તિ મુજબ તજવા એ પહેલો ઉપાય : ત્યાગબુદ્ધિએ લક્ષ્મીનો ત્યાગ, શરીરની સેવાનો એકી સાથે યા ક્રમે ક્રમે અભાવ, રસનાની લાલસા ઉપર કાપ અને કોઈનું પણ ભૂંડું નહિ ઈચ્છવાની ભાવના, એ બીજો ઉપાય : ત્રીજો યોગ્યની પ્રશંસા, એટલે કે-ખોટા માનપાન ખાતર કે બીજી કોઈ પણ લાલસાની ખાતર ભાટવેડાનો ત્યાગ : અને ચોથો સ્વપર કલ્યાણ થાય, તે શિવાયની કોઈપણ વાત સાંભળવા માટે સાંભળવી નહિ. આ ચાર ઉપાયો અજમાવવા પ્રયત્ન કરવામાં આવે, તો થોડા કાળમાં આત્મામાં જે મલિનતાઓ ધુસી છે તે સાફ થઈ અનંત દુઃખો ટળી જાય અને અનંત સુખના સ્થાનરૂપ મુક્તિસ્થાનને પામી શકાય.

કેટલાક પ્રશ્નો:

‘તમે સુખી છો?’ ના

‘સુખી થવા પ્રયત્ન કરો છો?’ હા

‘તમારે કેવું સુખ લેખએ?’ કુખ વિનાનું, અપૂર્ણ ને શાશ્વત’

‘જગતમા કોઈ સુખી છે?’ ના

સુ પૈસા, માનપાન, કુટુંબ, મતા દિનેર સુખ નથી આપના’ ના

‘તો તમારી મહેનત એ માટે નથી?’ છે

‘એથી તો કુખ મળે છેને?’ હા

‘મદાતમાઓ સુખી ખરાને?’ હા

‘સાથી?’ ઉપાધિ નહિ માટે!

‘ઉપાધિ ક્યારે છૂટે?’ દુનિયાનો મોહ ધરે તો!

‘દુનિયાનો મોહ ધગાડી સુખી થવું છે?’ હા

‘તો ‘જૈનપ્રવચન’ના માહક યાવ!’ હા એ સુ છે!

‘આ પુસ્તકમા જે મદાતમાના પુણ્ય પ્રવચનો અપાયાં છે, તેઓનાજ દૈનિક પ્રવચનોનું મારજૂત અવતરણ આ અડવાડિકમા નિયમિત પ્રમિદ થાય છે તથા ફરમાનું નક્કર વાચન જા ખ. પણ નહિ!

‘એમ! ક્યાથી મળે છે?’

લખે

શ્રી જૈનપ્રવચન કાર્યાલય.

દેવકીભૂવન—ચોથે માળે,

ધનજી સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૩.

સુખનાં સાધન

મુળ્ય

તા ૨૨ ડિસેમ્બર ૧૯૨૯ રવિવાર

મુખમુખની ધી યમમૈન્સ જૈન સોસાપનીના આશ્રય
નીચે એક જાહેર સભા 'શ્રી કન્હી વીરા ઓમવાળ
મહાજન પાડી' મા તા ૨૨ ૧૨ '૨૬ ને ગવિનારે
જયોરે બે વાગે મળી હતી અને કાર્યક્રમ મુજબ બાળ
બાળ્યારી, સમર્થ વિદ્વાન વ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ પન્થામ
પ્રવર શ્રીમદ્ રામવિજયચંદ્ર ગણિવરે 'મુખમુખનાં
સારાં' વિષયક એક મનનીય પ્રભાવશાલી પ્રવચન
કર્તું હતું.

સાતબાગના દૈનિક પ્રવચનો અને બીજા જાહેર
પ્રવચનોએ જૈન અને જૈનેતર જનતાને નિમિત્ત મમય
પતા પહેલાજ હાજર થવાની ફરજ પાડી હતી ખામ
કરીને બાવા જાહેર પ્રવચનોમાં છતર પ્રજા વધારે રમ
લેતી અને ગવિનાર જેવો રજતો દિવસ દોષ્ટને જન
મખ્યા સેકેને નહિ પરન્તુ દળરો સુધી પહોચતી.

સારાપ વિષયના મુખ માટેના દિન રાત ચાતુ
પ્રવચનો છતાં મળના કુખનું કારણ દર્શાવી, પૂ. પ્રવચ-
નકારક્રીએ યાની પુરૂષીએ દર્શવિના મુખના સાધનો
સ્વીકારવા ઉપદેસ્ય હતું, જેની જનતા ઉપર બહુ જ
સારી અસર પડી હતી.

[૪]

તમને શાન્તિ છે :

આ વિશ્વના સઘળા પ્રાણીઓ કેવળ સુખની ચાહના રાખે છે જગત્માં એવું કોઈપણ પ્રાણી નથી કે જે સુખની ચાહના રાખતું ન હોય હા, એ જગતના કોઈપણ પ્રાણીને ઈષ્ટ નથી નાનાથી મોટાયા મેગથી નાના મૈની વાછના સુખ મેગવવાની છે જગતના હંમેશાં જીવે, એવું જે જાનીઓ કહે છે-તેનો અર્થ એ નથી કે તેઓ સુખને ઈચ્છતા નથી જાનીઓ કહે છે કે-જગતના અર્થનો હા જી છે, છતાં સુખને ઈચ્છે છે સુખની ઈચ્છા નથી, તે કોઈપણ જાતિની જગતમાં પ્રવૃત્તિ ન હોય તે જગતની પ્રવૃત્તિ સુખને માટે છે, મનની લાવના ક્ષમતાને મેગવાની છે, વાતો પણ સુખને માટે થાય છે અને જગતના પ્રાણીઓની સઘળી દોડધામ, એ પણ ટકવે માટે છે જે

સુખને

ક્રિયામા મન, વચન અને ક્રાયા-ત્રણે એકમેક થઈ જાય, તે કાર્યની સિદ્ધિ જરૂર થવીજ જોઈએ સુખને માટે મન, વચન અને ક્રાયા સમાન મત ધરાવે છે છતાં જગત્મા જોઈએ છીએ કે-ઈચ્છા છતાં તે સુખ કોઈને મળતું નથી એનો હેતુ શો છે તે તપાસવો જોઈએ કે નહિ? કાર્ય સિદ્ધ ન થાય તો જરૂર માનવું પડશે કે-‘કારણની, સાધનની ખાતરી છે’ બધા સાધન મળે ને સાધ્ય સિદ્ધ ન થાય, એ બને જ નહિ સુખ મેળવવા મન, વચન અને ક્રાયા તૈયાર છતાં, સુખ ન મળે તો સાધનની ત્રુટિ છે, એમ માનવુંજ જોઈએ હાલ્લા માણસે તે ત્રુટિ પૂરી કરી દેવી જોઈએ અને પછી સુખની આશા રાખવી જોઈએ કેવા ઈચ્છા કર્યાથી વસ્તુ મળી જતી નથી સુખની ઈચ્છા, વાતો અને દોડધામ આખું જગત્ કરે છે-પણ બધા ઉપર દ્રષ્ટિ નાખી જોશો તો આગળીના ટેરવાપર આવે તેટલા પણ સુખી જણાશે નહિ સુખીની સખ્યા મોટી નહિ આવે જગત્ના પ્રાણીઓ કોઈ ને કોઈ દુખના પગમા સપડાએલા છે જ એનું કારણ બહુ જ કાળજીપૂર્વક તપાસવું પડશે કે-આટલો મોટો ભાગ દુ.ખી કેમ? જગતે સુખ શામા કટખું? કોઈએ આ પદાર્થની પ્રાપ્તિમા ને કોઈએ તે પદાર્થની પ્રાપ્તિમા! એ પદાર્થ કેવા? મૂળમા અનિત્ય, અસ્થિર અને જે પોતાના નથી તેવા! એ પદાર્થોમા સુખની આશા રાખે તે સફળ કથી રીતે થાય? જ્ઞાનીઓએ તે પદાર્થોને સુખના સાધન તરિકે ભાખ્યાજ નથી મહારાની પુરૂષોએ સઘળા શાસ્ત્રોનું દોહન કરી એકજ વસ્તુ નક્કી કરી કે—

સુખનાં સાધન

‘ દુ સ પાપાત્-સુસ ધર્માત્ । ’

*

‘ધર્મથી સુખ અને પાપથી દુઃખ’ આમા ક્યાય મતભેદ નથી પણ એ ધર્મ કયારે? ધર્મના સ્વરૂપને સમજે અને તેના સાધનો હાથમા આવે તો! આપુ જગત્ ને સુખને માગે છે તેના સાધન કયા?, એનોજ આપણે આજે વિચાર કરવાનો છે જગતના જીવો સુખ તો માગે છે, પણ તે કેવું? દુઃખ વિનાનું, પૂરૂ અને કદી ન જાય તેવું! દુઃખવાળા સુખમા પણ જે મળ મનાય છે, તેનું કારણ દુઃખ વિનાનું સુખ મળતુ નથી તેથી! પણ જોઈએ કે તો દુઃખ વિનાનું જ, પૂરૂ અને કાયમ રહે એવું એ સુખ માટે હુનિયા ધમધાકાર પ્રયત્ન કર્યે જાય છે, છતાં તેની પ્રાપ્તિ થતી નથી, માટે જ્ઞાનીઓને તેના સાધનોનો વિચાર કરવો પડ્યો શાસ્ત્રોમા એજ લખ્યું કે-‘સુખની ઈચ્છા અને મહેનત કરવા છતાં, તેના સાધનના જ્ઞાનના અભાવેજ જગત્ દુઃખી થાય છે’ આ સુખના સાધન છે અને આ દુઃખના સાધન છે-એમ શાસ્ત્રોમા બતાવ્યું સુખનું સ્વરૂપ અને દુઃખનું સ્વરૂપ, તે બન્નેના સાધનો, એ શિવાય શાસ્ત્રોમા બીજું કાંઈ છે જ નહિ આ હુનિયામા, પૂર્વના ભવોની વાત છોડી દઈએ તો પણ, આ મનુષ્યજીવન તરિકેનો જે સમય ગયો, તેમા એવો એક પણ સમય ગયો છે કે-જેમા સુખના માટે દરેક આત્માએ ધમપછાડ કરી ન હોય? અત્યાર સુધી બધી મહેનત સુખને માટેજ કરી છે છતાં તે મળ્યું નથી, એમ લાગે છે ને? જ્યાં સુધી આ વસ્તુનો ન હોય, ત્યાં સુધી જ્ઞાનીઓએ

ખતાવેલાં સુખનાં સાધનોનું અર્ધીપણું આત્મામાં નહિ જાગે અને તેનો વાસ્તવિક અમલ પણ નહિ થાય અત્યાર સુધીની મહેનત જે એકાંતે સુખને આપનાર હોત, તો તો સુખને પામ્યા શિવાય રહ્યા ન હોત મહેનત જેવી તેવી નથી : સુખની લાલસા પણ એછી નથી : તેને માટે પ્રયત્ન પણ ધમધાકાર થાકુ છે . મહેનત કરવામા કશી જ કમીના રાખી હોય એમ લાગતું નથી : છતાં મળ્યું નથી એ ચોક્કસ છે આવું ઉત્તમ જીવન પામી કેવળ આખો મીઝીનેજ પ્રયત્ન થાય અને ધીમ્મજત વસ્તુ મરતાં સુધી ન મળે તોયે વિચાર કરવા ન થોભાય, એ ખુદ્ધિ કથી જાતિની ? વર્યો સુધી મહેનત કરવા છતાં—જખના કરવા છતાં એ સુખ ન મળે અને શાથી નથી મળતું એ વિચારવા ઉભા પણ ન રહે—સાધનનું શોધન પણ ન કરે, તો કહેવું જોઈએ કે—‘આર્યદેશ, આર્યજાતિ અને આર્યકુળમાં ઉત્પન્ન થયા છતાં—ઉત્તમ સામગ્રી મળ્યા છતાં, અજ્ઞાન કે મૂખે આદમી મળેલ ચિંતામણિ રત્નને જેમ નિષ્કુળ ગુમાવી દે, તેમ મળેલ મામગ્રી એળે ગુમાવી દીધી’ જે દેશમાં ધર્મેસસ્કારો નથી, ઉત્તમ વિચારો કરવાનાં સાધન નથી, તે દેશમાં જન્મેલા એમને એમ મરી જાય, તે તો ક્ષતવ્ય ગણાય : પરંતુ તમારા જ્ઞા દેશમાં કે જ્યાં ઉત્પન્ન થયેલા મહાપુરુષોએ એકેક વસ્તુ પર સંપૂર્ણ અને હૃદયગમ પ્રકાશ પાડતા લાખખે શ્રેષ્ઠ લખ્યા અને કરોડો સ્લોકો રચ્યા, તે દેશમાં જન્મેલા તમે સુખનાં સાધનો સમજ્યા વિનાજ મરી જાઓ, તો મ્હારે કહેવું જોઈએ કે—એ છો તે જનાને હુકામ જેવું ગણાય ! જમીન સારી, ખેડુત સારો, હવા મારી, પાણી સુખનાં સાધન

જોઈએ એટલું, પાક જળરો, લણનાર જળરા ને પોટલાં બાંધીને
 ઘેર મોકલી આપ્યાં તોયે દુકાળીયાની જેમ જીવ્યા ! આર્ય-
 ભૂમિના ખેડુતોએ પાક તૈયાર કરી તમારે ઘેરે ઘેર મોકલી
 આપ્યો, તોયે તમને વિચાર કરવાની કુરસદ નથી. પુન્યશાળી
 એવા છો કે—સુખનાં સાધનો અને તેના માર્ગો, ઉપકારી
 પુરૂષો ફરી ફરીને તમારે ઘેર આપવા આવે છે જે દેશના
 મહર્ષિઓએ પોતાની સઘળી બુદ્ધિ અને શક્તિઓને—આત્મા,
 આત્માનું સુખ અને તેનાં સાધનોને વિચારવામાં વાપરી,
 તથા તેની સઘળી સામગ્રી તમારી દૃષ્ટિ સન્નુખ મૂકી દીધી,
 તે છતાં તેનો વિચાર ન થાય તો સુકાળમાં દુકાળીયાની માફક
 જીવનારા આપણે છીએ : અને તે પ્રશંસાપાત્ર નથી જ ! સામ-
 ગ્રીને નહિ પામેલા કરતાં સામગ્રીને પામેલા વિચાર ન કરે
 તો વધુ શું હેંગાર છે. જ્ઞાનીઓએ લખ્યું શું ? આ (ધર્મ)
 કરશે તો સુખ : અને આ (પાપ) કરશે તો દુઃખ દુઃખનાં
 સાધનને છોડી સુખનાં સાધનમાં પ્રયત્ન ન કરી શકીએ, એ
 જુદી વાત—પણ તેનો વિચાર સરખોયે ન કરીએ, તો શું
 એ જ્ઞાની મહર્ષિઓની અવગણના નથી ? ગામમાં આવેલા
 સજ્જનને જમાડીએ નહિ, પણ તેનું સન્માન કરવામાંથીએ
 જઈએ, તો શું એ સજ્જનની અવગણના નથી ? શાસ્ત્રોથી
 તદ્દન અપરિચિત જ રહીએ અને મનગમતી પ્રવૃત્તિ કર્યે
 જઈએ, તો એ જ્ઞાની પુરૂષોની અવગણના નહિ ? કેમ પૂછે
 કે—જે સુખને ઇચ્છે છે, તેનાં સાધનો મેળવવા થોવીસ
 કલાકમાંથી કેટલા કલાક વિચાર કરે છે ? આજ તો બાર
 કલાકનો દિવસ અને ચૌદ કલાકનો આરંભિક (વ્યાપાર—

રોજગાર વિગેરેનો) પ્રમાદ : તેમજ બાર કલાકની રાત્રિમાં સોળ કલાકનો ઉઘવાનો પ્રમાદ ! એવા બાગૃતિના જમાનામાં સુખનાં સાધનોનો વિચાર કરવા કલાકો માંગો, તે મળે ક્યાંથી ? મીનીટો છે ?-તે પણ નથી ! તમે બધા સંસારના અનુભવી હો તો સસારમાં કયે સ્થાને સુખ છે, એનો વિચાર કર્યો છે ? તે ન કરો તો તમને અનુભવી કહેવા કે બીજું કાંઈ વિશેષણ આપવું ? અનુભવી તરિકે જોણખાઓ અને કોઈ એમ પૂછે કે-‘સસારમાં કયા સ્થાનમાં સુખનો અંશ છે તે કહો’-તો તે ઘડી માથું ખમવાળ્યે કેમ ચાલે ? એક વાત નક્કી છે કે-કઠાચ બધો ત્યાગ નથી જોઈતો એમ કહે, મૂકવાની વાત નથી પાલવતી એમ કહે, પણ સુખ નથી જોઈતું એમ તો કોઈજ નહિ કહે. જે તમારી ઇચ્છા છે, તેજ ઇચ્છા ઉપકારી પુરૂષોની છે તમે જેને તલસો છો, તે વસ્તુજ આપવા તેઓ ઇચ્છે છે. એમાં લેક નથી પણ તમે સુખ માન્યું છે જૂદું અને આ રાત્રીઓ બતાવે છે જૂદું. લેક અહીંજ છે અને તે ટાળવા માટે એકજ ઉપાય છે. તમે જે સુખમાં રૂચ્યા છો તેમાં સુખ છે કે કેમ-તે વિચારો. તમે તે વિચાર્યું છે ?-કેમકે મહેનત કરી રહ્યા છો ! રોજ કેટલા કલાક કામ કરો છો ? તે સમજી સુખને માટેને ! વર્ષોથી કરો છો : આવથી નહિ. છતાં છાતી ઉપર હાથ મૂકીને કહી શકો છો કે-‘તમને શાંતિ છે ?’

સુખની વ્યાખ્યા

જો એ ન હોય તો પછી આપણે રાત્રીઓએ બતાવેલાં

સુખનાં સાધન

સાધનોનો વિચાર કરવો જોઈએ ખરોતે ? એક નવી વસ્તુ દુનિયાને બતાવવી હોય, તો જે સજોગોમાં દુનિયા બેઠી હોય તે બધા બતાવવા જોઈએ ને ? મુખજોઈએ અને દુઃખ જોઈતું નથી, એ વાત નક્કી છે એક મુખ માટે ગામ-ઘર-કુટુંબી છોડી સેંકડો કોષ દૂર આવી પડ્યા છે અહીં મુંબઈમાં જન્મેલા ને મુંબઈમાં ગહેનાર ચોડા જન્મભૂમિ-ગામ-નગર-દેશ-જાતિ-કુટુંબ-પરિવાર-સ્નેહી-સગાધી-બધાને છોડી, શક્તિવાન હોય તો બેચાર સ્નેહીને બગલમાં ભરી, અહિં દોડ્યા આવ્યા છે. એણે ત્યાગ કર્યો છે ? તમે પણ તેવા ત્યાગી છો તમે મુખને માટે પ્રયત્ન નથી કરતા એમ તો નહિ કહેવાય ઇચ્છા છે મહેનત કરો છો : ત્યાગ કરવા પણ તૈયાર છો : તમારામાં કશી અયોગ્યતા નથી, બધી યોગ્યતા છે : ઇચ્છા છે, મહેનત છે, અને ભોગ આપવાની તૈયારી પણ છે : તમે નિર્ભય પણ નથી : એ બધું મુખને માટે કર્યું છે એની કોણ ના પાડશે ? બધું કર્યું પણ દુ ખની હોળીઓલવાતી નથી. ત્યાં જાય ત્યાં નવી હોળી સળગે છે રવિવારે કેમ બેસી રહો છો ? ગવર્નમેન્ટે બેસાર્યા માટે ! જેને અનાર્થ કહો છો, એણે પણ આઠ દિવસમાં એક દિવસ ધર્મ માટે રાખ્યો તમને રવિવારે કુરસદ છે, તેનું કારણ તમે નિર્લોભી અને સતોષી છો એને આભારી નથી : મોટી થહેનચાહતના માલિકે આઠ દિવસમાં એક દિવસ નિવૃત્તિ માટે કળૂવ રાખ્યો અને એની આજ્ઞાને લઈને તમે કળૂવ રાખ્યો : પણ તમારા લીધે નહિ તમે તમારી જાતે એવા કોઈ દિવસ ધર્મના હેતુએ કાઢ્યા હોય તો લાવો ! ધર્મશુરને બાજુએ રાખો, કેમકે-તેઓ માટે તો આજના કેટલાક

એમ કહે છે કે-‘તે તો નવરા છે, માટે નવરા દિવસ કાઢે પણ કામગીરાને કેમ પાનવે ?’ મુખાર્થ આવેલા કહે છે કે-‘કમાવા આવ્યા છીએ ’ દેશમા ગયેલા એમ કહે છે કે-‘શાંતિ લોગવવા આવ્યા છીએ ’ ત્યાં બેસવામાવી એટલે કે-માની વીધેની શાંતિના લોગવટામાથી અને અહીં ધમાચકડીમાથી ટાઈમ મળતો નથી તમે જે કુરસદ મેળવો છે, તે જાતે મેળવો ત્યારે કિંમતિ ગણાય મુખની ઈચ્છા છતાં મુખ પ્રાપ્ત થઈ શકતું નથી જ્ઞાનીઓએ કહ્યા મુજબના સાધનો માટે આપણે આટલું બધું ચિંતન કરી રહ્યા છીએ ત્યારે કહો કે-‘અત્યાર સુધી આ મુખને માટે મહેનત અને પ્રવૃત્તિ છતાં પણ મુખ જેવી ચીજ હાથમા આવતી નથી’ શુ કરીએ તો મુખની પ્રાપ્તિ થાય ? જ્ઞાનીઓ કહે છે કે-‘બહુ જોયું અને બહુ શોધ્યું અમને તો ધર્મમા મુખ દેખાય છે, પાપમા દેખાતું નથી’ પણ એ જગતના પ્રાણીઓને જ એ ક્યારે ? પોતાના અનુભવનો સંદુપયોગ કરે તો ! અત્યાર સુધીના પ્રયત્નો જે જે ફળની પ્રાપ્તિ માટે થયા તે ઉપર મધ્યમ્ય દૃષ્ટિએ વિચાર કરે, તો જરૂર એમ સમજાય કે-‘મુખની ઈચ્છા અને મહેનત છતાં, અમે મુખને પામી શક્યા નહિ’ પામ્યા હો તો ખતાવવાની છૂટ છે અમે (સાધુઓ) પણ કાઈ દુખી થવા નીમ્યા નથી વાહનમા બેસવું નહિ, પગે ચાલવું, વિગેરે મુખને માટે છે-દુખ માટે નહિ અત્યારે જે કાંઈ સહવું પડતું હોય, તો તે દુખને માટે નહિ તમે ખીણ કોઈ કાર્યવાહીમા મુખ જોયું હોય તો ખતાવો, તો અમે પાછા ફરીએ-નહિ તો તમે પાછા કરો જેમાથી એક કંઈ કાતો

અમારી દિશા પલટો, નહિ તો તમારી ફેરવો! આટલી મહેનત છતાં તમને એમાં સુખ ન દેખાયું હોય, તો અમે કહેશું કે-‘અમારી બુદ્ધિનો અમે ઠીક ઉપયોગ કર્યો છે : અમે છોડ્યું, એ ડહાપણબયું છે!’ નહિ છોડનારાએ લ્હાણ કાઢી નથી એમ નક્કી થઈ જાય તો-અમે કર્યું છે તે યોગ્ય હોય તો, તેનો જગત્માં પ્રચાર કરવો એમાં કંઈ ગુન્હો નથી. સાધુપણ એટલે શું? મ્હારા-ત્હારાનો ત્યાગ અને દેવળ આત્મકલ્યાણના વિચાર વિગેરેમાં લીન રહેવું તેજ સાધુપણ ! તેમાં ત્રુટિ રહે ત્યારે એમ માનવાનું કે-‘સાધનો તો મળેનાં મળ્યાં છે, પણ એને જોઈતી રીતે સાધવાની શક્તિ પ્રગટી નથી એટલી અમારી ખામી છે.’ પોતાની જાતને બુદ્ધિમાન માનતા આજે ઘણા માણસો દુનિયામાં ફેરે છે, પણ બધા કહે છે કે-‘અમે દુઃખી છીએ :’ કોઈ એવું કહેતો નહિ આગ્યે કે-‘અમે સંપૂર્ણ સુખી છીએ :’ હોય તો અહિં બોલી શકે છે. તમે જે સંયોગોમાં, જે કાર્યોમાં અને જે પ્રવૃત્તિઓમાં પડ્યા છો, તેમાં સુખ નથી એવું હું કહું છું : શાસ્ત્ર પણ એમજ કહે છે કે-કોઈ સુખી નથી, બધા દુઃખી છે :’ તમારો જાતિ અનુભવ પણ એમ કહે છે : અને માટે જ સંસાર એ ત્યાગ્ય છે, એમ અમે કહીએ છીએ. સુખ જેવી ચીજ બધા માગે, ધરછે, છતાં બધાને ત્યારે ને ત્યારે એની એજ શંકા રહ્યા કરે-‘સુખનું સાધન શું?’-એ કેટલું આશ્ચર્યજનક છે ? કોઈ કહે પૈસામાં સુખ, તો એમાંયે દેવાળું નીકળ્યું : બીજો કહે છે કે-‘પૈસા તો મળ્યા પણ ક્ષણની શાંતિ નથી.’ ત્રીજો કહે-‘લક્ષ્મી છે પણ ખાનાર કોઈ નથી.’ ચોથો કહે કે-‘ખાનાર

છે પણ ગાંઠો થઈ ગયો છે' પાચમો કહે છે કે-‘બધું છે પણ શરીર ખરાબ બની ગયું છે’ હિન્દુધ્યાનના શહેનશાહ કહે છે કે-‘રાજ્યમા બળવો નાગ્યો છે’ એમના મનનું એ જાણે તમારા મનનું તમે જાણો! શાન્તિ કેવી છે, એ વિચારીને રાજ્ય-સાધની-લક્ષ્મી-ઋદ્ધિસિદ્ધિ-મોટાઈ-માન પાન હોય ત્યાં સુખ ન દેખાય, તો શાસ્ત્ર કહે છે કે-‘સુખ કોઈ જૂદી વસ્તુમા છે સુખ કોઈક ખીજી વસ્તુમા સમાયેલું છે’ આ વાત થોડી-ઘણી પણ હૈયામા જતી જાય, પાચો ખોદાઈ જાય ને ફેર મડાણ મડાય તો ઠીક જૂદી વાત કહેવી હોય ત્યારે પ્રથમ તે વિચારના તો બનાવવા જોઈએ ને? દુનિયાના કોઈપણ આત્માને, જે સુખ તે માગે છે તે તેને નથીજ સુખનું સાધન તે કે-જે બધા માટે સરખું સુખ આપે એકને સુખ આપે ને બીજાને મારે, તે સુખનું સાધન નથી સમઘિગત સુખના સાધનનો નિર્ણય થવો જોઈએ દુનિયાનો કોઈપણ પદાર્થ આપણા આત્માને સુખ આપે તેમ નથી દુનિયા કયું સુખ આપે છે? દુખ વિનાનું, પૂરું અને કાયમનું ! એમા ફેરફાર હોય તો કહો જે સુખ આવ્યા પછી દુખની અસર ન થાય અને મળ્યા પછી દોષની ઇર્ષ્યા કરવાપણું રહે નહિ ! ! આજે ઘણા તો ઇર્ષ્યાથી દુખી થાય છે અધિક-ઓછાપણું રહેવાનું ત્યાં સુધી ઇર્ષ્યા પણ જીવતીજાગતી રહેવાની ! ઇર્ષ્યા આવી ત્યાં સુખ બગીને રાખે ચવાનું દુખ વિનાનું, પૂરેપૂરું-થોડું નહિ અને તે મળ્યા પછો પણ જે આ-યુ જાય તેવું નહિ દુનિયાના પદાર્થોમા તે સુખ આપવાની તાકાત નથી તે નથીજ મોજ

સાધન

મજાહમાં, સાદાળીમાં, અમનચમનમાં પડેલા લોકોને તેટલાજ માટે ત્યાગી થવાની અમે ઉદ્ધોષણા કરીએ છીએ. મોટા ળંગલાઓમાંથી પણ અંતે બહાર નીકળવાનું છે : અને તે વખતે અમે કહીએ છીએ કે-તે એવી જગ્યાએ ફેંટી આવશે કે તે ળંગલા પણ શક્ત્યની માફક ખુંચશે. દુનિયાની સઘળી સામગ્રીઓ અમને કારમી લાગે છે. એમાં કસાઈને તમારા સુખના મનો-રથોના ભૂક્કા ન થઈ જાય, એટલા માટે બધું છોડીને બહાર આવવાનું અમે તમને આહ્વાન કરીએ છીએ. કોઈ એમ કહી દે કે-‘લીખારી કેમ બનાવો છો ?’ પણ લીખારી તો તે છે કે-‘ જે રોટલા માટે રૂએ : મ્હોટામાં મ્હોળત માટે આજીજ કરે. ’ પણ જે પોતાના સ્વરૂપમાં ઉભો રહે તે લીખારી નથી. તમે જેને વળગીને બેઠા છો, તે છોડી દો તો અમે વધુ રાજી થઈએ. જે વસ્તુમાં તમે બેઠા છો તે ખોટી છે : દુઃખ આપનારી છે : તેટલા માટે અમે બહાર નીકળવાનું કહીએ છીએ. બહાર કાઢવામાં અમારો ખીજો આશય નથી, એ વાત તમને દ્રઢ થવી જોઈએ.

જગતનો ઉચ્ચમાં ઉચ્ચો મહાન્ અહિંસાધર્મ-

પ્રાણીમાત્ર સુખને ઇચ્છે છે એમાં બે મત નથી : દુનિયાની સાદાળી અને રંગરાગમાં સુખ નથી : તેમજ દુઃખવિનાનું, સંપૂર્ણ અને શાશ્વત સુખ ધર્મમાંજ છે, એવો નિરધાર કર્યો : આ ઉપરાન્ત પાપથી દુઃખ અને ધર્મથી સુખ એ પણ નક્કી કર્યું : હવે એ ધર્મ કયો ?, એ આપણે વિચારીએ.

“ શ્રુયતાં ધર્મસર્વસ્વં, શ્રુત્વા ચૈવાવધાર્યતામ્ ।

આત્મન પ્રતિકૂલ્લાનિ, પેરેપાં ન સમાચરેત્ ॥૧॥ ”

*

‘ ધર્મનું સર્વસ્વ જેમાં સમાય છે, જગત્ના પ્રાણી-
માત્રને થોડા વિચારથી જથી જાય એવા ધર્મના સારને
સાંભળો અને સાંભળીને હૃદયમાં ઉતારો કે-પોતાના આત્માને
જે દુઃખરૂપ લાગે તે બીજાના પ્રત્યે આચરવું નહિ ’

*

સુધગાય ધર્મનો સાર દુઃખમાં રો કહ્યો ? તમારા
આત્માને જે વસ્તુ દુઃખરૂપ લાગે, તે વસ્તુનો અમલ બીજાના
પ્રત્યે કરવો નહિ અપમાન, તિરસ્કાર, મારપીટ, ગાળ-એ
તમારા આત્માને ગમે ? કોઈ બળવાન તમને ચુંટી ખેંચે અગર
ગળુ હાજે તો આનંદ થાય કે દુઃખ થાય ? તમને શું સુખરૂપ ?
જેટલી ચીજ દુઃખરૂપ તમને હોય, તેટલી બીજા પ્રત્યે આચ-
રવી નહિ, -આટલું દરેક આદમી શીખી જાય, તો આ
દુનિયામાં બધોડો-રગડો રહે નહિ ! આ ઉત્તમ કોટિનો ધર્મ
છે જ્ઞાનીઓએ સર્વ ધર્મનો નિષ્કર્ષ આ કહ્યો આ ધર્મ પૂરેપૂરો
ક્યારે પગાય ? ધરવાળાથી-બગલાવાળાથી પૂરેપૂરો નહિ
પગાય પૂરેપૂરો ન આચરી શકે એને માટે થોડો ! કોઈપણ
પ્રાણીને દુઃખ થાય એવી પ્રવૃત્તિ ન કરવી !-શિવાય એનું
હિત થતું હોય તો ! આ એકજ ધર્મ દુનિયાનાં બધાં
પ્રાણીઓ કમૂલ કરી લે તો રાત્રીને પોલીસ, કોર્ટ કે ધારા-
શાસ્ત્રીની જરૂર ન પડે. ‘ મહારા પૈસા કોઈ લઈ જાય તો
મને દુઃખ થાય ’-માટે મારે કોઈના લેવા નહિ : ‘ હું કોઈને

ત્યાં મ્હારી ચીજ મૂકી આવું અને તે મને ન આપે તો મને દુઃખ થાય’-માટે મારે કોઈની થાપણ જોળવવી નહિ : ‘મ્હારા ઉપર કોઈ જોડુ આજ ચઢાવે તો મને દુઃખ થાય’-માટે મારે બીજા ઉપર આજ ચઢાવવું નહિ : ‘સ્તે ચાલતાં કોઈની મને ઠાકર લાગી જાય તો પીડા-થાય’-માટે મારે એવી રીતે ચાલવું નહિ કે બીજાને ઠાકર વાગે . ‘કોઈ મ્હારી હાંત્રી કરે તો મને દુઃખ થાય’-તો મ્હારે બીજાની મશ્કરી કરવી નહિ . આટલો વિચાર અને વિવેક આવી જાય, એનુંજ નામ માણસાઈ છે આ વિવેક ન હોય તે માણસાઈ નહિ ! આ વિચાર આવે તો અનીતિ, હિંસા, અસત્યવાદ, ચોરી, ચારકા ઘરમા પેસવાનું, પારકી લક્ષ્મી પડાવી લેવાનું, શુસ્સો કરવાનું કે અકડાઈ રાખવાનું રહેજ નહિ આ ધર્મ ગમી ગયો ? અમોને તકલીફ રૂપ લાગે તે બીજા પ્રત્યે આચરવું નહિ ! હવે કહેવું પડશે કે-‘કોઈપણ પ્રાણીને મારવું નહિ કોઈપણ જાનવર પર તલવાર કે ચપ્પુ ચલાવવું નહિ : બરાબર ? ‘કોઈ સ્વાદનો અર્થી’ મ્હારું લોહી કાઢી પીએ તો મને દુઃખ થાય, તો મ્હારાથી બીજાનું લોહી કેમ કઢાય ? કોઈની વાતમાં જૂઠું નહિ બોલાય : એના બાર નહિજ લેવાય ’-આમાં કઠીનતા હોય તો બોલો ! આ ધર્મને જે દિવસે પૂરેપૂરે પાળવો હશે, એ દિવસે ઘરબાર ફરબ્યાત છોડવાં પડશે. તમને જો કોઈ જૂઠું બોલાવતું હોય, તો એ ઘરબાર છે ! એમા રચ્યા-મચ્યા છે માટેજ હિંસક બન્યા છે ! શરીરની પૂજા ગમી છે, મનગમતું પહેરવું-ઓઢવું ગમે છે, માટેજ કોઈનો જાન લેતાં-જુહું બોલતાં-માલ ઉચાપત કરતાં-કોઈના

ધરમાં પેસતાં ગણરામણ નથી થતી જ્યાં સુધી જંગલ
લાગુ હોય, ત્યાં સુધી પાપ કર્યા વિના ચાલેજ નહિ. તમે
પણ ન કરો અને સાથી પણ ન કરે તો આનંદ ક્યારે થાય ?
" મને પ્રતિકૂળ કોઈના પ્રત્યે ન આવરવું"—આ ધર્મ સંપૂર્ણ
પાળવાની લાવના આવશે તે દિવસે આ (ઓઘા) શિવાય
બીજું ચરણ નથી. આંખે ન દેખાય તે જીવોના પ્રમાર્જન
માટે-રક્ષા માટે અમે આ (ઓઘા) રાખીએ છીએ આનુંજ
નામ અહિંસા ધર્મ છે. દુનિયાનાં સર્વ પ્રાણીઓ આ ધર્મ
લઇ લે, તો રાજ્યસત્તા પણ કહી દે કે-અમારે સત્તા ન
જોઈયે પૂરા ફકીર થાઓ : ન થવાય તો અડધા ફકીર બનો :
અને તે પણ ન બને તો જેઓ ફકીર થાય, તેને સારા
માનો ! સઘળાં પાપો વર્જિ- ' મહારી જાતને દુઃખરૂપ થાય
તે બીજા પ્રત્યે નહિ આવડે '—તે પ્રતિજ્ઞા લઇને જેઓ
નીકળે, તેના પ્રત્યે દુર્ભાવના થાય, એવો કયો દુર્ભાગી કે
કમનશીબ હોય ? થાય તો તેને ધર્મની પીછાન નથી જે
માણસ સ્વાર્થ, રસ, લાલસા, મોજમજાહ માટે હજારોને
દુઃખ આપતાં અવકાતો નથી, તેનેજ આ અયોગ્ય લાગે.
આજના જીવાનીઆઓને તો નશો ચડ્યો છે : જીવાનીઆ-
ઓનું ખમીર ઉધે માર્ગે વહી રહ્યું છે : તેને સીપે માર્ગે વહે-
વડાવવા આ પ્રયાસ છે. જેઓ મર્યાદાને લંઘે છે, તેઓ અપ-
માનને લાયક છે : જગતમાં એઓનો શ્રીટકાર નહિ થાય ત્યાં
સુધી તેઓ ઠેકાણે નહિ પડે. મતિ અવરાઈ ગઈ છે : હવાઈ
કીલ્લા બાંધી રહ્યા છે સમાનવાદ ફેલાવવો છે, પણ એમના
પોતાના અંગમાંજ સમાનતા નથી એ જોઈ શકતા નથી.

સુખનાં સાધન

‘૧-હમેશાં હૃદયના બહુમાન પૂર્વક સાધુસેવા, ૨-૫૨-
માર્થવૃત્તિથી પ્રાણીમાત્ર પ્રત્યે બહુવાની આશા વિનાની પ્રીતિ,
અને ૩-હુમિયાના નાશવત પદાર્થોમાંથી મારાપણાની બુદ્ધિનો
મોક્ષ : આ ત્રણ અર્હિસાદિ ધર્મના હેતુઓનાં માધન છે,
માટે જ તે સુખનાં પણ સાધનો છે ’

*

સુખનું પહેલું સાધન

“સાધુસેવા સદા મક્ત્યા-”

*

હમેશા ભક્તિથી-હૃદયના બહુમાનથી, સાધુ એટલે
શુભોચ્ચે કરીને વૃદ્ધ-વયે કરીને નહિ, વયે ઘરડા તો એવા
ધણા છે, કે જે નામ દેવા લાયક પણ નથી : માટે શુભવૃદ્ધની
મેવા, એની આજ્ઞાનું પાલન-હૃદયમાં બહુમાન પૂર્વક હમેશાં
શુભોચ્ચે કરો વડીલની આશામાં રહેતો, એ સુખનું પહેલું
માધન છે વિશ્વમાં આ સુખનું પહેલામાં પહેલું સાધન છે.
આ શુભ જેનામાં આવે તેનામાં વિનય હોય કે ઉદ્વેગ ?
લઘુતા હોય કે મોટાઈ ? એ નીચું લેઈને આવે કે છાતી
કઢીને ? શુભથી મોટા પ્રત્યે હૃદયથી બહુમાન હોય અને
હમેશાં એની આજ્ઞાની અપના કરતો હોય, તે નમેલો રહે
કે અક્રુર ? હુ-ખની વાત છે કે-‘આજે જ્યાં જ્યાં લેઈશું
ત્યા ત્યા, ધર્મસ્થાનોમાં પણ મોટા’ જતી નથી’ દેવ એટલે રમ-
કડુ ! શુરુ એટલે અમારા કદા પ્રમાણે ચાલતાર !! અને ધર્મ,
એ કુરસદમાં લહેજતનું સ્થાન !!! આજનો શોખીન મંદિરમાં

સુખના સાધન

પરમાર્થવૃત્તિથી પ્રાણીમાત્ર પ્રત્યે, એટલે કે-તેમાં સ્વ નહિ
 જેવાનો કે પર નહિ જેવાનો, સ્વજન નહિ જેવાનો કે
 પરજન નહિ જેવાનો, મિત્ર કે દુશ્મન-ઉત્તમ કે અધમ
 -મોટા કે નાના-કોઈ નહિ જેવાના, પણ પ્રાણીમાત્ર પ્રત્યે
 પ્રીતિ ! તે પણ કેવી ? ઉપકારનો બદલો લેવાની ઇચ્છા
 વિનાની ! આવી પ્રીતિવાળા દુનિયામાં કેટલા જીવતા હશે ?
 આદર્શ તો આજ હોય ને ? આ બીજે ગુણ બહુજ ઉત્તમ
 કોટિનો છે કોઈપણ પ્રાણી પ્રત્યે પરમાર્થવૃત્તિથી અને પાછે
 બદલો નહિ લેવાની ઇચ્છાથી જે પ્રીતિ ગદાય, તેમાં બધાનું
 હિત થાય એ ચિંતા છે. આનાથી બધાનું લાલુ થાય, બધા
 સુખી થાય, બન લેવા આવે એ પણ સુખરૂપ જીવો, એ
 બુદ્ધિ થાય કહે છે કે-આ લાવના આવે તો શું થાય ?

મૈત્રી ભાવનાનું રૂળ.

“ મૈત્રી માનયતો નિત્યં, કુમો માન પ્રજાયતે ।

તતો માયોદ્દમ-જન્તો - દૈવાગ્નિરુપસામ્યતિ ॥૧॥ ”

*

‘ નિત્ય મૈત્રીને લાવતા આત્માને શુભ લાવ પેદા થાય
 છે અને તે લાવરૂપ પાણીથી દેવરૂપી અગ્નિ ઉપશાંત
 થઈ જાય છે ’

*

હમેશાં મૈત્રી બ કરનાર આત્મામાં ઉત્તમકોટિનો
 થાય છે : નાના રૂપ પાણીથી દૃઢ્યમાં સળગી

સુખનાં સાધન

કોઈનાપર ખોટા આગ ન મૂકે, સુખમા છકી ન જાય અને
 હુ ખમા દીન ન બને, પારકાની નિન્દા ન કરે, માયા-મૃષાવાદ
 ન સેવે, તેમજ સાચાને ખોટું અને ખોટાને સાચું માનવાની
 અધમતા ન કરે. બીજી મહત્ત્વ પામે અનેક ધર્મતમાર્ત દર્શન
 થાય અને ત્રીજી કયા કયા આદર્શ સાથે કયી કયી રીતે
 વર્તાય, એ પણ સમજાય સ્થાને સ્થાને કરવાનો વિનય સમ
 જાય આ સમજાઈ જાય તો હુનિયામા શુન્દેગાર કોણ રહે ?
 યોગ્ય રીતિએ વર્તતા આવો તો ખોટી પ્રવૃત્તિ રોકાય અને માચી
 પ્રવૃત્તિ શરૂ થાય અધમતા અટકે અને ઉત્તમતા આવે
 પાપવૃત્તિ નાશ પામે અને પુન્યવૃત્તિ જાગે બધું કરવાની લાવના
 થાય અને બૂઝું કરવાની બુદ્ધિ નાશ પામે લુટવાની અધમતા
 અટકે અને દાન દેવાની ઉદારતા જાગે અધમ આચરણ ન
 સેવાય, ગાળ દેવાનું મન ન થાય, પણ કોઈ દે તો માલગીને
 સહન કરવાનું મન થાય તેમજ પોતાની વસ્તુ કોઈ લઈ
 જાય તો સતોષ માને અને બીજાનું લાવવાની વૃત્તિ નાશ
 પામે ! આ સુખનું સાધન ખરૂં ને ?

સુખનું બીજું સાધન

“મૈત્રી સર્વેષુ માવત ”

*

જેટલા પ્રાણીઓ જગતમા છે, એ બધાના પ્રત્યે પ
 માર્યવૃત્તિથી, કોઈપણ જાતિના સ્વાર્થની આકાંક્ષા વિનાની
 મૈત્રી-ઉપકારનો બદલો નહિ લેવાની ઈચ્છાવાળી પ્રીતિ !

સુખના સાધન

પરમાર્થવૃત્તિથી પ્રાણીમાત્ર પ્રત્યે, એટલે કે-તેમા સ્વ નહિ
જોવાનો કે પર નહિ જોવાનો, સ્વજન નહિ જોવાનો કે
પરજન નહિ જોવાનો, મિત્ર કે દુશ્મન-ઉત્તમ કે અધમ
-મોટા કે નાના-કોઈ નહિ જોવાના, પણ પ્રાણીમાત્ર પ્રત્યે
પ્રીતિ ! તે પણ કેવી ? ઉપકારનો બદલો લેવાની ઇચ્છા
વિનાની ! આવી પ્રીતિવાળા દુનિયામા કેટલા જીવતા હશે ?
આદર્શ તો આજ હોય ને ? આ ઊંઝો ગુણ બહુજ ઉત્તમ
કોટિનો છે ઢોધપણ પ્રાણી પ્રત્યે પરમાર્થવૃત્તિથી અને પાછે
બદલો નહિ લેવાની ઇચ્છાથી જે પ્રીતિ જઘાય, તેમા બધાનું
હિત થાય એ ચિંતા છે આનાથી જઘાનું લગુ થાય, બધા
સુખી થાય, જન લેવા આવે એ પણ સુખરૂપ જીવો, એ
બુદ્ધિ થાય કહે છે કે-આ ભાવના આવે તો શુ થાય ?

મૈત્રી ભાવનાનું રૂપ

“ મૈત્રી ભાવયતો નિત્ય, હ્રુમો ભાવ પ્રજાયતે ।

તત્તો ભાવોદકાજતો - દ્વેષાગ્નિરુપશામ્યતિ ॥૧॥ ”

*

‘ નિત્ય મૈત્રીને ભાવતા આત્માને શુભ ભાવ પેદા થાય
છે અને તે ભાવરૂપ પાણીથી દ્વેષરૂપી અગ્નિ ઉપશાન્ત
યઈ જાય છે ’

*

હમેશા મૈત્રી ભાવના કરનાર આત્મામા ઉત્તમકોટિનો
ભાવ પેદા થાય છે તે ભાવના રૂપ પાણીથી દ્વેષમા સળગી

ગહેલો દેવરૂપી અગ્નિ જુગાઈ જાય છે કોઈના પ્રત્યે દેવ ન હોય તેને વિકૃત્ત હોય? સાધુઓ ત્યાગી, ધન્યા વિનાના, ઉવાડા માધાવાળા અને ઉઘાડા પગવાળા હોય, છતાં પ્રસન્નતાથી રહી શકે છે તે પ્રનાય આ ભાવનાનો છે. જીવગીમા આટલું યાદ થઈ જાય અને આને અનુસરતું આશિક પણ વર્તન આવી જાય, તો પણ માનવજીવન પામીને ઘણું ઘણું પામ્યા એમ કહી શકાય. પરંતુ આ જન્મે માધનોનો આધાર છે. આ ત્રીજા સાધન ઉપર છે.

મુખ્ય ત્રીજું સાધન

“આત્મીયમહમોક્ષધ”

*

આત્મીય એટલે દુનિયાના નાશવતા પદાર્થમા પોતા પણાની જુદી, તેનો મોક્ષ નામ ત્યાગ ધરનાર, કુટુંબપરિવાર, મિત્રિસિદ્ધિ, તત્ત્વપાટ, મહેલ, માનપાન, મોજશોખ-જે ગણે તે જાણે નાશવત છે તમારૂં નથી તેને નહિ મૂકે તો પણ મૂકીને જવું પડશે આનાકાની કરશે તો પણ નહિ રહી શકાય જગલા, જગીયા કે જાયડી-છાકરને હાથ જોડીને કહેશે કે-જીવાડો, તોયે ના કહેશે ઘણા મરી ગયા તેમ તમારે આવ્યું, એમ કહેશે કહેશે કે-મરતાને કોઈ જીવાડી શક્યા છે? જાહેર કહેશે તો પાસે ઊભા રહીને રોશે અને થોડો દુઃખમા વધારો કરી આપશે તમે જામે તેમ માનતા હો કે-આ જગતમા હું કોઈની પરવા નથી રાખતો, પણ

મુખ્ય સાધન

પરવા તમે કોની નથી રાખતા ?, એ હું સારી રીતે જાણું છું એક દેવ, બીજા ગુરૂ અને ત્રીજા ધર્મની ! તે શિવાય તો બધેય વગર ખતની-દસ્તાવેજ વિનાની ગુલામગીરી ! એ ગુલામગીરીમાંથી કોઈ છોડાવવાનું કહે તોયે નહિ છોડવાના એવા નિશ્ચયના ! અજ્ઞાનના આવરણ આખની આગળ આવી ગયા છે માટે એ સમજાતી નથી બધા પદાર્થો મને કે જમને, હસતે કે રોતે, ઇચ્છાએ કે અનિચ્છાએ મૂકીને જવાનું છે-માટે તમારા નથી, નાશવત છે એ પદાર્થો પ્રત્યે મહારાપણાની બુદ્ધિ તનું નામ આત્મીય ગ્રહ તેનો ત્યાગ મહારાપણાની બુદ્ધિ નાશ પામી જાય, તે દિવસે હું કહી આવ્યો તેવી પ્રાણી માત્ર પ્રત્યેની પ્રીતિ ઠરવામાં અને સાધુની સેવા કરવામાં વાધો નહિ આવે એમ જાણર આવશે કે-‘ધન પડી ગયું’-તો કહેશે કે-‘મહાર નથી’ છોકરો મરી ગયો-તો કે મરવાનો હતો મહારો નહોતો લક્ષ્મી ગઈ-તો કે જવાની હતી પેટમાં ખાડો હશે તો કહેશે કે-પાપનો ઉદય આ જગત્માં મહેનત કરવા છતાં ખાડો નથી પૂરાતા અને છતી સામગ્રીએ કોટયાધિપતિઓને લોજનના યાજ તૈયાર હોવા છતાં કંસર જેવા દેહોના લોગ થવાથી ભૂખ્યા રહેવું પડે છે ! તમે એમ ન માનતા કે-પેટમાં સીધું ઉતરી જાય છે તે તમારી બુદ્ધિના બળે ! મોટા મોટા ડોક્ટરો પણ કંસર થાય છે ત્યારે હાથ જાણેરી નાખે છે એવો કુસમય આવે તે પહેલાં આપણે આપણી જાતે નાશવતી વસ્તુઓની મમતા છોડવી, એ બુદ્ધિમત્તા ઓછી છે ? આટલા આટલા દુ ખના અનુભવો ગળે નથી ઉતરતા, તો તમારી બુદ્ધિ માટે મને

એક થાય છે બીચારા કરતા બહાદુર થઈને મરેા બીચારા મૂકીને ગયા, એમ કહેવગવવા કરતા લાત મારીને ગયા, - એમ કહેવરાવેા ! ઘરડા પહેલા મરશે અને જીવનાનીયા પછી મરશે-એવો મર્ષ કાયદો નથી આ ત્રીજુ મુખનું સાધન ! દુનિયાના સઘળા પદાર્થોમાંથી મ્હારાપણાની બુદ્ધિ નાશ પામી જાય, ત્યારે લાલ શેા થાય ?

મમતા મુક્તા શું મળે ?

‘ અશેષ્વનેપજનની, નિ શેષગુણધાતિની ।
આમીયમ્હમાક્ષેગ, તૃષ્ણાઽપિ વિનિવર્તતે ॥ ૧ ॥ ’

*

‘આત્મીય પ્રક -ના ત્યાગથી સઘળા દોષોને પેદા કરનારી અને સઘળા શુભોનો ઘાત કરનારી તૃષ્ણા પણ નાશ પામી જાય છે

*

તૃષ્ણા લાલસા-અને જ્ઞાતિની ઇચ્છાઓ, એ સઘળા દોષોને પેદા કરનાર છે કારણ કે જેટની પૌદ્ગલિક ઇચ્છા એવો દોષ જેટની લાલસા એટલુ પાપ જેટની ઇચ્છા વધારે એટલા દોષ ઘણા તમારી તૃષ્ણા ડેમ વધી રહી છે ? પૌદ્ગલિક પદાર્થો ઉપરથી મ્હારાપણાની બુદ્ધિ જતી નથી માટે ! કહોને કે હજી તો એમ ઇચ્છા છે કે, આખી દુનિયાને મ્હારી બનાવી લઉં ! તૃષ્ણા વધે ત્યા દોષ આવવા માટે અને ગુણ નષ્ટ થાય સઘળા દોષોને ઉત્પન્ન કરનાર તૃષ્ણા

દે જગતના પદાર્થો પ્રત્યેથી મહારામણાની જુદી ગઈ, એટલે
તૃષ્ણાનો અભાવ થયો અને તૃષ્ણા ન હોય ત્યાં પ્રાણી પ્રત્યે
પ્રીતિ હોય તથા માધુનો સસર્ગ પણ હોય આવો આદમી દુ ખી
હોય, એનું એક પણ દ્રષ્ટાત આપી શકો તેમ નથી તૃષ્ણા
વાન હોય, બીજાઓ પ્રત્યે ઈર્ષ્યાવાળો હોય અને કુસંગી
હોય, તેવા અનેક આત્માઓ આજે દુ ખી છે તેના દાખલા
ઓનો પાર નહિ આવે આ ત્રણ ગુણ-ત્રણ સાધન મળી
જાય પછી કોઈ દુ ખી છે, એવું દ્રષ્ટાત મને લાવી આપો !
જો ન લાવી આપો તો માધુઓનો પ્રયત્ન સારો છે કે
નરસો ? ઈરાદો એક જ કે-તમને સારા બનાવવા સારા
એટલે સાધુ અથવા અડધા (થોડા ઘણા) માધુ અથવા
તો સાધુ થવું એ સાફ છે એટલી માન્યતાવાળા ! આટલું જો
ગમી જાય, તો આજે બધા વિરોધ શાન્ત થઈ જાય તો
તમે સાધો ન મધાય તો સાધતાને હાથ જોડો, સહાય કરો
શુભવાન બનો, નહિત- શુભવાન આગળ ફૂંકો શુભવાન બનવું
નહિ અને શુભવાનની મામે કડવી દષ્ટિએ ઉમુ રહેવું, એ
મહાન દોષ છે પોતે ઉત્તમ થવું નહિ, બીજાને થવા દેવો
નહિ, બીજાની ઉત્તમ ભાવના પુષ્ટ ન કરવી, છતી શક્તિએ
સહાય ન કરવી ને ઉઠા સામે થવું, એ સન્નિપાતનો રોગ
છે જો આ રોગ બહુ વખત ચાલ્યો અને તેના માટે તાબડતોબ
કરવો જોઈતો ઈલાજ ન કર્યો, તો તે ભયંકર અને જીવ
લેવું થશે તેમ થયા પહેલાં ચેતો, નહિ તો ઘડીઓ ગણાય
છે જો કલાક આયુષ્યમાથી ગયા બેઠા બેઠા પણ ઘણાના
આયુષ્ય ખતમ થઈ ગયા ઘડીયાળ પણ સમજાવી શકે છે,

પણ જીવતા-જાગતા સાધુ જેને અસર ન કરે, તેને ઘડીયાળ શુ કરે ? હાથે ઘડીયાળ બાધે, પણ તેનો ઉપયોગ ઝાપ્ટીસ કે બજારનો ટાઇમ જોવા કરે અથવા ચાનો ટાઇમ યાદ કરવા માટે કરે ! એ ઘડીયાળનો કાટો જોઇને કેટલાકને યાદ આવે છે કે-આયુષ્ય ઘટ્યું ? આ બધાને જુદિશાળી કહેવા કે તેવા કહેવા ? જે આદમીને હજારો-લાખોને મરતા જોવા છતાં, ગાદીપતિઓ ગયા અને ગાદી રહી ગઇ એ જાણવા છતાં તથા દિ ઉગે કે પાચ-પચાસના મરણની પોકો સભળાય તે અનુભવવા છતાં, આયુષ્ય ઘટે છે માટે કાંઈ કરી લેવું જોઈએ-એટલો ખ્યાલ ન આવે, એને જુદિમાન કહેવાની મ્હારી ઈચ્છા થતી નથી અને કોઈ પણ હાદ્યા માણસને યાચ ખરી કે ?

(સભાં આયુષ્ય ઘટે છે એવું બધા સમજે છે !)

બધા સમજ્યા છે, પણ સમજેલું ગળે ઉતરે અને એનો જીવનમાં ઉપયોગ કરીને વિચારપૂર્વક કલ્યાણના માર્ગે વિચરે, તે માટે વારવાર જોણુ છું

ઉપસહાર

આ ત્રણ શુભના સેવનથી સાચું સુખ નિકટ આવશે અને દુઃખ માત્ર મટી જશે અને આ વિચારથી બહાર નીકળશે તો જાદુઈ અસર થશે ‘ સાધુ તો એમજ કહે ’ -એમ કહીને ઉઠ્યા તો જેવા ને તેવા રહેશે અને વધુમાં કાંઈક પણ દુર્ભાવના આવશે અત્યાર સુધી જે કહી ગયા તેનો ઉપસહાર કરી લઇએ પીઠિકા મોટી, વચમાં નાનું અને સાગ

સુખનાં સાધન

એથીયે નાનો : પહેલાં હૈયામાં ઘાલવા માટે કહેવાનું માટે જરા લાંબુ. સૌથી પહેલાં એ કહી ગયા કે-જ્ઞાનીઓ એમ કહે છે કે, દરેક જંતુ સુખને ઇચ્છે છે : ન્હાનામાં કે મોટામાં, વિદ્વાનમાં કે ગાંડામાં, કોઈમાં એ માટે જે મત છે નહિ ઇચ્છે છે એટલુંજ નહિ, પણ ચોવીએ કલાક તેને માટે ધમ-પછાડ કરે છે. તે છતાં આજદિન સુધી સુખ નથી મળી શક્યું તે નિશ્ચિત છે. સુખ નથી મળ્યું માટે દુનિયા ઉપે રસ્તે ઘસડાઈ રહી છે તે નક્કી છે : તેથી સુખનાં સાધનો જ્ઞાનીઓએ બતાવ્યાં. શાસ્ત્રોમાંથી સાર દોહન કર્યો અને જે વસ્તુ કહી કે-ધર્મ કરવો એ સુખનું સાધન અને પાપ આચરવું તે દુઃખનું સાધન. ‘આપણી બાતિને ભયંકર લાગે-દુઃખમય લાગે તે પારકા પ્રત્યે આચરવું નહિ’-એનું નામ ધર્મ. “ જે જે બનાવોથી મને તકલીફ થાય, તે મારે મારી છ’ંદગીમાં બીજા પ્રત્યે આદરવા નહિ ”-આ મનઃકામના સાધુપણ આવે તોજ સંપૂર્ણ થાય : અને એજ સાચુ સ્વરાજ્ય છે.

(સભામાંથી પ્રશ્ન-ધર્મ અને પુન્યમાં કેટલો તફાવત ?)

આ પ્રશ્ન સમજવા જેવો છે. કેવળ મુક્તિનાજ ધરાદાથી કરેલો શુદ્ધ ધર્મ એ તો આત્મા ઉપર લાગેલ ઈર્મમળને સાફ કરે છે અને સીધો મોક્ષે લઈ જાય છે એ ધર્મ કરતાં પૌદ્ગલિક પદાર્થની થોડી પણ આસક્તિ રહી જાય, તો પુણ્ય પેદા થાય અને તે પુન્ય સારી સારી સામગ્રી પમાડી, વળાવાડપે થઈને આત્માને મોક્ષમાર્ગમાં પહોંચાડી દે છે. ધર્મ, એ સુખનું સાધન છે. જે સાધન ધર્મનાં તેજ સુખનાં !

ત્રણ વસ્તુ મૂકી:-

૧-હમેશાં બને તો ચોવીશ ઠલાક, કાયાથી ન બને તો હૃદયથી-હૃદયના બહુમાનપૂર્વક સાધુ એટલે શુભોએ કરી વૃદ્ધ મહાપુરુષો, એમની સેવા-એમની આજ્ઞાનું પાલન આ સાધનની સેવાથી લાભ ત્રણ : ૧. સુંદર ઉપદેશની પ્રાપ્તિ. ૨. ધર્માત્માના દર્શન, ૩ સ્થાને વિનય

૨-પરમાર્થ વૃત્તિથી દુનિયાનાં પ્રાણીઓ પ્રત્યે-વિશ્વ-પ્રત્યે, બહુલો લેવાની ઇચ્છા વિનાની પ્રીતિ-સૌના હિતની ચિંતા આથી શુભ લાવના થાય અને દેવરૂપ અગ્નિ ખુબાઇ બાય.

૩-દુનિયાદારીના સ્વયમેવ નાશવત, મૂકીને જવાના, તેવા પદાર્થો પ્રત્યે મહારાપણની ખોટી કલ્પો કાઢેલી ખુદિનો નાશ તે ત્રીજી સાધન. આથી તૃષ્ણા કે જે સઘળા દોષોની માતા છે અને સઘળા શુભોનો ઘાત કરનારી છે, તેના નાશ થાય છે.

આ માનવજીવન સફળ કરવા માટે જે બહુજ શુદ્ધ હૃદયપૂર્વક ત્રણ સાધનો સેવાનાં બતાવ્યાં, તે આત્માને આ ભવમાં શાંતિ પમાડે અને તેથી ભાષાંતરમાં પણ શાંતિ મળે એવા છે તેના આરાધનથી ભવિષ્યમાં એવી કાર્યવાહી થશે કે-આત્માની સાથે અનાદિકાળથી લાગેલ કર્મભળ સાફ થશે અને જે ગુણને પ્રાણીમાત્ર ઇચ્છે છે, તે સુક્તિનું અદ્વિતીય સુખ કે જે દુઃખના લેશ વિનાનું, પૂરેપૂરું અને શાશ્વત છે, તે મળી શકશે : વધુમાં તે આત્માને સઘળાંય દુઃખના દાવાનજો સ્પર્શી પણ શકશે નહિ : અને તોજ મળેલ આર્યદેશ, આર્ય-કુળ અને આર્યજાતિની સફળતા થશે

યુવાવસ્થાનો સદુપયોગ

મુળક

તા ૨ ફેબ્રુઆરી ૧૯૩૦ રવિવાર

શ્રી મુનશ્વ દેવેન યુવક મંગના આશ્રય નીચે એક
 ભરેલ મમા મી પી રેન્ક ઉપર આપેલી લાંબી
 વાડીના વિચાર ગોમાનમા તા ૨ ૨ '૩૦ ને રચિતારે
 બપોરે બે વાગે બોલારવામા આવી હતી તે પ્રમંત્રે મુ
 ક્તે યુ મદગની ખામ વિનિર્ધાર પૂર્ણપાદ બા
 મલ્યાગી, સમયે વિદ્યાન વ્યાખ્યાનવાચરપતિ પન્નાસ
 પ્રવચીમા રામચિજ્જયલ મજિવરે 'યુવાવસ્થાને
 સદુપયોગ' એ વિષય એક અતિ માનનીય ભરેલ
 પ્રવચન બાપરા કૃપા કરી હતી

આ મદાતમાના દૈનિકને ભરેલ પ્રવચનોએ મુમજની
 ભરેલ જનતાને ખૂબ આકર્ષી હતી અને નિવન મમય
 પૂર્વે તો જોત અને જોતેતર સ્ત્રી પુરોષી ચોમાન
 ચીમા ભગઈ મયુ હતુ આ પ્રસને ભરેલ આમંત્રણ
 પત્રિકા સેક્ટરીએ વાન્ના બાદ ૫ પ્રવચનકારોએ
 મે કાકે સુધી ધાગવાદી દેશના દીધી હતી

વર્તમાનમા યુવક પ્રવૃત્તિ પ્રતિદિન વધતી જાય છે
 અને રથો રથો જ્યારે દરકે પ્રવૃત્તિમા યુવકો આગળ
 વધતા જાય છે, ત્યારે તેમને સન્માર્ગ નિષ્ક્રિયાને આ
 પ્રયામ અનિ સ્તુત્ય મણાય અને પ્રસ્તુત પ્રવચનમા પણ
 યુવાવસ્થાની સાચી સજ્જતા શામા રહેલી છે, એવુ
 ઉપવચન વિવેચન વાચકો જોઈ શક્યે પ્રવચન પૂર્ણ
 થયે પૂજ્યશ્રીના જવયોગ સાથે સમા વિખરાઈ હતી

મખળતા સાથે સકળાએલી ભયકરતા

આ દુનિયામા સઘળી અવસ્થાઓ કરતાં યુવાવસ્થા, એ એક એવી અવસ્થા છે કે-જો આત્મા ધારે તો તે અવસ્થા દ્વારા ધાર્યું કામ પાગ પાડી શકે છે જો કે-એ અવસ્થા થોડી દિશાએ વળવી જોઈએ જો એમા દિશાનો ભેદ થઈ જાય, તો તે જોટલી ઉપયોગી અને લાભકારી છે, તેટલીજ નિરૂપયોગી અને ભયકર થઈ પડે છે એ માટે એક કવિ કહે છે કે —

“અતિવાહિતમતિગહર્ન, વિનાઽપવાદેન યૌવન યેન ।
દોષનિધાને જન્મનિ, કિં ન પ્રાપ્ત ફલ તેન ॥૧॥”

*

‘જે આત્માએ પોતાના અતિ ગહન યૌવનને અપવાદ રહિતપણે પસાર કર્યું, તેણે દોષના ભડારૂપ જન્મમા કયું ફલ પ્રાપ્ત કર્યું નથી ?’ અર્થાત્-સર્વમેવ પ્રાપ્તમ્-સર્વ પ્રાપ્ત કર્યું છે

યુવાવસ્થાનો સદુપયોગ

યુવાવસ્થા એ અતિ ગહન છે, ઠારણ કે-એ સમયની વિચારસરણી, મનોદશા અને ભાવનાઓ, એટલી ઉદામ થઈ જાય છે કે-એ બધુંએ સત્ત્વ જે દિશાએ ખસાતું એમએ, તે નહિ ખસ્યાતાં જૂદીજ દિશામાં ખસે, તો પરિણામે જે મેળવવા યોગ્ય હતું તે નહિ મળતાં, જૂદુંજ રૂપક આપીને ઉભું રહે છે. જેમ વસ્તુ સારી અને લાભદાયી, તેમ જે તેને યોગ્ય રસ્તે યોજવામાં ન આવે, તો નુકસાનકારક થઈ પડે છે. સાધનની સામગ્રી જે વખતે સારા પ્રમાણમાં હોય, એ વખતના શુભ તો સારા ગવાયજ. જેમ સંસારમાં મનુષ્યો છે, તેમ પશુઓ પણ છે : છતાં પશુઓના કર્તવ્યને વિચાર કોઈ દિવસ કરવામાં આવતો નથી. મનુષ્ય એ સાધનરૂપમ છે : બુદ્ધિમાન છે : શું કરવું-શું ન કરવું એ વિચાર કરવાને શક્તિમાન છે : તેથીજ તેના જીવનનાં શુભગાન વધુ કરવામાં આવે છે. બાહ્યવયમાં શક્તિઓ ખીલેલી નથી દોડી, વૃદ્ધાવસ્થામાં શક્તિઓ શિથિલ થાય છે, બ્યારે એક યુવાવસ્થાજ એવી છે કે-જે સમય શક્તિઓ ખીલેલી અને તાકાત જેવી જોઈએ તેવી હોય છે. એટલા જ માટે એ અવસ્થામાં શું કરીએ તો તેનો સદુપયોગ થયો માની શકાય, તે વિચારવાનું છે. બાળક કે વૃદ્ધને કાંઈ કરવા જેવું નથી અથવા કાંઈજ કરી શકતા નથી, એવું માની નહિ લેતા : અહીં તો પાત એ છે કે-બીજી અવસ્થાઓ કરતાં સાધ્યને સિદ્ધ કરવાનાં પ્રણાલ સાધનો યુવાવસ્થામાં છે : તેનો કયી રીતિએ સદુપયોગ કરીએ તો સાધ્યની સિદ્ધિ થાય ? બાહ્ય અવસ્થા એવી છે કે-જેમ નાયક દોરે તેમ દોરાય : વૃદ્ધાવસ્થામાં બુદ્ધ-

રતી એ ગુણ આવે છે કે-વિચાર કર્યા સિવાય કદમ ભરે નહિ : પણ યુવાવસ્થામાં ઉન્મત્તતા આવતાં વાર લાગતી નથી : અને તે ઉન્મત્તતા આવી જાય તો સાધવાનું એક બાજુએ રહી જાય છે. બાહ્યાવસ્થા નિશ્ચવાળી હોય છે, વૃદ્ધાવસ્થા અનુભવથી ધકાઈ શાંત થયેલી હોય છે, જ્યારે યુવાવસ્થામાં જોડાણો થવા સંભવ છે : કારણ કે-નિશ્ચા મળે નહિ અને આવડત હોય નહિ. તે વખતનું જોર, લાવના, વિચાર, વિગેરે પ્રબળ છે : ધાર્મ્ય કામ આપી શકે તેમ છે : પણ જે ચીજ જેટલા જેટલા પ્રમાણમાં સારી અને પ્રશંસાપાત્ર હોય, તેટલા તેટલા પ્રમાણમાં તે સુયોગ્ય રીતિએ યોજાવી જોઈએ.

યૌવન રૂપ ગહન વમળ

યુવાવસ્થામાં કયી રીતિની કાર્યવાહી હસ્તગત કરીએ તો સાધવાનું સાધી શકીએ ? આજે દુનિયામાં દરેક યુવાન ઇચ્છે છે કે-હું વહેલો બહાર આવું. આજના યુવાનો માને છે કે-ખીજઓ ન કરી શકે તે અમે કરીએ ! એ માનવામાં હરકત નથી-પણ ક્યારે ? ક્યારેનો ઉત્તર રીતસર ન મળે. અવસ્થા માત્રથી રાજ થવું જોઈએ નહિ : અવસ્થાને હીધે સાઈજ કરી શકે, એ વિશ્વાસ યુવાવસ્થા ઉપર મૂકાય નહિ. અમે જ સાઈ સાઈ કરીએ ને ખીજ નહિ-એ જાતિની હઠ, તે તો અવસ્થાનો સદુપયોગ નહિ પણ ભયંકર દુરુપયોગ છે. હું એમ કહું છું કે-ગમે તેને તેના વિચાર ઉપર ચાલવા દેવું, એ નુકશાનકારક છે. જેનામાં વિચારશક્તિ તાજી

હોય તેજ કાઈ કરી શકે’—એમ માનવામા હરકત નથી, પણ પ્રથમ વિચારની સુદરતા માળીત કરવી જોઈએ એ ન કરે તો માત્ર અવસ્થાના બદલાને આગળ આવવાનો આગ્રહ કરવો જોઈએ નહિ ‘હું કર તેજ સાચું’—એ ઉદ્દામવૃત્તિ છે શાત લોહીનાળા જે કામ કરે, તે ઉઝાછળા લોહીવાળા ઢરી શાન્તા નથી મનુષ્યજીવન સાર્યકે કરવાના સાધનો—વિચાર અને જ્ઞાન છે એટલે પોતાની વિચારશક્તિને માણ્યે જ્ઞાનપૂર્વક કેળવવી જોઈએ એવી રીતિએ કેળવેલી વૃત્તિવાળો કદિ ભૂલો નહિ પડે ‘અમૂક કાર્યનું અતિમ પરિણામ કયું?’—તેનો વિચાર કરવો જ જોઈએ વર્તમાનકાળમા જ વિજય આપે તે વિજય નથી તત્કાલ—અત્યારે ને અત્યારે મહેજ ફાવટ આવી ગઈ તેથી નહિ માની લેવું ઠ—ફાવટ થઈ ગઈ? શાસ્ત્ર કહે છે કે—‘બાધ્યાન્ય્યામા કેળવેલા શુણ્ણને, ચોખ્ખા નેતા પાગનાર ન મળે તો એની બાધ્યાન્ય્યાની સુંદર ઠમાપી ધૂળમા મળી જાય છે યુવાવસ્થામા જેની દશા બગડી, તે કદી મુખી નથી થતો તેની વૃદ્ધાવસ્થા પણ એવી ઘાય છે—કમાણી કરવા લાયક ન રહે જેમ સાગર આખો તરી જવાય, પણ વચ્ચે ફરતા આવર્તો આવે ત્યાં જો સ્ટીમર વમળમા પડી તો લાગ્યેજ બચે આખા સાગરને તરવામા જે મુશ્કેલી નથી, તે મુશ્કેલી એ આવર્તને ઓગળવામા છે મનુષ્યજીવનની બરમાલી પણ આ યૌવનરૂપી આવર્તમા છે આખા જીવનની કાર્યવાહી બધી મહાગવાની અહીં છે યૌવનરૂપ આવર્તમા જીવન ગમડયું, તો સાધના ગ્રહી જવાની અને નાશ સરખાઈ જવાનો આ અવસ્થારૂપી યુવાનસ્થાનો સદુપયોગ

આવર્તમાં જો આત્મા અંપલાઈ ગયો, તો જહાર નીકળવું મુશ્કેલ છે. માટે આ કવિવર યૌવનને અતિગહન લખે છે. તેમાં નેટલી મુંદરતા છે, તેટલીજ કદરૂપી અવસ્થા પડી છે. એટલા જ માટે જોમ અને તેમ એના ગહન વમળમાં આત્મા ન ગુંથવાઈ જાય, એવા પ્રયત્નની મનુષ્યજીવનમાં અતિ આવશ્યકતા છે.

આથો યુવાન હોવા છતાં કોઈને નાસ હોય ?

જેણે આ અવસ્થા કોઈ પણ જાતના અપવાદ, દોષ, કે ઉદ્ધતાઈ વિના પૂરી કરી વાળી, એના જેવો પુણ્યવાન આત્મા આ જગતમાં કોઈ નથી. જન્મનું જે ફળ મેળવવાનું હતું, તે યૌવનાવસ્થા અપવાદ વિના પસાર કરી તેણે મેળવ્યું છે. કયી કયી ક્રિયાઓ યુવાવસ્થામાં કરવામાં આવે, તો અપવાદ ગણાય અને કયી કયી ક્રિયાઓ કરવામાં આવે, તો એ અપવાદથી બચી જાય ? યુવાવસ્થામાં મન અને ઇદ્રિયો મજબૂત હોય છે : બાહ્યાવસ્થા હલ્તુ વિષયજોગી થઈ નથી : વૃદ્ધાવસ્થા શિથિલ છે : જીવનની સફળતા અને નિષ્ફળતાનો આધાર, એ યુવાવસ્થામાં તેજ થયેલી ઇદ્રિયોના સદુપયોગ ઉપર રહે છે. એ ઇદ્રિયોને આધીન થઈ જવાય, તો અપવાદ ડગલે ને પગલે આવતાં વાર લાગે નહિ. દુનિયામાં એવું કયું પાપ છે કે-જે પાપ ઇદ્રિયોને આધીન થયેલો આત્મા ન કરે ? કયો દુનિયામાં એવો ખરાબ બનાવ છે કે-આ ઇદ્રિયોને આધીન થયેલો ન કરી બેસે ? તે વખતે

જે આત્મા ઇદ્રિયોને આધીન ન થયો-ઈદ્રિયોથી બચી ગયો,
 તે જ બચ્યો સુવાવસ્થા બનક. પણ છે અને તારી રીતે
 વપનય તો મુંદર પણ છે ઇદ્રિયોનું જે જોર સુવાવસ્થામાં
 હોય છે, તે કોઈ અવસ્થામાં રેણુ નથી જોટલા માટે જાણીએ
 પણ લાગી ગયા કે-‘યોગીના મન પણ સુવાવસ્થામાં કદાચ
 બરાબર નભાગપૂર્વક જીવન ન ખચાય, તો વિભવયથ ધર્મ
 જાય ન ધાય એ જ ‘ગી.’ દોષન બહુબહુને મુકયે. ન
 મુકાય તે મહા-આત્મા જીવનનો જોટલો સદુપયોગ માને, તેટલો
 બધો તેજ કોઈ શકે તેની જ વૃદ્ધાવસ્થા જ્ઞાન, મિથ્ય અને
 મદાચારવાળી બને અને તેજ દુનિયામાં મર્યાદાથી દેશ
 વનારો બને સુવાવસ્થા જ્ઞાની ગીતે પચાડ કરી હોય તેની
 વૃદ્ધાવસ્થા મુંદર બની શકે છે, પણ જેએ સુવાવસ્થાનો
 આખોયે દાર્ઘ્ય ઇદ્રિયોનો કમ કાદવામાં ગુમાવ્યો હોય-
 આખી જોટલું જોનાય તેટલું જોઈ લેવું, ગરીબી જોગવાય
 તેટલું જોગવી લેવું, ખાઈ પીને મોજ કો લેવી, -જોઈ ધ્યેયથી
 જીવન ગાળ્યું હોય, પછી વૃદ્ધાવસ્થામાં મુખે ધર્મ સાધીશું-
 એમ કહેનારાઓને હું કહું છું કે-‘જ્યારે એક ક્ષણની ખરામ
 કાર્યવાહી દિવસો સુધી બૂઝાતી નથી, તો જેઓ આખી
 સુવાવસ્થા ખરામ કાઢી હોય, તે વૃદ્ધાવસ્થામાં ધર્મ સાધે કયી
 રીતે?’ બીજી વાત એ છે કે-જો બાત્યાવસ્થા અને વૃદ્ધાવસ્થા
 દુનિયામાં હોત જ નહિ, તો આજના જીવાનો દુનિયામાં જીવત
 નહિ જીવાનો જીવે છે તે બાગકો અને વૃદ્ધોને તીધે જીવ
 છે સુવાવસ્થાને આધીન બની ગયેલા જે આજે જીવે છે, તે
 બાગક અને વૃદ્ધના પ્રતાપે છે બાગકની સાથે કોઈ અવગણ

તો તે રોતો રોતો ઘેર જાય વૃદ્ધ સાથે ભટકાય તો ‘હશે’
 —એમ કહી જવા દે પણ જો યુવાન યુવાનની સાથે ભટકાય
 તો લોહી જ વહેને? મારા અગોપાગ સારા છે માટે માટે
 આશ્ચર્ય છે,—પણ જે ચાલતા વચ્ચે આવે એને ઠાકર મારવા
 માટે? આજની દુનિયા યુવાનોને પ્રધાનપદ આપી રહી છે
 જગત્ પાસે યુવાનો એમ ઇચ્છે છે કે—અમારૂં શાસન ચાલે હું
 કહું છું કે—યોગ્ય વ્યક્તિનું શાસન ચાલે એમા હરકત છે જ
 નહિ, પણ જે પોતાનું શાસન સ્થાપવા માગે છે તે ટેવો હોવો
 જોઈએ?—એ તો વિચારવું જ પડશે શાસન તેનું સ્થપાય
 કે જેનામા સ્વામિપણ હોય જે રસ્તે યુવાન જતો હોય,
 તે રસ્તે નિર્જળને લય અને સબજનને સતાપ હોય? આજના
 યુવાનને ઠોઠથી કહેવાય નહિ હું કહું છું કે—પોતાના બળને
 ઉપયોગ બીજાને ત્રાસ દેવામા કરતો હોય તો તે જુવાન,
 જુવાન નહિ પણ એની એ કાર્યવાહીના પ્રતાપે એ રાક્ષસ
 જેવો લાગે છે આજે દુનિયામા ઉપદ્રવ મચી રહ્યો છે, તે આ
 કહેવાતી યુવાનીના નામે ઉન્મત્ત બની ફરનારા રાક્ષસોના
 પ્રતાપે છે જે દેશમા યુવાનો ઘણા જીવે, તે દેશમા નિર્જળ
 હ બી હોય? તે દિવસે દુનિયામા શું હોવું થશે? જે શહેરમા
 પોલીસ ઘણી, તે શહેરમા ચોરી ચોરી હોવી જોઈએ કે વધુ?
 ન્યા યુવાન નવી સૃષ્ટિનો સરજનહાર મનાય, ત્યા હોવું શું
 જોઈએ? ‘અમે જુવાન’—એમ બોલતા પહેલા શોચો કે—‘કર્તુ’
 શું અને કરવું જોઈએ શું?’ વિચારોને ઝીલતા પહેલા તે
 કથી દિશામા જાય છે—એ જોવું જોઈએ કે નહિ? માટે આ
 કવિ કહે છે કે—‘જેણે સુખપૂર્વક યુવાવસ્થા પસાર કરી, તેણે
 જે પામવા જેવું હતું તે બધું જ મેળવી લીધું’

એ કાંતિવાદી યુવાનો.

‘કાળા માથાનો માનવી શું ન કરે ?’—એમ કહેવામાં આવે છે, તે કયી બુદ્ધિએ કહેવાયું હશે ? આજે કહેવાય છે કે—ન્યાં બહુ જુવાન ભેગા થયા હોય ત્યાંથી ઘાડી જવું : કારણ કે—જો કોઈ યુવાન દલીલમાં નહિ કાવે, તો છેવટે પાધડી ઉરાડવાની નીચતા કર્યા વગર રહેશે નહિ. આ આખર ! યુવાનોની આ ખ્યાતિ ! આખી યુવાન ક્રોમ પર આ દલક છે. ન્યાં યુવાનો હોય તે સમુદાયમાંથી વૃદ્ધોને ભાગવું પડે ? બાળકોનો ધણ નીકળે ? આ ભતિની છાપવાળા યુવાનોનું જગતમાં સામ્રાજ્ય થાય, તો તે કેવી નવી સૃષ્ટિને સરજે ? યુવાનોની એ ખ્યાતિ હોવી જોઈએ કે—‘એ મરશે પણ અમને અણીશુદ્ધ મોકલશે.’ પોતાના વિચારો પારકા ઉપર ઠસાવવા, પણ તે કયી રીતે ? ધારાશાસ્ત્રી પોતાના વિચારો ઠસાવવા જબ્બના સ્ટેજ ઉપર ચઢી જઈ તેનું ગળું દાબે ? યુવાનોએ જગત પાસે પોતાના વિચારો મનાવવા હોય, તો તેમણે કયી રીતિએ વર્તવું જોઈએ ? બળવો, એ સુખનું સાધન કે બાળી મૂકનારું સાધન છે ? તમારા વિચાર એવા પ્રાદ બનાવો કે—આખું જગત ચૂકે. તેવી તાકાત નથી તો તો નવી સૃષ્ટિનું સજન કરવાનો દાવો શા માટે કરવામાં આવે છે ? લોક આપોઆપ ચરણે આવે એવા વિચારો બનાવો. જે અવસ્થાને જ્ઞાનીઓએ સાધ્યની સિદ્ધિ માટે મહત્ત્વની માની, તે અવસ્થામાં રહેનારાઓની આ આખર લજવનારી છે : શોભાવનારી નથી. બધા જ જુવાનીઓ એવા ગવાવસ્થાનો સદુપયોગ

હોય છે—એમ માનવાનું નથી. આજના આપણા વિષયનો હેતુ એજ છે કે—દરેક દર્શનકારોએ ધર્મને સાધવા—મુંદર વિચારો દેલાવવા જે અવસ્થાને મહત્વની માની, તેનો સદુપયોગ કેવી રીતે થાય ? યુવાવસ્થા, યુગનું પરિવર્તન કરવાની શક્તિવાળી પણ છે—પણ એ ધ્યેય નથી. આજે કાંતિ શબ્દ રૂઢ થયો છે. ખસ, કાંતિ—અળવો જગાડો : પરંતુ કાંતિ એટલે શું ? અરે, એ શબ્દનો લાવાર્થ પણ આજે તો કાન્તિની બાંગો પોકારનારામાંના ઘણા ખરા સમજતા નથી. કાંતિ શેમાં સંભવે, શેમાં ન સંભવે : કાંતિ કોની હોય, કોની ન હોય—આ બધું જોવાનું કે નહિ ? પહેલી વાત એ છે કે—જ્યાં યુવાનો વધારે પ્રમાણમાં હોય, ત્યાં ગાળકો અને વૃદ્ધોનાં જીવન નિર્ભય હોય. ત્યાં તો સજ્જનનો પ્રવેશ હોય, સજ્જનના વિચારો પ્રત્યે સન્માન હોય અને વિષયોની લાલસા ઉપર અંકુશ હોય. યુવાનની આલ મુંદર હોય : તે બાલે ત્યારે મ્હોંઢામાંથી મોતી ખરે : તેને સાંભળવા સૌ કોઈ તલસે : એ જે કાંઈ કહેતો હશે તેમાં કાંઈક હશે—એમ લાગે : એવી યુવાની ઉપયોગી છે.

તમારો અંતરનાઈ ને પૂર્વપુરૂષોનો નહિ ?

કયી જાતિના રસ્તે વિચારસરણી ઘડવામાં આવે તો તેનો સદુપયોગ થઈ શકે,—એ આજનો આપણો મૂખ્ય વિષય છે. યુવાનીઆઓએ તો આ વિચાર કર્યો જ હશે ને ? આજે કહેવાય છે કે—બુદ્ધિની કસોટિએ ચઢાવવા સમાજ સમક્ષ

યુવાવસ્થાનો સદુપયોગ

અમૂક વિચારો ધરવામાં આવે છે, પણ હું પૂછું છું કે-કસોટી ઉપર કયી ચીજ ચઢે ? સોનું કે ત્રાણુ ? કે પછી પિત્તળ ? મોનું હોય તજ કસોટી પર ચઢે એક વાર બતાવો કે-અમારા વિચારો સુવર્ણ જેવા છે સોનાના નામે ત્રાણુ-પિત્તળ કસોટી ઉપર ચઢાવવાની મહેનત થવી ન જોઈએ વગર ટથનાની ટથ ઝાઢની કયી રીતે ? જે અસ્થામા બેઠા છે, ત્યાં એક વાર તો ચિંતર બનો ! ડેવળ કાગળ વાગતા મદમા છકી ન જાયો ! અમૂક શબ્દોનો દુરુપયોગ ન કરો ! આજે એકેક શબ્દને વગળી દુનિયા જે અનર્થને માર્ગે ચડી રહી છે તેની મીમા નથી જ્ઞાનીઓએ શરીરને ધર્મનું સાધન માની તેની સમાગ સમ્પનાનું વિધાન કર્યું, -ત્યાં લોકોએ ધર્મને ભૂલી જઈ શરીરની એરી નેવા માડી કે-જેમા ધર્મનું જ ખૂન થઈ જાય જે હેતુ માટે એ ગમ્મ વપરાયા તે ભૂલી જવાયુ તેવી જ રીત 'મામા માયાનો માનવી શું ન કરે ?'-એ સિદ્ધાંત ફાયમા આવી ગયો, પણ શું કરવું જોઈએ-એનો વિચાર રહી જ ગયો. જે કાર્યોને આગાવગોપાલ દુનિયા કરી રહી હોય, તે કાર્ય માટે તો તે નહિ વપરાયા હોય, -એ વાત તો ખરીને ? ત્યારે આ દુનિયામાં શું કાર્ય કરવું દડીન છે, એનો વિચાર કરવો પડશે. એ વાક્યને પાપાચરણુ, ત્રામ કે ઉચ્ચ ખવતાની સાથે નહિ જોડી દેવાય ' મહાન વિચાર સાચા છે, એ મનાવવા- 'પૂર્વપુરોના જોગ છે' -એમ માળીત કરવું હોય, તો તેના માટે ચોખ્ખું દરીતો આપવી પડશે હું કહું છું માટે મારા સાના અને જૂના એટલે જોગ-એ કાઈ કહીવ નથી 'હું તો અજનાદને જ શરણે જઈ છું' -'મહાદેવ અતર કહે તે જ

સાચું ?—એમ કહેનારાને હું પૂછું છું કે—તારી પાસે અંતર છે જ ક્યાં ? અંતર કેને કહેવું ? ક્યાં અંતરનો નાદ માનવો ?
 —એની તને ખબર જ નથી. તારા અંતરનો નાદ મનાવવા માટે પૂર્વપુરુષોના અંતરનો ઇન્કાર કેમ કરે છે ? જે ચીજ સારી છે એ સારી ચીજ કોઈનાય તરફથી થતી હોય, એના સ્વીકારનો ઇન્કાર છેજ નહિ. હું માનું છું કે—યુવાન ધારે તે કરી શકે, પણ એમ કહેનારનો આશય કેવો હોવો જોઈએ ?
 —એ હું કાઢવા માગું છું. યુવાનીનો આપણે સદુપયોગ કરાવવો છે, તેટલા માટે જેઓએ નરસું પકડયું હોય તે જોડું છે,
 —એમ તો કહેવું જ પડે. ‘કાળા માથાનો માનવી શું ન કરે ?’
 —એ શબ્દ વાપરનાર, દુનિયામાં ધમાલ મચાવવાના જ ઇરાદે વાપરતો હોય, તો તેને આપણે સ્વીકારવા માગતા નથી. દુનિયાનાં સઘળાં વાક્યોમાંથી, સદુપયોગ કરાવવાના મુદ્દાનું જ મારે સમર્થન કરવું છે. જે વિરૂદ્ધ કરી રહ્યા છે તે ખોટા છે : વિરૂદ્ધમાંથી ખસી જઈ તેનો સદુપયોગ કેમ થઈ શકે, તે જ આપણે લાવવા માગીએ છીએ : બધાંએ વાક્યોને આપણે લાલમાં લેવા બેઠા છીએ. યુવાવસ્થા, એ પ્રબળ સાધન છે : ધર્મની—આત્મહિતની—સત્કાર્ય કરવાની પ્રવૃત્તિઓ માટે એ પ્રબળમાં પ્રબળ સાધન છે : તે સાધન જીવનને ઝરબાદ કરવામાં ન ચાલ્યું જાય, એ સમજાવવા માગીએ છીએ. અમે સાચે એ પણ સમજાવવા માગીએ છીએ કે—આવું સુંદર પણ સાધન જો અયોગ્ય રીતે વાપરવામાં આવશે, તો પરિણામે એના આત્માની લયંકર ઝરબાદો શિવાય બીજું કંઈજ થવું નથી. યૌવન જેવા ઉત્તમ સાધનને આધીન

બની જઈ, જેને હથીયાર બનાવવું જોઈએ તેનાજ હથીયાર બની જનારાઓએ, પછી તે ભલે મહાન શહેનશાહ હોય, તેમણે આ ભવમા ઇન્તજત ગુમાવી છે, સત્ત્વ ગુમાવ્યું છે અને પરલોકને પણ બગાડ્યો છે માટે પ્રાપ્ત થયેલા સાધનથીજ પોતાની ખરાબી ન થઈ જાય, એમ સમજાવવાનો આ પ્રયત્ન છે

‘કાળા માયાનો માનવી શું ન કરી શકે ? - એનું સ્વરૂપ’

યુવાવસ્થા મળેની છે, એનો ઈન્કાર નથી ધારેલું કામ પાર પાડવા અતિશય ઉપયોગી છે—એ તો હું કહી ચૂક્યો. પણ તે ઉપે માંગે વળી રહી હોય, તો તેને સીધે માંગે વાળવા આપણો પ્રયત્ન છે ‘કાળા માયાનો માનવી શું ન કરે ?’—એ વાક્ય સજ્જનોમા અને સારી સમાજોમા પણ પ્રચલિત છે પણ તેના મૂળભાવને સમજ્યા વિના, એક ખૂની એ વચનને વાળી પડે, તો તેનો કયી દિશામા ઉપયોગ થાય ? તેવી જ રીતે જે મ્થામા યુવાન જતો હોય, યુવાનનું જ્યાં આવાગમન હોય ત્યાં નિર્ભયતા હોય કે સભયતા ? કેવું વર્તન હોય તો આપણે તેને અભિનદીએ ? જે યુવાનીને આપણે જાહુજ મહત્વનું પદ દેવા માગીએ છીએ, તે યુવાની હરેકને નિર્ભય બનાવનારી હોય ! ઉત્તમ વસ્તુ આશિર્વાદ રૂપ બનવી જોઈએ, પણ શ્રાપરૂપ ન થવી જોઈએ. તેટલા જ માટે એ કહ્યું કે—‘આ અતિ ગહન યુવાવસ્થા જેણે અપવાદ વિના પસાર કરાવી દીધી—જાદો કે અથ લાગવા નહિ તેણે આખા માનવજીવનનું રૂળ મેળવી દીધું’ એક

શીળ મહાત્મા એમ કહે છે કે—‘યુવાવસ્થા સાથે તો અમને બહુ મેળ છે યાવન, એ એવી અનુપમ ઝીજ છે કે—તેનો ચિતાર આપી શકાય તેવી શક્તિ અમારી નથી પણ તે યુવાવસ્થાના થતા હુડપયોગને અમારે દુખી હૃદયે ઘણાની નજરથી જોવું પડે છે’ તેઓશ્રી ફરમાવે છે કે —

“ यौवने विषयेभ्योऽसौ, यथा ह्युत्तिष्ठते मयी ।

तथोत्तिष्ठेत्ત चेमुक्त्यै, किं हि न्यून तदा भवेत् ॥ ૧ ॥”

*

‘જેવી રીતે યુવાવસ્થામાં આત્મા વિષયો માટે ધમ શીલ થાય છે, તેવી રીતિએ જો તે સુદ્ધિ માટે ધમશીલ થાય, તો શું ઓછું રહે ?’

*

એ મહાત્મા એમ કહે છે કે—યુવાવસ્થામાં રહેલો આદમી જે રીતિએ વિષયોની તરફ ધસે છે, તેવી જ રીતિએ તે આદમી સુખિ તરફ જો ધમે, તો આ જગતમાં શું બાકી રહી જાય ? બાધક વસ્તુ બહાર કાઢવાને માટે એક વખત સારી વસ્તુને દાખી, ખોટી પ્રગટ કરવી પડે છે—ગતાવવી પડે છે ગમે તેવા તેજસ્વી સૂર્ય અને ચંદ્રને લોકોક્તિ પ્રમાણે રાહુ ગ્રસે છે યૌવન અવસ્થા જેટલી જ્ઞાનીઓની દૃષ્ટિએ સાધના માટે ઉત્તમ છે, તેટલીજ દુનિયાની દૃષ્ટિએ તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો અધમ માર્ગે લઈ જનારી છે ‘આજે યુવાનીનો મોટા ભાગે સદુપયોગ થઈ રહ્યો છે’—એવું કોણ કહેશે ? દુનિયા ધર્મિજ હોત, તો ધર્મની વાતો કરવાની જરૂર ન હતી અર્થ અને કામ શીખવવા પડે તેમ નથી કપટ

જની જઈ, જેને હથીયાર બનાવવું જોઈએ તેનાજ હથીયાર બની જનારાઓએ, પછી તે ભલે મહાન્ શહેનશાહ હોય, તેમણે આ ભવમા ઈજ્જત ગુમાવી છે, મત્વ ગુમાવ્યું છે અને પરલોકને પણ બગાડ્યો છે માટે પ્રાપ્ત થએલા સાધનથી-૪ પોતાની ખરાબી ન થઈ જાય, એમ સમજાવવાનો આ પ્રયત્ન છે

‘કાળા માથાનો માનવી શું ન કરી શકે ?’-એનું રહસ્ય

યુવાવસ્થા મજેની છે, એનો ઈન્કાર નથી ધારેલું કામ પાર પાડવા અતિશય ઉપયોગી છે-એ તો હું કહી ચૂક્યો પણ તે ઉપે માંગે વગી રહી હોય, તો તેને સીધે માંગે વાળવા આપણે પ્રયત્ન છે ‘કાળા માથાનો માનવી શું ન કરે ?’-એ વાક્ય સંજ્ઞાનોમા અને સારી સમાજોમા પણ પ્રચલિત છે. પણ તેના મૂળભાવને સમજ્યા વિના, એક ખૂની એ વચનને વગી પડે, તો તેનો કપી દિશામા ઉપયોગ થાય ? તેવી જ રીતે જે અંગમા યુવાન જતો હોય, યુવાનનું જ્યાં આવાગમન હોય, ત્યાં નિર્ભયતા હોય કે સભયતા ? કેવું વર્તન હોય તો આપણે તેને અલિનદીએ ? જે યુવાનીને આપણે બહુજ મહત્વનું પદ દેવા માગીએ છીએ, તે યુવાની હરેકને નિર્ભય બનાવનારી હોય ! ઉત્તમ વસ્તુ આશિર્વાદ રૂપ બનવી જોઈએ, પણ આપરૂપ ન થવી જોઈએ. તેટલા જ માટે એ કહ્યું કે-‘આ અતિ ગહન યુવાવસ્થા જેણે અપવાદ વિના પસાર કરાવી દીધી-બટ્ટો કે કાંઈ લાગવા નહિ જ’ તેણે આખા માનવજીવનનું રૂળ મેળવી દીધું’-એક

માટે લાખખો અથો લખવા પડ્યા માનવી થઈને પણ રાક્ષસ જેવી કાર્યવાહી કરનારાઓનો તોટો નથી. રાક્ષસ જેવી ન આવડે તો પણ જેવી તો બધાને જ આવડે છે માનવી જેવી કાર્યવાહી કરનાર કેટલા ? ‘કાળા માથાનો માનવી શું ન કરી શકે ?’ એ વાક્યના નામે દુનિયામાં જે અત્યાચારો થઈ ગયા છે, તેની તો સીમાજ નથી એ વાક્ય લઈને તેનો ઉપયોગ પણ થાય, અમલેય થાય, સાંગોપાંગ પાર પણ ઉતારાય, પણ ઉધે માર્ગે હોય તો તેની શી કિંમત ? એ ગળદો કસાઈઓ આગળ ન કહેવાય જો કહી એ કહી દે તો કહેવું પડે કે-‘તું કાળા માથાનો ખરો, પણ માનવી નહિ’ જો માનવીને માનવી પેઠા કરવા હોય, તો કાળા માથાને ગોણુ કરો ! માનવીપણું હશે તો માથાને નમાવશે. માનવીપણું કાઢી નાખ્યું તો માથાં ભટકાવશે ! અતર અવાજ ખોટો છે કે ખરો છે-તેની પરીક્ષા કરવી જોઈશે સર્વતા અતર અવાજને એક સરખુ વજન આપવા જશે, તો શિક્ષક, ધર્મગુરુ કે ઉપદેશક, કોઈની જરૂર નહિ પડે : શિક્ષક વિદ્યાર્થીને કહી દે કે-‘હું કહું તે સમજવા તારી બુદ્ધિનો ઉપયોગ કર !’ બધામાં બુદ્ધિ હોય છે. બુદ્ધિહીન કોઈ હોતું નથી : પણ બુદ્ધિનો કોઈ વખત સ્વતંત્ર ઉપયોગ થાય અને કેટલીક વખત તેને નિશ્રામાંય મૂકવી પડે જેણે બુદ્ધિને યોગ્ય નિશ્રામા નથી મૂકી, તો તેનો સદુપયોગ કરી શક્યો હોય એમ બન્યું નથી.

પતન ક્યાંથી જન્મે છે ?

આપણી તેજ આંખો શું કામ કરે છે ? જે કાંઈ જૂઓ

ગુનાવસ્થાનો સદુપયોગ

અને પ્રપન્ન, જૂઠું અને ચોરી, ઉઠાઉગીરી અને ખદમાશી શીખવવાની પાઠશાળાઓ કોઈ જગ્યાએ છે ? તેનાં બાપભોજ ચતાં કદી સાંભળ્યાં છે ? તે ન આવડતાં હોય, તો પણ તેને શીખવનાર કમલે અને પગલે છે. ‘બીજાના ખીસ્સામાંથી કેમ લેવાય ?’-તે શીખવવું મુશ્કેલ નથી : ‘કેમ દેવાય ?’-એ શીખવવું એજ કઠીન છે. દુનિયાને લાલચ લક્ષ્મીની છે કે દાનની ? લેવાની ભાવના સૌને છે : દેવાની કેટલાને છે ? લેનારા તો સામાન્ય રીતે બધાજ, પણ દેનારા કોઈક જ : અનાચારી ઘણા, સદાચારી યોગા ! એક કવિવર કહે છે કે:—

“ જાનન્તિ કેચિન્ન તુ કર્તુમીશા ;

કર્તુમ્ શ્વમા યે ન ચ તે વિઠન્તિ !

જાનન્તિ તત્ત્વં પ્રમરન્તિ કર્તુમ્,

તે કેઽપિ લોકે વિરલા મરન્તિ ॥૧૥”

*

‘કેટલાક જાણે છે, પણ કરવાને શક્તિમાન નથી : અને જેઓ કરવાને સમર્થ છે, તેઓ જાણતા નથી. પણ જેઓ તત્ત્વને જાણે છે અને કરવાને શક્તિમાન છે, તેવા તો લોકમાં-સસારમાં કોઈ વિરલ આત્માઓ જ હોય છે.’

*

પહેલાં તો આ શ્લોકથી કવિવર એમ કહે છે કે-દુનિયામાં જાણે છે યોગા : જાણનારા પણ પાંગળા ઘણા છે : જેઓ કરવા શક્તિમાન છે તે તદ્દન મૂર્ખા છે : પણ જાણે ને કરે તે કેટલા ? કોઈક વિરલાજ ! બધા દર્શનકારોએ કહ્યું કે-‘માનવજીવન સૌથી ઉચું :’ પણ ‘કયી રીતે ઉચું ?’-એના

યુવાવસ્થાનો સદુપયોગ

છુ'તા એ તૃષ્ણા ઉદ્ભવત ? નહિજ ! તૃષ્ણા આત્મભાવને
 ખીલવનારી કે સ્ખાહનાગી ? પુદ્ગલની તૃષ્ણા દોષરૂપ કે
 શુભરૂપ ? પુદ્ગલની તૃષ્ણાને પણ લાભરૂપ માનતા હોય, તેને
 સમજાવવા હું બેઠોજ નથી પૌદ્ગલિક પદાર્થની તૃષ્ણાને ઉત્ત-
 તિનું માધન માનવું, એ માન્યતા મૂર્ખજનોની છે મહાર
 કહેવાનું ધ્યેય ત્યા છે કે-પૌદ્ગલિક પદાર્થોની તૃષ્ણા ધર્મરૂપ
 નથી એને હું આત્માનું પતન માનું છું જેટલી તૃષ્ણા છૂટે
 તેટલો ઉદય અને તેનેજ હું પ્રગતિ માનું છું ચક્ષુના વિષ
 યથી પ્રાસાદને જોયો તેથી તેની ઇચ્છા થઈ પરિણામે
 પતન થયું શાથી ? તો કે-ઈદ્રિયો અને મનની વૃત્તિ કાણુમા
 ન રહી તેથી ! યુવાવસ્થામા ઈદ્રિયો જળવત્તર હોવાને લઈને,
 ચક્ષુ વિગેરે દોહતી હોવાથી, જેમ જેમ નવું જોતો જાય છે,
 તેમ તેમ તે પ્રાપ્ત કરવાની તેને ઇચ્છા થાય છે સુસસ્કારો
 હોય ત્યાં સુધી નીતિ કાયમ રહે છે પછી તે તૃષ્ણા અ
 નીતિ કરાવે છે કેટલાક માણસો પ્રથમ તો ઉદાર અને નામે,
 કમાઈનો સદુપયોગ કરવાની બુદ્ધિએ કમાવાની પ્રવૃત્તિ શરૂ
 કરે છે, -જગતના ભલા માટે કમાણીના રસ્તે તે ચઢ્યો
 પછી જેમ જેમ પેલી વસ્તુ આવતી જાય છે, તેમ તેમ
 તૃષ્ણાના તરંગોમા તણાઈ દુનિયાના પદાર્થોને લેવાની ઇચ્છા
 પ્રધારતો જાય છે પરિણામે ધીમે ધીમે તેનું પતન થાય છે
 સારા સંસ્કાર હોય ત્યાં સુધી નીતિ જળવાઈ રહે છે પછી
 અનીતિ આવે છે અનાચાર આવે છે, આચારનો નાશ થાય
 છે અને પરિણામે માનવજીવનની બ્રહ્મતા થાય છે આપણું
 જીવન યૌવનરૂપી આવર્તમા ઝંકડાઈ નાશ ન પામી જાય,

તેને લેવાનું મન કરે છે : જે કાંઈ સારું સાંભળે તેને વસાવવાનું મન કરે છે. એ આંખનો સંદુપયોગ કે દુરુપયોગ ? સુખ કર્યું કે દુઃખ ? સન્માર્ગે જોડયો કે ઉન્માર્ગે ? જોયું અને ઇચ્છા થઈ : મને આ ક્યારે મળે, આ ભાવના આવી : એના પરિણામે પ્રવૃત્તિ કયી ? સારી કે નરસી ? જેટલી જેટલી સુંદર-વિષયો પોષનારી ચીજો જૂઓ, એ બધી મને મળે-એવી ભાવના જાગતી જાય : અને પછી એ મેળવવા તનતોડ મહેનત કરે તો શી દશા થાય ?

*
એક આદમીને રહેવા માટે ગુંપડી હતી. એક વખત પોતાની તે ગુંપડીમાંથી બહારનીકળ્યા પછી એક સારો રોનક-દાર પ્રાસાદ એના જોવામાં આવ્યો. ગુંપડીમાં રહેનારા તે આદમી-એ આ સુંદર પ્રાસાદને ચકુના વિષયથી જોયો. ઇચ્છા થઈ કે-મારે પણ આવો પ્રાસાદ હોય તો ઠીક. એ ઇચ્છા જન્મવાનું પ્રયોજન શું ? જે આત્મા બહારના-દુનિયાના થોડા પદાર્થથી નિર્વાહ કરતો હતો, તેને મોટાઇથી નિર્વાહ કરવાની અભિલાષા થઈ : એજ પતન ! જાનીઓની દૃષ્ટિએ એમ કહેવાય છે કે-દુનિયાના પદાર્થોની તીવ્ર-તીવ્રતર અભિલાષા મેળવવાની ભાવના, એમાંથીજ પતનનો સફલાવ છે : એજ પતનનું મૂળ છે.

*
તૃપ્તિ ન થઈ હોય તો ઉન્માર્ગની સંભાવનાજ નહોતી. પતન નીતિને માર્ગે નહિ પણ અનીતિને માર્ગે-એ વાત માની લઈએ, તો પણ અનીતિના માર્ગેને ઉદ્ભવવાનું મૂળ સ્થાન શું ? સંયમ કેળવ્યો હોત કે-મને આના વિના અટકી પડતું નથી, હું જોઈશં સાધનોથી પણ નિર્વાહ કરી શકું
યુવાવસ્થાનો સંદુપયોગ

જે કરવા યોગ્ય વસ્તુ હોય, તેને જ કર્તવ્ય તરીકે ઘટાવવામાં આવે, તો પરિણામે પતન થવાનો સંભવ રહે નહિ.

નવસર્જન માટે નિશ્ચા આવશ્યક છે !

ખાળકને જેમ કોઈ વાળનાર મળે તેમ વળે. ઉન્માર્ગે જાય તો પણ પાલકનો દોષ અને સન્માર્ગે જાય તો પાલકનો ઉપકાર ! વૃદ્ધાવસ્થા પરાધીન જીવન છે : એક યુવાવસ્થા જ સ્વાધીન જીવન છે. શક્તિ ધરાવનારો આદમી યોગ્ય દિશાએ શક્તિઓને વાળે નહિ, ઇંદ્રિયો ઉપર અંકુશ મૂકે નહિ, ઇંદ્રિયોને વાતવાતમાં આધીન થઈ જાય, તો તેના ઉદ્ધારની આરી નથી. યુવાન મોટો થયો, એટલે માળાપથી કહેવાય નહિ : કહેનાર કહે તો સાંભળનારથી સહાય નહિ : દોરનાર નાયક રહ્યો નહિ : અને રહ્યો તો યુવાને ગણ્યો નહિ. તેટલા માટે યુવાવસ્થાના સદુપયોગનું પહેલું કર્તવ્ય, ઇંદ્રિયો ઉપર યોગ્ય અંકુશ મૂકવો તે છે. રૂપને જોવા માટે આંખ ઢોંઢે, તો તે આંખ ભારી નહિ : મ્હારી જ આંખે મને તો લયંકર કોટિમાં મૂક્યો-એમ મનાવું જોઈએ. ઇંદ્રિયો કાબુમાં રાખી શકે તો સદુપયોગ : તેને આધીન થાય તો તેના દુરુપયોગ ! અંકુશમાં રહેલો આત્મા જ યુવાનીનો સદુપયોગ કરે છે. ' ઇંદ્રિયો ભારી છે, તેને હું જ યોગ્ય માર્ગે લઈ જાઉં તેમજ જવી જોઈએ.'-એમ નહિ માનતાં, યુવાવસ્થામાં પડેલો આદમી, પોતાના માથા ઉપરના અંકુશને આઘા મૂકે, તો તેની કંફાડી દશા થાય છે. એક તો આંધળો, આંખે દેખતો નથી અને દોરે એનાથી દોરાતો નથી, તેના જેવી એની

યુવાવસ્થાનો સદુપયોગ

સાધવા યોગ્ય સાધવાનું રહી ન જાય, તેટલા માટે યૌવન વયમાં જેવી રીતે આત્મા વિષયો લેવા તૈયાર થાય છે, તૃષ્ણાની પ્રવૃત્તિઓ તરફ ધસતો જાય છે, તેવીજ રીતે એ અવસ્થામાં વિષયોથી પાછો હઠી સુક્તિ તરફ જોડાય, તો જગત્માં કરીજ કમીના રહે નહિ. એ અવસ્થાને સુક્તિ-માર્ગમાં જોડી દેવાય તો જગત્ને આશિર્વાદરૂપ નિવડે.

સાધન ને સદુપયોગનો ભેદ !

યુવાવસ્થાને સાર્થક કરવી હોય, તો તેનો સદુપયોગ કરવો જોઈએ. અકર્તવ્ય કરવું જોઈએ નહિ અને પ્રાણ કંઠે આવે તો પણ સુકર્તવ્ય છોડવું જોઈએ નહિ ! અર્થાત્-સુકર્તવ્ય અને અકર્તવ્યનો ભેદ પાડી, વિવેક પૂર્વક સુકર્તવ્યને અંગીકાર કરવું જોઈએ. પૌણ્ડલિક ભાવની તૃષ્ણા માટેની પ્રવૃત્તિ, તે અકર્તવ્ય છે : આત્મસ્વરૂપની ખીલવણી, તે સુકર્તવ્ય છે. નાની પણ દુનિયાના પદાર્થની ઈચ્છા, -પતન કહેવાય છે. યોગ્યના સહવાસથી દુનિયાના પદાર્થનો સદુપયોગ કરી એસે, તો પણ તે પદાર્થને સદુપયોગનું નિશ્ચિત સાધન ન કહેવાય. દાન લક્ષ્મી વિના ન હોય, પણ દાનનું કારણ-લક્ષ્મી કે તેની મૂર્છાનો અભાવ ? દાનનું સાધન દુનિયાના પદાર્થો લલ્લે હોય, પણ દાન દેવા તરીકેની ઉદારતા આવે તોજ દાન દઈ શકાય છે. માલ્લીકની યોગ્યતાના પ્રતાપે ખુરી વસ્તુથી પણ લલ્લું કરાય, પરન્તુ તેટલા માત્રથી જો તે વસ્તુને સાધન માની લેવામાં આવે, તો સાધવાનું રહી જાય એક ખૂણામાં અને વસ્તુના મોઢામાં થઈ જાય આધીનતા ! માટે

યુવાવસ્થાનો સદુપયોગ

જે કરવા યોગ્ય વસ્તુ હોય, તેને જ કર્તવ્ય તરીકે ઘટાવવામાં આવે, તો પરિણામે પતન થવાનો સંભવ રહે નહિ.

નવસર્જન માટે નિશ્ચા આવશ્યક છે !

ખાળકને જેમ કોઈ વાળનાર મળે તેમ વળે. ઉન્માર્ગે જાય તો પણ પાલકનો દોષ અને સન્માર્ગે જાય તો પાલકનો ઉપકાર ! વૃદ્ધાવસ્થા પરાધીન હોવન છે : એક યુવાવસ્થા જ સ્વાધીન હોવન છે. શક્તિ ધરાવનારો આદમી યોગ્ય દિશાએ શક્તિઓને વાળે નહિ, ઇંદ્રિયો ઉપર અંકુશ મૂકે નહિ, ઇંદ્રિયોને વાતવાતમાં આધીન થઈ જાય, તો તેના ઉદ્ધારની ખારી નથી. યુવાન મોટો થયો, એટલે માળાપથી કહેવાય નહિ : કહેનાર કહે તો સાંભળનારથી સહાય નહિ : દોરનાર નાયક રહ્યો નહિ : અને રહ્યો તો યુવાને ગણ્યો નહિ. તેટલા માટે યુવાવસ્થાના સદુપયોગનું પહેલું કર્તવ્ય, ઇંદ્રિયો ઉપર યોગ્ય અંકુશ મૂકવો તે છે. રૂપને જોવા માટે આંખ દોડે, તો તે આંખ મારી નહિ : મહારી જ આંખે મને તો લયંકર કાટિમાં મૂક્યો—એમ મનાવું જોઈએ. ઇંદ્રિયો કાબુમાં રાખી શકે તો સદુપયોગ : તેને આધીન થાય તો તેનો દુરુપયોગ ! અંકુશમાં રહેલો આત્મા જ યુવાનીનો સદુપયોગ કરે છે. ‘ ઇંદ્રિયો મારી છે, તેને હું જે યોગ્ય માર્ગે લઈ જાઉં તેમજ જવી જોઈએ. ’—એમ નહિ માનતાં, યુવાવસ્થામાં પડેલો આદમી, પોતાના માથા ઉપરના અંકુશને આઘા મૂકે, તો તેની કંફેડી દશા થાય છે. એક તો આંધળો, આંખે દેખતો નથી અને દોરે એનાથી દોરાતો નથી, તેના જેવી એની

દશા થાય છે તેથી જ્યાં સુધી યુવાવસ્થામાં ઈંદ્રિયો ઉપર કાબુ આવે નહિ, ત્યાં સુધી તેનો સદુપયોગ થવાને બદલે દુરુપયોગ થવાનો સંભવ જ વધારે છે યુવાને નવું સરજન કરવાનો દાવો પૂરવાર કરવો હોય, તો એ અવસ્થામાં તૃપ્તિ-રૂપી તરંગોમાં તણાઈ, ઈંદ્રિયોને આધીન થઈ જઈ, સસાર રૂપી સાગરના આવર્તમાં પડતા પોતાના આત્માને બચાવી લેવો જોઈએ

આથી જ એક કવિવરે યુવાવસ્થાની ભયકરતાનું ચિત્ર આલેખતા કહ્યું કે —

“ભ્રાતશ્ચિત્ત ! સત્ત્વે વિવેક ! મગવનાચાર ! રે રે ગુણા !
કૌલીનત્વમપિ ક્ષમે મગરતિ ! વ્રીહે સસ્ત્રિ ! ક્ષુયતામ્ ॥
વિદ્યાયા પરમશ્રમેણ હિ મયા પ્રાપ્તા પરામુન્નતિ !
માનવહાય યૌવનવને ક્ષાપિ યૂય ગતા ’ ॥ ૧ ॥ ”

*

‘હે ભાઈ ચિત્ત ! મિત્ર વિવેક ! ભગવન્ આચાર !
શુભો ! કુલીનપણું ! ભગવતી ક્ષમા ! અને સખી લજ્જા !
તમે સર્વે સાબળો કે-મેં વિદ્યાથી પરમ પરિશ્રમ કરીને
તમને બધાને પરમ ઉન્નતિએ પહોંચાડ્યા, તે છતાંયે તમે
સર્વે યૌવનરૂપ વનમાં મને એકવાને છોડીને કોઈ પણ સ્થળે
કેમ ચાલ્યા ગયા ? ”

*

એ મહાત્મા કહે છે કે-મેં ઉત્તમ રીતે ચિત્તને ઢેળવ્યું,
વિવેક મેળવવા પ્રયત્ન કર્યો, આચાર સુદર બનાવ્યો, શુભો
મેળવ્યા, ક્ષમા શીખ્યો, લજ્જા મેળવી, પરિશ્રમવડે ઘણી
યુવાવસ્થાનો સદુપયોગ

વિદ્યાએ ભણી ચિત્ત માફ બનાવ્યું, વિવેક, આચાર, શુભો
 મેળવવા પ્રયત્ન કર્યો, આટલું બધું મેં કર્યું તો પણ આ યૌ
 વનરૂપી ગહન વનમાં, આ સમયે બધા જ કેમ ચાલ્યા ગયા ?
 બધાએ શુભો પરમ પરિશ્રમે મેળવ્યા, છતાં તમે બધા મને
 યૌવનરૂપી ભયંકર અટવીમાં છોડી ક્યા ગયા ?—એમ એ પૂછે
 છે ! ને યુવાવસ્થા આવી રીતે યોગીઓને પણ શુભથી વિયોગ
 કરાવનાર છે ભયંકર અટવી સમાન છે મહાપુરુષો પણ
 જેનાથી ભયભીત રહે છે, તેવી યુવાવસ્થામાં પણ ઈંદ્રિયો
 ઉપર યોગ્ય અકુશ મૂકવામાં ન આવે, તો તે મહાન્ શ્રાપ
 રૂપ નિવડે છે એ ભૂલવા જેવું નથી જ કે—સાધન મેળવવું
 જેટલું કઠિન છે, એના કરતાય વધારે કઠીન એ સાધનનો
 સદુપયોગ કરવો તે છે યૌવન જેવા સાધન દ્વારા સસારસાગરને
 તરવો હોય, તો એ સાધનને ગમે તેમ વેડક્યે નહિ જ
 નહો અને જેઓ યુવાનીમાં દિવાના બનીને કર્તવ્યકર્તવ્યનું
 ભાન ભૂલી જાય છે, તેઓ પોતાના જીવનને તો બરબાદ
 કરે જ છે, પરંતુ ખીજા અનેક જીવોના જીવન પણ પૂજામાં
 મેળવે ॥ એટલે અતિ ગહન એવું યૌવન અપવાદરહિત
 પણે વ્યતીત કરવું હોય, તો ખચિત સમજી લેવું કે—યોગ્ય
 સંજ્ઞન પુરુષોના સહવાસમાં રહી, કેવળ અતઃનાદ ઉપર
 નાચવાનું માડી વાળી, યોગ્યની નિશ્રા અગીકાર કરી, ને
 યુવાન નવીન સૃષ્ટિ સરજવશે, તે પોતાના તેમજ આનુબાનુના
 આત્માઓને ડૂબતા બચાવી લઈ, સ્વપરનું એકાંતે હિત
 સાધી શકશે

તમે ક્યારે શોભો ?

કોઈ પણ મનુષ્યને તમે પૂછો કે—‘તમે ક્યારે શોભો ?’ ત્યારે તે કાતો કહેશે કે—સાન શ્રીમન્ત હોઈએ તો કોઈ કહેશે કે શુભવતી નાર હોય તો વાણ્યો બાપ કહેશે કે—પુત્ર હોય તો નખાપો કહેશે કે—પિતા હોય તો સૌને જેની વધારે ગરજ હશે તે વસ્તુ બતાવશે

ત્યારે અમે એક નવીજ વાત કહેવા માગીએ છીએ અમે કહીએ છીએ કે—લક્ષ્મી વિનાનો સાવ કગાલ પણ પણ શોભી શકે છે પ્રેમદા વિનાનો પુરૂષ પણ શોભી શકે છે દીકરા વિનાનો બાપ અને અનાથ છોકરો પણ શોભી શકે છે કારણ કે—ખરી શોભા એમાં છે / નહિ

તો પ્રશ્ન એ ઉપસ્થિત થાય છે કે—સાચી શોભા શામાં છે અને તે પ્રાપ્ત શી રીતિએ કરાય ? આ પ્રશ્નનો ઉત્તર તમને ‘જૈન પ્રવચન’ સાપ્તાહિકમાંથી મળી શકે.

એ સાપ્તાહિક, આ પુસ્તકમાં જે મહાત્માના પુણ્યપ્રવચનો પ્રગટ થાય છે તેજ મહાત્માના દૈનિક પ્રવચનોને પ્રગટ કરે છે ૬૨ રવિવારે ત્રણ ફરમાનું સંગીન વાચન લવાજમ રૂ ૩-૧૨-૦

લખો

શ્રી જૈન પ્રવચન કાર્યાલય.

ધનજી સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૩.

સાચી શાન્તિ

: મુંબઈ .

તા ૨ માર્ચ ૧૯૩૦ રવિવાર

શ્રી મુચ્છ જૈન મુચ્છ મન્નના આશ્રય નીચે એક
જાહેર મલા સી પી ટેન્ક ઉપર આવેલી લાડની વાડીના
વિશાન યોગાનમા તા ૨ ૩ ૩૦ ૧ વિચારે બપોરે
મે વાગે બોનાવવામા આવી હતી તે પ્રગણે મુ જો યુ
મ ડની ખામ વિનંતિથી પૂજ્યપાઞ્જાળવ્યહવારી મમય
વિદ્વાન્ વ્યાખ્યાનનાચરપતિ પંચામગ્રવગ શ્રીમદ્ રામ
નિજયજી રણિવરે 'સાચી શાન્તિ એ વિનયક
એક મનનીય જાહેર પ્રવચન આપવા કૃપા કરી હતી

જગત્ આખુલ સુખ ને શાન્તિ માટે તગ્દીવા મારી
રહ્યુ છે શાન્તિ એ વિશ્વની પ્રિયમા પ્રિય વસ્તુ છે
મનુષ્યના સારા ય પ્રસન્નો શાન્તિની પ્રાપ્તિ અને તેના
ભોગવગ માટે છે મનુષ્યની બધી ય નૃત્તિઓ એજ
ખેલ ઉપર કેન્દ્રિત થએલી છે છતાય જગત્ અશાન્ત
જી વિશ્વનુ હૈયુ શાન્તિને માટે તનસી રહ્યુ છે એટલે
શાન્તિ મળે મ્યારે અને કાને સાચી શાન્તિ કહેવાય એ
વસ્તુ સ્પષ્ટ રીતિએ સમજાવીને આ પૂ પ્રવચનકારશ્રીએ
જગત્ ઉપર મહાન્ ઉપકાર કર્યો છે

એઓશ્રીના દૈનિક ને જાહેર પ્રવચનોએ જૈન ને
જૈનેતર જનતામા એવી ચેતના આણી હતી કે-એકડોની
સખ્યામા જનસમૂહ વખત ચતા પહેલા એકજિત થઈ
ગમે હશે અને તેઓશ્રીને શાન્તિ અને ધ્યાનપૂર્વક
સાલગી કૃતાર્યતો અનુભવી હતી.

સાચી શાંતિનો અમોઘ ઉપાય.

જગત્મા સૌ કોઈ પ્રાણી શાંતિની આહુના રાખે છે, એ તો એક શકા વિનાની વાત છે જગત્મા અશાંતિની ઇચ્છા કોઈનીય હોય, એમ માનવાને એક પણ કારણ નથી. નાનાથી મોટા સુધી હરેક જણ કેવળ શાંતિ ઇચ્છે છે, પણ જ્યાં સુધી પોતે શાંતિરૂપ ન બને, ત્યાંસુધી પોતાને શાંતિ મળે કેમ ? કહેવત પણ છે કે-‘વાવે તેવું લાણે અને કરે તેવું પામે’ ‘જોઈએ છીએ શાંતિ અને કાર્યવાહીઓ એવી કે એકે એક અશાંતિ આપે’—એવો આત્મા ગમે તેવા ઇલાજ કરે, તો પણ શાંતિ પામી શકતો નથી આપણે જે શાંતિ બતાવવા માગીએ છીએ તે કાર્યમાધક : જે કાર્યસિદ્ધિ ઇચ્છીએ છીએ તે જેનાથી સુખે સધાય એવી શાંતિ જોઈએ શમશાન-વત્ શાંતિ નહિ, પણ શુભ વત્ શાંતિ જોઈએ છીએ શુભ

શાંતિમય ન બને, ત્યાં સુધી સત્ય વસ્તુની પ્રાપ્તિ ન થાય દુનિયામાં જો બધા જ શાંતિના ઉપામક છે, તો આજે હાલે ને પગલે અશાંતિ કેમ દેખાય છે? દરેકને કાંઈ ને કાંઈ અશાંતિ ખેડી જ છે એ અશાંતિના હેતુને ટાળવામાં આવે, તો જ જીવનને શાંતિમય બનાવી શકાય. જે વસ્તુ જોઈએ તેને, તેના ન્વરૂપને અને તેના સાધનોને ન વિચારાય અને તેને બગાડનારા પદાર્થોને જીવનથી ન ખમેડાય, તો કામ કેવી રીતે મરે? મહાપુરૂષોએ તો કરમા યુ કે—જો શાંતિ જોઈએ તો ખૂદ શાંતિમય બનો. સામો કેવો છે તે ન જૂઓ, પણ તમે કેવા છો એ જૂઓ. તમે શાંત બન્યા તો ખીન્નમા પણ આપોઆપ શાંતિ લાવી શક્યો. મહાપુરૂષોએ શાંતિની પ્રાપ્તિ માટે વિશ્વવ્યાપી ભાવના એ બતાવી કે—

*

“શિવમસ્તુ સર્વત્રગત, પરહિતનિરતા મવન્તુ મૃતગણા ।

દોષા પ્રયાન્તુ નાશ, સર્વત્ર મુસામન્તુ લાકા ॥૧॥ ”

*

“(૧) સર્વ જગતનું > ચાપુ થાઓ, (૨) ભૂતગણો—મર્વ પ્રાણીઓ પરહિતમા રખ થાઓ, (૩) દુનિયાના તમામ દોષો નાશ પામો, અને (૪) મર્વત્ર લોક સુખી હો!”—

*

શાંતિના અર્થિઓમાં આ આરે ભાવનાઓ હોવી જ જોઈએ જાની પુરૂષોએ શાંતિને માટે દર્શાવેલી આ કેવી ઉમદા ભાવનાઓ છે? દુનિયાનો ઝોઈપણ આત્મા હો, તેની સાથે સબધ હો કે ન હો, તેનાથી લાભ મળો કે હાનિ, પણ એનું કલ્યાણ જ ઈચ્છવાની ભાવના હોવી ઘટે જીવનને

શાંતિમય બનાવવાનો આ એક અમોઘ ઉપાય છે જગદ માત્રના કટ્યાણની ભાવના હૃદયમાં વ્યાપી જવી જોઈએ આ ભાવના સાથે જ પછીની ત્રણ ભાવનાઓ—(‘૧-ભૂતગણો પરહિતમાં રક્ત થાઓ, ૨-દોષો નાશ પામો અને ૩-લોક સર્વત્ર સુખી થાઓ’)—પણ શાંતિના અર્થિ આત્માના રોમે રોમમાં થઈ જવી જોઈએ આ વિચારથી ગાથેલો આત્મા જ ‘સાચી શાંતિ’નો સાક્ષાત્કાર કરી શકે છે

શાંતિના સાચા માધનો મેળવવા જ જોઈએ

‘૧-વિશ્વ માત્રનું કટ્યાણ થાઓ,
૨-બ્રાણીમાત્ર પરહિતમાં રક્ત બનો,
૩-દોષો નાશ પામો, અને—
૪-સર્વત્ર લોક સુખી હો’—

— આ વિચારોને વિશ્વમાં ફેલાવવા માટે કરવામાં આવતા પ્રયત્નોની સામે અજ્ઞાન આત્માઓ તરફથી મર્યાદામાં આવતા ઉપદ્રવો, ઉલી કરવામાં આવતી તકલીફો અને લાવવામાં આવતા આક્રમણોની દર-કાર ન કરવી, એ જ સાચી શાંતિના અર્થિ આત્માની સાચી ઓળખાણ છે. જે આત્મા અજ્ઞાન આત્માઓના ઉપદ્રવ આદિથી સુંઝાઈ જઈ સુખ વમરે પણ ચુપકીની પકડવામાં શ્રેય માને છે, તે સાચી શાંતિથી વંચિત ગ્રહે છે. સાધનોની સાધના

વિના સાધ્યસિદ્ધિ કદિજ થઇ શકતી નથી. જે આત્મામા પ્રાણીમાત્રના કલ્યાણની ઉર્મિએ નથી ઉછળતી, જે આત્મા પ્રાણીમાત્ર પગલિતમા ગ્રસ્ત અને-એવું સક્રિયપણે હૃદયથી નથી ધ્રુવ્યતો, જે આત્મા દોષોના નાગમા ઉદામીન છે અને જે આત્મામા સર્વેનેય સુખી જોવાની તાકાત નથી, તે આત્માના જીવનમા અશાંતિ હોય એમા કશું જ આશ્ચર્ય નથી જે શાંતિની ઝખના કરવામા આવે છે, તે શાંતિને સિદ્ધ કરી આપે તેવી સાધનસામગ્રી મેળવ્યા વિના છૂટકો થવો જ નથી. પરંતુ આજના શાંતિ આહુકોની તો ભાવના જ કોઈ વિનક્ષણ છે સામાના મુખોને જોવાની તાકાત જ દિનપ્રતિદિન વિવિધ પામતી જાય છે સામાને સુખી જોવાની માથે જ તે ચોકે છે કે-‘હુ હુ ખી છુ છતા આ સુખી કેમ?’ જે આ રીતિએ ચોકી નહિ ઉઠતા, સામાને સુખી જોઈને મુખ અને હુ ખના હેતુઓનો વિચાર કરે, હુ ખના હેતુઓને દૂર કરીને મુખના હેતુઓને સેવે, તો તો તે જ વખતે તેને શાંતિનો સાક્ષાત્કાર થાય : પણ આ તો એકદમ સામાને સુખી જોવાની સાથે જ ચોકી ઉઠે અને કહેવા માટે કે—

‘શા માટે સુખી ચોતાના મુખનો ભાગ અણુને ન આપે ? અમે હુ ખી હોઈએ ત્યા સુધી સાચી શાંતિ

મુખ ભોગવવાનો એને પણ હક્ક શો ? અમે દુઃખી-
હોઈએ ત્યાં મુખીને મુખ ભોગવવાનો હક્ક નથી !'

આ વિચારમાળાના પરિણામે આત્મા ઉપગ્રસ્ત ઝાણુ
ગયો, મનુષ્યોના મર્યાદાશીલ જીવને પલટો ખાધો અને
એ આત્મભાવનાનું રૂપ બહાર આવ્યું તથા એના જ
યોગે આજે એમર અશ્વત્થિની જવાળા સળગી રહી છે
જે કાલમા આવા વિચારોનું સામ્રાજ્ય હોય, તે ઝાળમા કોઈ
ભાગ્યવાન જ મુખી હોય આજે માધનો વણા છે એમ
ઠહેવાય છે, છતાં શાંતિનો છાટોય નથી દેખાતો 'માધન
તેનું નામ, કે જે સાધ્ય સાધી આપે પણ માધન તે નહિ
કે જે સાધ્યથી દૂર કરે'—આ સત્ય આજની દુનિયા સર્વથા
ભૂલતી જાય છે આજની દુનિયાએ—'સાધન તેને ઠહેવાય
કે જે જીવનને મહાયક થાય, પણ બોલ રૂપ ન બને'—આ
વાત ખાસ ધ્યાનમા રાખવી જોઈએ વિવેક પૂર્વક વિચારશો
તો સમજશે કે—આજના માધનો જીવનમા બોલ રૂપ છે,
એટલે કે—જીવનમા બોલે વધારનારા છે ખરેખર, જ્યાં
પોતાને જ પારકાના હિતની ચિંતા નથી, ત્યાં જગત્માત્રના
કલ્યાણની ભાવના અને જગત્ના પ્રાણીમાત્ર પરહિતમા
રક્ત રહો, એ ભાવના આવે જ ક્યાથી ? જાતે જ દોષવાન
હોય ત્યાં દુનિયાના દોષ ફર થાઓ, એવી ભાવના ક્યાથી
આવે ? 'હું દુઃખી અને બીજા મુખી કેમ ?'—આ દુષ્ટ વિચાર
જ્યાં મુખી હૃદયમા છે, ત્યાં મુખી—જગત્માત્ર મુખી થાઓ
—એ ભાવના તો માત્ર મુખપાઠ રૂપે જ રહેવાની.

શાંતિ અને અશાંતિ આપનાર પદાર્થોનો વિવેક

‘ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ’—આ ચારે પુરુષાર્થ છે એ ચારેમા પુરુષાર્થપણું સમાન છે ચારેમા પ્રયત્ન વિના ફૂટકો નથી એ દરેક પુરુષાર્થ પ્રયત્નથી સિદ્ધ થાય છે ચારમાથી એકની પણ સિદ્ધિ કે સરક્ષણ પ્રયત્ન વિના શક્ય નથી પણ દુનિયાનો મોટો ભાગ કયા પુરુષાર્થ માટે પ્રયત્ન કરે છે, એ કહો ! ધર્મ તથા મોક્ષ માટે ઉદ્યમ કેટલા જણા કરે છે અને અર્થ તથા કામ માટે કેટલા કરે છે ? મોક્ષ માટે તો આજે ઘણાઓ તરફથી એમજ ઝહેવાય છે કે— ‘મનાય કેમ ? હશે કે નહિ ? ગમ્યા કા ન હોય ? ખાત્રી શી ? ગોણે જોયો ? મેક્ષ તો સોળાને ફસાવવાની જાળ છે !’ જ્યારે મોક્ષ માટે આમ બોલાય, તો પછી તેને મેળવવાની કામના તો રહીજ કયા ? અને જ્યારે મોક્ષની કામના ઉડી ગઈ, તો પછી ધર્મનો ખપ પણ વાસ્તવિક શાનો હોય ? આથી અપદ છે કે—ચારે પુરુષાર્થ સમાન છતાં દુનિયાની કામના મોટે ભાગે અર્થકામમા છે અર્થાત્—જગતનો મોટો ભાગ અર્થકામ માટેજ પ્રવર્તે છે જીવનનો સઘળો કાગ એ માટે જ ગુમાવે છે પણ એ અર્થકામ આત્મા સાથે કેટલો કાળ રહેવાના છે ? અને જવાના જ છે, એનો વિચાર જ લગલગ ભૂલાઈ ગયો છે શરીરમા અસાધ્ય વ્યાધિ થાય અને ડોક્ટર હજારોની શ્રી લેવા છતાંય હાથ ખજોરે, ત્યારે આત્માને અર્થ અને જામની સંપૂર્ણ પણ સામગ્રી શાંતિ આપે તેમ છે ? નહિજ આજે ઘણા કહે છે કે—“ આ દુનિયામા જે અર્થ કામ વિના ચાલે નહિ, તેના ત્યાગની વાત કંઘી એ નો મૂર્ખાઈ સાચી શાન્તિ

છે.” આ જમાનામાં આ ભાવના લગભગ રૂઢ જેવી બની ગઈ છે : પૌદ્ગલિક સુખના ત્યાગની વાત કરનારા આજે ગાંડા મનાય છે : પણ પરમ ઉપકારી શાસ્ત્રકાર મહર્ષિઓએ ઉડામાં ઉડી શોધ કરીને કહ્યું છે કે—અર્થ અને કામ જીવનમાં શરણ રૂપ નથી : માનો કે—અર્થ અને કામની સામગ્રીનો સુમાર ન હોય, માગે તે મળી શકે એટલાં સાધન હોય, અર્થની કેલોગની ખામી નહોય, અને નોકર—ચાકર—સ્નેહિ સંબંધી પણ અનુકૂળ હોય, આવા સુખી આદમીને પણ અંતિમ અવસ્થાએ એ બધી ચીજમાંથી કયી ચીજ શાંતિ આપવા સમર્થ છે ? કહેવું જ પડશે કે—એક પણ ચીજ સમર્થ નથી. બધાં પાસે ઉભાં હોય, પણ કરે શું ? શરીરમાં તીવ્ર પીડા ઉત્પન્ન થઈ ત્યાં થાય શું ? એ બધી સાધનસામગ્રીઓ તે વખતે ઉડી મુંઝવણ ઉભી કરે. એવા સમયે જીવનમાં શાંતિ આપનાર ચીજ કયી ?,—તેનો જ આજે આપણે વિચાર કરવાનો છે. ‘આત્મા પરમ શુદ્ધ અને અલિપ્ત છે’—એવી વાતો કરનારા શુદ્ધ અધ્યાત્મવાદીઓથી લેપાતા નહિ : એ બધી વાતો વાહીયાત અને નકામી છે : આત્મા શુદ્ધ છે, પ્રકાશસ્વરૂપ છે, પણ ક્યારે ? શુદ્ધ છે તો આ શરીરરૂપી ગંધાતી કોટડીમાં કેમ ભરાયો છે ? જે કોટડીમાં ભરાયો છે, તે કોટડીની મલિનતા કાંઈ છૂપી નથી : અર્થાત્—એ કોટડી અશુચિ પદાર્થોથીજ ભરપૂર છે. એવી કોટડીમાં આધીન રહેવું પડે, એજ સૂચવે છે કે—પોતે શુદ્ધ હોવા છતાં અત્યારે કયાંઈ બીજેજ ફસાયો છે : અને પ્રત્યક્ષ ફસાયેલો છતાંય દુઃશીયારીની વાતો કરવી, તે તત્ત્વજ્ઞાનીઓની દૃષ્ટિએ મૂર્ખતા

જ છે આત્માનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ સ્ફટિક જેવું નિર્મળ છે, એનો ઇન્કાર નથી, પણ સ્ફટિક સ્તનમાં લાવ-લીલા ઇત્યાદિ રંગના દોરા ઘાલીએ, તો તેનો શ્વેતરંગ બદલાઈ જાય ખરો કે નહિ ? લાવ, લીલા, પીળા દોરા ઘાળ્યા કરવાનું ચાલુ રાખવું અને નિર્મળ છે, શ્વેત છે—એવી ખુમરાણું કરવી તે કેમ આવે ? જે સ્થિતિ હોય તે વિચારવી ઘટે આત્મા સ્વરૂપે શુદ્ધ અને નિર્મળ છે એ વાત સાચી, પણ વર્તમાનમાં તેની દશા તેવી નથી, એ જૂલવું ન જોઈએ આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ નિર્મળ નથી એવી માન્યતા છેજ નહિ, પણ જ્યાં મુધી તે જડના સસર્ગથી લેપાયેલો છે, ત્યાં મુધી તેને કટિપત પછે વર્તમાનમાં પણ નિર્ભવ માન્યા કરવો એ ઠીક નથી જડના સસર્ગથી અલગ થયા વિના કે અલગ થવાની ભાવના વિના આત્મામાં શાંતિ આવવી, સ્વપ્ને પણ મલાવિત નથી

અશાંતિનું કારણ-ઈપ્ચા

દુનિયાના જડ પદાર્થોમાં તો શાંતિ છે— જડ પદાર્થો ઉપર અગ્નિ મૂકે તો પણ તે ખસવાના નથી પણ આપણે તો તે શાંતિ નથી જોઈતી, કિન્તુ આત્મશુદ્ધિ રૂપ શાંતિ જોઈએ છે આત્મશાંતિના ફક્ત એજ માર્ગ છે અને તે એજ કે—

૧—જડના સસર્ગથી અલગ થવું અને

૨—ન થઈ શકાય ત્યાં મુધી જડના સસર્ગથી અલગ થવાની ભાવનાપૂર્વક અલગ થવાય તેવી ક્રિયાઓ ચાલુ રાખવી.

‘ હાં તો એ સસર્ગથી છૂટી જાઓ અથવા છૂટવાની શાંતિ

ભાવનાવાળા થાઓ, -તોજ શાંતિ જેવી કોઈ ચીજ જગતમાં વિદ્યમાન છે, એનો જીવનને અનુભવ થશે.

‘(૧) જગતનાં પ્રાણીમાત્રનું કલ્યાણ થાઓ, (૨) જગતનાં પ્રાણીમાત્ર પારકાના હિતમાં રક્ત ખનો, (૩) દુનિયાના દોષોમાત્ર નાશ પામો, અને (૪) લોકમાત્ર સુખી થાઓ.’ -આ ચારે ભાવનામાં જે રમણ કરે, તેને સદા શાંતિજ હોય : બાકી શાંતિ કાંઈ એવો કોઈ રસ નથી, કે જે ઘોળીને પી લેવાય. જે આત્મા પારકાનું સુખ જોવાની તાકાત નથી ધરાવતો, તે આત્માને શાંતિ ક્યાંથી મળે ? આજે આખા જગતમાં જ્યાં ને ત્યાં જણાતા ઉપદ્રવમાત્રની મૂખ્ય જડ એ છે કે-અન્યને સુખી દેખવાની કે સાંભળવાની તાકાત નાશ પામતી જાય છે. જ્યાં સુખી એ ઉદારતા ન આવે, ત્યાં સુખી સાચી શાંતિની પ્રાપ્તિ અશક્ય છે. ‘ન કોઈનું સુખ જોવાય’-‘ખીજતો પરહિતમાં જોડાય તે ન સહાય’ અને ‘દોષ સાથે મિત્રાચારી થાય’-આ ત્રણે મહાન્ દુષ્ણોથી ઘેરાયેલા આત્માઓ શાંતિને કેવી રીતે પામી શકે ? જ્યાં કેવળ લક્ષ્મી અને તેના ઉપ લોગોનીજ જરજ હોય છતાં મળે નહિ અને ખીજતની લક્ષ્મી કે સુખ ખમાય નહિ, ત્યાં શાંતિની આશા આકાશ-કુસુમ જેવીજ છે. ખીજતનું સુખ જોઈ ને જેને સુંઝવણ થાય, તેની અશાંતિની ચીતા શી રીતે શાંત થાય ? જે આત્મા ખીજતનું સુખ જોઈ શકતો નથી, તે આત્મામાં જગતનાં પ્રાણી-માત્રના કલ્યાણની ભાવના તો ક્યાંથીજ આવે ? જ્યાં પોતે પરહિત જોઈ શકતો નથી, ત્યાં-‘ખીજતો પરહિતમાં રક્ત રહે’-એ ભાવના શી રીતે આવે ? અને ખીજતનું સહુ ન જોઈ શકવાના દોષવાળો, દુનિયામાત્રના દોષ દૂર થવાની

લાવના તો સેવવાનોજ કયાથી ? જો આત્મા પોતે પોતાના
 સ્વરૂપમા સ્થિર થઇ જાય અને કર્મવશ થઇને કેગવી લીધેલી
 પોતાની કુટેવોને તણ દે, તો કાંઈ શાંતિ કાંઈ પાસે લેવા
 જવાની નથી અને ખરીદ કરવી પડે કે ઉછીની લાવવી પડે
 તેમ પણ નથી કાગલ કે-શાંતિ પોતાના આત્મામાજ છે
 હરેક આત્માની શાંતિ પોતાની પાસેજ છે, પણ તેનો ઉપ
 લોગ કરતા આવડવું જોઇએ ! બીજાની શાંતિ દેખીને બીજા
 નારને કદી જ શાંતિ મળવાની નથી 'બીજાનું સાફ ન જોઈ
 શકવું'-એ તો ઈર્ષ્યા છે અને એ દુર્ગુણ છે ગ્રાહને મુખી જોઈ
 શાંતિ ન થાય, એવા આત્માને આ ભવે તો શુ, પણ અનતા
 ભવે પણ શાંતિ મળવી મુશ્કેલ છે શાંતિના અર્થિએ એ
 'ઈર્ષ્યા' દુર્ગુણને તજવો જ જોઈએ

તૃષ્ણાના વેગને રોકો !

જેમ ઈર્ષ્યા અશાંતિની ઉત્પાદક છે, તેમ તૃષ્ણા પણ
 અશાંતિને ઉત્પન્ન કરવા સાથે અશાંતિને વધારનારી પણ છે
 આજે તૃષ્ણા ઉપર અકુશના અભાવે, તે દિન-પ્રતિદિન વધતી
 જ જાય છે એ તૃષ્ણાના ચોગે જરૂરીઆતો વધતી જ
 જાય અને તે પૂરી ન થાય, એટલે પરિણામે અશાંતિ આવીને
 ઉભી જ રહે છે ત્યાં પણ આજના શાંતિરસિકો તો ઇચ્છા
 ઉપર અકુશ મૂકવાની વાતોનો જ વિરોધ કરે છે અને કહે
 છે કે-'ઈર્ષ્યાનો નિરોધ શા માટે ?' પણ જ્ઞાની પુરૂષો તો
 દુરમાવે છે કે-'નાહકની ઇચ્છાઓ કરવાથી લાભ શો ?
 ઇચ્છાઓની વૃદ્ધિ એ જ અશાંતિ' આવી ઇર્ષ્યા કરનારાઓ
 ઈરાદાપૂર્વક પોતાના જીવનની શાંતિનો નાશ કરે છે નિરકુશ
 સાચી શાંતિ

ધૃત્યજ્ઞો ક્યે જનારો જીવનભર શાંતિ પામી શકતો નથી
 'આટલું આટલું કરું છતાં આ ન મળ્યું'—એ જ અશાંતિ
 મળતાં પણ એને પીડે છે તૃષ્ણાના તરંગોમાં નાચનારની
 મરતી વખતની દશા જોઈને પણ દયા જ આવે કોઈ ધર્મ
 સંભળાવવા આવે તોયે એનાથી ન સંભળાય અસંતોષની
 ભાવનાથી જ એ દુઃખી ને દુઃખી હોય એને ન જીવતા
 શાંતિ, ન મરતાયે શાંતિ જો શાંતિ જોઈએ તો જીવન શાંતિ
 મય બનાવે. જીવનને શાંતિમય બનાવવા તૃષ્ણાના વેગને
 રોકવો જોઈએ અથવા તૃષ્ણાના વેગની દિશા ફેરવવી જોઈએ
 મનનો વેગ એકદમ રોકવો દુઃશક્ય છે—એ વાત ખરી છે,
 પણ ન રોકાય તો એની દિશા ફેરવે એમ કયાં વિના
 ફેરવે તૃષ્ણાના જ તરંગોમાં તણાયા તો પરિણામ ભયંકર છે
 ઉપર કહી આવેલા વિચારો જો જીવનમાં જડાઈ જાય, તો
 તૃષ્ણાના તરંગો આપોઆપ શમી જાય. પણ એ વિચારો
 જીવનમાં જડી દેવા માટે અને ગમે તેવા પ્રસંગે પણ અખંડિત
 રાખવા માટે જીવનને મર્યાદાશીલ બનાવ્યા શિવાય દુઃકોજ નથી

આશ્વજનો સ્વચ્છ રાજો !

ત્યાં પોતાને તૃષ્ણાનો પાર નથી, ત્યાં જગતના પ્રાણી
 માત્રના કલ્યાણની ભાવના આવવાની નથી આપણને શાંતિ
 જોઈએ તો આપણે જગતને શાંતિ આપવી જોઈએ : આપ-
 ãામાં શાંતિ આવી, એટલે જગતમાં આપોઆપ શાંતિ દેખાશે
 જેવો આરીસો તેણે મુખ દેખાય આરીસો મેલો તો મુખ
 પણ મેલુ દેખાય અને આરીસો ચોખ્ખો તો મુખ ચોખ્ખું
 દેખાય મુખનો ડાઘો સારો પણ આરીસાનો ડાઘો ખોટો :

મુખ ઉપર ડાઘો હોય તે આરીસો બતાવે ને ઝટ દૂર કરાય,
 પણ આરીસામા ડાઘો હોય તો એથા તો મુખ ઉપર ન
 હોવા છતાં ડાઘો જણાય અને ડાઘો દેખાતો દૂર ન થાય
 ત્યાં મુખી ખણીયે તો ચામડી લાલ થાય, બળતમ બળે
 અને ન હોય ત્યાં ડાઘો પડે માટે આરીસો સ્વચ્છ રાખવો
 જોઈયે આરીમાપર ધૂળ ચડે એ ન આવે આરીસાને સાફ
 રાખવાની સૂચના નોકરને કઠ્ઠી જોઈયે કે કેમ ? નાહીધોઈને
 એમા મહેા જોઈ લીધુ, કામ કરી લીધુ, પછી એનાપર પડે
 નાખો છો ને ? નાહી-ધોઈ-અનકાર પહેરી બહાર જતી
 વખતે 'બરાબર છો'—એવુ પ્રમાણપત્ર આપનાર આરીસો છે
 એટલે પ્રમાણપત્ર જાણી મેળવવાનું તે શુદ્ધ જોઈયે જ
 તેવી રીતે આત્માને શુદ્ધ બનાવનાર આરાજન પણ તદ્દન
 સ્વચ્છ જોઈયે જાનીએ 'શુદ્ધ દેવ, શુદ્ધ ગુરુ અને શુદ્ધ
 ધર્મ'ને શુદ્ધ આલજન કહ્યા એ આવજનોમા મલીનતા ન
 થાલે 'એ તો એમજ થાલે'—એમ એમા ન થાલે એમ
 થવાવણુ એ બનકર મૂર્ખાઈ છે શુદ્ધ આરાજનોને લક્ષ્યમા
 રાખી, તેને અનુસરીને ચાલવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ
 તોજ આત્મામા રહેની મલીનતાનો નાશ થાય શાંતિને
 અખૂટ બનનો આત્મામા મૌન્યુદ છે એ માટે કોઈને પૂછવા
 જણુ પડે તેમ નથી પણ શરત એક છે કે—શાંતિ લોગવવા
 લાયક બનણુ પડશે એ યોગ્યતા ન આવે ત્યાં મુખી શાંતિ
 નહિ મળે 'જગત્માત્રનું કલ્યાણ ધન્યુધન્યુ'—એ ભાવનામા કે
 'બધા પારકાના હિતમા રક્ત રહેા, દુનિયાના દોષો નાખૂદ
 થાઓ અને લોક માત્ર મુખી થાઓ'—આ ભાવનામા કાઈએ
 કઠીનતા નથી છતાં આ ચાર ભાવના જીવનમા કેમ નથી

આવતી ? એ ભાવનાઓથી જીવન નથી રંગાતું, એજ અશા-
તિનું મૂળ છે આત્માને શાંતિ બોધતી હોય, તો આ ચારે
ભાવનાના ગુણો જીવનમાં ઉતારવા બોધયે જગત્ના પ્રાણી
માત્રના કલ્યાણની, જગત્ માત્ર પરહિતમાં રક્ત રહે તેવી,
હુનિયાના દોષો નાબૂદ થવાની અને સર્વ મુખી થાય તેવી
ભાવનાથી જીવન રંગાઈ જવું બોધયે જીવનનો અપૂર્વ આનંદ
હૂંટવો હોય અને અનુપમ શાંતિનો સેમેસેમ અનુભવ કરવો
હોય, તો આ ચારેય ભાવનાઓને જીવનમાં ઉતાર્યા શિવાય
આલશે નહિ.

શ્રુતિકાશુદ્ધિનો ઉપાય

આ ચાર ભાવના જીવનમાં ક્યારે આવે, તે સખધે એક
મહર્ષિ ચાર વસ્તુ બતાવે છે કલ્યાણના અર્થે આત્માએ
તેને વિચારવી પડશે અને તેનો અમલ કરવો પડશે

“ મજસ્વ મૈત્રીં જગદક્ષિરાશિષુ,

પ્રમોદમામન્ ! ગુણિષુ ત્વશેષત ।

—મવાર્તિદીનેષુ કૃપારસં સદા,—

—પ્રુદાસવૃત્તિં સ્વલ્લ નિર્ગુણેષ્વપિ ॥૧॥”

*

‘હે આત્મન્ ! જગત્ના સર્વ જીવોને વિષે મૈત્રિને,
શુભી આત્માઓને વિષે મર્વ રીતિએ પ્રમોદને, ભવની
અસ્તિયોદીન બનેલા આત્માઓને વિષે કૃપારસને અને ખરેખર
નિર્ગુણી આત્માઓ ઉપર પણ હિંદાસવૃત્તિને અગીકાર કર !’

આ મહાત્મા જગત્ના પ્રાણીગણ પ્રત્યે મૈત્રી ભજવાનું

૧૩૭૨-૭

૧૩

૧૩૭૨

સાચી શાન્તિ

(રાખવાનું) કહે છે કોઈ ચુ નથી પણ જાણ મિત્ર છે,-
 એવી જાનના બાવનાનું કુમારે છે 'મિત્ર કોણ ?'-એ આજે
 મોટે પ્રશ્ન છે માતા, પિતા, મિત્ર વિગેરે શબ્દોમાં સ્વસ્થ
 છે આજે મિત્ર કોને મનાય છે ? સાથે હરેકરે, ચાલ પીયે-
 પાય, પાન ખાય-ખવરાવે, બીટી પીએ-પીવગવે, નાટકમીનેમાં
 સાથે જૂએ ને તાલી પાગ વિખરાય, એ આજે મિત્ર કહે
 વાય છે પણ અહીં એવી મૈત્રીની વાત નથી । અહીં તો
 પરસ્પરચિંતારૂપ મૈત્રીની વાત છે પણ એ ભાવના હૃદયની
 શુદ્ધિ વિના આવી શકતી નથી શુદ્ધ હૃદયવાળો આત્મા
 જોછી મહેનતે ધારેલો લાભ મેળવી શકે છે હૃદય શુદ્ધ
 બન્યું પછી શુદ્ધો તો આપોઆપ દોડતા આવે વેગબધ
 ધમ્મા આવે પછી શુદ્ધ લેવા કે મેળવવા માટે ધણો પ્રયત્ન
 કરવો પડતો નથી ભૂમિશુદ્ધિ હોય તો ચિત્ર ઉપર ભૂમિ
 અતિશય શુદ્ધ હોય તો વગર પીંછીયે અને વગર રમે ચિત્ર
 આપોઆપ એમાં ઉઘટે કોઈ એક રાત્રીએ બીજા રાત્રીની
 ચિત્રશાળાની પ્રશસા સાબળી, પોતે પોતાની અમૂક જગ્યાને
 ચિત્રશાળા બનાવવા બે ચિત્રકારને રોક્યા અને એ બેને
 ચિત્રશાળાના બે ભાગ જેઠી આપ્યા છમહિના બાદ રાત્રીએ
 જ્યારે-‘ચિત્રશાળા તૈયાર થઈ કે નહિ ?’-એમ પૂછ્યું ત્યારે
 એક ‘હા’ મ્હી, જ્યારે બીજાએ કહ્યું કે-‘સાહેબ ! હજી તો
 મેં પીંછી પણ હાથમાં લીધી નથી ।’ વાત પણ ખરી હતી
 કે-એણે તો ભૂમિજ શુદ્ધ બનાવી હતી રાત્રી કહે છે કે-
 ‘હા માસ મુખી કર્યું શું ?’ પેલો ચિત્રકાર કહે છે કે-‘જે કર્યું
 તે દર્શાવું છું’ રાત્રી બોલ્યા ગયો તો આખી ચિત્રશાળા ચિત્ર
 સાચી શાન્તિ

મય દેખાઈ ગજા કહે છે કે-‘ચિત્રો તો ચિતરાયા છે, છતાં ના કેમ કહે છે?’ તરત પેલા કારીગરે મધ્ય ભાગમાં પડેલા નાખ્યો કે અડધો ભાગ ચિત્ર વિનાનો દેખાયો રાજા આશ્ચર્ય પામ્યો કારીગરે કહ્યું કે-‘એ ભીંત એવી બની છે કે-વગર ચીંછીએ અને વગર જે મામેના ચિત્રો આમાં પ્રતિબિંબિત થાય છે તેવીજ રીતે અહીં પણ હૃદય શુદ્ધ બને તો શુણ્ય બન્ય કયા ? જગતના કલ્યાણની ભાવના, પારકાના હિતમાં બધા રક્ત રહે એવી ભાવના, દુનિયાના દોષો દૂર થવાની ભાવના અને બધા સુખી થાય એવી મનોવૃત્તિ થઈ, પછી શુણ્ય આવતા વાર નથી આ ચાર ભાવના હૃદયમાં જ્યે તોજ અખડ ક્ષમા, શાંતિ અને સમતા રહે આ મહાત્મા જગતના પ્રાણીમાત્ર પ્રત્યે મૈત્રી અને સમતા રાખવાનું કાર માવે છે

મૈત્રી એજ પરમ શાંતિનો ઉપાય છે

મૈત્રી એટલે પરહિતચિંતા ! પારકાના હિતની ચિંતા કરવી, એજ સાચી મૈત્રી છે મિત્રો ભેગા થાય ત્યારે ઇચ્છાપર કાપ મૂકવાના વિચાર કંઈ કે પાપ વધારવાના ? આજ તો ચાર ભેગા થાય તો એવી વાતો કરીને અલગ પડે, કે જેથી બાકીનો બધો ટાઇમ એ ગોઠવેલી મુશ્કેલીમાંજ નબળા વ્યાપારની, બંગલાની, મોટરની, નાટકની કે મીનેમાની વાતો કરીને વિખૂટા પડે, કે જેથી ચોવીને કલાક એકજ ધમાલ, એનાજ સ્વપ્ના આવ્યા કરે નાટકમાં કે મીનેમામાં જોયું તે ક્યારે મળે ? બસ, એજ રટણ થાય ઇચ્છા, ઇચ્છા અને ઇચ્છા ! એ ઇચ્છાએ ઘટાઓને પાગલ બતાવ્યા જે જોયું તે મળે,

આ ઇચ્છાએ જીવનને ઝરણાદ બનાવ્યું. જગતમાં જે જે સાદું દેખે તે તે ગંધું મેળવવાની ઇચ્છાઓને, રાત્રી પુરપો ધરાદા પૂર્વક પોતાની શાંતિના નાશના ઉપાયો કહે છે. જગત્ની સર્વ ચીજો એકનેય મળી સાંસળી છે ? એક જણાએ એક મહર્ષિને કહ્યું કે-‘જેનાથી વૈરાગ્ય પામવો હોય, તેનો ભોગવટો કરી લેવો જોઈએ : ઇચ્છા પૂરી કર્યા પછીજ સાચો વૈરાગ્ય થાય : ઇચ્છાનો અમલ થઈ ગયા વિના થયેલો વૈરાગ્ય ન ટકે.’ રાત્રી કહે છે કે-‘માન કે આ વાત સાચી, પણ ઇચ્છાનું કાંઈ માપ છે ? સો વાળો હજારને ઇચ્છે છે, હજારવાળો લાખને ઇચ્છે છે, લાખવાળો કોડને ઇચ્છે છે, કોડવાળો અબજને ઇચ્છે છે, અબજવાળો રાજા થવા ઇચ્છે છે, રાજા વળી શહેનશાહ થવા ઇચ્છે છે, શહેનશાહ ચક્રવર્તી થવા ઇચ્છે છે, છ બંડનો માલીક ચક્રવર્તી દેવ થવા ઇચ્છે છે, દેવ વળી ઈશ્વર થવા ઇચ્છે છે : પછી ? હજી વધે. જહા લાદો તહા લોદો. જેમ લાભ તેમ લોભ વધે. ઇચ્છાનું કાંઈ માપ છે ? બ્યારે ઇચ્છાનું માપ નથી, તો-‘ભોગવ્યા પછીજ વૈરાગ્ય થાય’-એ સિદ્ધાંત ટકતોજ નથી.’ અગ્નિ સજા-ગતો હોય, એ ક્યારે બૂઝાય ? એમાં લાકડાં નાખ્યે જાય કે ઘાસલેટના ડબા છાંટ્યે જાય, તો અગ્નિ જુઝાઈ જાય કે એથી ઉલટું પરિણામ આવે ? અગ્નિ જુઝવવા તો પાણી જોઈયે : પાણી નહોય તો પણ ઘાસલેટ છાંટવાનું તથા લાકડાં નાંખવાનું તો બંધ કરવુંજ જોઈયે : આમ બૂઝાવવા માણી ન હોય તો ધૂળ નખાય : પાણી અને ધૂળ બેય ન હોય તો ઘાસલેટ કે લાકડાં નાંખવાનું બંધ કરવું અને લેગાં થયેલાં લાકડાંને સાચી શાન્તિ

અલગ કરવાં, તો પણ બે ચાર કલાકે આગ ભૂઝાય. આજ રીતિએ ઇચ્છાનો અત નથી માટે ઇચ્છાના તરંગો કાપો ! દુનિયાના બધા પદાર્થોની ઇચ્છા, તે ઇચ્છાપૂર્વક અશાંતિને આમંત્રણ છે એમ નથી લાગતું ? દુનિયાના પદાર્થોને મેળવવાની ઇચ્છાએ પાપ છે અને એ નહિ મેળવવાની ઇચ્છા એજ શાંતિનો રાજમાર્ગ છે. આજની અશાંતિનું કારણ એકજ છે અને તે એજ કે-અધુન મેળવવાની ઇચ્છા દુનિયામાં અનીતિ આદિ પ્રાપ્તો શાથી વધ્યાં ? મુકો રોટલો પણ મળે તો હા, પણ અનીતિ આદિ ન થાય, એ ભાવના આજે નથી, તેનું કારણ શું ? એજ કે-ચાહ, પાન, સીગારેટ એ નકામી વસ્તુઓ પણ ભોંધ્યેજ એ ભાવના યર્ષ : પછી ન મળે તો અનીતિ કરવામાં પણ હરકત રી ?-એ રીત કામ વધ્યું એકના બે આજે કરે એ વેપાર મનાય છે, પણ શું એ અનીતિ નથી ? સદો વેપારમાં શાથી ખપ્યો ? જુગાર લેવો સદો પણ ધંધામાં ખપ્યો શાથી ? ખીસ્ત્રામાં પાંચ નહિ અને પાંચસેનો વેપાર (સદાનો) કરે એ શાથી ? એથીજ કે-ઇચ્છાનો અત નહિ અને ભાવનાજ જૂદા પ્રકારની ! ખીસ્ત્રામાં હોય પાંચ અને વેપાર કરે પાંચસેનો-પછી ઝળકે : ભાવ-તાલ-પ્રીતરની ઝંખનામાં ઝળકે : શા ભાવ, શા તાલ, એજ ઝંખનાની ધમાલ હોય ભાવની વધઘટ પણ કેવી ? પંક્તળમેલ જેવી ! ઘડીમાં આમ અને ઘડીમાં તમ : પણ ઘડીમાં થયું શું ? પછી શખે ભેળી. પૈસા આવે અને તેજમદી-આંકડરક પૂછે : ગરજવાનને અછલ ન હોય ! કોઈ કોઈ ભેળી પણ હુશીયાર હોય કે-બસો આવે એમાં સોને કહે તેજ અને મોને કહે મદી : સો તો એને હુશીયારજ કહે તેવાઓને કમઅછલો પણ મળી

જ રહે । બ્રેજવણી, વિદ્યા, સુધારો આજના ડેવા કે જેના આ પરિણામ ? પહેલા નાના જૂઠાને જૂઠું કહેવાતું આજે જૂઠાનો તથા અનીતિનો પાર નથી જુગાર જેવો સદ્દો પણ વેપારમાં ખરે છે જુગાર કહેવાય શી રીતે િબધા કરે ફરીયાદ કરે કોણ ? ગાદીવાગા અને ગાદી વગરના, તીબ્બેરીવાળા અને તીબ્બેરી વગરના, બધાજ એ ધધો કરે જુગાર કે જુગારી કહો તો મારવા ઉઠે સદ્દો વેપાર રૂપ સાથી ? ખોટી ચીજ સારી તરીકે સાથી પકાઈ ? અજ્ઞાન વધ્યુ અને ઇચ્છાનો પાગ રહ્યો નહિ એથીજ । ઇચ્છા અને તૃષ્ણા પર અકુશ મૂકો નહિ મૂકો તો શાસ્ત્ર કહે છે ઠ-મરતાય શાંતિ નહિ મળે જગતની માન્યતા આજે જૂદી છે મોટરમાં બેસવાની અને મોટર મેળવવાની આજે સૌને લાવના । મળતી નથી એ વાત જૂદી, પણ બધાના મનોરથ એજ ત્યા સારી કહે છે કે ‘આટલા વર્ષો ગાળ્યા અને મોટરની ઝખના કરી પણ ન મળી, તો હવે ધીરજ ધર આવવું તા પગે પડે છે, મોટર તો મળતી નથી, છતા ઇચ્છાથી હુ ખી ટેમ થાય છે ? ગાક લેવા જાય અને આઠ આને શેર હોય મોટે ન લે, પણ ઘેર જતા જતા બળીને ખાય થાય અને જે શાક કાંવે હોશથી ખાધું હતું તેજ શાક આજે રોઈ રોઈને ખાય શરૂઆતમાં આવે ત્યારે શાક મોતુ હોય, પણ આઠ દિવસ પછી સોધુ થાય આઠ દિવસ પછી ખાય તો વાધો આવે ? પણ નહિ, એ શાંતિ રહેજ નહિ કારણ કે-‘ઇચ્છા’ એ વસ્તુજ એવી છે

અશાન્તિનો દવ સાથી ?

‘હુનિયાદારી તમારાથી ન છૂટે, સર્વત્યાગ તમારાથી ન સાચી સાન્તિ

થાય ?-એ તમારા કહેવા ખાતર માન્યું, પણ જીવનમાં જીવવા
 જોગો ત્યાગ તો જોઈશે ને ? શું આ માનવજીવન ધર્માચકડી
 માટે છે ? માનવજીવન ઉચું કહો છો, તે શા માટે એ કહી
 શકશો ? જીવનનું ધ્યેય નિયત ક્યા વિના કેમ ચાલે ? આહાર,
 નિદ્રા, ભય અને મૈથુનની ક્રિયામાં તો પશુથી પણ હલકી
 કોટિમાં ઉતરી જવા જેવી દશા થઈ રહી છે. એ શાથી ?
 અર્થ-કામ ક્રિમતી છે કે જીવન ક્રિમતી છે ? જે જીવનને
 ક્રિમતી માને, તેને અર્થકામની આરાધના માટે ટાઈમ મળે
 અને મોક્ષસિદ્ધિ માટે-ધર્મની આરાધના માટે ટાઈમ ન મળે,
 એ કેમ બને ? આ બધું બને છે એનું કારણ એકજ છે અને
 તે એજ કે-ખોટી ઇચ્છાઓની ગુલામી, પડાવી લેવાની વૃત્તિ
 કે હક્કની મારામારીમાં શું શાંતિ છે ? ખરેખર, લાલસાવાળો
 જેમ સુખે જીવી શકતો નથી, તેમ સુખે મરી પણ શકતો નથી.
 લાલસાથી ઘેરાયલા કુટુંબમાં લાલસાથી રીળાતા શ્રીમંતનું જીવન
 જેમ ભયંકર રીતે જાય છે, તેમ મરણ પણ ભયંકર રીતેજ
 થાય. એ વખતે તો બધા વીલ કરવા લેગા થયા હોય : કોઈ
 તીજેરીએ તાણુ વાસે તો કોઈ ખોરડે વાસે : અને કોઈ જે
 હાથમાં આવે તે તફડાવે. પેલા શ્રીમતની ચાકરી તો બે
 નોકર-ગ્રાહક હોય તેજ મોટે ભાગે કરે ! આજે લાલસાથી રીળા
 તાઓની પાસે લક્ષ્મી આવવાથી બીજી પણ ભયંકર હાલત થાય
 છે : બેના બદલે ચાર આંખ થાય છે : પગ અંદર ચાલે. એને
 ન ખાતાં આવડે, ન પીતાં આવડે કે ન જોડતા આવડે,
 કારણ કે-લાલસાના યોગે લક્ષ્મીના માલીક મટી ગુલામ બનાય
 છે લક્ષ્મીના ગુલામ થવામાં મહત્તા નથી, પણ મહત્તા તો

એના માલીક થવામાં છે. પૌદ્ગલિક ઇચ્છાઓના યોગે જેમ જેમ દિવસો જાય છે, તેમ જીવન ઘરબાદ જનતું જાય છે, એ વિચારો ! ઘરબાર, કુટુંબપરિવાર, પૈસોટકો, બંગલા બગીચા, ઇંદ્રિયો અને મન-એ બધું તમારું કે તમે એના ? આ કદિ વિચાર્યું ? આજ તો લક્ષ્મી મળે એટલે-‘બે બંગલા કેમ ન વધારવા, દહાડામાં દશ વાર ચાહ-પાન-ચીરટ કેમ ન જોઈએ ? અને એક બે નાટક ને સીનેમા અઠવાડીયે કેમ ન જોવા ?’-આવી જ ઇચ્છાઓ જાગે અને એ ઇચ્છાઓના યોગે દિન-પ્રતિદિન શુભામી વધતી જાય છે. એ શુભામીથી જ આજે અશાંતિની ફરીયાદ છે. આજે સર્વત્ર અશાંતિનો દવ લાગ્યો છે, એનું પણ કારણ એજ છે.

આજની અવદરસા

આજે પરસ્પર મળે તો વેપાર-રોજગારનું પૂછે, પણ આત્માનું કોઈ પૂછતું નથી. પરદેશથી આવેલા દીકરાઓને માતાપિતાદિક પણ એ જ પૂછે કે-‘લાઈ ! શું કમાયો ?’ પણ-‘અનીતિ કેટલી કરી ? જુદું કેટલું ખાધ્યો ? પ્રપંચ કેટલો કર્યો ? દેવ-ગુરુ-ધર્મની સેવા-ભક્તિ કરી હતી કે નહિ ?’-આવું આવું પ્રાચઃ કોઈ પૂછતું નથી. શરીરની ખખર પૂછે, પણ ધર્મની કોઈ વાત જ ન પૂછે. આજે આવી રીતના કેવલ સ્વાર્થની અને પુદ્ગલ સંબંધી જ વાતો પૂછનારાઓને કહો કે-‘એ વાતોમાં શું પડયું છે ? શરીર એ સાડું ન હોત, તો હું હરીફરી કેમ શકત ? હિતૈષી અને સાચા સ્નેહી હો તો આત્મહિતની જ વાતો પૂછો !’ આવું ખાલતાં શીખો. સાચી શાંતિ જોઈએ તો આ બધું શીખવું

...ચી શાન્તિ

પડશે. આ લાવના જીવનમાં ઉતાર્યા વિના શાંતિ આવે
 ક્યાંથી ? એમ ને એમ શાંતિ આવતી હોત તો આ મહેનત
 હોત ? ઘણા મહા મહાપુરુષો દુનિયાની સાદ્દામી, રાજપાટ,
 કુટુંબપરિવાર છોડી ચાલી નીકળ્યા એ ગ્રાથી ? મજબૂત
 મનોબળવાળા પણ ઋદ્ધિસિદ્ધિ મૂકી એકાકીપણે ચાલી
 નીકળ્યા, એનો હેતુ શો ? આ બધું વિચારો તો આજે જીવ-
 નમાં શાંતિ આવે. ‘અનાજપાણી વિના નથી ચાલતું’—એમ
 કહે એ મનાય, પણ ‘ચાહ, પાન, ચીરટ, સીગારેટ, નાટક
 અને હાટલ વિગેરે વિના નથી ચાલતું’—એમ કોઈ કહે એ
 કેમ મનાય ? હિન્દુસ્તાનના ચાહપાનના ખરયાનો ઢગલો
 કરીએ, તો એકના ખર્ચામાં આઠ જણને સારી રીતિએ ખીચડી
 મળી શકે તેમ છે. ભૂખમરાની અને બેકારીની જુઓ મારવી અને
 ખોટાં ખર્ચાં ણંધ ન કરતાં તેને વધાર્યે જવાં, એ ક્યાં
 જાતિની પરોપકારવૃત્તિ છે ? ઉદ્ધારની વાતા કરનારા શા માટે
 જીવનને નિયમિત નથી બનાવી શકતા ? હિન્દના કોઈપણ
 માણસે ચાહ, ચીરટ, સીગારેટ વિગેરે ન પીવી, પાન ન
 ખાવું, નાટકચેટક ન જોવાં, અલક્ષ્યનું જ્યાં લક્ષણ થતું હોય
 અને અપેયનું જ્યાં પાન થતું હોય તેવાં સ્થળોએ નહિ
 જવું, એવો સુધારો એ ઉપકાર કરવા નીકળેલાઓએ કર્યો ?
 છુટ પાંચ કે પંદર રૂપિયાના શા માટે ? આ બધી વસ્તુઓના
 ખોટા બચાવો ન કરતાં, જીવનને તેવી સ્વચ્છંદતાથી બચાવો
 તો શાંતિ દોડતી આવશે. હિન્દુસ્તાનમાં ભૂખમરાની જામ
 મારો છે, પણ એ કરનારા તો સ્વચ્છંદી લોકો છે. મોજશોખ
 અને રંગરાગના ખરચ કેટલા થઈ રહ્યા છે ? ‘એક નાટક
 સીનેમા ન જોવાય તો અઠવાડીયાનો થાક કેમ ઉતરે ?’

—આવી તો આજે માન્યતાઓ ફેલાવાય છે નાટકની મના કરનારાઓ ગાડા છે, એમ જીને એમ કહેવાય છે કે—
 ‘અઠવાડીયે એક દિવસ એ તો નિવૃત્તિનું સ્થાનક છે ।’
 એક નાટક અને સીનેમા પાછળ ખરચ ડેટલો ધાય છે ?
 વધારામાં ચાહ, પાન અને સીગારેટ વિગેરે તો ચાલુજ
 હોય । રાતે મુએ તોએ મ્હેમાં પાનના ડુઆ તો મારેલાજ
 હોય । સવારે ઉઠે ત્યારે તેના યોગે મુખ પણ ગધાય આવા
 મનીન અને ગવીચ જીવનમાં શાંતિ આવે કયાથી ? ખ્યાલમાં
 રાખો કે—આ જીવની મનુષ્યની છે । જરા તમાગી હાલત
 વિચારો । પાંચે બેસીને શાંતિથી એક વાર, બે વાર કે જી
 ત્રણ વાર ખાધા પછી બહાર ખાવું પડે શા માટે ? જ્યા—ત્યા
 કેમ ખવાય ? હોટેલમાં તાજાં માલ હોય કેમ ? વામી,
 સડેલુ, બધું ત્યા લેગાય કે નહિ ? રાતનું વધેલું નાખી દે કે
 લેજવે ? રોગ કેમ વધ્યા ? આથીજ ચાર ડોકાન મૂકો કે—
 એવ એમ એન્ડ એમ નું પાટીલું આજે હોય અને રોગી
 પણ ઘેર ઘેર હોય આજે દુનિયા ઉપર કયા આત્માઓની
 જરૂર છે ? વકીલો વધ્યાથી કેસ વધ્યા ઠે ઘડ્યા ? ડોક્ટર
 છતાયે ડેમ (દરદ) વધ્યા અને વકીલો છતાએ કેસ (ગુન્હા)
 વધ્યા એ કેમ, એ વિનાયુ છે ? એક વકીલ જીવે કયારે ? બાર
 મહિને પચાસ ફરીયાદી અને પચાસ આરોપી મળે ત્યારેને ?
 નહિતજ ખાય શુ ? પેટલરાઓ તો ગમે તેવા ગુન્હેગારને
 પણ એમજ મ્હે ડે—‘હું નવો છું, બધા જ ગયદા મ્હેાઢે છે,
 બોલનાર હુંશીયાર છું બે સાક્ષી જેવું બોલાવીયે તેવું બોલે
 તેવા લાવ એટલે બસ આમ જીતાડું ।’ આવીજ દશા
 પેટલરા ડોક્ટરોની । આવાનું સખ્યાબજ વધાર્યાથી શો લાભ ?

સાચી શાંતિ

જગતને કેવા માણસો વધવાથી લાલચાય, એ ખૂબ વિચારો !

શ્રીમત અને ઠગાલ ખન્ને દુખી !

વેપાર વધ્યા, કારખાનાં વધ્યા, કપનીઓ વધી, વકીલો-
ડોક્ટરો-સોલીસીટરો-ઝેરીટરો-ધારાશાસ્ત્રીઓ વધ્યા, મો
વર્ષ પૂર્વની મુંબઈ કરતા આજે આટલું ગધું વધ્યું, છતાં
આટલી અશાંતિ કેમ ? શાંતિ ગઈ ક્યા ? પ્રવૃત્તિ સુધારાય
નહિ, મન ઉપર કાળુ ન મૂકાય-ઈન્છાપગ અકુશ ન મૂકાય,
ત્યા શાંતિ શી રીતે પમાય ? માયા દયાલુને તો આજની
દશા જોઈને દુઃખ થાય છે તમાચો મારીને મ્હો લાલ
રાખવા જેવી આજની દશા છે આજના વેપાર જૂઠા આઠ
દિવસ પહેલાંના લક્ષાધિપતિની નાવા આજે ડોલતી હોય,
સાગરના ભયંકર આવર્તમા ગોથા ખાતી હોય, ભાગ્ય હોય તો
ખચે, પવનનો ઝપાટો આવે તો તળીયે જાય આ કયી દશા ?
આવું જીવન શા માટે ? ચાર રોટલી કમાવી અને ચાર ખાવી,
એમા વાધો છે ? એકલા શ્રીમાનનીજ આ હાલત છે એમ
નથી ઠગાલની હાલત પણ ખરાબ છે એ કહે છે કે-‘ફલાણા
શેઠ પાચમેં શેરનો વેપાર કરે, તો હું અલીમો શેરનો વેપાર
કેમ ન કર ?’ પણ પોતાની મૂડી ન જૂએ ધર્મની દીપમાં
એ કહે કે-‘પાચ લાખવાળો પાચ મડાવે તો હું તો પચાસનો
પગારદાર તે પાચ પાઈ પણ ન પાલવે !’ ત્યા આ હિમાળ
અને શેરનાં વેપારમા બીજો હિમાળ ! નાટકચેટકમા, હાટલમાં
બીજો હિમાળ અને દેરાસર, ઉપાશ્રય કે ધર્મની દીપમાં
જૂઠો હિમાળ ! આ બેયની આ હાલતમા મૈત્રી લાવવી ક્યાથી ?

મૈત્રી વિના શાંતિ કેમ આવે ? જે જે સાલજો તે વિચારો, જીવનમા ઉતારો તો તો લાલ થાય શાંતિ મળે ખોટું હોય તે તજો અને સાફ સ્વીકારો, તો તો આત્માની શુદ્ધિ થાય ! શુદ્ધિ વિના જ રીખાવું પડે છે પાપના પટા લાગ્યા છે તે ઉખેડ્યા વિના રોગ ન મરે ! ઉખેડતાય પીડા તો યવાનીજ બધનથી - દબાવાથી તો આત્માને તકલીફ છે જ શેખાઈની વાત જવા દો આત્મા શુદ્ધ-પુદ્ધ એવી શેખાઈ ન હોજ શુદ્ધિ મેળવો અને ેળવો ! વગર શુદ્ધિએ 'શુદ્ધ છું, પુદ્ધ છું' - એમ ન કહ્યા કરો ! જો શુદ્ધ છે તો અત્યારે કગાલ કેમ ? દુનિયાની કાર્યવાહી અને પૈસાટંડા પાછળ જ કેમ ભટકે છે ? પોતાની ફરજનું જાન કેમ બુવાય છે ? માટે ખોટી વાતો કરતા ભટકો અને માનવજીવનને ઝરખાલ કરનારી પ્રવૃત્તિઓમાથી બચો ! પાપને પાપ માનતા રીજો અને શુદ્ધિના દલની ડફાશ છોડી દો

હવે આવો મૂળ વાત ઉપર !

શાંતિ માટે દુનિયાના સર્વ પ્રાણીગણ પ્રત્યે મૈત્રી લાજવાનું ઉપદ્રાગી મહર્ષિઓ કુમાવે છે કોઈના પણ ઉપર દુશ્મન ભાવ ન હોવો જોઈએ આ પહેલું પગથીયું છે આ પગથીએ પગ નહિ મૂકો તો ઉચે નહિ ટકાય આના વિના ગમે તેટલા આગગ વધ્યા, છતાં પણ સ્થાની કહે છે કે-પરિણામે પટકાઈ મરવાના આધજો દોડયો બીય તો માથુજ કૂટે મૈત્રી ભાવના વિના જગતના-પ્રાણીમાત્રના કન્યાણની ભાવના, સૌ પરહિ તમા રક્ત બને એ ભાવના, દુનિયાના દોષોના નાશની ભાવના અને સર્વ લોક સુખો થાય એવી ભાવના ન આવે આ

સાચી શાન્તિ

ભાવનાઓના અભાવે સાદાળી મળે તો પણ પરિણામ તો લયકરજ આવે સાદાળીમા વધેલા દેશ તરફ નજર કરે. કુતરે ભર્યું એટલે નિદ્રામા વિધન થયું માટે ઉડાવ, આ પરિણામ કે બીજું ? બહુ સાદાળી મળે પણ મૈત્રીભાવના ન હોય, તો પરિણામ અનિષ્ટ આવે એમા આશ્ચર્ય શું ? પૂર વહે છે નીકો ડરો તો ક્ષેત્ર લીધુછમ થાય નહિ તો વધતું પૂર પહાડના પહાડ પણ ભેદી નાખે ઉંકાપાત મચાવે ગામના ગામ એમા તણાઈ જાય ! પાણી તો એજ કે બીજું ? 'એક આદમીને છનાડવા ગમે તેટલા છવો મારીયે તો શું ?'—એ કથી ભાવના ? 'અખનરા માટે બે-પાય છવને મારીયે તો વાધો શો ?'—એ કથી ભાવના ? પોતાના પડપર અખતરો કરને ! એક માણસના લોગે હજારો બચે તો પણ એ અખતરો કરાય છે ? ત્યાં તો કહેશે—એ નહિ ! ત્યારે છવો મરાય એ કેમ ? મૈત્રી ભાવના આવે નહિ ત્યાં સુધી સાચું મનુષ્યજીવન નથી પોતાના બાગકને તો પશુ પણ ખવરાવે ખીવરાવે વિગેરે કરે છે પશુને ગમે તેવા છટા મૂકે, પણ પોતાની મેળે સાજો ઘેર આવે, જે આપો તે ખાય અને પોતે જે આપતા હોય તેજ આપે માનવજીવન તરીકે તમારામા અધિકતા કથી, એ કહો ! આથીજ શાનીપુરુષોની હિતશિક્ષા મુજબ જગતના પ્રાણીમાત્ર પ્રત્યે મૈત્રીભાવ લજે મૈત્રી એટલે પરહિતચિંતા એ ન ભૂલો દુશ્મનનું-ગાળ દેનારનું પણ ભૂડું નજ ઈચ્છાય અને દુશ્મનનું ભૂડું ઈચ્છવાથી લાલ પણ શો ? કેવલ અશુભ વિચારોના યોગે આત્માની મલીનતા અને પરિણામે નાશ એજ કે બીજો ? આથીજ શાંતિના અર્થિએ એ વિચારથી-અચી મૈત્રીભાવનાનો સ્વીકાર કરવો જોઈએ

મૈત્રી વિના પ્રમોદ ન હોય ।

હવે પ્રમોદભાવના પ્રમોદભાવના એટલે શુભ માત્રને વિષે હૃદયની કોઈપણ જાતના ભેદ વિનાની પ્રસન્નતા । પણ આજ તો અનીતિઓર નીતિવાનની ટીક કરે છે. ત્યા પ્રમોદ ભાવના પણ કયાથીજ હોય ? કોઈ એવો સફળુણી નથી, કે જેના સફળુ ઉપર આજના પામરો ટીકા કર્યા વિના નહે આવ્યા કેવલ પોતાની વાહવાહ ખાતર શુભના દેખી બનેલા એની હયાતિમા પ્રમોદભાવના ખીલીજ ન શકે જ્યા જગ તનું ભલું જોવાનીજ ખુદિ નથી, ત્યા પ્રમોદભાવનાની હયાતિ હોઈ જ ન શકે આજનો બ્યલિચારી બાલવયમા થતા પ્રજ્ઞ ચારીને બેવકૂફ કહેવાની, યુવાનવયે થતા પ્રજ્ઞચારીને વીર્યહીન કહેવા ને અને વૃદ્ધવયે થતા પ્રજ્ઞચારીને પરવારી બેઠેલો કહેવાની ધૃષ્ટતા કરતા પણ લાજે તેમ નથી અને આજનો કરપીણ કૃપણ પોતાની સાથે વમતા ઉદાર હીવના આત્માની ઉદારતાને હામી દેવા માટે જરા પણ આચકો ખાય તેમ નથી આ રીતિએ આજે આવી ભયકર રીતિએ ગુણોનો દ્રોહ થઈ રહ્યો છે અને ગમે તેમ કરીને શુભવાનને હલકા પાડવાના પ્રચાર કાર્યો આવી રહ્યા છે । નીતિમાનને હલકા પાડનારા અનીતિ-માનોનો આજે સુમાર નથી । । । આજે હિંસા, અસત્ય, ચોરી અને કાવાદાવાથી પોતાનું પેટ ભરનારો પણ, પવિત્ર માધુઓ માટે ખૂશીની માથે એ નફેવ-મનગમતુ જો ની શકે છે અને ‘આવી અધમ જાતિનું આણુ જોલતા તને વિચાર નથી આવતો ?’-આમ જો કોઈ કહે, તો તેના ઉત્તરમા ઉદામ વૃત્તિથી જરા પણ ભય વિના તે બોલી ઉઠે કે-‘કેમ ન જો નીચે ? સાધુ

ઓ તો જગતને ભાગ્યભૂત છે '—આવુ જોલનારા આજે ઘણા છે મારી માથે આવો તો ઓળખાવુ એ જોલનારને પૂછીયે કે—'ભારભૂત તો કહ્યા, પણ શી ગીતે તે સાખીત ક' ? તેં પરિચય કર્યો ?' તરત 'ના' પાડે અને ઝહે કે—'કો'ક કહે છે, લોક કહે છે' એ લોક અને કોકની ફાક વાતમા પડી જાય પણ મીઠો ઉત્તર આપે નહિ આ ઓછી ભયકર દશા છે ? ખરેખર, ગુણ ઉપર પ્રેમ અને ભાક્ત બહુ દૂર છે મૈત્રીભાવના માથે પ્રમોદભાવના પણ ઘણી-જ જરૂરની છે દ્વ્યાણના અર્થે આત્માએ કોઈ પણ જાતના ભેદ વિના—ગુણીમાત્રને જોઈને પ્રમોદ પામતા શીખવુ જોઈએ જ્ઞાની કહે છે કે—આ દશા ભોગવવા કરતા હૃદયમા વિચારી શુદ્ધ દશા કેળવોને ?

ત્રીજી કાષ્ટક્ય ભાવના

“भवार्तिद्वीनेषु कृपास्स सदा”

‘ભવની પીડાથી દીન બનેલા આત્માઓ ઉપર હમેશા કૃપાગ્રસ્થી હૃદય આર્દ્ર ગહેવુ જોઈએ’

*

વિષય—કૃપાયરૂપ સસારવી જેનો આત્મા પીડા પામતો હોય, તેના ઉપર કૃપાગ્ર્યનો ઇટકાવ કરવો જોઈએ આ દયા સર્વોત્તમ છે ભવ શું ?, મમાર શું ?, સસાર કેવો ?, પીડા શી ?, પીડા કોને ?, દયા શી ?,—આ બધું વિચારવા જેવું છે આ પ્રસંગે દુખ આધુપણમા કે સસાગ્રમા, તે વિચારણીય છે

ચોથી ઉદાસીન ભાવના

નિર્ગુણી ઉપર પણ માધ્યસ્થ્ય દુર્ગુણી કે ગુણહીન આત્માઓને મુઠાગ્વા પ્રયત્ન કરવો, મુઠરે તો માફ, પ્રયત્ન કર્યા છતાં પણ ન મુઠરે તો 'તસ્ય માગ્યમ્ ।' એમ વિચારી ઉદાસવૃત્તિને લગ્ની આ ચાર ભાવના આવી કે—'શિયમસ્તુ સર્વજગત્'—સર્વ જગત્નું કલ્યાણ થાઓ—એ ભાવના આવેજ એ આખ્યા પછી 'પરહિતમા પ્રાણીમાત્ર ગૃહત ગ્દો'—એવી ઉર્મિઓ એના અતરમા આપોઆપ ઉછળે અને તોજ રોમે રોમમા શાંતિ અનુભવાય રોમાચ ખડા થાય એવી શાંતિવાળું જીવન બને અને પછી 'દાયો નાથ પામો અને લોક સર્વત્ર મુખી થાવ'—આ વિચારોથી હૃદય ઓતપ્રીત બની જાય

ઉપસાર

આ ભાવનાઓને જગત્માં પ્રચારવામાં જેટલી મહેનત, આપત્તિ, અશાંતિ, તકલીફ અને અપમાન સહવું પડે, એમાં આત્માની એકાંતે શાંતિજ છે. જેના આત્મામાં સાચી શાંતિ થાય, તેનાથી જગત્માં શાંતિ કેમ ન થાય? આવી અનુપમ શાંતિના આપનારા મહર્ષિઓ, શ્રી વીતરાગદેવનુ શાસન જ્યાં મુઠી હયાતિ ભોગવે છે ત્યાં મુઠી હયાત રહેવાનાજ. ઘુવડોની નારાજી છતાં સૂર્ય ઉદય પામ્યા વિના રહેજ નહિ. સંખ્યાબંધ દુર્જનો છતાં સાચી શાંતિ

-સત્જનો ઉપર એ દુર્જનોની ધાડે ચાલુ છતાં-
પોતાનું સામ્રાજ્યસ્થાપવાના દુર્જનોના પ્રયત્નો કાયમ
છતાં-હથીયાર એમના હાથમાં છતાં અને નફ્ટાઈ
ભરેલા બળનો ઉપયોગ કરવો છતાં પણ સત્જનો
જીવ્યા છે, જીવે છે અને જીવશેજ.

*

સંખ્યાબધ દુર્જનોની વચ્ચે એક પણ સત્જન નિર્ભયપણે
જીવે છે : કારણકે-‘ હું કોઈના અહિતમાં રાજી ન હોઉં કે
પ્રવર્તમાન ન હોઉં તો મારું અહિત કેમજ થાય !’-આ તે
પુણ્યાત્માની અચલ માન્યતા હોય છે અને તે છતાં કદાચ
કાંઈક અશુભ થતું દેખાય, તો તે ‘ પૂર્વ ભવના અશુભ ’ ને
માનવા તૈયારજ હોય છે ભનુહરિ જેવાએ પણ પોતાના
દુશ્મનને પોતાને સાવચેત રાખનાર તરીકે ઓળખાવ્યા છે
વાત પણ ખરી કે-વગર પૈસાના ચોકીદાર મળે ક્યાંથી,
કે જેથી આપણી બધીજ ખબર તેઓ રાખે ? આપણે ક્યારે
અને ક્યાં, કયા વળતે હતા અને છીએ, તેની ખબર આપ
ણને કદી ન હોય, પણ તેઓ તો જરૂર રાખેજ. એમની
ખુદ્ધિ ભલે ગમે તે હોય, પણ ચોકી તો છેજ

*

આ રીતે આત્મશુદ્ધિ કરી, તૃષ્ણા ઉપર કાપ મૂકી,
ઉપર જણાવેલી લાવના જીવનમાં ઉતારાય, તો સાચી શાંતિ
આપોઆપ સાંપડે.

શ્રી આચારાંગ-ધૂતાધ્યયન

: પ્રથમ ભાગ :

બાવીશ મનનીય પ્રવચનો.

✽

: પ્રવચનકાર :

પૂજ્યપાદ બાવણસચારી પરમ સામનપ્રભાવક, સમર્થ વિદ્વાન
બ્યાખ્યાનવાચરપતિ પન્થાસપ્રવર શ્રીમદ્ સમવિજયજી મણિવર.

✽

કાઉન ૧૬ પેજ-૫૦૦ પૃષ્ઠ સુન્દર બાર્ધનીંગ .
શ્રી વિજયદાનમુગિજી, શ્રી પ્રેમવિજયજી ઉપાધ્યાય
અને પૂજ્ય પ્રવચનકારશ્રીની ત્રિંગી, દ્વિંગી, એકરંગી
મુદ્ર છબીઓ ૬૦ પાનાની પૂ પ્રવચનકારશ્રીનો
અનોખો પગિયથ કરાવતી પ્રસ્તાવના વિગેરે.

✽

મૂલ્ય : કાચું પુઠું રૂ ૨-૦-૦ બેડપટ્ટી રૂ ૨-૪-૦

શ્રી વીરશાસન કાર્યાલય, રતતપોળ-અમદાવાદ.

યુવાનોને શિક્ષણ

અમદાવાદ

વીર સ ૨૪૫૭ વિ સ ૧૮૮૭ ચૈત્ર ૧૬

શ્રી દેશવિરતિ ધર્માધિક સમાજનુ પચમ અધિરેશન
 અને ઑન ઈ ડીવા યજ મેન્સ નેન સોભાયી મેનેનનુ
 બીજુ અધિરેશન ચેત્ર વફ ૧-૨-૩ને દિો ૧૬૪૭
 સીગીમા ભરાનાર હોઈ તે પ્રસંગે ખામ નિમત્રણથી
 શાન્તમૂર્તિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયગેઘસૂરીશ્વરજી અને
 સિદ્ધાન્તમહોદયિ ઉપાધ્યાય શ્રી પ્રેમવિજયજી ગણિવર
 માથે બાનધાહારી સમર્થ સિદ્ધાન્ત બ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ
 પન્નાસપ્રવર શ્રીમદ્ રામવિજયજી ગણિવર શિષ્યપરિવાર
 સહિત લા પધારેલા ધનુ અચાનક વઢવાણ નરેશના
 રાજરાણી સ્વર્ગવાસી થવાથી તે અધિવેશનો અમલાવા
 ખાતે વિ સં ૧૯૭૫ના તેજ ચેત્ર માસની વદીમા
 ભરાએલા અને તે પ્રસંગે અત્મામહભરી વિનંતિથી તેઓશ્રી
 રાજનગરમા પધારેલા

આધિવેશનો માટે લગ્નમાર્ઘના વડામા લગ્ન વિશાલ
 મડપ બાધવામા આવ્યો હતો અને તેમાજ પૂ. પ્રવચન
 કારશ્રીતું આ પ્રવચન ગોઠવવામા આ યુ હતું આ પ્રમંગે
 પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી શ્રી મનોહરવિજયજી ૫ શ્રી લાભ
 વિજયજી ૫ શ્રી શ્રી કુમુદવિજયજી આદિ ૫૦ મુનિવરો
 ઉપરાન્ત સકડો નૈન-નૈનતરો હાજર હતા તેતું આ
 સારજૂત અવતરણ અત્રે અપાય છે

[૭]

યુવાન કેળ ?

ગતના સઘળાએ હવે સુખના અર્થ છે, એ વાત નિર્વિવાદ સિદ્ધ છે. ઢોધપણ પ્રાણી પોતાની જાતને માટે દુ ખને આહ છે, એમ છેજ નહિ. હવે ઇચ્છા માત્રથી કોઈ પણ કાર્યની સિદ્ધિ નથી થતી, એ વાત પણ એટલી જ શકા વિનાની છે. જે ઇચ્છાઓ જન્મે, તે સફળ બનાવવા માટે જે સાધનો જોઈએ તે મળે અને મળેલા સાધનોનો યોગ્ય રીતિએ સદુપયોગ થાય, તો જ એ ધારેલી ઇચ્છાઓ સફળ થઈ શકે એમ છે.

*

દરેકે દરેક ઇચ્છા સફળ બનાવવા માટે, યુવાવસ્થા, એ પ્રબળમાં પ્રબળ સાધન છે. આને આપણે યુવાવસ્થાનું સાક્ષ્ય વિચારવાનું છે તેનું કારણ એકજ છે કે—આને એમ કહેવા હું છે—આ જમાનો યુવાનોનો છે એની સામે

યુવાનોને

આપણે એમ કહીએ છીએ કે-આજ જમાનો યુવાનોનો છે એમ નહિ, જ્યારે ને ત્યારે જે આત્માઓમાં યુવાવસ્થા જેવું જોમ હતું, તેઓએજ કાર્ય સિધ્ધ કર્યું છે ઇતિહાસ, શાસ્ત્ર કે જ્ઞાનીપુરૂષો એમ નથી જ કહેતા કે-નિર્બળ કે સત્વહીન આત્માઓ કાર્યસિદ્ધિ કરી શકે છે સત્વશાલી અવસ્થા એતુજ નામ યુવાવસ્થા છે વય યુવાન હોય પણ સત્વહીન દશા હોય, તો તે વૃદ્ધાવસ્થા કરતાં પણ ભૂંડી છે આપણે યુવાવસ્થા તેને જ માનીએ છીએ કે-જે કાળે આત્મા સત્વ-શાળી હોય આ જમાનામાજ નહિ, પણ હરેક કાળે એવા સત્વશાળીઓ જન્મે છે

મદ્દજતાની ચાવી

પરંતુ મદ્દજતાનો આધાર કેવલ સત્વશાલિતા ઉપર જ નથી, પણ એના સદુપયોગ પર છે અર્થાત્-મળેલી સાધન સામગ્રીની મદ્દજતાની ચાવી, તેના સદુપયોગ પર નિર્ભર રહે છે જે આત્માઓને કાર્ય કરવું છે, તે આત્માઓએ પહેલાં તો બે વસ્તુ શીખવી પડશે એક તો છતા પણ શુભો સાંભળતાં લક્ષ્ય આવે. પોતાના પણ છતા શુભોની કોઈ પ્રશસા કરે તો એકદમ શરમદિ બની જાય : મ્હોટાપર શરમના શેરકા પડે. આખો નીચી ઢળી જાય : પ્રશસા કરનારને વગર બોલ્યે સૂચવે કે-‘મારે એ સાંભળવી નથી : એવું સભળાવેા કે-જીવનને હું આગળ વધાર : હજી મારી જાતપર એટલો કાળ હું મેળવી શક્યો નથી : રખેને એ પ્રશસાથી મારા આત્માને આગળ વધારવાને બદલે ‘પાછો હઠાવી દઉં!’ બીજો યુવાનોને શિક્ષણ

સફળ : જે દોષની ઉત્પત્તિ ન પણ હોય, પણ થવાની સંભાવના સરખી પણ હોય, એની કલ્પના કરી કોઈ ચેતવે તો પણ સાંભળતાં આનંદ આવે : સંભળાવનારને ઉપકારી માને : એ સાંભળનાર ફરી ફરી-કાયમ ખાતે મળે, એવી ઇચ્છા રહ્યા કરે. આ જે ગુણ વિના સત્ત્વનો સદુપયોગ થવો જ નથી

આજની દશા

આજે એથી વિપરીત દશા છે. છતાં ગુણોની પણ પ્રશંસા સાંભળતાં લગ્ન આવવાને બદલે, અછતા ગુણોને પણ માંભળવાની ઇતેન્તરી વધતી જાય છે. આજે સૌને પોતાના વખાણ કરનારાઓ જોઈએ છે, પણ વખાણ કગવવા નેટલી યોગ્યતા મેળવવાનો તો વિચાર જ નથી એનું પરિણામ એ આગું છે કે-આજે સારામાં સારી વસ્તુ સાંભળવાની પણ તૈયારી નથી. એટલું જ નહિ પણ, ઉપરથી ઉડતા એમ કહે છે કે-‘અમે કમ નથી : સ્વતંત્ર છીએ : અમને સામાન્ય કોટિના નહિ ઠટપો-વાતવાતમાં અમને ઉતારી નહિ પાડે’ હિતશિક્ષા આપવા આવનારને પણ કહે છે કે-‘અમારા ઉપર પણ વજન રાખો!’-પણ જેના પર તમારું વજન પડે, એ તમને હિતશિક્ષા શી આપશે ?-એનો ખ્યાલ નથી આ વિચારણાના પરિણામે દિનપ્રતિદિન દુર્દશા આવતી જાય છે આવેલા અને આવતા દોષોથી કોઈ બચાવવા કે ચેતવવા આવે, એને પણ માંભળવાની શક્તિ નથી આજ તો બધાને બહાફ અને શૂરવીરના ઇતકાળ જોઈએ છીએ, પરંતુ પોતાનામાં બહાદુરી કે શૂરવીરતા કેટલી છે, તેનો પણ વિચાર કરવો નથી.

સતશિક્ષણ

આપણો કહેવાનો મુદ્દો એ છે કે—એકલા સત્ત્વથી જ કામ થતું નથી ચાહના સુખની છે, પણ એ માટે અવશ્યાનો સદુપયોગ કરવા માટે જે શુભોની જરૂરીયાત છે, તેને વેગળા મૂકવામા આવે, તો કેમ પણ આત્મા સુખી થઈ શકે નહિ જાની, સાધક કે ધારેલી ઈચ્છાઓ પાર પાડનાગ આત્માઓ, તેવા કથી રીતિએ બન્યા ? ખોટી ધારણાની વાત નથી, પણ યોગ્ય ધારણાઓ પાર પાડવા માટે પૂર્વપુરુષોએ જીવનને કેવું ઘડ્યું, કથી યોગ્યતા કેળવી, તે ઇતિહાસ, શાસ્ત્ર અને જ્ઞાનીઓની દૃષ્ટિએ સમજવું પડશે જીવનને ઉત્તત બનાવવા અભ્યાસ ને શિક્ષણની જરૂરીયાત છે, પણ એ શિક્ષણ એવી જાતિનું હોવું જોઈએ કે—જે જીવનને સીધે માર્ગે વાળે, પણ ઉંધે માર્ગ નહિ ! કથી જાતિનું શિક્ષણ કે વાચન અવશ્યાને ત્રીધે માર્ગે વાળે ? ગમે તે વસ્તુ જાણવી, વાચવી કે અનુભવવી, તેનાથી યુવાવ વશ્યાનો સદુપયોગજ કરવાની શક્તિ મળે, એ અશક્ય છે અયોગ્ય વસ્તુના અનુભવ લેવાના હોતા નથી અનુભવ જ્ઞાન મેળવવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ, પણ કથી જાતિનો અનુભવ કરવો, એ નક્કી કરવું જ પડશે પક્ષધાત થાય ત્યારે શી દશા થાય, એનો અનુભવ કરવો કે ? નહિ જ એ તો સાભજતા જ આધા ખસાય છે તેમ અનુભવ જ્ઞાન મળે તો આત્માનો ઉદ્ધાર છે, પણ તે સારી વસ્તુનું જ મેળવવાનું હોય !

વિરોધ !

યુવાવસ્થા, એ ધારેની ધારણાઓ પાર પાડવાનું જરૂરી યુવાનોને શિક્ષણ

અને આવશ્યક સાધન છે. એ અવસ્થામાં એ જાતિનું ધોવત સ્કેન્ડે સ્કેન્ડે મળે છે, પણ એ શક્તિ અવળે માર્ગે વેરફાઈ ન જાય તેનો જ વિચાર કરવાનો રહે છે. જેનામાં ધારણી ધારણાઓ પાર પાડવાનું ધોવત હોય, તેનેજ આપણે યુવાન માનીએ છીએ. ધારણી સારી ધારણાઓ-ભેટી રહેલા, નિઃ-ધર્મી, અજ્ઞાન કે કાંઈ નહિ સમજનાર સફળ નહિ જ થઈ શકે, એ આપણે કબુલ રાખીએ છીએ : પણ કયા શિક્ષણ પ્રતાપે એ યુવાવસ્થાનો સદુપયોગ કરવા ભેટલા શક્તિસંપન્ન બની શકીએ, એજ વિચારણીય છે. જેનું-તેનું હૃદયનું-તેનું વાંચનું, એનું નામ શિક્ષણ ગણાતું હોય, તે સૂઝે ધઈ જાય. જગતનાં પ્રાણીઓ દરેકે દરેક તત્ત્વનું જ્ઞાન મેળવી વિદ્યાન બને, સદ્-અસદ્નો વિવેક કરવાની શક્તિ મેળવી એના વિરોધ હોઈ શકે જ નહિ ! 'બુદ્ધિમાં ન બેસે એટલું જાણવું' વાતો છે, એવું જગતમાં પ્રચલિત ન થાય તે માટે અજ્ઞાન સાધુઓ જ્ઞાન લાવવાનો નિષેધ કરે છે'-એ અજ્ઞાન જોડો છે. જે લાવવાથી જાતને ઉચ્છેદન બનાવવાનું છે, એજ જાણે જતાવેલાં સત્યોને ધરાદાપૂર્વક ખોટાં સત્યોમાં ફેરવી જાણે, એવું શિક્ષણ તો નહિ જ બેઠે, એજ ને દરેક સદ્-કબુલ કરશેજ. અને એજ વાત સાધુઓ પાસેથી કોઈએ એમ માની લેવાનું નથી કે-'સાધુઓ અજ્ઞાન પદ્ધતિનો એટલા માટે વિરોધ કરે છે કે-એજ અજ્ઞાન ઉપજાવી કાઢેલી કલ્પિત વાતો અજ્ઞાન દૂર કરવાનું સાધન બની જાય છે.' શિક્ષણ કે જ્ઞાનનું શિક્ષણ કે જ્ઞાન પરંતુ જેના પ્રતાપે ધરાદાપૂર્વક, સદ્-અસદ્નો વિવેક મેળવી સ્વતંત્રતાની આડે આવતી શાસ્ત્રીય સૂચનાઓ ઉપર

આજ્ઞાએને ખોટી પાઠવાની ભાવના પેદા થાય, એ શિક્ષણનો આપણે પૂરેપૂરો વિરોધ કરીએ છીએ

શાસ્ત્ર એ અકુશ

આજે કહેવાય છે કે-સઘળી લગામ યુવાનોના હાથમાં છે આપણે એ કબુલ રાખ્યું કે-ધારેલી ધારણાઓ પાઠ પાઠવા માટે સૌર્યસપત્ર અવગ્યા અનુજ શક્તિ ધરાવે છે, પણ તે નિરકુશ નહિ જોઈએ જગતી ઘોડા ગમે તેટલા મુદર હોય, ઇત્યાદિ પણ લગામ ધા-યા વિના બેસવા લાયક નથી શાસ્ત્ર જીવનની દરેકે દરેક પ્રવૃત્તિ પર-ખાવાની, પીવાની, પહેરવાની, ઓઢવાની, ખોલવાની, ચાલવાની, જમી ક્રિયાઓ પ-અકુશ મૂક છે અયોગ્ય શિક્ષણથી ઉન્નત બનેલા આત્માઓને તે અકુશ પાનવતા નથી, તેથી તેઓને માટે શાસ્ત્રો અને તેના ઉપદેશોને હલકા પાડ્યા શિવાય રમ્તો નથી અને એથી જ હજી બુદ્ધિમાન મનુષ્યનો આજની શિક્ષણપદ્ધતિની મહામે વિરામ છે અછતા પણ સુલો ગવડાવવાનો દુર્ગુણ જ્યાં મુધી ન જાય, ત્યાં મુધી મળે-ની શક્તિનો સદુપયોગ નથી જ થયો એ નક્કી છે જોણે ઉચ્ચ ચદલ હોય એની ભાવના ટેલી હોવી ને એ, તે ખાસ ભણવું પડ્યું બીજાએ શું કરવું એ વાત પછી છે અત્યારે તો મળેલી યોગ્ય અવસ્થાની સફળતા પ્રાપ્ત કરવા માટે ડેવા બનવું જોઈએ, એની વાત છે એ આત્મા ડરેલા સુકાર્યની પ્રશસા ઇ-કે નહિ કદિ કોઈ કહે તો લજ્જાથી મોઢાડું નમ્ર બને સાલજતા ત્રાસ થાય આ જાતિના શિક્ષણના પ્રતાપે આત્માને પ્રશમાની ઇ-છા નથી યુવાનોને શિક્ષક

થતી : અને એથી તે પ્રશંસા મળી જી જાય, તો પણ ઉદ્ધત નથી બની જતો, પણ ઉદ્ધે નમ્ર બની જાય છે. પ્રશંસા જેના કાર્યની આડે નથી આવતી, તે પોતાના કાર્યમાં નિર્ભય-પણે આગળ વધે જ જાય છે. જે શુભ નથી, એની પણ પ્રશંસાની ઇચ્છા શાથી આવી ? ઉત્તમ સંસ્કારે પડે એવી શિક્ષણસામગ્રી મૈત્રુદ નથી તેથી ! આવતા દોષોથી જીવનને નિર્ભય બનાવ્યા વિના, આવેલા દોષો દાદ્યા વિના, કરેલી યોગ્ય કાર્યવાહીથી પણ મલકાયા વિના, સાધ્ય સાક્ષ્ય સાધ્યા વિનાજ મળેલી ઉત્તમ સામગ્રીને પણ હારી જવાય છે. અહીં બેઠેલા બધાને સાધન તો મળી ગયું છે, શક્તિ-સંપન્ન છે, શક્તિહીન નથી, પણ છે તે શક્તિ ક્યાં ખર્ચવી તેનુંય ઠેકાણું નથી !

જીવનનો કાર્યક્રમ.

કોઈ પૂછે કે--‘તમારા જીવનનો કે દિવસનો કાર્યક્રમ લાવો !’ તો શું બતાવશો ?

(મહાાં આહું, પીહું ને રજવા વાસ્તે મહેનત કરવી.)

‘અને બહુ બહુ ઉપકારની ભાવના થઈ જાય તો બીજા રજતા કેમ બને એની ચિંતા કરવી અને તેમની પાસે સાધન ન હોય તો બીજાઓને રજતા બનાવવાનું સાધન પૂરું પાડવું.’ આ શિવાય કાંઈ હોય તો બોલો ! આ જે બધી પ્રવૃત્તિ છે, તેમાં પોતાના કે પારકાના શરીરના પોપણ શિવાય બીજું કાંઈ છે ? અનાર્યોની સામે આજે આ દાવો છે કે-- ‘અમે કોણ ? આત્મવાદના હિમાયતી : ચૈતન્યવાદને પૂજનારા :

જડવાદના વિરોધી. 'એવા દાવા કરનારાઓમાં-તેઓની આખી જીવનપ્રવૃત્તિમાં, પોતાના કે પારકા શરીરની ઉપાસના શિવાય બીજું કંઈ છે ? કોઈ પણ યુવાનને આની સામે કંઈ કહેવું હોય તો કહે ! પોતાના ને પરના શરીરની સેવા શિવાય બીજું કંઈ નથી ભાસતું, તો એ શરીર કેવું છે ?, એની સ્થિતિ વિચારો ! એ શરીર અનિત્ય છે, અસ્થિર છે, અસાર છે, આપણું નથી, રાખીએ-રાખવા માગીએ તો પણ રહે એવું નથી, અનિચ્છાએ પણ મૂકવાનું છે 'આપણે શરીર નહિ પણ કોઈક બીજાં છીએ' -એ જાતિનું શિક્ષણ પેઠા કર્યું છે ? યુવાન, શક્તિસંપન્ન, વીર્યશાળી અને સત્વનો સદુપયોગ કરવાની ઇચ્છાવાળાને આ જાતિનું શિક્ષણ આપવું છે. આ જાતિના સ્વાધ્યાય કરતા બનાવી દેવા છે ! જે દિવસે એ સ્વાધ્યાય ન થાય એ દિવસ વાંઝીયો લાગે, ચોવીસે કલાક આ સ્વાધ્યાય વિના ચેન ન પડે, તોજ મળેલી અવસ્થાનો સદુપયોગ સંપૂર્ણપણે કરી શકાય. નહિ તો નહિ જ !

વર્તમાન દેશકાળ

દુનિયા કહે છે કે-આજે સઘળી સત્તા યુવાનોના હાથમાં છે. એ યુવાવસ્થા પ્રત્યે આપણને ઇર્ષ્યા કે રોષ નથી યુવાનો ઉદયમશીલ અને એનું કાંઈ દુઃખ નથી. આપણે તો જે વસ્તુના નામે દુનિયામાં વાત ચાલતી હોય, જે દેશ-કાળ અને સમય વર્તતો હોય, તે સમયે આપણા સિદ્ધાંતો જગતમાં ઓતપ્રોત થઈ જાય, એ રીતિનો પ્રયત્ન કરવો છે. અત્યારની દુનિયામાં જે જે વાચવામાં, સાંભળવામાં, જોવામાં કે અનુભવવામાં

આવે છે, તેને યાદ કરી જૂઓ અને તેમાં ખાવા, પીવા કે રણવાની મહેનત કરવા શિવાયનું બીજું કંઈ તત્ત્વ જગત્માં પ્રકાશિત થયું છે કે નહિ, એ વિચારો સાધુઓ ચાર થાંભલાની દિવાલમાં રહેનારા, જગત્ના યોગાનમાં નહિ આવનારા, દુનિયાના અન્તણ અને જમાનાના બીનઅભ્યાસી છે, એવો આક્ષેપ થાય છે : પરંતુ આ આક્ષેપનો તો સહેજમાં ઉત્તર અપાય તેમ છે. ગામની ઘોલકીમાંથી બહાર ન નીકળી શકે, ઘર છોડીને બીજા ગામ જવા માટે જેને ઓળખાણ લાવવાની જરૂર પડે, રસ્તે ભૂખે મરતા બચવા માટે પોટકું સાથે બાંધવું પડે, એ જગત્ના યોગાનમાં આવનારા ! અને ગામમાં જેમણે ઘર રાખ્યું નથી કે સીમમાં ખેતર નથી રાખ્યું, જેઓને અન્યત્ર જવા માટે ઓળખાણની કે ભાથાની જરૂર નથી, એ ચાર થાંભલાની દિવાલમાં રહેનારા !! આ તે વીસમી સદીનું વિજ્ઞાન છે કે કોરો જડવાદ છે ? લખનારા આવું લખે, બોલનારા બોલે અને સાંભળનારા તાળીઓ પાડે ! એક બોલ્યો એટલે સો જણ એમ બોલે : માટે આમાં સાચું શું છે અને ખોટું શું છે, એ નક્કી કરવું પડશે સાંભળી-સૂણાઈ કે લખેલી-વાંચેલી વાતો પર મદાર બાંધી, અજ્ઞાનની માફક લખતા-બોલતા થઈ જવાય તો દશા શી થાય ? અંતુલવી કે બાણ કોણ બની શકે, એ નક્કી કરો. બાલ્યકાળમાં તદ્દન લઘુવયથી સંસારને તણ દેનાર પર આક્ષેપ છે કે-એ દુનિયાને શું બાણે ? પહેલી દુનિયાને બાણવી, સેવવી અને પછી ત્યાગ લેવો ? એક વાર ફીડા બન્યા પછી કમળ બનાય, એવી આ વાત છે. પણ ખગર નથી કે-‘સાધુઓ

નસારમા શુ જોયુ?'-એમ કદિ ન ડહેવાય સમારમા ફસેલા સસારના અનુભવી નથી, પણ સસારથી દૂર ઉભેવાજ સાચા અનુભવી બની શકે છે વસ્તુ માગી યા ખોટી છે, એનો અનુભવ કરવા માટે એ વસ્તુ દૂર રાખવો જોઈએ મહો પગનો ડાઘ જોવા માટે આરીનો દૂરથી જોવાય કે પાને રાખીને? ચિત્ર કેવું છે એની પરીક્ષા ચીતારો કેવી રીતે કરે છે, એ વિચારો તેવી જ રીતે જોણે સસારના અનુભવી બનવું હોય, તેણે સસારમા ન ફસાતા, જેથી શુદ્ધ-બુદ્ધ ઉઠી જાય એવી સ્થિતિમા ન મૂકાતા, સસારથી દૂર રહેવું જોઈએ

હું સ્વતત્ર છું !

ખાવાપીવા અને રજવાની પ્રવૃત્તિમા શરીરસેવા શિવાય કાંઈ નથી, એ નક્કી છે પોતાના ખાવાપીવાની અને ગગવાની ચિંતા કરનારા કશ્તા, પારકાના ચિંતા કરનારા પણ હોય છે એ વાત કબુલ છે, પણ આજ પ્રવૃત્તિ કયે જઈએ અને એમા જ છંદગી પૂરી થઈ જાય, તો સફળતા મનાય કે કેમ, એ વિચારવાનું રહે છે જે શરીરની સેવા માટે છંદગી વેડફી નાખવામા આવે છે, તે શરીર કેવું છે ? નાશવત, અસ્થિર, રાખ્યું રહેવાનું નહિ ગમે તેવા સમયે પણ મૂકી દેવું પડે એવું ઘેર લગ્ન હોય કે એક કોડની કમાણીનો તાર આવે કે રાજગાદી મળ્યાના સમાચાર મળે, એ સમયે પણ છોડી દેવું પડે મહેનત કરી મેળવેલું પણ લોગવવા ન દે એવું છે મળેલી સામગ્રી લોગવ્યા વિના પણ મૂકી દેવી પડે, એ નક્કી છે 'હું સ્વતત્ર છું' એમ કહેનારને પૂછે કે-તાડ શરીર,

યુનાનોને શિક્ષણ

ઇદ્રિયો કે ઇન્દ્રિયાઓ તને સ્વાધીન છે ? શરીર, ઇદ્રિયો અને મનની બધી આજ્ઞાઓ તારે સ્વીકારવી પડે છે કે નહિ ? એટલાનીજ નહિ, પણ શરીરના પાલક અને પોષકની પણ ! તો પછી સ્વતંત્રતા એક જ જગ્યાએ આવેલી છે એમ ને ? આજ્ઞા નહિ માનીએ એ ક્યાં ? આજ્ઞાના યુવાનો સ્વતંત્ર ઠેકાણાથી ? શરીર, ઇદ્રિયો કે મનથી ખરા કે નહિ ? પેઢીપર કે નોકરીપર વિનય, નમ્રતા, શાંતિ, ગમ ખાવાની દેવ, પહે-રેલે બૂટે અવાજ ન થાય એ રીતે આદિસમાં ચાલવું, એ આજ્ઞાની સ્વતંત્રતાનાં લક્ષણ છે. બધી જ જગ્યાએ નીચા નમીને ચલાય, ગુલામી કરીને હાંફી વેડફી નખાય, ઇદ્રિ-યોને રાજી રાખવા ભયંકર પાપો સેવાય, મનને વાત વાતમાં વહેતું મૂકાય અને માત્ર ધર્મ, ધર્મશાસન કે ધર્મશુદ્ધ પાસેજેમ ફાવે તેમ લવાય, એ કયી જાતિની સ્વતંત્રતા છે ? એને પૂછો કે-તું જે જોલે છે એને પૂરવાર કરવાની તારામાં શક્તિ છે ? તારાં વચન પાછળ કાંઈ પણ તત્ત્વ છે ? તારી વાત સિદ્ધ કરવાને તારી પાસે પ્રમાણ છે ? તો એકજ દલીલ કરશે કે-“ હું સ્વતંત્ર છું. મારો એજ મોટામાં મોટો મુદ્દો છે.” પણ એ સ્વતંત્રતા આપી કોણે ? મરણમાં આવે તેમ લખવા-જોલવાની છૂટ હોય, તો કોઈ વહેપારીના ચોપડા-ને જૂઠા કહેજો ! પણ ના, ત્યાં તો ભય છે એટલે કાળુમાં આવી જાય છે. અહીં તો દેવ એટલે વીતરાજ, સાધુએ સમતા ફરજિયાત રાખવી જ જોઈએ-સાધુ એટલે સમતાના સાગર, ક્ષમાના સિંધુ. જરા જોલે તો તરત કહે કે-ગરમ થવાય ? સાધુ છો કે કે ? આગમ એટલે કબાટમાં રાખી મૂકેલાં !

અહીં શું લય ? એટલે ક્ષણે તેમ જોવાય છે આ બધું બેન-વાનું કારણ એકજ છે-‘ પોતાના જીવનની કીંમત બીલકુલ સમજાઈ નથી ’

આર્યત્વ શેમાં ?

કેવળ શરીરની ઉપાસનાનું શિક્ષણ ભયંકર રીતિએ આત્માનું અધઃપતન કરનારું છે. શરીરસેવાની આસક્તિ જે ન ઘટાડે એ સાચું શિક્ષણ નથી. સાચું શિક્ષણ તો એ છે કે-જે ક્ષણે ક્ષણે આત્માને એતવે કે-‘ મારે હાથે એવાની સેવા થઈ રહી છે કે જેનું ક્ષણ કાંઈ નથી અને મજૂરી માથે પડવાની છે. આ સેવાથી એવી રીતે આત્મા દબાઈ જશે કે-ઉદ્ધાર થવા માટે કોઈ દ્વાર નહિ મળે, ઉદ્ધાર કરે-પણ હાથ ખંખેરવા પડશે ’ કેટલીક વાર લાખ આપવા છતાં ભયંકર બીમારીના સમયે ડોક્ટરોને હાથ ખખેરવા પડે છે ને ? આ નહિ સમજાય ત્યાં સુધી શક્તિસપન્ન અવસ્થાનો સદુપયોગ કરવાનું પણ સમજી શકાશે નહિ જે શિક્ષણ વાત વાતમાં આપણને કહે કે-‘ શરીર કરતાં હજી કોઈ જૂદી વસ્તુ છે ! ’ એની જ શુદ્ધિ-અશુદ્ધિ ઉપર મારી શુદ્ધિ-અશુદ્ધિનો આધાર છે, એની અશુદ્ધિમાં દુઃખ તથા શુદ્ધિમાં સુખ છે, એવું ક્ષણે ક્ષણે ભાસે, એ જાતિના શિક્ષણનો પ્રચાર શરૂ કરવો જોઈએ અને તો જ આર્યદેશ ક્રમે : તેજ આર્યત્વનો ઇતિહાસ શોભે એ ન હોય તો પેલા ત્યાં ઉત્પન્ન થયા માટે અનાર્ય અને આપણે અહીં ઉત્પન્ન થયા માટે આર્ય, પણ વસ્તુતઃ બેય સરખા : એટલું જ નહિ પણ અહીં ઉત્પન્ન થયેલા વધુ કમનમીબ જો હારી ગયા તો ભયંકર કમનસીબી એ સમય યુવાનોને શિક્ષણ

આવ્યા પહેલાં આ જાતિનું શિક્ષણ લેઈ લેવું, દુનિયાના અર્થે આત્માઓને આપવું, આપવા યોગાનમાં જવું ઘટે તો જવું, અને યોગ્યતા ન હોય ત્યાં ન જવું ! સાથે સાથે એ પણ ખરું જ કે—અયોગ્યને ન દેવું ઘટે : અને એટલા ઉપરથી દુનિયાના યોગાનમાં ન જનારા કહેવાઈએ તો તે પણ ખમી લેવું ઘટે.

સાધુ ક્યાં જાય ?

ચાર લોકો એમ ફરિયાદ કરે કે—‘અમારા લક્ષ્યામાં ઝવેરીઓ હીરાની વીંટીઓ પહેરી કેમ નથી આવતા ? એ વીંટીઓ તેમણે પ્રમાણિક કમાણીથી જાતે મેળવેલી છે અને તેમની છે, એમ અમે ક્યારે માનીએ કે—અમારા લક્ષ્યામાં આવે તો !’ હવે એ વાત પૂરવાર કરવા ઝવેરીઓએ ચારના લક્ષ્યામાં જવું કે નહિ ? એને કહી જવું પડે તો સાથે પોલિસ રાખવી કે નહિ ? સાચું હતું તો પોલીસ કેમ રાખી ?, એ કાંઈ દલીલ છે ? જ્યારે માણસ માણસ મટા જંગલી બને, ત્યાં બીજો રસ્તો શો ? તેવીજ રીતે સાધુ જેવા જગતમાં અન્ય કોઈ શ્રીમાન નથી. તમારી પાસે જે મૂકી દેવાનું છે તે છે, જ્યારે સાધુ પાસે તે છે કે—જે સાથે લઈ જવાનું છે : અને એ વસ્તુઓ એટલી કિંમતી છે કે—તેનું રક્ષણ કરવા માટે સાધુ જ્યાં—ત્યાં જે—તે રીતે નથી જઈ શકતા. આયુષ્ય ટુંકું છે : વિચારો, નહિ તો પસ્તાશો. આજે નહિ તો પછી પણ વિચારવું પડશે. જેનું શરણું અંતે લેવાનું છે તે અત્યારે લો. ઇશ્વરભજન અંતે કરીશું, તો ઇશ્વર ભોળા—ભોળા છે ? આ કોર્ટ કેવી ધારી છે ?

બનાવટી ? તમારા દેવ એ કાંઈ લોળી વ્યક્તિ છે કે-હાથ
જોડયાથી કે સાષ્ટાંગથી લોળવાઈ જાય ?

સાચા આર્ય બને !

શરીરસેવાથી આત્માને લાભ થતો હોય તો વિચાર
કરીએ. શરીર એજ આત્મા છે, એવી માન્યતા આર્ય દેશમાં
ટકી શકે એમ નથી. આર્ય દેશના સિદ્ધાંતને એ વાત
બંધબેસતી નથી. છતાં જે આર્ય ગણાતાઓ એવું ઉપદેશતા
હોય, તેઓથી અન્ય આર્ય આત્માઓને બચાવવા માટે તેમને
એવાઓથી દૂર રહેવાની સલાહ આપ્યા વિના છૂટકો છે ?
સ્વપરના લાભ માટે જે કહેવું, એ પરમ ધર્મ છે કે નહિ ?
એક પણ શબ્દ ભયંકર કે કડવો, યુક્તિથી સિદ્ધ નહિ થતો,
જરૂરી ન લાગતો, જેના વિના ચાલી શકે એવું નથી એમ
પૂરવાર કર્યા વિના આજ યુધી વાપર્યો નથી : વાપરતા નથી :
અને વાપરવાના નથી. તેમજ જે યુક્તિથી સિદ્ધ થતા હોય,
હિત કરવા માટે જરૂરી હોય, તે શબ્દો ભયંકર કે કડવા
છતાં વાપર્યા છે, વાપરીએ છીએ અને વાપરવાની પ્રતિજ્ઞા છે !
કઠીન શબ્દપ્રયોગ નજ ધાય એમ કહેનારા ખોટા છે. અવ-
સરે, જરૂર પડ્યે હિતકર વચનો કડક છતાં છતી શક્તિએ
ન કહે એ પાખી છે, નિર્દુલ્લ છે. અવસરે ન કહે તો બચાવે
શી રીતે ? મા પોતાના બાળકને ગભરાવવા ઇચ્છે છે ?
નહિજ. તે છતાંય સાપ દેખીને તેને પકડવા જતા બાળકને
જોઈને કારમી યુમ પાડે કે નહિ ? એ સાંભળીને બાળક
ફફડી તો જાય, પણ સાપ ભાગી જાય અને બાળક બચી
યુવાનેને શિક્ષણ

જાય. માને કોઈ શિષ્યામણુ દેવા આવે કે-આવી જૂમ પડાય ? તો મા કહે કે-બોલ મા, એની મા હું છું-તું નહિ. કહવું બોલનારા છતાં હિતૈષી હોવાથી સ્વીકાર્ય છે. સમયે પણ કહવું નહિ કહેનારા, આવોજી-જાઓજી-બેસોજી કહેનારા હાજીયા છે : ઉદારક નથી પણ નાશક છે. એ વાત કબુલ છે કે નહિ એ બોલો ! શરીરનેજ આત્મા માની લેનારા, શરીરની સેવા-માંજ ઉદય કરી લેનારા અને એને માટેજ પ્રવૃત્તિ કર્યે જનારા વસ્તુતઃ આર્ય નથી, એમ કહેવામાં વાંધો છે ? આર્ય ખનવા માટે ગલીચ લખાણો લખવાં કે વાંચવાં બંધ કરવાં પડશે : પેટભરા કે કેવળ વહેપારને અર્થે જ પત્ર ચલાવનારા, લેણીને પસંદ પડે એવું લખે તો જ હજારોની આવક થાય એ માન્યતાવાળા માણસ શું લખે ? જાણવા માટે ગમે તેવું વાંચીએ તો શું વાંધો છે, એમ ન કહેવાય. આ તે મગજ છે કે હાંદ્વું છે ? સંધવાના માટીના હાંદલામાં પણ ધૂળ નથી નખાતી ને ? જે નખાતું હોય તેજ નખાય, પણ જે તે નહિ ! એ નિર્ણય થાય તો આર્યત્વ પેદા થઈ જાય.

સ્વાધ્યાય.

શરીર એ જૂદી વસ્તુ છે અને આત્મા એ જૂદી વસ્તુ છે તથા ઉદય આત્માનો કરવાનો છે. શરીરએવા પોતાની કરી કે બીજાની કરી, બીજાએને શીખવી, એ કરતા થાય એવી યોજનાઓ ઘડી, એ બધી પ્રવૃત્તિ આત્માના ઉદયથી પ્રતિકૃત છે, એમ નક્કી કરવું પડશે. આ નિર્ણય ઉપર આ જીવનની સફળતાનો આધાર છે. અવસ્થા કાર્ય કરે તોજ ખનશે.

તે પછી દીક્ષા-ત્યાગ, એ શબ્દો પ્રિય લાગશે. ધર્મ, ગુરૂ અને શાસનની આજ્ઞાઓ ગમશે. ધર્મ શી આજ્ઞા કરે છે ? એજ કે-અનીતિ ન કર, કોઈને દુઃખ ન દે, જૂઠું ન ખોલ, કોઈની ચીજ ઉપાડી ન લે, સ્ત્રીસંગને છોડ, પરિશ્રમની મમતા તજ, ન મળ્યું હોય તે મેળવવાની ઇચ્છા ન કર અને મળ્યું હોય તે પણ છોડવાની ભાવના રાખ ! આમાં ખોટી સલાહ શી છે કે-સ્વતંત્રતાના નામે શાસ્ત્ર સામે નાહકનો રોષ કરાય છે ? લૂંટ પાડવી કે દોષનું ઘર ફાડવું, એમ તો શાસ્ત્ર નથી કહેતું ને ? એ તો કહે છે કે-એવી વસ્તુના પ્રેમી ખનોજ નહિ, કે જેથી તમને લૂંટનો વિચાર આવે. હોય તે પણ મૂકવાની ભાવના આવે, પછી અનીતિ, હિંસા, જૂઠું, ચોરી, વ્યભિચાર કે લોભ ટકશે ? આજે તોફાન રોતું છે ? નથી તે મેળવવાની ભાવના જાગી છે એનું ! જો છોડવાની ભાવના જાગી હોય, તો આ બળાખા શું દામ કરવા પડત ? બધા ઉધમાત આપો-આપ અટકી જાય. પછી અછતા ગુણની પ્રશંસા નહિજ ગમે. દોષ કપી રીતે આવે છે, એ સંભળાવનાર પર પ્રેમ થશે. સાચું શિક્ષણ મેળવવાની અને આપવાની ઇચ્છા થતી હોય, તો આ જ્ઞાનનો પ્રચાર કરો. સાચું શિક્ષણ હીંમતમાંજ નથી. બી. એ., એલ. એલ. બી. થયા પછી પ્રેક્ટીસ કેમ ચાલે, એજ વિચારવાનું રહે છે કે બીજું ? એ ભણ્યા પછી શરીર અને આત્મા જૂદો છે, એનું જ્ઞાન આવે છે ? જેનાથી એ જ્ઞાન આવે, જેનાથી આત્મા અને પુણ્યલનો વિવેક જન્મે, એનુંજ નામ જ્ઞેનશાસનમાં સ્વાધ્યાય કહેવાય છે. આધુઓનો એ પરમધર્મ છે. સાધુઓએ બને તેટલો સમય સ્વાધ્યાયમાં ગુરૂનાને શિક્ષણ

જાળવો એવું વિધાન છે.

પરમ ઔષધ.

છ કલાક એક સરખું દુકાન પર જેમીને લખો, છતાં એ સ્વાધ્યાય નહિ ! અહીં જે કહેવામાં આવ્યો તે સ્વાધ્યાય ૨૪ કલાક દરમ્યાન કેટલા કલાક ચાલે છે, એનો જવાબ તમારી પાસે છે ? પા કલાકનો ખી નિયમ છે ? રોજનો પા કલાકનો પણ નિયમ છે ? રોજ પા કલાક પણ એ જાતિનો અભ્યાસ કરવો જરૂરી છે, એમ તમને લાગે છે ? શરીર અને આત્મા જુદા છે, શરીરના ઉદયમાં આત્માનો ઉદય નથી, શરીરસેવામાંથી પાછા હઠી આત્માના ગુણો મેળવવા એમાંજ ઉદય છે, એનો વિચાર કર્યો છે ? યુવાવસ્થાની સફળતાનો પહેલામાં પહેલો ઉપાય, જ્ઞાનીઓની દૃષ્ટિએ આ સ્વાધ્યાયને જીવનમાં ઉતારવાનો છે. એ સ્વાધ્યાય જેટલી મીનીટ થાય એટલી સાર્યક : બાકીની મીનીટો-કલાકો-દિવસો-મહિનાઓ-વર્ષો કે જીવન તો પણ નિષ્ફળ ! એકલો સ્વાધ્યાયજ નહિ ચાલે : એ સ્વાધ્યાયમાં જે પ્રવૃત્તિ વિહિત કરવામાં આવી હોય, તે ક્રિયામાં મૂકવી પડશે. બધીજ ક્રિયા અને પ્રવૃત્તિ, એ સ્વાધ્યાય રૂપી અરીસામાં જોઈનેજ કરવી પડશે. આજની સ્વચ્છતાનું, શાસ્ત્ર-ધર્મ અને ગુરુપ્રત્યેની કુદૃષ્ટિનું, દેવ કોણ ?- ગુરુ કોણ ? એ જાતિના બકવાદનું અને એથી થયેલા સન્નિપાતનું આ પરમ ઔષધ છે.

સાધુતા.

આ જાતિનો સ્વાધ્યાય કરનારની ક્રિયા કયી હોય ?

યુવાનોને શિક્ષણ

એને બલ્લરની હવા ખાવાની, બગીચામાં ફરવાની, પલગમાં બેસવાની, નાટકચેટક જોવાની, સીગારેટ અને ચીરૂટ પીવાની, એ ક્રિયામાં મજા આવે કે નહિ? આજે શું બધ થયું છે? નાટક કંપનીઓ બધ થઈ? તમે કહો છો ને-ઉદયકાગ આવી ગયો છે? તો તમારા જીવનમાં કયી ક્રિયા બધ થઈ ને કયી પૂ ની થઈ? ખાનપાનમાં વ્રજતા આવતી ગઈ, મનો વૃત્તિને બગાડનારા નાટકચેટક ને સીનેમાં જોવાનો શોખ વધતો ગયો, આ-પાન-સીગારેટ વિના ચાલે નહિ વાતવાતમાં પેટમાં દુખી બંધ, એ સ્થિતિ શાધી થઈ? પેલો સ્વાધ્યાય જે દિ આવશે, એ દિ જીવનમાં પરિવર્તન થઈ જશે આત્માના ઉદય માટે શરીરની સેવા ખસેડ્યા શિવાય બીજો રસ્તો નથી પછી યી ક્રિયાઓમાં આજસ આવશે? ખાવાની, પીવાની, મો/શોખની ને રમતગમતની! પછી આત્મિક ક્રિયામાં આજસ નહિ આવે!! સાચા શિક્ષણથી સારી ક્રિયા આવશે ક્રિયા શુદ્ધ થયા પછી વિનય દોડ્યો આવશે અને વિનય આવ્યા પછી સાધુમગ ફળ્યા વિના રહેશે જ નહિ અને સાધુઓનો સગ ફળ્યો એટલે અનંત જ્ઞાનીઓની આજ્ઞા પ્રત્યે પ્રેમ બગશે પછી વિચાર આવશે કે-આ જ્ઞાનીઓને શું લેવું હતું? દુનિયાની સઘળી વસ્તુ જેમણે તજી હતી, જેમણે તજવાનો આનંદ અનુભવ્યો હતો, એ તજવાને પ્રતાપે મુખ જેમને મળી ગૂં યુ હતું જે મુખ જમે પામ્યા તે આજી દુનિયા પામો એ જેમની ભાવના હતી અને એને માટે જ જેમની પ્રવૃત્તિ હતી, એજ એને પન્ન ઉપજાગી લાગશે દુનિયાના તુલ્ય પદાર્થો પ્રત્યેની મમતા, પ્રેમ ને આગ્રહિ કાપવા માટે ત્યાગ, વૈરા

ગુવાનોને શિક્ષણ

અને એ સંયમના બાધપાઠો સમજાવ્યા છે : એમની ગેરહાજરીમાં પણ એ વસ્તુ ટકી રહે એ માટે સાધુઓને પ્રતિનિધિનીમ્યા છે : માટે એ અનંત જ્ઞાનીઓની કહેલી વાતોને કહેનારા સાધુઓ જીવતા રહે, એ સાફ કે ન રહે એ સાફ ? સાધુઓ જીવતા ક્યારે રહે ? હોય તો કે ન હોય તો ? હોય ક્યારે ? આકાશમાંથી પડે કે ઝાટ પાડે ? સાધુતા, એ યુવાવસ્થા કે જીવનની સફળતા કરનાર છે, એમ તમને લાગે છે ? જેમ દુનિયામાં જન્મેલ માણસોની ઈચ્છા હોય તો પરણવાની, ઘર માંડવાની, વહેપાર-રોજગાર કરવાની ! તમારા દીકરાઓને કપી કપી છૂટ આપી છે ? ખાવાપીવાની છૂટ ખરી કે નહિ ? ભૂખ લાગે તો તમારી ગેરહાજરીમાં પણ ડબ્બો ઉઘાડીને ખાવાની છૂટ આપી છે ને ? તો હવે મનાઈ ક્યાં છે ? ધર્મમાં જ ને ? જ્યાં સુધી આ વસ્તુ-સ્થિતિ હોય, ત્યાં સુધી અવસ્થાનો સદુપયોગ થવો કઠિન છે.

સ્વાધીનતા કેળવો.

જ્ઞાનીઓના આ બધા ઉપદેશનું તાત્પર્ય એ છે કે-ગ્રાહ થએલી ચોગ્ય પણ સામગ્રીનો જે સુચોગ્ય સદુપયોગ કરવો હોય, તો, એ જાતિનું શિક્ષણ દેવાવું જોઈએ કે-‘શરીર અને આત્મા એ ભિન્ન છે : શરીર માફ નથી : એને ખવડાવવું-પીવડાવવું એટલા જ માટે કે, એની પાસેથી મારે માફ કામ લેવું છે : શરીર માગે તે નહિ પણ આત્માને બાધક ન હોય તે જ અપાય : ઇદ્રિયો જોવા માગે તે જોવા દઉં નહિ, પણ જ્ઞાનીઓની આજ્ઞા મુજબ જે જોવા જેવું લાગશે ત્યાં જ આંખો પહોળી કરીશ, બીજે હું મીચી

દમશ' સુરદાસે આજ ફેડી હતી, આપણે ફેડવી નથી, કારણ કે-કામ છે માટે મીઠી દમશ ઇંદ્રિયોને કહેવું-‘તમે અમારી છો પણ અમે તમારા નથી’ ઇંદ્રિય, શરીર અને મન તમારું કે તમે એના ?-એ સ્થિતિનું શિક્ષણ આવ્યા પછી જ ક્રિયા સુધરશે ક્રિયા સારી થયા પછી નમ્રતા આવશે અને પછી અનત જ્ઞાનીયોની આજ્ઞા પ્રત્યે રૂચિ થશે પછી તો એના અભ્યાસ કરવાનું મન થશે, જીવનમાં ઉતારવાનું મન થશે અને એ રીતિનું પાલન કરશે તેની જ જીવગી સફળ થશે, પણ અન્યની નહિ આજ કારણે એક ઉત્તમ આત્માની લાવનાને વ્યક્ત કરતા, કવિમણ્ડલસર્વજ્ઞ ભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના લખે છે કે—

“યૌવને વિષયેભ્યોઽસૌ, યથા ભુત્તિષ્ઠતે મવી ।

તથોત્તિષ્ઠતિ ચેનમુક્ત્યૈ, કિં હિ ન્યૂન તદા ભવેત્ ॥૧॥”

*

‘આ સસારી આત્મા યુવાવસ્થામાં જે રીતિએ વિષયો માટે ઉદ્ધમશીલ થાય છે, તે રીતે જો સુકિત માટે ઉદ્ધમશીલ થાય તો બાકી શું રહે ?’ અર્વાત્-કાંઈ જ નહિ !

*

ધર્મનું રહસ્ય

અમદાવાદ

તા ૧૬ એપ્રિલ ૧૯૩૧ રવિવાર

અમદાવાદની ધી યગ મેન્સ જોન સોસાયટીના આશ્રય
 નીચે શ્રી દેશવિરતિ ધર્માધિક સમાજના અને ઓન
 ઇન્ડીઆ યગ મેન્સ જોન સોસાયટી સમેનના અધિવેશન
 નિમિત્તે લઘુલાઘને વડે બાધેલા બન્ય મકપમા એક
 બહેન સભા મળી હતી તે પ્રસંગે પૂજ્યપાદ બાનપદ્મચારી,
 મમર્થ વિદ્વાન બ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ પન્યામપ્રવર શ્રીમદ્
 ગમવિજયજી ગણિવરે 'ધર્મેનું રહસ્ય' એ વિષયને
 અવગળીને એક મનનીય પ્રભાવશાલી પ્રવચન આપના
 કૃપા હતી કરી એનું આ સાગ્રહીત અવતરણ છે

વર્ષો પછી પધારેના પૂ પ્રવચનકાગ મહાત્માની
 આ 'અમી વાણી સાભળવા જોન જીપુરુષો ઉપરાન્ત
 જોનેતરો પણ આવ્યા હતા સંખ્યાબધ મુનિવરો પણ
 હાજર હતા ઉપકારરસિક આ પન્યાસપ્રવરશ્રીએ
 પ્રત્યેકને આત્માની ચિન્તા કરના બનામણુ કરી હતી
 અને એની ચિન્તા પેદા થયા વિના ધર્મેનું રહસ્ય સમજાવુ
 નથી, એમ ફરમાવી જગતને આત્મગતિક બનવા તેઓ
 શ્રીમદે પ્રેરણા કરી હતી

[૮]

મુખનું અર્થપિણું

“ વચનાગવનયા રાહુ, ધર્મસ્તદ્વાધયાત્વધર્મ ઇતિ ।
 इदमत्र धर्मगुह्यं, सर्वस्य चैतदेवाग्य ॥ ૧ ॥ ”

*

‘ ખરેખર, ધર્મ અનનજ્ઞાનીઓના વચનની આરાધનાથી છે અને અનનજ્ઞાનીઓના વચનના આધથી તો અધર્મ છે આ શામનમા ધર્મનું આજ ગદ્ય છે : કારણ કે—ધર્મનું મર્વસ્વ અનનજ્ઞાનીઓના વચનની આરાધનામાંજ છે, ’

*

ધર્મનું રહસ્ય

સુખની અર્થિ દુનિયાને સુખના સાધનની પૂર્તિ કરી આપવી, એ ઉપકારી મહાપુરુષોની સ્વાભાવિક પ્રકૃતિ હોય છે ઉપકાર ત્યારેજ થઈ શકે છે કે-દુનિયા જે વસ્તુની ઇચ્છા રાખે છે, તે ઇચ્છા સહેલાઈથી સાધી શકાય તેવા સાધનોનું તેને પ્રદાન કરવામા આવે એજ વસ્તુને આપણે ધર્મના રહસ્ય તરીકે ઓળખીએ છીએ જેનાથી ઇષ્ટ વસ્તુ સહેલાઈથી સાધી શકાય, તેજ ધર્મની સારભૂત વસ્તુ છે જેનાથી ઇષ્ટસિદ્ધિ ન સધાય તેવી વસ્તુ મળી જાય, એથી મલકાઈ જાય એ તો મૂર્ખતા છે ઉપકારી મહાપુરુષોના એ સ્વભાવસિદ્ધ ધર્મ છે કે-દુનિયા જે વસ્તુની ઇચ્છા કરી રહી છે, તે સહેલાઈથી પામી શકે તેવી વસ્તુ સરળમા મરજ રીતે બનાવીને દેવી.

*

દુનિયા શું ઇચ્છે છે ? કહેવુંજ પડશે કે-સુખ એ શિવાય કાંઈજ ઇચ્છતી નથી ધર્મીજ સુખને ઇચ્છે છે એવું નથી સુખને તો જેમ ધર્મી ઇચ્છે છે, તેમ ધર્મને નહિ સેવનારા, ધર્મની સામે ઉભા ગહેનારા પણ ઇચ્છે છે સુખની ઇચ્છા જગતના જીવો માટે સામાન્ય છે એમા કોઈનો પણ વિરોધ નથી દુનિયાના ધર્મી, અધર્મી કે ધર્મવિરોધી કોઈને પણ પૂછો, -તેની સુખ શિવાય બીજી ઇચ્છા નથી એ ઇચ્છા પાછી સામાન્ય સુખની નહિ સુખ તો એવુંજ બોધાએ કે-જેમા દુખનો એક અંશ પણ ન હોય, તેની સાથે મળેતું સુખ અધુર પણ ન હોય, કેમકે અધુરામાથી ઇર્ષ્યાજન્મે છે એટલે દુખ આવીને ઉભુ રહે છે આને દુખ છે શેનું ? પૂરાની

ધન્ય છે અને નથી મળતું એનું જ ને ? અને તે પણ કદી ન જાય એવું. લલે પછી કોઈને આ સુખની વ્યાખ્યા બોલતાં આવડે તો ન આવડે, પણ સૌ કોઈના હૃદયમાં જોઈએ તો ભાવના આવાજ સુખની બેઠી છે.

*

એ સુખની ઇચ્છાવાળી દુનિયા, એવાં તુચ્છ સાધનોની પુઠે પડી છે કે-જે સાધનોમાં આ ઇચ્છિત સુખ આપવાની શક્તિ નથી ! એવો કોઈ પદાર્થ દુનિયામાં નથી કે-જે આ સુખને આપી શકે. જે સુખના ભોગવટામાં દુઃખનો અંશ ન હોય, ઘોડું પણ ઓછાપણું ન હોય, પ્રાપ્તિ પછી જેનો કદિ નાશ ન હોય, એવી જાતિનું સુખ આપવાની શક્તિ દુનિયાના કોઈ પણ પદાર્થમાં નથી.

ધર્મનું રહસ્ય.

ઉપકારી મહાપુરુષોનો એ સ્વભાવસિદ્ધ ધર્મ છે કે-દુનિયા જે ઇચ્છે છે તે સહેલાઈથી સાધી શકે એવું સાધન સમર્પણું. પછી લલે જેની ઇચ્છા હોય તે લે, ઇચ્છા હોય તે એને સેવે, પણ એ સાધન તો એવું જ હોય કે-એના સેવનમાં બેદરકાર ન થાય-પરિપૂર્ણ રીતે સેવે, તો જરૂર એ આત્મા ઇચ્છિત સુખની પ્રાપ્તિ કરી જાય. પણ દુનિયાએ સુખ કદ્યું છે બીજે અને આ ઉપકારીઓની દૃષ્ટિએ સુખ છે બીજે ! એટલા માટે જ્ઞાનીઓએ ધર્મ વસ્તુ જ જૂદી કહી છે. “આવા ઉપકારીની આજ્ઞા એજ ધર્મ !” એ ઉપકારીઓની આજ્ઞામાંજ ધર્મનું રહસ્ય સમાયેલું છે,

એવું ડાહ્યા માણસોનું મન્તવ્ય છે. અને તેથી દુનિયાએ નહિ જોયેલું, દુનિયાને ન રૂચે એવું અને રુચિ જાય છતાં સારીય દુનિયા જ એને આરાધવાને શક્તિસંપન્ન ન હોય એવું, એ જ્ઞાનીઓ કહે એ સંભવિત અને બનવાજોગ છે.

દુનિયામાં કયો એવો આત્મા છે કે-જેને ધર્મ જોઈતો નથી ? પોતાની જાતને અધર્મી તરિકે ઓળખાવવા કેટલા તૈયાર છે ? એક પણ નહિ ને ? અધર્મીને પણ કોઈને અધર્મી કહે તો દુઃખ લાગે : કહેનારની સામે થઈ જાય : અધર્મી કહેવડાવવું કોઈને ગમતું નથી. ‘મારે ધર્મ જોઈતો નથી’-એમ સ્પષ્ટ કહેનાર સહેલાઈથી દુષ્ટિપથમાં આવી શકે તેમ નથી. સારીય દુનિયાને ધર્મી કહેવડાવવાની ઇચ્છા છે, છતાં ધર્મ જોઈએ તો શોધ્યો પણ જડતો નથી, એનું કારણ શું, એ આપણે શોધવું છે : એ શોધમાંજ ધર્મરહસ્ય છુપાએલું છે.

દુનિયા કેમ આવે છે ?

મુખ જોઈએ છે : ધર્મી કહેવડાવવું એમાં વાંધો નથી : એટલું જ નહિ, ધર્મનું અર્થીપણું પણ છે : નથી એમ નાંહ. તે છતાંએ ધર્મ જેવી વસ્તુ હાથમાં કેમ નથી આવતી ? તો કે-દુનિયા ધર્મના મૂળભૂત ઉપાયથી છેટી છે. જેમ વ્યવહારમાં જે જે વસ્તુનું અર્થીપણું થાય છે, તે તે જેની પાસે હોય તેનીજ દુનિયામાં સેવા થાય છે ! વ્યવહારમાં આ ન્યાય સચવાય છે કે-જે વસ્તુની ઇચ્છા થાય તેમાં જે હુંરીયાર હોય, તેની સલાહ ને આજ્ઞા માનવામાં આવે છે : તેમાં

ધર્મનું રહસ્ય

નાનમ કે માનહાનિ મનાતી નથી મોટો ડોટ્યાધિપતિ કે કોઈ મોટી શહેનશાહતનો માલીક હોય, પણ જો શરીરમાં કાંઈ ખીગાડો થાય, તો એ ડૉક્ટરની સલાહ માનવાની કે આજ્ઞા માનવાની જરાએ આનાકાની નથી કરતો અથવા એમા નાનમ નથી સમજતો શરીરનો ચિકિત્સક કહે તેમ કરવાને તૈયાર ગ્રહે છે : પોતાની ગમે તેટલી સારી બુદ્ધિ ત્યાં આધી મૂકવાને હુકત નથી ગણતો તે વખતે હું ગજતર ચલાવુ છું, મારી આજ્ઞા ઉપર દુનિયા ચાલે છે, મારા હુકમને આધીન દુનિયાનાં પ્રાણી છે—એમ નહિ બોલે, પણ અત્યારે તો તારેજ આધીન મારા પ્રાણ છે—એમ કબુલ કરી લેશે જે વિષયમા જે નિષ્ણાત હોય, તેનીજ આજ્ઞા મુજબ ચાલવુ એનું જ નામ બુદ્ધિ ! એનું જ નામ હહાપણ !! એનું જ નામ અકલ !!! અને એનું જ નામ હુશીયારી મનાય છે । । । । દુનિયામાં આ વાતનો નિશ્ચય છે વ્યવહારમા એક શરીરની નહિ, પણ બધીજ બાબતોમાં આ જાતિનો એક સરખો નિર્ણય છે શરીરમા ભેદ પડ્યો તો ચિકિત્સક, કાયદાની ચુગાલમાં ક્રમાઈ જાય તો વકીલ, એમ દરેકે દરેક સાધનના જે જે અનુલવી હોય, તે કહે એ પ્રમાણે કંવા તૈયાર ! ઝવેરાત ખરીદવુ હોય, કાપડ ખરીદવુ હોય અને છેવટ કચરો ઠાઠવો હોય, તો તે તે વસ્તુના અનુલવીની સલાહ પ્રમાણે વર્તે તોજ દુનિયા ચાલે છે બધાજ સ્વતંત્ર બની જાય તો એક પણ કાર્યવાહી ચાલે ? નહિજ વ્યવહારમાં એ વસ્તુ માન્ય છે કે—તે તે વસ્તુના અનુલવી જે હોય, તેનું જે વચન તેજ પ્રમાણ : ન્યારે ઉલ્લંઘનજાનીઓ એક ધર્મની બાબતમાં કહે છે કે—

‘મુઢે મુઢે મતિ મિત્રા’ દરેક કહેશે—‘અમારો અભિપ્રાય જુદો છે કોઈનું માનવું જોઈએ એવું કાંઈ બધન નથી’ ધર્મની બાબત આવે ત્યાં આ તકરાર ચાલે આવા આત્મા માટે એમ કહી દેવું જોઈએ કે—તે બીચારા ધર્મના કંઈ કંઈ વચિત છે

કયી ચિંતામા છે ?

શરીરપર આપત્તિ આવે તો ચિકિત્સકની અને કાયદાની ખારીકી આવે તો કાયદાના સાતાની સલાહ મુજબ જ ચાલે, તે અસાન ખરો કે નહિ ? ખરો જ વૈધની સાથે—‘શરીર કેનું ? માફ તે વિષે હું વધારે જાણું કે બહારથી દેખીને તું વધારે જાણે ? સુવ, બેસવ, ખાવુ મારે—તેની આડે તું કેમ આવે ? જેના ઘગમ અનાજ ન હોય એ મગના પાણી પર રહે, પણ મારે ત્યાં સારામા સારી વસ્તુ ખાવાપીવા હોય, છતાં હું શું દામ રહું ?’—આ જાતિની ચર્ચામા શહેનશાહતના માવીકો પણ નથી ઉતરતા એ રીતિની સ્થિતિ ધર્મની બાબતમા દરવી છે શરીર તો અમૂક કાગ આપણી પાસે રહેવાનું છે એક લાખ ને એક ડોક્ટર ચોકી લરે તોપણ અમૂક કાગથી વધુ નથી જ રહેવાનું એમા રાજા છે ? હું કહું છું કે—એમા તમને ચકા પડી ગઈ છે ! પણ યાદ રાખવાનું છે કે—આ બધી જ વસ્તુઓને ઇચ્છા નહિ છતાં પણ મૂકીને જવું પડશે માટે મૂકીને જતી વખતે આગળની શું વ્યવસ્થા કરવી, એની મુંઝવણ તમને જરાયે નથી તે થવી જોઈએ (સલામ સાહેબ ! ધર્મ તો કરીએ છીએ)

ધર્મ કેમ કરો છો એ વાત હાલ બાબૂએ રાખે. પહેલી વાત તો એ કે-આ મુઝવણ છે કે કેમ ? ધર્મ અને રીતિએ થાય છે મોટા શ્રીમાનને સલામ લરો છો, એ હૃદયના પ્રેમથી કે બીજુ પણ કાંઈ કારણ છે ? હૃદયના પ્રેમ વિના પણ એ ક્રિયા કરવી પડે છે ને ? શરીરાદિકના રક્ષણ માટે, ધાર્યા કરતા વધુ પ્રયત્ન કરીએ તો પણ, એ બધું અમૂક કાગથી વધુ રહેવાનું નથી, છતાં એની ચિંતા છે ? તમે આ જ કાલ કયી ચિંતામાં સડો છો ? જેમ વ્યવહારમાં તમે અમૂક અમૂકન વચનને આધીન થયા છો, તેમ તમે ધર્મની બાળતમાં નથી તેથી તમને તેવા કરવા માટે જ્ઞાનીઓને પ્રયત્ન છે ‘ધર્મ એનું જ નામ છે કે-યોગ્ય આત્માની સલાહ મુજબ ચાલવું’ દગ્દીને નિરોગી થવાની ઈચ્છા છે, એમ ત્યારે જ મનાય કે-જ્યારે નિરોગી કરનાર વ્યક્તિના વચન પર તેની નિર્ભરતા હોય ડોક્ટરોની સલાહ મુજબ ચાલ્યા, એણે સુવાડ્યા તેમ સુતા, એસાડ્યા તેમ એઠા, એના વચન ખાતર સારી પણ વસ્તુ ખાવાનો ત્યાગ કર્યો, છતી લોગમામશી ન લોગવી, હબ્તરો ને લાખો આપીને પણ વારવાર આજ્ઞા માની, તે છતાં આ શરીરાદિ વસ્તુ રાખી રહેવાની નથી, એમ તમારી ખાતરી છેને ? અને નથી રહેવાની, તો એને છોડીને ડોહ જગ્યાએ જવાનું છે, એ નક્કી છે ને ? તેમજ જો જવાનું છે તો માગી જગ્યાએ જવાની સલાહ આપનાર મેળવવાની ચિંતા તમારા હૃદયમાં લાગી છે કે કેમ ? -એ મારો પ્રશ્ન છે ‘અમે ધર્મ કરીએ છીએ’-એ ઘણું ઉત્તર નથી. જે રીતે નાશવતી વસ્તુઓ માટે યોગ્યની સલાહ લેવા

દોડી જતો છે, પૈસા આપીને સલાહ માગે છે, એને પ્રેમ પૂર્વક-બહુમાનપૂર્વક માલગે છે, એની બધી આજ્ઞા સ્વીકારવાની કમ્પ્લાઇ આપે છે, એવી જાતિની ધર્મની જાણતમા યોગ્યની સલાહ લેવા, યોગ્ય મ્થાને દોડી ગયાનો દાખલો છે ? નથી અમને ધર્મ આપે, અમને ધર્મી કહે, પણ શી રીતે ? જ્યાં સુધી તમને આ બધા પદાર્થો મૂકવાના છે એવો નિર્ણય ન થાય, અહીંથી ગયા પછી સારી જગ્યાએ જવા માટે કોની આજ્ઞા માનવી-એની ચિંતા તમારા હૃદયમાં પેઠા ન થાય, ત્યાં સુધી ધર્મ આપવો શી રીતે ?

(સલાહ અનીતિ ન કરવી, નીતિથી ચાલવું, એ ધર્મ નહિ ?)

‘ આ ભવમાથી પરભવમાં જવું છે અને જવા માટે અનીતિ તુકચાનકારક છે, નીતિ લાલદાથી છે, અનીતિથી પરભવ બગડે છે, નીતિથી સુધરે છે, માટે અવસર આ યે બધું જાણેો પણ નીતિ ન જાણેો ’-એ બુદ્ધિ કેટલાની છે ? કેવળ દુનિયામાં નીતિમાન મનાવવાના આડમર ખાતર પાળેલી નીતિ એ વસ્તુતઃ ધર્મ નથી પરલોકની બીતિથી જો એ પગાતી હોય તો ધર્મનું રહસ્ય હૃદયમાં આવી ગયું છે, એમ માની શકાય પણ એ આવે તો ? એની ખાતર કોઈ પણ વસ્તુનો ભોગ દેવો પડે તો દેવાય, પરંતુ કોઈ વસ્તુ ખાતર એનો ભોગ ન જ દેવાય.

બુદ્ધિ અને મદેનત

તમારા આત્માને આજે અનેક જાતિની ચિંતાઓ મુંઝવી

ધર્મનું રહસ્ય

રહી છે : તે ગંધી ચિંતાઓમાં આ ચિંતાને સ્થાન છે કે કેમ ?, એનો ઉત્તર બોધો છે

(સભાઠ મળેલાને લોગવવું એમાં શું હરકત ?)

કહે છે કે-મળેલુ લોગવવું એ અમારી મત્તાની વાત છે પણ એ ખબર નથી કે-એ પણ મત્તાની વાત નથી ! કેઈ મળેલ છતાં લોગવ્યા વિના સડી સડીને મરી ગયા : મેળવેલાની પણ એમાં આસક્ત બનવાથી ખાનાખરાળી થઈ ગઈ માટે ધર્મનું ગુહસ્થ જેનાં-તેનાં વચનોમા નથી ! મતિકત્પના કે ઇચ્છા મુજબ ચાલવામાં નથી ! ! જેના જીવનમાંથી દોષનો અણ શોધ્યો ન જડે અને શુભોના ઢંગના ઢંગ દેખાય, તેના વચનના પાલનમાં જ ધર્મનું રહસ્ય છે. ‘આ બધું મળ્યું છે તે અમારી બુદ્ધિનું કૃણ છે’-એમ ઘણાનું માનવું છે : એવા અભિમાનમાં અને ગર્વમાં આવી જાય છે કે-‘આ બધું મેળવ્યું કોણે ? મહું ! અમે મેળવેલું અને અમે કેમ ન લોગવીએ ?’ જ્ઞાની કહે છે-ઉલો રહે મહેનત અને બુદ્ધિથી મળતું હોત, તો આજે મહેનતુ અને બુદ્ધિશાળીઓ, એદી અને અલણુને ઘેર નોકરી કંત ? બગબગ બાર કલાક ઉઘનાર, બેઠા હોય ત્યાંથી ઉઠાવવા ભારે, એવા પણ એદીને ત્યાં મહેનતુ માણસ વેઠ કરીને મરી જાય, છતાં એદીને જેટલું મળે તેટલું મહેનતુને ન મળે : એ માનો છો કે નહિ ? કોટ્યાધિપતિને ત્યાં આજે જન્મેલો બાળક કોટ્યાધિપતિ બન્યો અને તમને જન્મ્યે કેટલાંય વર્ષ થયા, છતાં કોટ્યાધિપતિ કહેવાયા ? પુરુષાર્થ તમે કર્યો કે આજે જન્મેલા બાળકે ? માટે હવે

ધર્મનું રહસ્ય

‘ મળેલું લોગવવાનું છોડી દઇને, નહિ મળેલું મેળવવાની ચિંતા શું કામ કરીએ ? ’—એવું નહિ જોલતા. દુનિયાને જે નથી મળ્યું, દુનિયાએ જે નથી જોયું, તે મેળવી આપવું અને તે બતાવવું, એનું નામ ધર્મરહસ્ય છે. એટલા જ માટે એમાં ઘણી મહેનત છે. એ સમજવા ધીર બનવું પડશે. એકલી દલીલથી કામ નહિ ચાલે : ચર્ચા, દલીલ કે સુક્ષ્મ પદ્ધતિને હોય : એકલી દલીલોજ સાંભળ્યા કરે, તો કોઈ ન્યાયાધીશ કેસ નહિ ચૂકવી શકે. વાદી-પ્રતિવાદી બેના જોલવામાંથી ન્યાય આપનારના હાથમાં સત્ય વસ્તુ ન આવી જાય ત્યાં સુધી બન્નેને જોલવા દેશે, પછી દલીલ નહિ કરવા દે : જોશે ત્યાં સુધી જોલવા દે, તો અગડંબગડં સુક્ષ્મતા જોવીને જોઈનારા કદિ શકવાના છે ?

મરણ યાદ છે ?

મળેલી વસ્તુને મારી માનું, એને જાનના જોખમે પણ સાચવું, તે છતાંય બધી વસ્તુ મને-કમને મૂકવાની છે. પછી જેમ કોઈ સ્થાનથી આવ્યો તેમ જવાનું છે. એ ગયા પછી ક્યાં જઈશ, એની ચિંતા કેટલી વખત થાય છે ?

(સલામ સાહેબ ! પરલોકની ચિંતા તો બધાને હોય.)

એ એમ કહે છે—‘ જધાને પરલોકની ચિંતા હોય છે.’ પણ એ ભ્રમણા છે. આપણને એમ લાગે કે—‘ પરલોકની ચિંતા જરૂર જધાને હોવી જોઈએ.’—પણ હું કહું છું કે—‘સંકટ પોણીસો ટકામાં એ નથી.’ દાખલા તરીકે જોસબંધ ચાટ્યા

આવતા એવા પણ આપણને જોઈને, આપણા શરીર માટે કોઈ રહેજ એટલું જ કહે--'આપનું મોઢું કાંઈ શીકડું લાગે છે ' જેને આપણે આપણા માનતા હોઈએ તે એટલું જ કહે અને તે સાથે બીજા એક જણ સાક્ષી પૂરી દે કે--' કાલના કગ્તા કાંઈ ફેંકાર દેખાય છે ' -તો છે કાંઈ નહિ, છતાં એ આદમી પોતે આરીનો લઈને જૂએ અને એનેય એમ લાગે કે-- ' કાંઈ છે ખરૂં ! ' એની અમર થયા પછી મિથ્યાજ્ઞાના થાગ પર ખાવા બેસાડો, તો એ કહે કે--' હાવ તો નહિ ખાઉં . દોઈને પૂછવું પડશે ! ' આ ચિંતા થઈ જાય છે મારામા મારા વૈધ કે ડાકટરને શોધીને પૂછે એ પણ ઉપર ટપકે જોઈને કહે કે--' કાંઈ નથી ' તો નહિ માને ' ઝરાખર જૂઓ ' એમ કહે અને પછી પાકી 'ના' કહે તો જ માને વૈધને કહે કે--' માગ સાથી ને મેહીઓ કહે છે ! કાલે જોયો હતો તે તે કહે છે ! મને લાગે છે ! ! ' મારૂં એમ માનવું છે કે-- 'શરીરના પ્રેમીને જે ગીતિની શરીરની ચિંતા છે, એ રીતિની પરલોકની ચિંતા સંકડે પોણીસો ટકામા નથી ' જે દિવસે એ ચિંતા આવશે, એ દિવસે ધર્મ તરફનું પ્રાણીમાત્રનું વલણ નવી ભાતનું રહેશે પરલોકની ચિંતાવાળાનો આત્મા, દરેક પાપ-ક્રિયામા ડખતો રહે છે હજી આજ્ઞાપાલનની વાત પડી છે જેમ શરીરનો પ્રેમી છતાંય રસના ઇન્દ્રિયનો લોભુષી આત્મા બહુ ચરી આપનાર વૈધ ખાસે પણ ન જાય, તેમ પરલોકની ચિંતા થયા પછી પણ, આજ્ઞા મારી છે એમ સમજતા છતાં પણ, પૂરી નહિ પગાતા અધુરી પણ પળાય એ સંભવિત છે પણ પળાય તો મારૂં, એ તો નિર્ણય હોય છે.

છે ? પહેલાં આવ્યું હોત તો એનાથી ખૂન થાત ? મરવાનું છે એમ બધા બોલશે, પણ એવી રીતે યાદ રહી જાય તો જેમતેમ વર્તાય ? જ્યાંત્યા ફરવામા કે મોજ અનુભવવામા જરાયે અરેરાટી આવે છે ? મોટરમા બેઠા હો, કુલ સ્પીડથી ચાલી જતી હોય, એ ઘડી મરવાનું છે એમ લાન આવે છે ? મરવાનું ખ્યાલમા તે દિ આવે છે કે-જ્યારે સખ્ત તાવ આવે, પથારીમા સુવાનું આવે ત્યારે પણ વિચાર આવે કે-‘આ ટલા તાવમા હું મરી જાઉં ? ક્યી એવી ભારે ખીમારી આવી ગઈ છે ?’ માદો માદો પણ તારટપાલવાયે જ્યારે ખૂબ દમ ખીચાઈ જાય, ડોક્ટરો હાથ ખખેરી દે, ત્યારે તાઈક મરણુ યાદ આવે મરતાને જોઈને-‘આ મરી ગયો’-એમ બધા કહે છે, પણ-‘હું મરી જવાનો છું’-એમ કેટલા બોલ્યા ? મરી ગયાની પાછળ હું ખી થાય છે તે કાર્ય કરનારો ગયો એથી, પણ હું મરી જવાનો છું એ યાદ આવે છે એથી નહિ ! આપણે એ સ્થિતિ લાવવી છે કે-‘મરણુ માથાપર છે, ક્યી મીનીટે આવે એ ન ક પી શકાય, એ આવ્યા પહેલાં આત્મા પરલોકમા સુખી કે ઉન્નતગામી બને, એનો વારવાર વિચાર આવે ! એ બનાવવા ખાતર ધર્મના જ્ઞાતાની આજ્ઞાને આધીન થવું જોઈએ પરલોક છે, એમ શાસ્ત્રમા વાચવા છતાં, સાલજવા છતાં, ગોખી રાખવા છતાં, ભૂલાર્થ જાય છે- યાદ નથી આવતું લણેલાગણેના અને હૃદયથી સાનુ કબુલ કરનારા એવાને પણ ચોવીસ કલાક એ વસ્તુ ખ્યાલમા નથી નહેતી એ નહેતી હોય તો હમણાં અચ્છલી પ્રવૃત્તિઓ બધી બધ થઈ જાય આ લોકની તુચ્છ વસ્તુ મેળવવાની ઈચ્છા

મદ યદ્ બલય : જ્ઞાનીની પુઠિ દોડવા માટે પ્રયત્ન કરે પછી તો જ્ઞાની કહેવાતાઓ પણ જો એની પાસે આ લોકની વાત કરે, તો તરત ચોકી બલય કહી દે કે-‘એ પદાર્થોની મમતામાથી છૂટવા હું અહીં આવ્યો છું વધારવા નહિ!’ અને એવાને કુશુર કસાવે કે કુધર્મ મુંઝવે, એ બનવું અશક્ય છે.

બધા કરે તે ખડ ?

શાસ્ત્રે ધર્મનું લક્ષણ બાધ્યું કે-‘દુર્ગતિમા પડતા પ્રાણીને બચાવે તે ધર્મ’ પણ જેને દુર્ગતિનો ભય લાગ્યો હોય તેને ને ? હવે રોજ ચાલ શું કરશે ? આ લોક કે પગલોક ?

(પ્રશ્ન સંસારમાં મોહ ઉત્પન્ન થાય એવી વસ્તુઓ બનાવી કેમ ?)

આ એવો પ્રશ્ન છે કે-‘ઝેર બ્યારે માગ્નાર છે ત્યારે બનાવ્યું શું કામ ?’ બાણે કોઈ કારીગર બધું ઘડવા ન બેઠો હોય ! જગત્માં કાટા ઉત્પન્ન કેમ કર્યા ? એ કાંટાથી બચવા ગૂટ કેમ પહેરો છો ? ત્યારે દુનિયામાં જે પદાર્થો બન્યા હોય, તે બધા લોગવવા જ બોધ્યો, એમ તો નહિ ને ? તમને એકલા કાટા જ ભયકર લાગ્યા જ્ઞાનીને બધું જ ભયકર લાગ્યું કાટા વાગે છે એટલે મૂર્ખ માણસોને બખર પડે છે . પણ જે પહેલા વાગે નહિ પણ પછી પ્રાણ લે, એનું જ્ઞાન જ્ઞાની ઓને છે આ કાંટા તો સાગ કે-દેખતાં જ લડકાવે બહાર ગહેલા સારા કે રેતીમાં ઘુસીને ઊભા હોય તે સાગ ? લોગ મુખ, એ દૂપાયેલા કાટા છે . અને એ એવા લોકાર્થ બલય

છે કે-હાડકા સાથે ચોટી જાય, જેથી નિકળે તોયે સડો મૂકતા જાય

(પ્રશ્ન૦ દુનિયાના લોગો જોટા છે તો બધાને કેમ ગમે છે ? બધા કરે તે જોડું કેમ હોય ?)

એટલે કે-બધા જે ચીજને કરે એ જોડું ન હોય એમ ને ? જૂઠું કેટલા બોલે છે ? જૂઠું બોલનારા ઘણા કે સાચુ બોલનારા ? ચોરી કરનારા કેટલા અને શાહુકારી સાથે વનારા કેટલા ? ઘર ફાડીને ચોરી થાય છે, તેમ ગાદી પર બેસીને પણ ચોરી થાય છે ને ? ઘણા જે કરે એ સાફ હોય એવું અનુમાન બધાય, એ હવે સાચુ લાગે છે ? સારી વસ્તુના માપ, ઘણા કરે એના ઉપરથી ન થાય હીરો જે એમ લોક કહે તો મનાય કે જવરી કહે તો ? જવેરી સર્વથી ઘણા દોણ ? લોક કે જવેરી ?

(પ્રશ્ન૦ ‘પય કહે તે પરમેશ્વર’-એ કહેવત છે ને ?)

તૈનશાસને સત્યની પરીક્ષામા પય-ગયને માન્યું નથી પય પણ શાના ઉપર ચાલનાર ? વપના કે પૂરાવા ઉપર જ ને ? ખોટો હોય તો કોણ બેખમકાર ? માટે તો કહીએ છીએ કે-સત્ય હોય તે બેધએ અને પય પણ કોણ નીમાય છે ? તે તે વસ્તુઓના જ્ઞાતાઓનું કે મૂર્ખાઓનું ? ધર્મની પરીક્ષા માટે દુનિયાના પદાર્થોના સ્વરૂપને જાણના-ગણુ પય નીમાય ? ‘એ પય કહે એ પરમેશ્વર’-એમ માનવું છે ? દુનિયા સારી છે કે ખોટી, એને પૂરવાર કરવા ત્યાગી એણુ પય નીમાય કે રાગીએણુ ? આ પ્રશ્નો કેમ ઉઠે છે ? કારણ કે-આવા પ્રશ્નો જગતમા આજ ચાલી રહ્યા છે ‘મરણ વર્મેનું ગહમ્ય

છે'—એમ જાણવા ને માનવા છતાં જગત્ ખેદરકાષ્ટ ને નશ્વિત અન્યું છે કોઈ બહુ લય બતાવી દે તો કહેશે કે—'મરવુ એમાં નવુ શુ છે ? જેમ બધા મર્યા તેમ મરીશું ! મરી જવાનુ છે માટે કાંઈ મૂકી દઇએ ? ' એટલા માટેજ કહીએ છીએ કે—' પગલોક હજી હૃદયમાં જે પ્રમાણમાં જાયવો જોઈએ, તે પ્રમાણમાં જાયો નથી ' એવાઓને દુર્ગતિનો લય બતાવવો નકામો છે : અને એ લય ન લાગે ત્યાં સુધી—' ધર્મ એ આત્મકથ્યાણુ માટે જરૂરી છે'—એમ લાગતું પણ નથી

બુદ્ધિનો ઉપયોગ

દુનિયામાં માણસો દુનિયાના વ્યવહારને ટકાવી ગળવા જેવો માને છે . તે ખાતર તેના તેના અનુભવીની સલાહ મુજબ ચાલે છે પણ ધર્મની બાબતમાં કહેવાય નહિ કે—'આ સાચુ છે : ' વળી 'અમે કહીએ તે જોડુ કેમ હોય ?'—એ જાતિની પ્રશ્નપરપરા ઉઠે છે વ્યવહારમાં એમ કોઈ કરતું નથી . કરે તો ચાલતું નથી ! ધારાશાસ્ત્રી બબરમા કાયદાની દલીલો કરવા જાય તો કોઈ સાંભળે ? અને અહીં આવે ત્યાં આ તકરાર ઉભી થાય છે. 'અમને નથી રૂચતું'—'અમારી બુદ્ધિમાં નથી ઉતરી શકતું'—એટલે ધર્મ પ્રત્યે જે જાતિની વૃત્તિ જાગવી જોઈએ તે જાગતી નથી વ્યવહારમાં બુદ્ધિશાળી પણ તે તે જાતિના અનુભવી પામે જઈને એની સલાહ મુજબ વર્તે અને ધર્મની બાબતમાં—'ન ચાલે'—એમ કહે, એનું કાગળુ આપો ! એજ કાગળુ કે—ધર્મ એ આત્માના સુખને લાવી આપનાર છે,

એમ હૃદયમાં ઉતર્યું નથી જ્ઞાનીઓ કહે છે કે-‘દુનિયામાં પણ અનુપમ મુખને લાવવું હોય, તો ધર્મ વિના શરણ નથી’ શ્રી હરિભદ્રસૂરિજી મહારાજ કહે છે કે-‘વચનની આરાધના કરવાની તાકાત આવે, ત્યારે ધર્મની આરાધના થાય’ ધર્મ મતિકે પનાએ ન થાય તુચ્છ વસ્તુને મુધારવા આજ્ઞાની જરૂર, હુકમ કરે તે પાળવાની જરૂર અને આ વસ્તુ માટે કાંઈજ નહિ? એક વાર તો-‘અમારા બધા વિચારો’-હૂર કરીને એમ કબૂલ કરો કે-‘આની આજ્ઞા એજ ધર્મ છે : એ સામે અવાય જ નાહી’ અને બુદ્ધિનો ઉપયોગ પણ એ આજ્ઞાને સમજવા માટે-આચરવા માટે કરો, પણ ડાળવા માટે નહિ!!

ધર્મની શોધ

ધર્મની બાબતમાં પણ જ્ઞાનીની સલાહ વિના ચાલી શકે તેમ નથીજ આવી ભતિની આજ્ઞાના શરણે આવ્યા વિના કરાતો ધર્મ, એ પણ અધર્મ છે માર્ગદર્શકની સલાહ મુજબ, એ જે દિશા બતાવે તે દિશાએ ચાલ્યા વિના, બધું જ ચાલવું પ્રાયઃ નકામું છે એટલું જ નહિ પણ નુકશાનકર્તા છે ‘હું ચાલું છું’ એ છે? તે ઘેર પહોંચાય છે, બધા ચાલીનેજ પહોંચ્યા એમ ધર્મની પરીક્ષ છે, હું પણ ચાલીને ઘેર પહોંચીશ, કોઈની સલાહ વિના પહોંચીશ? એવી જૂઠા કામ ન આવે માર્ગનો ભોગ લેવા કોઈએ જ તેમ અનતજ્ઞાનીઓની આજ્ઞા ક્રિયા થાય, તેનું જ નામ ધર્મ ધર્મનું રહસ્ય શું? ઇ-આજ્ઞાને આધીન થવું! કોની?, તે પછી વિચારીશું,

પણ એકવાર તો દુનિયાના વ્યવહારમાં જેમ તે તે વસ્તુના જ્ઞાતાઓની આજ્ઞા અને સલાહની જરૂર છે, તેમ ધર્મની બાબતમાં પણ કોઈ યોગ્ય જ્ઞાની અને માર્ગદર્શકની જરૂર છે, એ નક્કી થવું જોઈએ. પોતાની ઈચ્છા મુજબ ચાલવાથી ધર્મની આગ-ધના કરી શકીએ એમ નથી, એમ તમાગ અતરમાં ખરાબર ઠસી જવું જોઈએ એ ક્યારે કશે ? પરલોક છે, પરલોકમાં સદ્ગતિ અને દુર્ગતિ બન્ને છે અને લોકમાં ઈચ્છા મુજબ ચાલવાથી આત્માની દુર્ગતિ થવાનો પૂરેપૂરો સંભવ છે, એ ચિંતા આવી જશે ત્યારે ! અને પછી તો ધર્મની શોધ કરવા તમે જાતે નીકળશો.

અર્થાપણનો નાશ.

આજે તો—‘ધર્મ દેવો હોય તેણે અમારી અનુકૂળતા પ્રમાણે ચાલવું, અમને રૂચે તે પ્રમાણે સંભળાવવું’—એમ કહેવાય છે ‘તે પણ કાવે તો ઠીક, નહિ તો હુરદે પણ કરીએ !’ આનું નામ ધર્મના અર્થી કહેવાય નહિ. ઉપકારીઓની ફરજ ધર્મ દેવાની ભલે રહી, પણ તમારી શી ફરજ ? કેટલાએ ધર્મશુદ્ધ પામે જઈ કહ્યું—‘સાહેબ ! પરલોક ન બગડી જાય એવું કાંઈ બતાવો !’ એવા અહીં કેટલા છે ? બે હાથ જોડી, કરગરી, આંસુ લાવી—‘આ લોકમાં મુંઝાયેલા અમારું શું થશે ? પરલોકનું કેમ મુધરે એ બતાવો !’—એવી જાતિની માગણી કેટલાયે કરી ? ‘ભૂખે મરીએ છીએ, કાંઈ બતાવો’—એવી માંગણી કરનારા તો છે, પણ પગલોક મુધારવાના ઉપાયની માગણી કેટલાએ કરી ?

આ ચિંતા લગભગ નાગૂદ થઈ ગઈ છે. વર્તમાન કાળની બધી પ્રવૃત્તિઓ આ લાવનાને દાખનાગી ચાલી રહી છે. દુનિયાનું સ્વયં પગલોકમાંથી ખમી આ લોકમાં ચોટી જાય, એવી પ્રવૃત્તિઓ ધર્મધોષકાર ચાલુ છે. એ સ્થિતિમાં ધર્મ દુર્લભ બને, ધર્મીઓની સંખ્યા ઘટે અને ધર્મનો વિરોધ વધતો જાય, તો આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી જ્યાં આ લોકની વાતમાજ આનંદ હોય, ત્યાં પરલોકની વાત સાલજતા આખ પણુ ઉંજી થઈ જાય આવે પ્રસંગે ‘આજો કિંવસ ધર્મની લવરી રી ?’—એમ પણ બોલનારા હોય, એમાં કાંઈ નવાઈ નથી.

ધર્મને ધાડ ?

(પ્રશ્ન ૦ ‘ધર્મને ઘેર ધાડ એનું કારણ શું ?’)

તમે ખાશો એથી અજીર્ણ નહિ થાય, એવું કોણે દીકું છે ? ખાનારાઓમાનાને રોજ અજીર્ણ થાય છે ! પૈસા કમાવાથી ગાડા બની ગયાના અનેક દાખલા છે ! દુનિયામાં રગ રાગ મળ્યા પછી આદમી મટી હેવાન થાય છે, એવા દાખલા એક નહિ પણ ગણુતા થાકે એટલા મળે એમ છે ! હવે ધર્મ કરવાથી દુખી થયાના દાખલા તમે આપો ! જે ધર્મને ઘેર ધાડ હોય એને પૂછો કે—તે કહેવા તૈયાર છે કે દુખ દેખાય છે તે ધર્મ કરવાથી ? માથે સકટ આવે છે એ કમૂલ, પણ એ ધર્મથી આવે છે કે કેમ ? એ નક્કી કરવાનું છે નીતિ પાળનારને ખોટ પણુ આવે, પણ એનું કારણ નીતિ છે ? સાચું બોલવાથી સજ્જ હરિશ્ચંદ્ર દુખી થયો, પણ સત્યના પ્રતા

નું છે. સ્વચ્છ અને નિર્મળ આરીસા સમા
 ઉભા રહી, પોતાના ડાઘ જોવા માટે અને જો-
 ઘ કાઢવા માટે એમણે કીધું તે કરવાનું! પણ જો
 ડાઘ હશે તો પંચાત થઈ જશે, માટે પહેલાં
 કેમ એ સંભાળજો. માટે જ ઉપકારી મહાપુરૂષો
 જ આજ્ઞા માનજો કે જેનામાં દોષનો છાંટે
 જે ગુણથી પરિપૂર્ણ હોય.' એવા અરિહંત
 એમણે જગતના કલ્યાણની ખાતર જે આજ્ઞા
 યથાર્થ પાલન કરજો : પાલન ન થાય એટલી
 એ ત્રુટી પૂરવા પ્રયત્નશીલ રહેજો. એમની
 પાપની કરણી, વિષયકષાયને પોષનારી કરણી,
 પદાર્થોને આધીન બનાવી ઉન્મત્ત બનાવનાર
 નહિ તેવી વસ્તુ મેળવવા માટે પાગલ બના-
 એનો ત્યાગ કરવો એ જ એક એ મહાપુરૂ-
 : એ આજ્ઞાથી ઘડાયલું વચન, એનું જ નામ
 ૧ વિરૂદ્ધ વર્તાય એટલો અધર્મ માનજો.

દેવ ને ગુરુની પીછાન.

લેગા રહી શકીશુ એ નિર્ણય નથી, તમે પહેલા કે અમે પહેલા એની માન્ય નથી, સાધવાની આટલી સામગ્રીઓ પામીને પણ એમ ને એમ ચાલ્યા જઈએ તો બેનફૂફ ઠરીએ, માટે અહીંથી ગયા પછી સારામા સારા ચ્યાને પહોંચી શકીએ, આત્માને વધુ ચોગ્ય જનાવી શકીએ, આત્મામા હીન્ય દશા પેદા કરી શકીએ, એવી સ્થિતિમા આવવા માટે અમારા કરતા વધુ જ્ઞાની હોય એની આજ્ઞા માનવાની તમને ફૂટ છે” રોજ મીટિંગો મળે તો ધમ આપો જાય ? પરંતુ આજે તો ‘આ ન મળ્યું’-‘આ કેમ મેળવીએ ?’-એની રોજ કમીટીઓ લ રાય છે એના વિચાર થાય ! આના થાય છે ? ના, અને નથી થતા એથી જ આજની આ અવનત દશા છે

હોતુ વચન માન્ય ?

જેના વચનની આધીનતા કેળવવાની, તે કેવા પ્રકારનું જીવન જીવતાહોયને કથી કોટિના હોય, તે પણ વિચારવું પડશે રાગી કે દ્રેષી હોય તે આવશે ? નહિજ નહિ રાગી, નહિ દ્રેષી કે નહિ મોહી, પણ જે પરમશુદ્ધ બની ચૂકેલા વીત રાગ, કોઈ પણ પદાર્થ પ્રત્યે મમતા ન રહી હોય એવા ! આજ્ઞા માનવાની તે આવા નિર્ભગ, સ્વચ્છ, ડાઘ વિનાના આ રીસા જેવાની ! એને આપણે દેવ કહીએ છીએ જેને જેવા થી આપણને આપણા દોષ દેખાય ! જેની સામે દેખવાથી આપણા દોષોનું જ્ઞાન થાય ! ! ભગવાનની મૂર્તિમાથી પણ આજ્ઞા નીકળે છે રોજ સવાગના પહોરમા ઇશ્વર પાસે એજ

કામ માટે જવાનું છે. સ્વચ્છ અને નિર્મળ આરીસા સમા
લગવાન સન્મુખ ઉભા રહી, પોતાના ડાઘ જોવા માટે અને જો-
તાંની સાથે એ ડાઘ કાઢવા માટે એમણે કીધું તે કરવાનું! પણ જો
કદિ આરીસામાં ડાઘ હશે તો પંચાત થઈ જશે, માટે પહેલાં
તે સ્વચ્છ છે કે કેમ એ સંભાળજો. માટે જ ઉપકારી મહાપુરૂષો
કહે છે કે-‘તેની જ આજ્ઞા માનજો કે જેનામાં દોષનો છાંટો
ન હોય અને જે ગુણથી પરિપૂર્ણ હોય.’ એવા અરિહંત
વીતરાગદેવો છે. એમણે જગતના કલ્યાણની ખાતર જે આજ્ઞા
કરી હોય, તેનું યથાર્થ પાલન કરજો : પાલન ન થાય એટલી
ત્રુટી માનજો : એ ત્રુટી પૂરવા પ્રયત્નશીલ રહેજો. એમની
આજ્ઞા કયી ? પાપની કરણી, વિષયકષાયને પોષનારી કરણી,
દુનિયાના તુચ્છ પદાર્થોને આધીન બનાવી ઉન્મત્ત બનાવનાર
કરણી, પોતાની નહિ તેવી વસ્તુ મેળવવા માટે પાગલ બના-
વનારી કરણી, -એનો ત્યાગ કરવો એ જ એક એ મહાપુરૂ-
ષોની આજ્ઞા છે : એ આજ્ઞાથી ઘડાયલું વચન, એનું જ નામ
ધર્મ છે. એનાથી વિરૂદ્ધ વર્તાય એટલો અધર્મ માનજો.

દેવ ને ગુરૂની પીછાન.

હવે મંદિરમાં દેવમૂર્તિ પાસે જઈ શું જ્ઞેશો ? એ તો
નિર્મળ છે : એમાં દોષ એક પણ નથી. જે એની પાસે નથી
તે આપણી પાસે છે, માટે એ બધા દોષ છે એ નક્કી કરજો. એની
પાસે શું શું નથી ? ઘરનાર, કુટુંબપરિવાર, લાડી, વાડી, ગાડી
કાંઈ નથી. જે ઘડી એ બધું દોષરૂપ ભાસ્થ્ય, એ ઘડી એમની

આજ્ઞાનું રહસ્ય સમજાવ્યા વિના રહેશે નહિ હવે એ બધી વસ્તુઓ દોષમય છે, એ સમજવા માટે સાધુ પાસે આવવાનું રહ્યું, કેમકે-સાધુ એ એમના પ્રતિનિધિઓ છે એ સાધુઓ આરીસાએ જે દોષ બતાવ્યા, તેને ગુણ બતાવનારા ન હોય તમે જેમા સુખ કે પો છો, એ બધું દોષરૂપ છે-દુ ખરૂં છે, એજ એમને બતાવવાનું રહ્યું અરિહતનો આત્મા આરીસાભૂત છે આરીસા જેવા એમની આજ્ઞાનું પાલન, એમા જ ધર્મનું રહસ્ય છે એની આજ્ઞાનુસારે કહેનારા એજ ગુરુઓ છે એ દેવ અને એ ગુરુને ઓગળવા જેટલો પ્રયત્ન થાય એટલો જરૂરી છે અને એમને ઓગળી એમની આજ્ઞા ખાતર સર્વસ્વ સમર્પિ દેવાની વૃત્તિ જાગે, ત્યારે ધર્મના સાચા રહસ્યની પ્રાપ્તિ થશે

सात्त्विक विचारणा

: अभ्युद्घाटन :

ता. २६ • अप्रील • १८३१. रविवार

અમદાવાદની ધી યમ્મેન્-અ જૈન મોગાવડીની વિદ્ય-
મિત્રી અમદાવાદના સુપ્રસિદ્ધ પ્રેમાભાઈ હાલમા
તા ૨૬-૪-'૩૧ ને રવિવારે જપોરે સાગ્રજલુધી ૭ સુધી
પૂજ્યપાદ બાપ શ્વહચારી સમયે વિદ્વાન્ વ્યાખ્યાન વાચ-
સ્પતિ પન્થાસપ્રવર શ્રીમદ્ રામવિજયજી ગણિવરે
'માર્ત્તિક વિચારણા' એ વિષય ઉપર એક અતિ મન-
નીય જાહેર પ્રવચન કરવા કૃપા કરી હતી

ચોગ્ય જાહેરાત અને પૂ પ્રવચનકારશ્રીના સુવ્યાપ્ત
નામને અજે જૈનો ઉપરાન્ત જૈનોતર વકીલો, સાક્ષરો ને સાહિત્ય
રસિકાની હાજરી સારા પ્રમાણમા જણાતી હતી પૂ પ્રવચન-
કારશ્રી, ચોનાના ગુરૂવ મિદાન્ત મહોદધિ મહોપાધ્યાય
શ્રીમત્ પ્રેમવિજયજી ગણિવર અને પૂ મનોહરવિજય
જી ઉપાધ્યાય આદિ મુનિમંડલ સાથે પધારતા સલાએ
ઉભા થઈ જયધોષથી સત્કાર્યા હતા

તામસી, ગાજસી અને સાર્ત્તિક વૃત્તિઓનું રહસ્ય-
દર્શન કરાવ્યા બાદ પૂ પ્રવચનકાર મહાત્માશ્રીએ ત્યાજ
તેઓ શ્રીમદ્ને પૂજાએના પ્રજોના ઉત્તરો આપવા કૃપા
કરી હતી એ પ્રવચન અને પ્રજોત્તમનું આ આગમૂત
અવતરણ છે

લિન્ન લિન્ન વૃત્તિઓ.

વિશ્વમાં અનેકાનેક પ્રકારના મનુષ્યો વસે છે. એ મનુષ્યોના ઘણી જાતિના પ્રકારો પાડી શકીએ, કારણ કે-કરેકે કરેકે મનુષ્યની વૃત્તિમાં કાંઈક ને કાંઈક ભેદ હોય છે. પણ લિન્ન લિન્ન વૃત્તિવાળા મનુષ્યોમાં પણ સામાન્ય તથા અમૂક વર્ગો પડી શકે છે. જ્ઞાની પુરૂષોએ જગત્તા જીવેને લિન્ન લિન્ન વૃત્તિવાળા બેવા છતાં પણ, તેના મૂખ્ય વિભાગો પાડી તે તે આત્માઓની દશાનો જગત્ને ખ્યાલ આપ્યો છે. જગત્માં ત્રણ પ્રકૃતિ મૂખ્ય ભાગ ભજવે છે : તામસી, રાજસી અને સાત્વિકી. તેવી તેવી વૃત્તિવાળાને તે તે નામે ઓળખાવવામાં આવે છે. તામસી-વૃત્તિવાળા કયા કહેવાય, રાજસી-વૃત્તિવાળા કયા કહેવાય અને સાત્વિકી-વૃત્તિવાળા કયા કહેવાય, એનો વિચાર આને આપણે જ્ઞાનીઓના કથનના આલંબન દ્વારા કરવો છે. 'સાત્વિકી વૃત્તિવાળા આત્માઓની વિચારણા કયી સાત્વિક વિચારણા

હોઈ શકે’—એ આપણો મૂખ્ય વિષય છે વિચારણાને આધીન વર્તન છે અને વર્તનને આધીન કાર્યની સિદ્ધિ છે ‘દરેક પ્રાણી ઇચ્છત મુખ મેળવવા ઇચ્છે છે’—એ નિ શક વાત છે તેની સાધના માટેની પ્રવૃત્તિ આરભવા માટે, પ્રથમ યોગ્ય વિચારણા કરવી પડશે. કારણ કે—વિચાર વિના પ્રવૃત્તિ થતી નથી અને થતી હોય તો તેની કદી કિંમત પણ નથી કાર્યની સિદ્ધિમા, વિચારણા એ મૂખ્ય વસ્તુ છે મનુષ્યે પોતાની ઇષ્ટ સિદ્ધિ માટે કયી જાતિની વૃત્તિવાળા જનવું જોઈએ અને કયી વિચારણાઓ કરવી જોઈએ, તે હવે આપણે જોઈએ

મનુષ્યોને ઉદ્દેશીને શા માટે ?

જ્ઞાનીઓએ કેવળ મનુષ્યોને ઉદ્દેશીને વાત કરી છે : કારણ કે—ધારેલી ધાર્મિક ધારણાઓ પાર પાડવા માટે મનુષ્ય શિવાય ખીન્ને કોઈ શક્તિમાન નથી પાપના યોગે નાગકી અને તિર્થંચ જેવી અધોગતિમા ગયેલા, દુ જના યોગે અને વિવેકના અભાવે ધારેલી ધારણાઓ સફળ કરી શકતા નથી અને દેવગતિના આત્માઓ વિષયમુખમાં પડેલા હોઈ, ધારેલી ધારણા પાર પાડી શકતા નથી એક મનુષ્યગતિજ એવી છે કે—જે એમાં સુયોગ મળી જાય, એનો રીતમર લાલલેવાય, યોગ્યની કહેલી વાત ધ્યાનમાં ઉતારાય, ખૂબ ખૂબ વિચારાય અને વિચારીને શક્તિના પ્રમાણમાં અમલમાં મૂકાય, તો ધારેલી ધારણાઓ સફળ થઈ શકે છે માટે જ્ઞાનીઓએ મનુષ્યોને ઉદ્દેશીને કહ્યું છે

સાંભળવાની યોગ્યતા

કેવળ સાંભળવા માત્રથી કાર્યસિદ્ધિ નથી જે માણસ માન્યક વિચારણા

સાંભળેલાને પોતાની બાત સાથે જન
માંથી ગુણને લે નહિ અને ગુણ લેવા માટે
નહિ, એ સાંભળનારો પોતાના સમયને
કહેવાય અને સમયનો ખોટો ઉપયોગ
માદમી બને છે. જેવી બાતિના અર્થને
સ્વભાવમાં સંકોચ કરવો એ, ગુન્હો કરવો અને
, એના જેવું છે. ગુન્હો કરી એને દુઃખ
માઓને સુધારવા મુશ્કેલ છે. અપ્રમદ,
લઇને ગુન્હો બની જવો એ મુશ્કેલ છે :
પારીએ તો સુધરી બાક છે : પરંતુ ગુન્હો
, પોતાને નિર્દોષમાં ખપાવવાની વૃત્તિ
કેલ છે. પૂર્વ સમર્થ મહાપુરુષો એવા પુરુષો
ક વ્યક્તિને લાગુ પડતું : સમજાવવા જેવું
ન થતું : એ સાંભળતાં અનંદ એવો : એ
વનમાં થતી ભૂલો આવી રહે છે : પ્રભુજી
તે થઇ બાક એમ માનવું : એ નોંધ
પદાથી નિવડતું.

તામસી વૃત્તિ

રાજસી અને તમસી વૃત્તિને
સ્વરૂપને રાજસીએ કહ્યું છે : એવા
તે રીતિએ કહ્યું છે : એ આ
શોકાદિને કહ્યું છે : અને

હોને આધીન થયેલો છે, એથી જયવા માટે નાશવત પદાર્થોથી ઉદ્ધાર છે એમ ને માની બેઠો છે, ને ને વસ્તુની ઇચ્છા કરૂ છું તે લાભદાયી છે યા નહિ એનો વિચાર કર્યા વિના એક અર્થનીજ આશામા ને મગ્ન બન્યો છે, એ મળે તોજ ને કાર્ય સિદ્ધિ માની રહ્યો છે, જ્યારે ને ત્યારે જેને એકજ વાત સાલગવાની ઇચ્છા થાય કે-પૈસો કયાથી મળે, -પછી જીવનની થાકિ તે દશા થાઓ-સુધરો યા બગડો... મને તો એક વાત, પૈસો કયાથી, શી રીતે, શું કરવાથી મળે, એવું સાલગવાની વૃત્તિ ઇચ્છા કાયમ થાય છે, જ્યાં એવું સાલગવા મળે ત્યાં ને દોડી જાય, ત્યારે એવું એવુંજ સાલગવાનું મળે ત્યારે જેને આનંદ થાય-આવી વૃત્તિવાળા મનુષ્યને તામસી વૃત્તિ વાળો કહેલો છે એને એક-રી અર્થની કયાજ પ્રિય હોય છે ગમે તેટલું તત્ત્વજ્ઞાન સભગાવે, તો એ કહી કે કે- 'એમા શું ભર્યું છે?' અહિંસા, તપ અને સયમના સિદ્ધાંતોનું વર્ણન કર્યે જાઓ, તો કહે કે- 'બધું ખરૂં, પણ એનાથી અર્થની પ્રાપ્તિ છે કે કેમ?' એ મળી શકતું હોય તો બધું સાલગવા તૈયાર ! એનો અભાવ હોય તો ગમે તેવી સારી વાત મળું સાલગવા તૈયાર નહિ ! ! આ રીતે ટેવાયેલા આત્માઓને તામસી વૃત્તિવાળા તારિકે જ્ઞાનીઓએ ઓળખાવ્યા છે અર્થની વાત સાલગવાની ઇચ્છાથી ટેવાયેલા-રંગાયેલા આત્મા આ દુનિયામા કેટલા છે? જેને એકજ અર્થની વાત ગમે, બીજી બધી ગોણુ લાગે, એવી વૃત્તિવાળાની સખ્યા આ દુનિયામા કેટલી? કહોને કે-પ્રમાણ શું કરવું છે? છે જ લગભગ બધાજ કહીએ પછી કહી શકાય જગતનો મોટો ભાગ એટલે લગભગ બધાજ

અર્થને સાંભળવાની જેટલી આતુરતા ધરાવે છે, તેટલી આતુરતા બીજી વાત સાંભળવા ભાગ્યે જ ધરાવે છે

ધર્મ અકારો શાથી ?

ધર્મ વસ્તુ અકારી શાથી થઈ પડી છે ? આથી જ કે-તામસી વૃત્તિવાળા વિચારોથી ભરેલા હૃદયમાં બીજી વાત ઉતરતી નથી જેને લક્ષ્મી શિવાય બીજામાં સાર દેખાતો જ ન હોય, મળેલી બુદ્ધિ-મળેલા સાથી અને મળેલી સામગ્રીનો જે અર્થ માટે જ ઉપયોગ કરવા ઇચ્છે, એનામાં સદ્વિચાર આવે ક્યાંથી ? આજના ભણેલા બુદ્ધિશાળી નથી ? છે વિદ્યા વધે, બુદ્ધિ વધે, ઉત્તમ કોલેજની સામગ્રી વધે, ત્યારે અર્થનો ઘોંઘાટ વધે યા યમે ? લક્ષ્મી માટેની દોડધામ વધે યા ઠડી પડે ? શાંત પડે. પણ અહીં તો તેથી ઉલટું દેખાય છે. આજે ધર્મ કરવાની કૂંસદ કેટલાને ? ભાગ્યે જ કોઈને, કેમકે-બધીજ સામગ્રીનો ઉપયોગ એક બાબુ વાળી હીધો છે અર્થ પેદા કરવા, મેળવવા અને રક્ષણ કરવામાં વાળેલી બુદ્ધિ, શક્તિ અને વિદ્યા-નો બીજામાં ઉપયોગ થઈ શકતો નથી ભણનાર, ભણાવનાર, ભણવાની સલાહ આપનાર બધાનું ધ્યેય પૂછો ! એક જ, પૈસા કમાવાનું એ ધ્યેયથી ભણેલી વિદ્યાનો સદુપયોગ કરાવવો છે તે થશે ? નહિ થાય અને થાય તો ભાગ્યેજ : તે પણ સદ્-શુર આદિનો યોગ મળે અને તેને સફળ કરવાની ઇચ્છા થાય ત્યારે અથવા આત્મા કર્મલઘુ બન્યો હોય તો ! આપણે સાત્ત્વિકી વૃત્તિવાળાની વિચારણા જીવનમાં ઉતારવાની છે પણ સંસ્કૃતને ઓળખવા માટે, સામે પડેલી પક્ષ જાણવો તો પડશે રાત્રિ છે માટે જ દિવસ કહેવાય છે, નહિ તો દિવસની

કિનન શી હતી? આત્મિકી વૃત્તિવાળાને વિચારવા માટે,
તામગી અને રાજમી-એ બે વૃત્તિવાળાને ઓળખ્યા વિના
દૂરે નથી કેમકે-એ બે પ્રકૃતિનું જગતમા આત્માન્ય હવા
યેતુ છે તાત્વિકી વૃત્તિ તો કાંઈ ખૂણા ખૂણામાં પડેલી છે
અને તે ધર્મી-ન મુશીમતે દષ્ટિપથમાં આવે તેવી છે આજે
વિદ્યા, શાન્તિ, શુદ્ધિ અને લાગવગનો એક જ ઉપયોગ થવા
માડયો છે, હતા પૂછીએ કે-‘કયી વૃત્તિ પસંદ છે ?’ તો બધા
જ મહેતો કે-‘આત્મિકી’ મગતુ ? ‘તામગી અને રાજમી પસંદ
છે’-એન હેવ મા બધો આવે છે નામના ખગળ થાય છે
અયોગ્ય નર્મદ જગતમા જાહેર થઈ જવાય છે એ બે શબ્દો
જ જનક લાગે છે, પણ વસ્તુન તો આત્મિકી પ્રકૃતિનો ખપ
નથી ‘અને આત્મિકી પ્રકૃતિ ભેદએ છે’-એમ કહેવા છતા
એને જ ખરેખરના પ્રયત્નો ચાલુ છે અર્થની જ વાતને માત્ર
‘વની ઈ-છાવાળા લાભગ બધા જ છે કાંઈ કહેશે કે-કયા
જાએ છે ? બનર, આંધ્રીને ટેપેલીયે ! શુદ્ધામ ? કાંઈ લાલો
બે હામ પાંડીની વાપગે તો કહેશે કે-‘ફલાણાનું કામ છે
માટે નહિ હુ’ પણ એને ઉનારમથી પરોપકારી માની નહિ
લેવા એને પૂછે કે-‘આ (પૈસા) લઈને કરો છો કે એમ ને
એમ ? મ તો પહેલા લીધા હશે કે પછી લેવાનો કગર હશે
અને એમ નહિ હોય તો-કાંઈ વળતે કામ દીધું હશે તો
કરશે’-એ વૃત્તિનુ દર્શન ઉઠે ઉઠે પણ ચયા વિના નહિ રહે
કા જે કે-જગતનો મોટો બા ! તામગી વૃત્તિથી ઓળખોત
જનેલો કે

રાજસી વૃત્તિ.

હવે જેને કેવળ લોગ અને સુખ એ જ માત્ર પ્રિય છે, તથા જેને આપણે કામ કહીએ છીએ તેને આધીન થયેલા, એટલે તેનીજ કથાને સાંભળવા ઇચ્છતા બધા જ આત્માઓને જાની-ઓએ રાજસી પ્રકૃતિના સ્વામી કહ્યા છે અર્થની વાતોને જ સાંભ-
...ની ઇચ્છાવાળા તામસી વૃત્તિવાળા છે અને કામની વાતોને જ સાંભળવાની ઇચ્છાવાળા રાજસી વૃત્તિવાળા છે આ બે વૃત્તિ વિનાના આત્માઓને શોધવાજ નિકળીએ, તો લાખોની વસ્તી-વાળાં સ્થળોમાથી પણ કોઇક જ મળી આવે ! ‘ધર્મી’ ઓછા કેમ ?’-એનું સમાધાન આથી મળી જશે ‘ધર્મ એ સારો હોય, એના સિદ્ધાંતો સાચા હોય, તો અમારી બુદ્ધિ કેમ કબુલ ન કરી લે ? જગત્ કેમ ન માને ?’-એ બોલતા પહેલાં નક્કી કરજો કે-‘તમે આ વાસનાઓથી ઘેરાયેલા છો કે કેમ ?’ એની પાછળ બધી જ બુદ્ધિ અને શક્તિ ખર્ચાઈ ગઈ હોય, તેની બુદ્ધિ અહીં શું કામ કરશે ? ઉંચામાં ઉંચી ગણાતી એવી મનુષ્ય અવસ્થા જે પામ્યા છીએ, તેને સાર્થક કરનારી અર્થ-કામની વાસના છે યા બીજી, એમ નક્કી કરી લેવું ઘટે : નહિ તો જેટલાં વર્ષ જીવ્યા એટલાં ગયાં અને થોડા બાકી છે તે પૂરાં ઘયા બાદ, ઇચ્છાએ કે અનિચ્છાએ પણ જવાનું જ છે અને એ ગયા પછી દરેકે દરેક આસ્તિક દર્શનકારો કહે છે કે-‘ફરી વખતોવખત ઝટ દઈને મનુષ્ય ભવ પ્રાપ્ત થઈ શકતો નથી.’ અહીં ચૂકેલો, અહીંથી ગળડી ગયેલો, ઘણી જ અધોગતિને પામે છે જેમ જેમ ઉંચે, તેમ પડે ત્યારે

વધારે નીચે જાય માટે ઉત્તમ જાતિના વિચારોને દૃઢ્યમાં
મ્યાન આપવું થટે ઉત્તમ વિચારોને મ્યાન મળે તો જ જીવ-
નમાં પરિવર્તન થાય અને તો જ મળેલી મામમીને મક્કા
અને સાર્વક કરી મકામ

ફર્મોજાનું મુળ

તામગી અને રાજમી વૃત્તિવાળાની સખ્યા આ જગતમાં
મેળી પડી છે તામગી અને રાજમીનો દુકા અર્થ એ છે કે-
'અર્થ અને કામગી મશિકતા' એ રમિકતામાં સપડાયેલા-એમાં
જ મુખની કટપના કરી બેસી બેઠેલા-એ ન મળે એ દિવસે
અજપો કંવાની ભાવનાવાળા, એવાને આ બે વસ્તુનો અભાવ
થઈ જાય કે એની પ્રાપ્તિમાં શકા પડી જાય, તો એટલું જ બ,
મુંજવણ અને વિમાસણ થાય છે કે-‘અરે, હવે મારું થશે
શું?’ અનતી શકિતના ધણી આત્માને પણ, અર્થકામની વૃત્તિને
આધાન પહેાલે એવી સ્થિતિમાં એકદમ મુંજવણ થઈ જાય
છે કે-‘મારું થશે શું?’ અર્થકામ ખસી જાય, હાંમજત ન મળે,
મળેલું આ‘યું જાય, તો એને મુંજવણનો પાર નહિ હોવાને-
એ વૃત્તિને રીતમર પોષણ મળતું હોય, તો એ બહુ આનંદ,
હૃદય અને સુખ માને જ્યાંથી એ મળી શકે એવું દેખાય,
ત્યાં ગમે એટલું અસત્ય બોલવા, અનીતિ કરવા તથા અશી બોલ્યા
અને અશી ફેાક કરવા તૈયાર! હહે જ કે-‘એમાં શું?’ આ
બે મળી જતાં હોય તો સત્ય, પ્રમાણિકતા કે નીતિ જાય
તોયે બગડતું શું? પૈસા હશે તો નીતિ ખરીદી લાવીશું:

સાસ્ત્રિક વિચારણા

આપણે મુખી હોઇશું તો ધર્મ જવાનો છે ક્યાં ? પૈસાથી આળસુદાર થવાય છે, માટે મેળવવા લાયક તો પૈસો જ છે ને ? જેની પામે એ હોય તે બુદ્ધિહીન પણ બુદ્ધિમાન મનાય : જૂઠું ખોલે તોયે બીજાને કહેવું પડે કે—‘આપ સાચા છો !’ રસ્તો ચાલતાં કોણ મળે તો સન્માન થાય ? મોટરમા બેસીને જાય તેનું કે પગલે ચાલીને જતો હોય એનું ? જધા શુભ મોટરમા આવી ગયા કેમ ? એમાં કયી વૃત્તિ મોટો ભાગ ભજવે છે ? આ જધી ભાવના, એ બે વૃત્તિઓએ ઉભી કરી દીધી છે નીતિ, પ્રમાણિકતા, એકવચનીપણું, ફરજ અદા કરવી,— એ જધાનું ખૂન કરાવવું હોય, તો આ બે વસ્તુની આધીનતા જસ છે.

સુખશાંતિ શાના આધારે ?

વહેપારીની ખ્યાતિ એકજ ભાવ બોલવાની ડોક્ટરની દુકાને પાટીયું કયું ? Expert—હુશિયાર ! જધાજ વકીલો માટે કહેવાય શું ? ખચાવનાર, લલું કરનાર, ખોટામાં હાથ નહિ ધાલનાર ! આ રીતે નામના અને પ્રતિષ્ઠા જૂઠી, પણ એની કાર્યવાહીમાં ઉડા ઉતરો તો એના પર તામચી અને રાજસી વૃત્તિનું સામ્રાજ્ય છવાયું હોય છે. એ સામ્રાજ્ય આગળ પોતાની ઉત્તમ ખ્યાતિ ક્યારે ખંડિત થશે, એની યાદ એને નહિ આવે ! જગતમાં કેળવાયલું—સુધરેલું જૂઠું કોણ ખોલી શકે ? હોય જૂઠું અને દેખાય સાચું, એનું પહેલાં નંબરે કોણ ખોલી શકે ? કયી ભાવનાનું સામ્રાજ્ય વર્તે છે, એ નક્કી થવું

જોઈએ ! 'સાત્ત્વિકી જીવગીનો મોટો ભાગ કેની સેવામાં જાય છે ? જીવનની સપત્તિ અને શક્તિઓ શાની પ્રાપ્તિ માટે ખર્ચાય છે ?' એકજ ઉત્તર મળવાનો છે—'અર્થ અને કામ બે માટે !' આગળ પૂછો કે—'જો બેએ તમને પોતાને શાંતિ આપી છે કે નહિ ? અતિમ સમયે કે લયકર આપત્તિમાં શાંતિ આપવાનો શુભ એનામાં છે ? એને માટેના પ્રયત્નોમાં તમારી હશા કદાચી બનતી જાય છે કે નહિ ?' આ વિચાર નહિ આવવાને લઈને સાત્ત્વિક પુરુષની જોગખાણુ નવી લાગશે જો કહેશે કે—'જે વસ્તુ વિના આ જીવનમાં ચાલી શકે નહિ તેના વિચારને મૂકી, જે જોઈ શકતા નથી, એકદમ જીવિમાં ઉતરી શકતી નથી, તેના વિચાર કરીએ શુ ઝામ ? અર્થકામ વિના આ દુનિયા ચાલી શકે એમ છે ? આ જીવનમાં સાધવા લાયક જો બે હોય તોજ સાધી શકાય ને ?' આજે ઘણા કહે છે કે—'અર્થ હોય તોજ ધર્મ થાય છે' પણ—'ધર્મ જો અર્થના પ્રતાપે નથી થતો, પરંતુ કોઈ બીજી જ વસ્તુના પ્રતાપે થાય છે'—એનો તેઓને ખ્યાલ નથી ખરેખર, આ જીવનમાં જે મુખ, સપત્તિ અને આખાદી છે, તે અર્થકામને આભારી નથી, પણ બીજી વસ્તુને આભારી છે

ગુણ પણ કુર્ગુણ

અર્થકામની ઈચ્છાનું પ્રાધાન્ય અને એનીજ એક ઇચ્છા જેટલામાં હોય, તે બધા મનુષ્યો પાસેથી સારી આશા રાખીએ, જો ક્ષીભૂત થઈ શકે એમ નથી એની આગળ ધર્મપુસ્તકને

મૂકીએ, સારી વ્યક્તિને લાવી દઈએ અને એનો સારો ઉપ-
યોગ કરાવવો હોય, તો તે વસ્તુએ પ્રથમ તેને અનુકૂળ થવું
જોઈએ સારી વાત પણ એને રૂચે તે રીતે મૂકવી જોઈએ.
વખતે એને ન ફાવે તો એ છછછી ઉઠે, ગુસ્સે થઈ જાય.
‘આવું કહેવાનું કહું હતું કોણે?’—એમ કહે ખરેખર, જ્યાં
સુધી અર્થકામની ઈચ્છા સર્વોપરી સત્તા હોય છે, ત્યાં સુધી
એને મન સાફ પુસ્તક કે ધર્મશુર, એ કાંઈ મહત્ત્વની વસ્તુ
નથી, કેમકે—એને વિદ્યા વિગેરે બધું ખીજ માટે છે એનું
જ્ઞાન, એની ક્રિયા, એની શાંતિ, સહનશીલતા, નમ્રતા, સલામો,
મેવા, ગુલામી બધું અર્થકામ માટે છે : એ ગુણવાન પણ
કહેવાય છે : પણ એની એ વિદ્યા, એ ઉદ્યમ, એ શાંતિ,
એ ક્ષમા, નમ્રતા, મેવા, ભક્તિ શેને માટે છે ? ‘ધ્યેય કયું
હોવું જોઈએ?’—એ તો જોવું જોઈએ ને ? એવાને વિનયી,
ઉદ્યમી, શાંત, ક્ષમાશીલ, નમ્ર, સહયતા સાચવનારા, વિનીત
કહેવા માંડવામાં આવે, તો કયી દશા વધતી જાય ? અર્થ-
કામની પ્રવૃત્તિમાં પડેલાના ગુણો, એ કયી જાતિના ? કુતરાને
ઉપગ્રી લાડી પડે તે ખાય અને ખીજ જ મીનીટે દુકડો
ધરે તો પુંછડી હલાવે. કરેલા અપકારને તરત ભૂલી જાય,
એ ગુણ છે કે નહિ ? માગ્વા છતાં પ્રસન્નતાપૂર્વક આવી ઉલો
રહ્યો, એ કેટલી યોગ્યતા આવી ગઈ ગણાય ? એ રીતે કેવળ
અર્થકામમાં આસક્ત, તામસી અને રાજસી પ્રકૃતિમાં મુંઝા-
યેલાઓનાં જ્ઞાન, ઉદ્યમ, શાંતિ અને ક્ષમા,—એ બધા ગુણો
એ કોટિમાં મૂકવા યોગ્ય છે या નહિ ? એને પૂછો કે—‘અર્થ
કામ માટે તારી બધી શક્તિ ખર્ચે છે, એ વસ્તુ તારી યા

દીક્ષા' છે એની પ્રાપ્તિ તેનેજ થાય છે કે-જે આત્મા યોગ્ય બની ચૂક્યો છે અગર યોગ્ય બનવા પ્રયત્ન કરે છે. આસ્તિક દુનિયા, કે જે સંસારને અનાદિ માનનાર છે, અનાદિકાળથી આત્મા રખડે છે અને કર્મને લીધે આત્માની ચડતી-પડતી થયા કરે છે એમ માને છે, તેને માટે એ પ્રશ્ન જ અસંભવિત છે કે-અમૂક આત્માને કેમ દીક્ષાની ભાવના થાય ? કે દીક્ષાની ઉત્તમતા કેમ સમજી શકાય ?

શું વિચારવું છે ?

જૈન દીક્ષા, એ કંઈ ભયંકર વસ્તુ નથી, એટલું જ નહિ પણ એક સારામા સારી અને શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ વસ્તુ છે. દુનિયાના જેટલા પાપ બ્યાપારો છે, તેને તજવા અને સદ્ગુણોની નિશ્ચા સ્વીકારી, એમની આજ્ઞા મુજબ શક્તિ હોય તેટલા પ્રમાણમાં ઉત્તમ આચારોનું પાલન કરવું : અર્થાત- કંઈ પણ આત્માને મનથી, વચનથી કે કાયાથી દુઃખી કરવો નહિ, કરાવવો નહિ અને કરતા હોય એને સારા માનવા નહિ : એજ રીતે અસત્ય, ચોરી, સ્ત્રીસંગ, ધનધાન્યાદિ પરિગ્રહ સેવવા નહિ, સેવરાવવા નહિ અને સેવતાને ભક્ષા માનવા નહિ, એનું જ નામ જૈન દીક્ષા છે હિંસા, જૂઠું, ચોરી, વિષયની વાસના અને પરિગ્રહ-એ પાંચે જગતને ડૂબાડનાર, પાયમાલ કરનાર અને અધોગતિએ પહોંચાડનાર મહા દોષો છે, એવું જગતમાં કયો જુદિમાન નહિ સ્વીકારે ? એનો ત્યાગ એનું જ નામ જૈન દીક્ષા. એની સામે આક્રમણ લાવવાનું કંઈ પ્રયોજન છે ? નથીજ.

જૈન દીક્ષા અને પત્રકારો

તે છતાં રાજ્યો તરફથી પ્રતિબંધની વાતો થાય છે, એનું કારણ એ જ છે કે-ખાપની વૃત્તિથી ભારેભાર ભરેલા આત્માઓએ આજે એ સ્વપર તારક દીક્ષા સામે ખોટું પ્રયાગ કાર્ય આગ્રહ્યું છે, નહિ તો-જૈન દીક્ષા, એ રાજ્ય તથા પ્રજા ઉભય માટે શાંતિને આપનાર છે ખૂનીઓને રોકવા, જૂઠ્ઠાઓને શિક્ષા કરવી, ચોરી કગનારાઓને પકડવા, જેની અને તેની-જે અને તે વસ્તુ હુટનારાઓને રોકવા, એ કાર્ય રાજ્યને જે ઠાયદા ધડી કરવું પડે છે, એ ઝામ દીક્ષાથી મહેતે સહેજે થાય છે છતાં રાજ્ય આડે આવે છે એવું જે સાલળીએ છીએ, તેનું કારણ શું છે તેને આપણે વિચારવું છે

ગેસમન્નુત સાથી થાય છે ?

વર્તમાનકાળમાં હુનિયાના પત્રકારો, વસ્તુસ્થિતિ સમજી સાચી જાહેરાત કરનારા હોય છે એમ મનાયું છે, પણ જ્યારે એજ પત્રકારો તરીખ્યાનેથી સાચી વસ્તુના સ્વરૂપને ઉઘટાવીને પણ વગર વિચાર્યે અને વગર તપાસ્યે આર્ટિકલો પ્રગટ કર્યે જાય, ત્યારે લોકો ઉન્માર્ગે જાય એમાં નવાજ નથી પત્રકારોને માથે મોટી જોખમદારી હોય છે પોતાના પત્રમાં પારડે નામે પણ એક વાત પ્રગટ કરવી હોય, તો પણ તપાસ કરવી જોઈએ છે, તો પછી પોતાના હાથે, પોતાની જાતે અને પોતાના નામે એક વસ્તુ પ્રગટ કરવી હોય, ત્યારે કેટલી તપાસ કરવી જોઈએ ? છતાં નથી થતી અને લખ્યે જવાય છે, એને અંગે જ ગેસમન્નુતીઓ ઉભી થતી જાય છે

જૈન દીક્ષા અને પત્રકારો

પદેથી ગેરમમજ

૧ દીમાથી અને અનર્થો થાય છે બાગ ના હિતનો સંહાર થાય છે

એવી એવી વાતો પત્રોના તરીખ્યાનેથી પણ પ્રગટ થાય છે, એ આશ્ચર્યની વાત છે જૈન દીક્ષા, એવી પરમપવિત્ર જીવ છે કે-જેની સામે કોઈથી પણ ટીકા થઈ શકે તેમ નથી આથી જેની સામે કાયદાની આવશ્યકતા નથી જૈન દીક્ષા, ચાહે નાનો હોય, યુવાન હોય કે વૃદ્ધ હોય, કોઈનો પણ અનર્થ કે નાગી નથી દીક્ષિત થયેલો તેનાથી બનશે તો ઉપમાર જ કન્વાનો છે અને તે નહિ બને તો પોતાનું તો તે સુધારવાનો જ છે જૈન દીક્ષા લેનાર, મગધીઓની માથેના મ્વાર્ધમય સગધો તોડી, લક્ષ્મી અને ધરણારનો પતિયાગ કરી, દેનગણનીઓની આસા મુજબ નિર્દોષ જીવન જીવના ન્તય છે એ ગીતે મન્માર્ગે જનાર, બનશે તો ખીતને એ માગ થકાવશે અને તે નહિ બને તો પોતાનું તો તઓ જરૂરજ સુધારશે, એવો ઉત્તમ કોટિનો એ માર્ગ છે

શાની અવતરતા !

વડોદરા રાજ્યના વડોદરા તાગમાથી નીકળનાર અને રાજ્ય તથા પ્રતાપ સાથે મોલાહાર ગણાતું હોય, એવું એક પત્ર જૈન દીક્ષા માટે જેમ-તેમ લખી દે, એથી અનર્થ થવા સંભવ છે જૈન દીક્ષાથી લયકર અનર્થો થઈ જયા હોય એવો એ પત્ર તરફથી દેખાવ કરાય છે, પરંતુ એ દેખાવ સત્યથી

જૈન દીક્ષા અને પત્રકારો

કેટલો વિરોધી છે, એ આપણે ખતાવવું છે એ પછી જૈન મમાનમાંથી નીકળતા પત્રો પણ દીક્ષા માટે કેટલા આડખરી અને અસત્ય લખાણો પ્રગટ કરે છે, તે આપણે કમચર જોઈશું જો બુદ્ધિપૂર્વક, વિચારપૂર્વક, થોડી પણ તપાસ કરવાની દરકારપૂર્વક જૈનદીક્ષાનું સ્વરૂપ જાણવા પ્રયત્ન કરવામાં આવશે, તો સત્યના અર્થોને તો એની આઠે આવવાનો વિચાર સરખોયે નહિ આવે

*

જૈનશાસનમાં દીક્ષા અપાય છે, એની વય નક્કી કરવાની નથી પણ શાસ્ત્રે નિયત કરેલી જ છે આઠ વર્ષની માડી અતિશય વૃદ્ધાવસ્થા ન આવે ત્યાં મુધી, જેન શાસ્ત્ર કારોએ દીક્ષાની યોગ્યતા માની છે રાત્રે પણ સાત વર્ષના બાળકને બુદ્ધિપૂર્વક ગન્ડો કરનાર માની, એને યોગ્ય ગામન આપવાનો કાયદો જોઈ છે જેન શાસ્ત્રે આઠ વર્ષથી બુદ્ધિપૂર્વક માની દીક્ષા લેવાની છૂટ આપી છે શાસ્ત્રે જેને સગીર વય ગણી છે, તેના માતાપિતા કે વાલીની અનુમતિ વિના દીક્ષા આપવાની ના પાડી છે અને તે પછી સગીર વય પૂર્ણ થયા બાદ જો કામ કરવા અવતર નહિ, પરંતુ સારું કામ કરવા માટે તે આત્મા અવતર છે, એમ શાસ્ત્રે કહ્યું છે ગમે એટલી મોટી ઉંમર પછી પણ, પાપ કરવાની જૈન શાસ્ત્રે છૂટ આપી નથી ત્યાં તો વડીલોની આરા અને શિખામણ માનવાનું કહ્યું છે પણ જે આત્મા ઉત્તમ કાર્ય માટે જવા ઇચ્છતા હોય, તે વડીલોની અનુમતિ મેળવવા પ્રયત્ન કરે મળે તો અનુમતિપૂર્વક અને ન મળે તો તે વિના પણ જાય

*

જૈન દીક્ષા અને પત્રકારો

પરતુ અત્યારે એક જ વસ્તુ હાથ ધરવામા આવી છે અને તે એક સગીર અને એની અટકાયત એના માખાપ અને વાની પૂશીથી રજા આપે, તોપણ તેને દીક્ષા આપવી નહિ, એ વિચારના માણસોને આધીન થયેલા પત્રકારો એક જ વાત લખી રહ્યા છે કે-‘આજે ગંગીગની દીક્ષાથી લયન અનર્થો થઈ રહ્યા છે’

આક્ષેપો જુદા છે !

વડોદરાથી તા ૨૦ ઑગસ્ટ ૧૯૩૧ ના પ્રગટ થયેલા ‘સયાહિવિજય’ પત્રમા આ વિષયમા તરીસ્થાનેથી એક લેખ લખાયો છે તેના પહેલાજ ફકરામા એમ લખ્યું છે કે-

૨ ગુજરાતમા તેમજ આ રાજ્યમા ૭૧ આદેશ વાથી એના ઘણા દાખલાઓ બનતા મળ્યાપ છે કે-એથી માગ કુટુંબના સગીર બાળકોની મચી અને અગાન જુદિનો ગેરલાલ લઈ કેનાઈ ધર્મગુરુઓ એ બાળકોને પટાની ફોસનારી અને છેવટ ભગાડી માખાપ અને વાલીઓથી છની રીને મમારત્યામની દીક્ષા આપી નેના મુડે છે યા સાહુ બનાવી દે છે’

*

આડ-દશ વર્ષથી ઘણા દાખલાઓ બન્યા છે, એમ લખે છે અને આખા અગ્રવેળમા એક જ દાખલો ટાકે છે અને એમા પણ જે લખ્યું છે, એથી એ પૂરવાર થઈ શકતું નથી કે-પટાવી, ભગાડી, નસાડી, ફોસલાવી દીક્ષા દઈ દીધી છે આવા ભાવવાગુ આ લખાણ પહેલી જ વાર નથી, પણ પૂર્વે પણ થઈ ગયું છે જ્યારે વારવાર થવા માડ્યું, તો આપણે જેન દીક્ષા અને પત્રમારો

નાહર કહ્યું જ નેમજો કે-જો લખો છો તે પૂરવાર કરો,
કેમકે-આ નાનોસુનો આશ્રેપ નથી આવા આશ્રેપ પૂરવાર
થયા હોય તો સાધુઓને સળગ્યો થયેલી જ હોય, પણ એવો
એક પણ બનાવ બન્યો નથી એ ઉપરથી સિદ્ધ જ છે કે-
સાધુઓ ઉપરના તે આશ્રેપો તદ્દન ખોટા છે કોની ઉપર
કયી નાતિના આશ્રેપ થાય છે, એ ન સમજી શકાય એવી
વાત છે આ આશ્રેપ વ્યક્તિગત નથી, પણ દરેકેદરેક ધર્મગુરુઓ
મામે આ આશ્રેપ થઈ જાય છે આ નભાવી લેવામા આવે,
તો બધાજ સાધુઓ હુટાગની કોટિમા જાય અને તો સાધુઓ
માટે ઉપકાર કરવાનું હોન બધ થઈ જશે, કેમકે-એવા સાધુઓનો
ઉપદેશ કેમ મલગાય ? અને એવાનો ઉપદેશ સાલગવાથી
હાયદો પણ થું ? આ લયકર કોટિનો આશ્રેપ એકે એક
ધર્મના નાયકોને માથે લયકર નેખમ મૂકી દે છે વડોદરા
નાન્યમા પ્રમાણિક ગણાતા પત્રકાર જેવા એક નેખમદાર
આનેથી આ લખાય છે, માટે આનો આપણે આજે વિરોધ
કરવો પડે છે

પૂરવાર કરો !

પહેલી વાત એ નક્કી કરવી નેમજો કે-જૈનસમાજમા
છેલ્લા આઠ-દશ વર્ષમા સદ્ગુરુઓના હસ્તે બાળદીક્ષિત સાધુ
થયા કેટલા ? વધારેમા વધારે શોધીએ તો સગીર વયમાથી
સદ્ગુરુના હસ્તે દીક્ષિત થયેવાનો છેલ્લામા છેલ્લો આક માગ
મરણ સુજળ પગીસથી વધુ તો નહિ જ નીકળી ગયે
જૈન દીક્ષા અને પત્રકારો

એમાના જેટલા દીક્ષિત થયા છે, તે બધાએ એમના વાલીઓની આજ્ઞાપૂર્વકના છે એક પણ આજ્ઞા વિનાનો નથી આટલા પણ આઠથી દશ વર્ષમા આતરે આતરે બને છે, એની મ્હામે જે લખાય છે કે-ઘણા બને છે, તો ઘણા એમ ક્યારે લખાય ? રોજના રોજ બનતા હોય અગર ધાટોની ધાટો પડતી હોય, એવો દેખાવ કરવામા આવે અને આની સામે કાંઈ કહેવામા ન આવે, તો ખૂદ રાજ્યમા પણ શી અસર થાય ? જો એમ ઘણા દાખલાઓ બનતા હોય, તો વડોદરા રાજ્યની કોર્ટમા એવા કેટલા કેસ હોત ? અને વગી 'સારા કુટુંબના' લખે છે, તો એ કુટુંબના માણસો એવી રીતે દીક્ષાઓ આપી દેનારને છોડે ? આપણે પૂછીએ છીએ કે-કોર્ટમા એવા કેટલા કેસ આવ્યા અને કેટલા સાધુઓને સજા થઈ ? આમાનું કશું જ નહિ બનવા છતા પણ એમ લખવામા આવે છે, તો એમ કહેવું જ પડ્યું કે-રાજ્ય અને એના અમલદાર વર્ગને ગેરસમજૂતીમા મૂકવા માટે ઇરાદાપૂર્વક જ આવું પ્રચાર કાર્ય થાય છે એ ન થાય એ માટે 'સયાલવિજય' પત્રના અધિપતિને આપણે પૂછીએ છીએ કે-શુજરાતમા તેમજ વડોદરા રાજ્યમા ઘણા દાખલાઓ બન્યાનું કહો છો, તો કેટલા બન્યા અને કયા કયા સારા કુળના છોકરાને નસાડી, લગાડી અને ફેસલાવીને દીક્ષા આપી ? કા તો આ વાતને પૂરવાર કરી આપો કે-સગીર વયના બાળકોને પટાવી, ફેસવાવી અને છેવટ લગાડી, માળાપ અને વાલીઓથી છાની રીતે દીક્ષાઓ આપવામા આવી હોય અને એ પૂરવાર ન કરી શકે તો અમે ભારપૂર્વક કહીએ છીએ કે-આ એક જાતિની દુનિયાના

જેન દીક્ષા અને પત્રકારો

ધર્મશુદ્ધિની ભયંકર બદનક્ષી છે. ધર્મશુદ્ધિને ભયંકર તરિકે ચીતરવાનો આ આક્ષેપ અમૂક ઉપર નથી જતો, પણ સર્વ ઉપર જાય છે અને આનો જવાબ લેવાનો સહુનો અધિકાર છે. તેમજ આનો વ્યાજબી ઉત્તર ન આપી શકે, તો તમારો પત્રકાર તરિકેનો ધર્મ તમે ભૂલીને દુનિયાને ઉન્માર્ગે લઇ જનાર ઠરો છો.

*

ત્યાર પછી એજ લેખમાં—“બાળકોને વૈરાગ્ય કેમ થાય ?” —એમ કહીને તે વાતને ધૃષ્ટાન્તરક રીતિએ હસી કાઢવામાં આવે છે, પરંતુ એનો રહીઓ આપણે હમણાં નહિ આપનાં અવસર આભ્યે પ્રમાણપુરસ્કર જતાવીશું. હાલ તો આપાં બીજા કેવા બનાવટી આરોપો ઉપજાવી કાઢવામાં આવે છે તેજ જોઈશું. આગળ ચાલતાં એજ પત્રકાર લખે છે કે—

૨. “ધર્મના જોડા નીચે એ સંન્યાસ દીક્ષાનો બહોળો પ્રચાર વધવાથી ખુદ સગીરનાં વાલીઓ અને ધર્મશુદ્ધિ વચ્ચે ખુદા ઝગડા—મારામારી થઈ, પોલીસ અને ન્યાયની બદલતોએ કેસ ચઢવા માંડ્યા. એટલી હદ સુધી જ્યારે એ બદી આગળ વધી ગંભીર અને અનિષ્ટ રૂપ લીધું, ત્યારે પોતાર વધનાં રક્ષણની ખાતર સરકારે વચ્ચે પડી કાયદો કરવાની આવશ્યકતા ધણાને જણાઈ હતી અને તેથી ચોમેરથી માગણીઓ થઈ હતી.”

*

આમાં ધર્મશુદ્ધિ અને સગીરના વાલીઓ વચ્ચે ખૂટલા અઘડા અને મારામારી થઈ અને કેસો થયા, એવું જે લખવામાં આવ્યું છે, તો એવા દાખલાઓ બન્યા હોય તો એ જેન દીક્ષા અને પત્રકારો

લખનારે પૂરવાર કરી આપવા જોઈએ વળી બદી એટલે
 એવી રોગ તરિકે દીક્ષાને સંબોધવામા આવે છે એણે ગમીગ
 રૂપ લીધું હતું એટલે પોકાર વધી ગયો અને સરકારને વચ્ચે
 પડવાની ચોમેરથી માગણીઓ થઈ, એમ પણ કહેવામા આવે
 છે ચોમેરની માગણીમા એક મહાસુખભાઈ! બીજા
 નખરે હોય તો અમૂક ગામના સુવક સધા ! ! ત્રીજે
 નખરે હોય તો જૈનસમાજનું નામચીન જૈન છાપુ ! ! ! અને
 બીજા કોઈ હોય તો તે પણ કોઈક જ ! ! ! —એ ચોમેરની
 માગણી પણ આ બધાએ જાહેરમા એવી માગણી કરી હોય
 એવું સ્પષ્ટ તો બહાર આવ્યું હોય, એમ અમરણમા નથી
 છતાં ચોમેર માગણી, બચકર બદી, કેસો અને મારામારી,
 એ શબ્દો લખવા પાયા છે, કારણકે—એ ન લખે તો પહેલો
 ક્રમનો કિંમતહીન થઈ જાય છે એટલે જેવી ઇમાનત બાધવી
 હોય એવો પાયો ચલ્યો જ જોઈએ એક પાક્ષિક માગણી
 થઈ એમ લખ્યું હોત તો હજી માની લેત, પણ ચોમેરથી
 માગણી થઈ એટલે સર્વ પક્ષીય માગણી જેવો અર્થ થાય છે
 બદી, કેસ, મારામારી,—આ બધા એટલા બચકર કોટિના
 આમેપો છે કે—એને પૂરવાર કરવા બનતી તક આપવી
 જોઈએ અને જો આવું જ બનતું હોય ને પૂરવાર કરી દે,
 તો આપણે પણ કહીએ છીએ કે—એ કાયદો થાઓ, કેમકે—
 આ તો હુટાડ કામ થયું એ આરોપો પૂરવાર થઈ જાય તો
 પ્રયદા સામે બીવકુન વિરોધ છે જ નહિ માટે આપણે
 એમને કહીએ છીએ કે—કાયદો કરાવવાની હોશ હોય તો આ
 વસ્તુ પૂરવાર કરો

જૈન દીક્ષા અને પનકારો

બીજી દલીલ આપે છે કે-

‘સગીરના દિતની ખાતર આ કાયદાની આવશ્યકતા છે’

*

આપણે પૂછીએ છીએ કે-આ માર્ગે વાલીઓ સગીરને ચઢાવતા હોય, તો એમાં સગીરનું અહિત શું થાય છે ? આજ રાજ્યમાં ફરજિયાત કેળવણીનો કાયદો થયો છે કે-જે માળાપ પોતાના દીકરાને કેળવણી ન આપે એનો દડ કરવો. માળાપ કે બાળકની ઇચ્છા હોય કે ન હોય, છતાં ફરજિયાત કેળવણીનો કાયદો કરનાર રાજ્ય, ફરજિયાત નહિ પણ મરજિયાત, બાળકની ઇચ્છા કરાવીને, યોગ્ય માળાપ સન્માર્ગે ચઢાવવાનો પ્રયત્ન કરે, તો એમાં પ્રતિબંધ શું કામ ? દીક્ષા જેવી ચીજ ફરજિયાત લેવી જોઈએ, એવું તો કોઈ કહેવું નથી પૂર્વના શુભ સંસ્કારો જાળવે, ક્રમેની ક્ષયોપશમ અગર લઘુકર્મીપણું થવાથી જે બાળકને ઇચ્છા થાય અને માળાપ એને સન્માર્ગે ચઢાવવા તૈયાર થાય, તો પછી વિરોધ શો ? આ કાયદાનો અર્થ તો એ થાય કે-‘સુસંસ્કાર પાડી બાલ્યકાળથી સારા માર્ગે ચઢાવનાર યોગ્ય વાલીઓના હક્ક ખૂચવી લેવા.’-એ કયી રીતિએ ચોગ્ય છે ? જે વાલીઓ પોતાના દીકરાઓને એવું શિક્ષણ આપે છે કે-જેના પરિણામે એ એવા નિવડે કે જેઓ જેલમાં સળદે છે અગર રાજ્યને અને પ્રજાને હાનિકારક નથી આપતા, પોતાનાં જેઓ દડ આપીને પણ બાળકને શિક્ષણ નથી આપતા, પોતાનાં બાળકોને હુનિયામાં પોતપોતાના ધંધા, રિવાજ અને કુટુંબો જેન દીક્ષા અને પત્રકારો

શીખવે છે, મદીરાપાનીઓ, લુટારાઓ, ચોરો, અનીતિ અને અન્યાયખોરો, પોતપોતાના દીકરાઓને તે તે વ્યસનો શીખવી રહ્યા છે એનું વાલીપણું ખૂચવી લેવા માટે રાજ્ય તરફથી કાયદા કરવામાં આવ્યા છે કે ? કાયદા તો ખરા તે થવા જોઈએ કે-જેટલા જેટલા અધમ અને દુરાચારી કુળ હોય, જેટલાના બાળક જન્મે ત્યારથી એનું વાલીપણું ખૂચવી લેવું જોઈએ પણ એવાઓનું વાલીપણું તો અખંડિત રહે એવાને તો ગૂંઠો કઢે, પકડાય અને પૂરવાર થાય તો સજા અને દીક્ષા આપે એ માખાપને તો સીધી જ સજા ! તે પણ કેવી ? બાર માસ અથવા એક હજાર રૂપીયા હડ, અગર તે ખન્ને !! આવા એક કાયદાની આ પત્રકારે તરફદારી કરી છે, થવો જોઈએ એમ એ પત્રકાર કહે છે અને એમ થવું બહુ જરૂરી છે, એમ બધાને એ સમજાવે છે ! ! !

હવે આવો સગીરના હિતની વાત ઉપર

સગીર પાછો આવે તો શું થાય ? હું એમ કહું છું કે-મોટી ઉંમરનો દીક્ષિત થયેલો ન પણ ને પાછો આવે તો શું થાય ? બીજી વાત એ કે-સગીર ઘેર ચાલી આવ્યો અને તેને વાગ્સો ન મળ્યો, એવો એક પણ કેસ કોર્ટમાં નથી એવો એક પણ બનાવ નથી સગીર ઉંમરના દીક્ષા લીધા પછી પડી ગયાના દ્રષ્ટાત પ્રાય રોધ્યા પણ જડે એમ નથી હજી ઉંમરલાયક પતિત થઈને ઘેર આવ્યાના દ્રષ્ટાતો છે, પણ સગીરના દ્રષ્ટાતો મોટાં ભાગે નથી છતાં વર્ષોલરમાં એકાદ દાખલો બની જાય, એ કાંઈ દ્રષ્ટાતરૂપ લેવાય નહિ અને એવા માટે જૈન દીક્ષા અને પત્રકારો

તો જે બાગડો ખરાબ થઈ ગયા અને એના માળાપોએ રખડતા મૂકી દીધા, એના માટે રાજ્યે કયા કાયદા કર્યા છે ? માટે સગીરના હિતને અંગે જેટલી વાતો કહેવામા આવે છે, એ બધી ખોટી ને બનાવટી છે

કાયદાની જરૂર છે ?

આગળ જતા લખે છે કે—

૫ ‘હિંદીશ શુજરાતમા પરદેશી અને વિદર્ભી રાજસત્તા હોવાથી આવી બાબતમા પગના લેતા અચકાવ તેથી તેવા કાયદા માટે આશા થોડી રહે છે, પરંતુ પ્રજાની સામાજિક ધાર્મિક અને નૈતિક સ્થિતિ સુધારવા માટે આપણા શ્રી મહારાજ સાહેબ એક સ્વદેશી રાજકર્તા તરિકે પોતાની પ્રજા પ્રત્યેનો પવિત્ર ધર્મ સમજતા હોઈ, આવી માન્યતા સ્વાભાવિક રીતેજ આપણા રાજ્યે તેવો કાયદાનો મુસદ્દો બંધીને પ્રજાની સચવાઓ માટે આદાપત્રિકામા પ્રસિદ્ધ કર્યો છે’

*

આની સ્ક્રીમે આપણે એમ કહીએ છીએ કે—જે દિવસે રાજ્ય અને પ્રજાનો પવિત્ર ધર્મ શું છે, પ્રજાનું સામાજિક, ધાર્મિક અને નૈતિક હિત શી રીતે થઈ શકે, એ વાત રાજ્ય અને રાજ્યાધિકારીઓ મોઝ ધર્મશુદ્ધિઓ પાસે સાલજશે, તે દિવસે રાજ્યસત્તા સારી રીતે સમજી શકશે કે—આવા એક કાયદાથી પ્રજાનું કોઈ પણ હિત સચવાતું નથી, પણ ઉંડું વાસ્તવિક હિતનું ખૂન થાય છે જેઓ આત્માઓને ધર્મમાર્ગે ચઢાવનારા હોય, તેઓને આ વસ્તુ પૂરવાર કરી આપવી એ કાંઈ જ કંઠણ નથી ધર્મના પ્રમાણિક નેતાઓને પૂરેપૂરી રીતે

જૈન દીક્ષા અને પત્રકારો

સભાગાય, તો આવા કાયદાથી પ્રભાનું હિત કોઈ પણ રીતિએ સાચવી શકાતું નથી, એટલુંજ નહિ પણ પ્રભાહિતનું ઉંડું ખૂન થઈ જાય છે, એ વાત સમજાવી મ્હેલ છે.

વડોદરાનો કેસ—

હવે ઘણા દાખલાઓની વાતમાથી ફક્ત એક જ દાખલો મળી આવે છે અને તેને આ અગ્રણેષમા જેટલી ઘાય તેટલી ટીકા-ટિપ્પણ પૂર્વક ટાકવામા આવે છે. ડભોઈનો છોકરો, છાણીમા દીક્ષા અને વડોદરામા કેસ એ કેસને અગે આપણે જેટલું જાણીએ છીએ તેટલું કહીએ છીએ એ કેસ બન્યો તે એના વાલીઓની દ્વંદ્વપૂર્વકની ઈચ્છાથી નથી બન્યો. એ કેસ બન્યા પછી છોકરાએ કોર્ટમા ખૂબ્બે ખૂબ્બું સૂચવ્યું કે—‘મે મારી રાજપૂત્રીથી દીક્ષા લીધી છે અને સાધુઓએ મને દીક્ષા લેવા માટે કાર્ષ પણ દબાણ કર્યું નથી’ દીક્ષા લીધાના છ-માસ મહિના પહેલાથી એ છોકરો ઉત્તમ પ્રકારનું જીવન જીવતો હતો. મુદુખીઓને માલૂમ હતું કે—આ દીક્ષા લેવાનો છે તે છતાં પણ પારકું શીખવેલું બોલે છે, એમ કહીને કોર્ટે એને થેર પાછો મોકલાવ્યો હતો થેર પાછો ગયા પછી થોડાજ વખત ઘરમા રહ્યા બાદ, વાલીઓની સમ્મતિપૂર્વક એ છોકરાએ ફરી દીક્ષા લીધી છે અને અત્યારે દીક્ષિત અવસ્થામા મોજૂદ છે આ દાખલા ઉપરથી નસાડવા, ભગાડવા, ફોસલાવવા, પટાવવાનો એક પણ આરોપ વાસ્તવિક રીતિએ પૂરવાર થઈ શકે એમ નથી. છતાં આના ઉપર તો એ લેખમા ઘણું લખી નાખ્યું છે અને કહે છે કે—

જેન દીક્ષા અને પત્રકારો

‘આ બાબતમાં સગીર બાળકોને રક્ષણ આપવા ખામ કાપદો નહિ હોવાથી, ઘણા ધર્મગુરુઓ સામાન્ય ફેજદારી કે ખીજ ગાયદાઓની છટકાપારીઓનો લાલ લઈ, સગીરોને ઉપરી, નમાડી, સાધુ બનાવી દેતા અને વૃદ્ધ માળાપોને રડાવી તેમની જીદગી દુખી કરતા હતા.’

*

આપણે એમ પૂછીએ છીએ કે—શું રાજ્ય પાસે આવી રીતે ઉપાડી લઈ જનારનું રક્ષણ કરવા માટે કાયદાનું સાધન નથી ? એ સાધન ન હોય તો ચોટાઓ નહિ ઉપાડી જાય ? સગીરોના રક્ષણ માટે રાજ્ય પાસે જોઈએ એટલાં સાધન છે, છતાં નથી એમ માની લઈએ, તો પણ ઉઠાવી જવાનો આરોપ પૂરવાર ન કરે, ત્યાં સુધી આ કાયદાની આવશ્યકતા કોઈ રીતે ઠરી શકતી નથી.

નવયુગ શું માગે છે ?

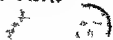
અત્યાર સુધી કાયદાની આવશ્યકતા સમજાવી હોયોને તેમાં સહકાર આપવાની વાત કરી હવે એ પત્રકાર એક નવીજ વાત લખે છે—

‘આ નિમિષ સંબધમાં કેટલાક તરફથી કઈક ગેરમમજુતી ફેલાવવાનો અને કાયદાને અમલમાં નહિં આવવા દેવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે એ મનોદશા હાલના વિચારસ્વાતંત્ર્ય અને પ્રગતિના નવયુગમાં ખરેખર દીલગીરી ઉપજાવે તેવી છે.’

*

આ યુગ સ્વાતંત્ર્ય અને પ્રગતિનો છે, તો એવા યુગમાં આ મુસદ્દા સામે વિરોધ થાય, એમાં દીલગીર થવા જેવું

જેન દીક્ષા અને પત્રકારો

શું છે? એનો વિરોધ, એ સ્વાતંત્ર્ય અને પ્રગતિને ટેકો આપે છે કે અટકાવે છે? પણ જ્યાં એકજ ધૂન હોય કે-યુગધર્મને પ્રતિકૂળ હોય કે અનુકૂળ હોય, પણ ગમે તે હોયો આ કાયદો પસાર થવો જ જોઈએ, ત્યાં ગમે તે શખ્તોના ઝોઠા નીચે આ કાયદો ચોગ્ય છે, એટલુંજ પૂરવાર કરવાનું રહે છે જો આ યુગને સ્વાતંત્ર્ય અને પ્રગતિનો માનતા હોઈએ, તો આ કાળમાં તો ઉદ્ધા એવા કાયદા થવા જોઈએ કે-સારા માર્ગે વાલીઓએ પોતાનાં બાળકોને ચઢાવવાં જ જોઈએ અને ન ચઢાવે તો રાજ્ય ખર્ચ લેશે-આજે તે બાળકો પણ એજ માર્ગે છે કે-અમે અમારી ઇચ્છા મુજબ કેમ ફરીએ, હરીએ કે કરીએ નહિ? જે યુગમાં હજારો બાળકો રાજ્ય સામે જે રીતે પ્રજામાં બેદિલી ઉપજાવે એવાં ગાયનો ગાવાની છટ લેનારાં છે, એજ યુગમાં આત્મકસ્યાણના માર્ગે જવાની ઇચ્છા યાય એ બાળક અને એના વાલીના હૃદયની સ્વતંત્રતા ઉપર ત્રાપ મારવી છે, તો આપણે પૂછવું પડશે કે-એ સ્વતંત્રતા મોંઢેથી બોલવાની છે કે હૃદયથી માનવાની પણ છે? માટે નવયુગને પણ જો બરાબર રીતે સમજવામાં આવે, તો આ કાયદાની આવશ્યકતા નકામી ઠરે છે. પણ દુઃખની વાત તો એ છે કે-આ માર્ગે કરડો છે. દરેકે દરેક બાળકને આ માર્ગે પર રસ નથી થતો પૂર્વે ધર્મની આરાધના ખૂબ ખૂબ કરી હોય અથવા લઘુકર્મી હોય એવાં બાળકોને જ આ માર્ગે પ્રત્યે પ્રેમ યાય છે આ સંયમમાર્ગ કાંઈ સહેલો નથી. હરેક આત્માને એના પર પ્રેમ નથી થતો મોટા મોટા પુઠ્ઠાઓ જૈન દીક્ષા અને પત્રકારો

જાહેર વ્યાખ્યાનો

[૨૫૨]

પણ આ માર્ગની વાત સાલગતા મોઢા કટાણું કઠી દે છે
પૂર્વના મુમ્તકાર હોય તેને જ એના પ્રત્યે પ્રેમ થાય છે
અને એ રીતે જેને પૂર્વના મુલ સમ્કારોના યોગે એ ઠીક
લાગે, તેની સામે આડ કરવા કટિબદ્ધ થનારને એવો પ્રતિ
બધ ન કરવાને સમજાવવા કોઈ પ્રયત્ન કરતું હોય, તો તે
પણ વ્યાજબી નથી તેમ કહેવું, એ કેટલું બધું બેહુક અને
સ્વાતંત્ર્ય તથા પ્રગતિનું રોધક છે, એ ખાસ વિચારણીય છે

કાયદાનો વિરોધ શા માટે ?

હવે એ પત્રકાર એવો કાયદો ન થાય, એવી પેરવી
કરનાગએને ઉદ્દેશીને લખે છે કે—

૭ ‘આ કાયદો સર્વ ધર્મ અને સમ્રાટો માટે લાગુ થઈ શકે
તેવો સર્વ સાધારણ સ્વરૂપનો હોવા છતાં, માત્ર જૈન કોમના એક
ભાગમા આથી ભાગવતી દીક્ષા અને ધર્મગુરુઓના હક્ક ઉપર રાજ્યનું
આક્રમણ થાત છે, એવી ગેરમમજથી આ કાયદો નહિ થાય તેવી
હીનાલ શરૂ થઈ છે અને અમદાવાદમા તો તે માટે એક સમિતિ
પણ નીમાઈ છે અને છત્તીએ છીએ કે—સમજી અને સાચા જૈન
કોમના નેતાઓ—ગ્રાન્ડા તેમજ ધર્મગુરુઓ આ બાબતમા ધાર્મિક
લાગણી કે હક્કનો સવાલ ઉભો કરવાની ગેરસમજ નહીં કરતા—સગીર
બાગકોના ગુણગુની પવિત્ર કુળનો ધર્મ નીતિ વ્યવહાર તેમજ
કાયદાની—દૃષ્ટિએ ગંભીરપણે વિચાર કરો’

*

આપણે કહીએ છીએ કે—ગંભીરપણે વિચાર કરીને
જ પ્રયત્ન આરભાયો છે તેમ પણ આગેવાન જરા પણ
જૈન દીક્ષા અને પત્રકારો

ગેરસમજથી દોરવાયેલ નથી, કેમકે—આ કાયદાથી ધર્મગુરુ, વાલી અને સગીર, બધાના હિત ઉપર આક્રમણ થાય છે. આ કાયદો ન હોય તોજ સગીર બાળકનું હિત બળવાઈ શકે તેમ છે અને એથીજ એનો વિરોધ બ્યાજબી છે અને તેના માટે ઉદય થાય છે અને કરીશું, એવી જાહેરાત કરીએ છીએ.

સગીરાનું રક્ષણ કયાં હોય ?

હવે એ પત્રકાર છેલ્લે છેલ્લે કાયદાનું આખું સ્પષ્ટિ-કરણ કરે છે કે—

૮. આ પ્રતિબદ્ધથી કોઈ પણ સગીર બાળકને કોઈ પણ ધર્મ કે સમુદાયની દીક્ષા આપી કાચી અણુમણુ વયે તેને સસારત્યાગ કરવામાં ન આવે અને ધર્મ કે કાયદા વિરુદ્ધના તેવા કાર્યમાં કોઈ માન્ય, વાલીઓ કે અન્ય કોઈ સાચી થકા કે ખોટા સ્વાર્થથી મમતિ યા મદદગારી ન આપી શકે તે હેતુ છે સગીરના બાલી હિત અને હક્કનું રક્ષણ કરવું તે માન્યપોનીજ નહિ પણ કોમ, સમાજ અને તેથી આગળ વધી છેવટે સરકારની પણ ફરજ છે અને તે ફરજ બજાવવા માન્યપો અને સમાજનેતાઓ નિમ્નજ બનાવી, નોકોની માગણીઓથી રાજ્યને આવે કાયદો કરવાની જરૂર જણાઈ છે તેમાં કોઈનાં ધર્મનીતિ કે સામાજિક હક્કો ઉપર ત્રાપ મારવાનો કે આક્રમણ કરવાનો સરકારનો હેતુ નથી—હોઈ શકે નહિ. આમાં માત્ર સગીરાનું રક્ષણ, એ એકજ હેતુ છે અને તેમ કરવું તે રાજ્યની પવિત્ર ફરજ છે.

*

જૈન દીક્ષા અને પત્રકારો

અમે એની સામે એમ કહીએ છીએ કે-‘તમે બાળક અહિત થાય એવા માર્ગે ચલી જાય, ખરાબ ચાલે ચલી જાય, એનાથી એનું રક્ષણ કરવું’-આવું જો સાચા દીક્ષથી જ માનતા હો, તો રાહ્ય પાસે એવી અરજી ગુજરે કે-‘ભયકર પાપાચરણમાં ઉછેરી રહેલા વાલીઓ પાસેથી વાલી પણું પડાવા લો’-પણ એ નથી થતું અને આ થાય છે, એથી એક જ વાત સિદ્ધ છે કે-સમાજમાં અનીતિ, અન્યાય કે ત્રાસ ફેલાવે એની દરકાર નથી : માત્ર એકજ દરકાર છે કે-કોઈ પણ બાળક દીક્ષિત ન થાય તમને એની જ પડી છે આજે જેલો ભરેલી રહે છે, પોલીસને રાત-દહાડે ઉઘાડે પહેરે ભરવો પડે છે, એ છોકરા આકાશમાંથી પડેલા છે કે કોઈ પણ વાલીના હાથ નીચે ઉછરેલા છે ? એ વાલી ખોટા હતા માટેજ ને ? એવા વાલીઓને બધી છૂટ ? દીક્ષા અપાવનાર ઉપર કે દીક્ષા લેનાર બાળક ઉપર એવી જાતિનો કોઈ આરોપ નથી કે-તે ભયકર પાપ કરી રહ્યો હોય, છતાં એની સામે કાયદા કરવા મન થાય છે, તો અનાડી લોકો માટે કાયદા કરવાનું મન કેમ ન થયું ? જેને ખોટું શિક્ષણ આપી ખોટું માર્ગે લઈ જવાય છે, તેની સામે કાયદા કરવાની જરૂર ન જણાઈ ? જેના દીકરા ચોરી કરશે, ખોટું આચરણ આચરશે, તેની સબ્બ તેનાં માળાપને થશે, એવો કાયદો કરાવી શકતા હો તો કરાવો કે જેથી જગ તુની શાંતિમાં કાંઈક વધારો થાય

ધર્મગુરુઓ અને ગુણધર્મ.

હવે છેલ્લે બધા ધર્મગુરુઓને સલાહ આપે છે

જન દીક્ષા અને પત્રકારો

૯ ધર્મગુરુઓ પણ યુગધર્મ મમજી પોતાના અનુયાયીઓને માગે માગે દોરશે અને દરેક ધર્મના સાધુમહાજન અને આચાર્યો પણ આ કાયદાને દેકા આપી સગીરોને સન્યામ દીક્ષા નહિ આપવાના કરાવો કરી, ધર્મોચાર્ય તરીકે ધર્મ અને મમાજ તર્ક પોતાની દગલ ખમ્મશે ' .

ધર્મગુરુઓને યુગધર્મની સલાહ આપતાં, પોતે યુગ-ધર્મમા માને છે કે કેમ, તેની જ અમને શકા થાય છે આજનો યુગધર્મ તો કહે છે કે-દરેકે પોતાના વ્યાજળી હક્કો જાળવવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ, ત્યારે ધર્મગુરુઓ અને યોગ્ય વાલીઓના વ્યાજળી હક્કો આજ છે કે-કુમળી વયનાં બાળકોમા ખોટી વાસના પડે તે પહેલા સારી જગ્યાએ મૂકી દેવા તથા ઉત્તમ સંસ્કારોથી સંસ્કારિત થયેલા સગીર બાળકોનો એજ વ્યાજળી હક્ક છે કે-ઉત્તમ ધ્યાનમા મૂકાઈ જવું, કારણકે-ખોટી ઉંમરે વિષયવાસનાના કુસંસ્કારોથી સંસ્કારિત થયા પછી ધર્મમાગે ચલાવવા કઠિન છે અને ચઢયા પછી સાચવવા કઠિન છે આથી ધર્મીકુટુંબમા જન્મેલા બાળકોને તેમનામા કુસંસ્કારો આવે એ પહેલા, એમના વડિલો એમને સારા માર્ગે લઈ જાય, જેથી તેઓ નીતિ સપત્ર બને, સાચા જ્ઞાની બને અને જગતના મહુવાસમાં આવતા અનેક યોગ્ય આત્માઓને શુદ્ધ નીતિસપત્ર બનાવી શકે

સયાજીવિજયના તત્ત્વી જો યુગધર્મ શીખવતા હોય, તો તેમને કહી દેવું જોઈએ કે-અમારો યુગધર્મ તમે કહો છો તેથી એટલે એવા હિંતવિરુદ્ધના કાયદાઓ કરાવવાથી જન દીક્ષા અને પત્રકારો

વિદ્વદ્દનો છે આને કહેવાય છે કે-દેશના હિતને હાનિ પહોંચે તેવી દેળવણી લેવી એ પણ પાપ છે, તો અમે પણ કહીએ છીએ કે-દીક્ષાની પવિત્ર ભાવનાને હાનિ પહોંચાડે એવા સમર્ગમા રહેવું, એ પણ પાપ કે બાળકોને એવા સમર્ગમા રાખવા, એ માળાપને શિષ્ટ પણ પાપ છે, કારણ કે-તેઓ એટલી બાળક પ્રત્યેની પોતાની ફરજ ભૂલે છે અમારો યુગધર્મ તો અત્યારે આ છે આજની પ્રવૃત્તિ કહે છે કે-‘ઉંમર ચોખ્ખ થયા પછી માળાપને કહી દેવું કે-અમારી આ ઇચ્છા છે, સમજે તો ઠીક નહિ તો છોડી દેવા અને કુટુંબ કે ઘરની દેશહિતની આગળ ચિંતા કરવી એ પણ પાપ છે’ એવા ઘણા દાખલાઓ બન્યા છે એ યુગધર્મ અમારી પાસે બતાવવો હોય, તો અમે આ ઠરાવને ટેકો શી ગીતે આપી શકીએ ? યુગધર્મની સલાહ આપીને તો તમે અમને ટેકો આપવાનું નથી કહેતા, પણ એ કાયદાની મામે થવાનું જોઈ છે ! આજનો યુગ તો જોઈ છે કે-ઘરની બાળતમા રાજ્યને વચમા ન લાવે, સમાજની બાળત સમાજને મમજી લેવા દો અને ધર્મની બાળત ધર્માત્માઓને જ સમજી લેવા દો માટે યુગધર્મની વાત કોઈ પણ ગીતે તમાગીસલાહને બધજેસતી નથી

ઉપનિષદ

આ લખાણ તમે તમારી પોતાની બુદ્ધિથી લખ્યું હોય, તો તેને પૂરવાર કરવાની તમારી પવિત્ર ફરજ છે અને પૂરવાર ન કરી શકતા હો તો જાહેરમા તે લખાણ પાછું

જેન દીક્ષા અને પત્રકારો

ખેંચી લેવું જોઈએ અને તેમ કરીને પત્રકાર તરિકેના તમારા ન્યાયીપણાની પ્રતીતિ તમારે કરાવવીજ જોઈએ ‘મગીરના વાલીઓ અને ધર્મગુરુઓ વચ્ચે ખૂંવા ઝઘડા-મારામારી થઈ, પોલીસ અને ન્યાયની અદાલતોએ કેસો ચઢવા માડ્યા’ આવી આવી જે વસ્તુઓ આજ દિન સુધી બની નથી, તેને બની એમ લખવામા આવ્યું છે અને એથી ધર્મસપ્રદાયોના નાયકો ઉપર લયકર જાતિનો આશ્રેપ ક્યો છે એકે એ- ધર્મસપ્રદાયના સાચા ધર્મનિષ્ઠ આગેવાનો જરૂર એ આશ્રેપની બબર લેવા પ્રયત્ન કરશે કોઈ પણ સપ્રદાય બાલપ્રહાર્ય કે એવી જ જાતિના ચોખ્ખપણાનો ઇન્કાર કરતા નથી

*

આ તો પર પત્રકારની વાત કરી, પણ આપણા ઘરના એટલે જૈન સમાજના પેટભરા પત્રો તો એથી પણ આગળ વધે છે હું જાણું છું ત્યાસુધી આ પત્રકાર તો જૈન નથી પણ ઈતર છે, એટલે એ તો જેટલું સુચ્યું-સાક્ષ્યું હોય તે ઉપર મદાર બાધીને પણ લખવા પ્રેરાય અગર રાજ્ય તરફથી કાયદાનો મુસદ્દો બહાર પડ્યો, તો એના હિતનુંજ લખવું, એમ માનીને પણ લખ્યું હોય, તે છતાં લખેલી વાત અસત્ય હોય તો રાજ્યને પણ જોટી સલાહ આપનાર તરિકે પૂરવાર થાય, એટલુંજ નહિ પણ જે વખતે મુસદ્દો બહાર પડે છે તે વખતે જોટી-લાજલી વાતો ન લખી શકાય જે વખતે રાજ્યે મદદગાઓ પાસેથી અભિપ્રાયે માગ્યા છે, તે વખતે આ રાતે અભિપ્રાય એક પત્રકારે લખી જૈન દીક્ષા અને પત્રકારો

દેવો, એ બહુ અન્યાય છે. હજુ પણ દરેકે દરેક પ્રમાણિક ગણાતા પત્રકારોને भारी ભલામણ છે કે-પેટભરાં પેપરો જેમ ફાવે તેમ લખી નાંખે છે, એની વાત બાબત પર મૂકી છે, કારણ કે-એમને તો ગમે તે રીતે પેટ ભરવું છે એવા-એની તો એ માન્યતા હોય છે કે-જેલ નહિ મળે ત્યાંસુધી સાચું-ખોટું છાપીને પેટ ભરીશું અને સજ થઈ તો જેલમાં ભરીશું. વળી પેપરવાળો થયો એટલે એને આસાન કેદ મળે એ સામાન્ય કાયદો છે, માટે એવાની વાત જવા દો પરંતુ મોટા, ડાહ્યા અને નામાંકિત પત્રકારની એ ફરજ નથી. જૈનદીક્ષા જેવા મહાન્ પ્રશ્ન પર ગમે એવા તદ્દન ખોટી તથા અર્ધસત્ય હકીકતોથી ભરેલા અને રાજ તથા પ્રજાને ખોટે રસ્તે દોરનારા લેખો ન લખો. ધર્મશુદ્ધિએ મળે, પૂરતી તપાસ કરે અને પછી લખો ‘પ્રજામિત્ર’ પત્રકારે પણ દીક્ષાને મોટો દૈત્ય કહ્યો છે. સાધુઓને ગુંડા વિગેરે તરિકે ઓળખાવ્યા છે. આમ લગભગ વિનાશ લખવાની પદ્ધતિ થઈ પડી છે અને એવાઓને કોઈ પૂછે કે-‘તમે શાથી આમ લખો છો?’ તો તેના સીધા ઉત્તર પણ નહિ આપે. સાંભળશેજ નહિ. આવી રીતિના પત્રકાર સમાજને શ્રાપરૂપ છે ધર્મની બાબતમાં દુનિયાને આડે રસ્તે દોરે છે. ઇતર લોકો આથી બ્રાંતિમાં પડે છે. જેટલા એવા પત્રકારો દીક્ષા આદિ ધાર્મિક વિષયમાં આર્ટિકલ લખે છે, તે કોઈની શીખવણીથી, દોરવણીથી અગર પારકી સલાહોથી લખે છે, એમ કહેવુંજ પડશે. કોઈ પણ જાતની પાકી બાતમી મેળવ્યા વિના મનસ્વી રીતે જેમનાં તેમ-ખોટા આક્ષેપલયી લખાણો કર્યા

જૈન દીક્ષા અને પત્રકારો

કરે છે, માટે એવા લખાણોથી સમાજ ચેતતા રહેવું જોઈએ

*

સયાજીવિજય અને હિંદુસ્તાન વિગેરે પત્રો પર આજે હું આરોપ મૂકું છું કે-એ લોકો દીક્ષા સખથી આર્ટિકલો અને લેખો તત્ત્રીન્ધાનેથી લખે છે, તે પારકાની શીખવણીથી, પારકાની મનાહથી, તપામ કર્યા વિના, મનમાં આનંદુ તેમ લખે છે અને એથી જૈન દીક્ષા જેવા પવિત્ર પદને વગોવી ગણા છે અને પવિત્ર જીવન જીવતા જૈન માધુઓને નિંદી રહ્યા છે આ વાત આપણે એટલાજ માટે જાહેર કરીએ છીએ કે-વડોદરા રાજ્યના ન્યાયી અધિકારીઓ ઉપર એવા લેખોથી ખોટી અસર વાય નહિ દીક્ષાને દૈત્ય કહેવો અગર બહી કહેવી, એ બધા આમેય બનાવટી, સત્યથી વેગળા અને સાબીત ન થઈ શકે તેવા છે જો તેઓમાં પોતાની વાત પૂરવાર કરી આપવાની હામ હોય, તો ખૂશીથી પૂરવાર કરી આપે અપવાદ હરેક જગ્યાએ હોય છે દીક્ષિત થના રમા એકાદ-બે ટકા એવા પણ નીકળી જાય, પણ સગીરોને ઉઠાવી, પટાવી, ફોમવાવી અને છેવટ ભગાડી અનુમતિ વિના મુકી લેવામાં આવે છે, એ વાત તદ્દન જુઠ્ઠી, બનાવટી અને દીક્ષાને નિંદવાના દુષ્ટ ધરિદે ઉપજાવી કાઢવામાં આવી છે

*

બીજી વાત એ છે કે-જૈન દીક્ષા જેવા પવિત્ર માર્ગમાં દીક્ષિત થયા પછી બાળક કે મોળા કોઈ ઉપર જીવન શુભ રાતોજ નથી ધર્મ એ શક્તિ મુજબ કરવાનો છે ઇચ્છાથી કરવાનો છે એના માટે બગજબરી છે નહિ અને વપરાતી જૈન દીક્ષા અને પત્ર રો

પણ નથી સગીર વયમાથી પતિત થનારા કોઈ અપવાદ
 શિવાય નીકળી શકે એમ નથી મોટી ઉંમરમાથી પડવાનો
 સભવ વધુ છે અને પડે પણ છે પરન્તુ જેટલો ઘોઘાટ થાય
 છે તવા તો નહિ જ એમ તો શાહુકાર બનરોમાથી પણ
 આરે મહિને બે-પાચ દેવાણુ કાઢનાર નીકળે છે તેથી કાંઈ
 બનરો બધ થયા નથી આવી વાતોને આગળ કરીને ધર્મી
 લોકોના બ્યાજખી હક્કો પર ત્રાપ મારવી, તે ભયકર પાપા-
 ચરણુ છે હજી ઘણી વાત દીક્ષા સળધી કહેવાની બાકી
 રહે છે, તે અવસરે બોધશુ

જૈન રામાયણ

કલિકાલસર્વજ્ઞ ભગવાન્ હેમચંદ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજની
સુવિશિષ્ટ શૈલિથી ગુંથાયેલું અને પૂ. બાલપ્રજ્ઞચારી, સમર્થ
વિદ્વાન્, વ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ પંચાસપ્રવર શ્રીમદ્ રામવિજ-
યજી ગણિવરનારસિકે ને બોધપ્રદ વિવેચનથી અંકિત થયેલું !

શ્રી વીરશાસનની દશમા વર્ષની ભેટ !

કાલિન ૧૬ પેજ ૪૫૦ પૃષ્ઠ :
અંદીક કાગળ : સુંદર છપાઈ :
પાર્ક બાર્નર્ડીંગ : મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

શ્રી વીરશાસન કાર્યાલય : રતનપોળ : અમદાવાદ

સંન્યાસ દીક્ષા પ્રતિબંધક નિબંધ

: પાટણ :

તા. ૧ : સપ્ટેમ્બર : ૧૯૩૧. મંગળવાર

વડોદરા ગભ્યે પ્રમિદ્ધ કરેલા ડ્રંન્યામ દીક્ષા પ્રતિ
મધક નિબંધનો સ્થળે સ્થળે જૈન મનોએ મર્વાનુમતે
વિરોધ કર્યો હતો એજ રીતે પાટણના ધર્માનુગામી શ્રી
સંવના આગેરાનોએ સાધુ સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા
૩૫ ચતુર્વિધ શ્રી મધની બહેર સભા, તા. ૧ ૯
૧૯૩૧ ને દિને પૂજ્યપાદ શાન્તમૂર્તિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્
વિજયમેધસૂરીશ્વરજી મહારાજના અધ્યક્ષપણામાં મળી
હતી

આ નિબંધ જૈનોના ધાર્મિક છુટાપણાને છુટ
નારો અને જૈન ધર્મના મૂળજૂત તરવેનો વિરોધી રોષને,
ચતુર્વિધ શ્રી સંધની આ સભાએ તેનો વિરોધ દર્શાવતો
કરાવ સર્વાનુમતે પસાર કર્યો હતો

આ સભામાં પૂજ્યપાદ બાવલ્લભચારી, મમર્થ
વિદ્વાન, વ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ ધન્યાસપ્રવર શ્રીમદ્
રામવિજયજી ગણિચરે, આ નિબંધનો અમન કેટલો
અનિષ્ઠકારક છે, એ દર્શાવતું એક મુદ્દામરનું પ્રવચન
કર્યું હતું તેઓ શ્રીમદે કરમાન્યુ હતું કે-આવો કાયદો
બીનગરૂરી છે, બોગી દોરવણીનું પરિણામ માત્ર છે,
બાલ દીક્ષાની પદ્ધતિ સોચનીય કે અનર્થકારી નથી,
તેમજ જે હિંદુશથી એ નિબંધ બહાર પાડવામાં આવ્યો
છે તે હિંદુશને માધક નથી પણ બાધક છે

[૧૧]

નિબંધની ઉત્પત્તિ

વડોદરા રાજ્યના ન્યાયમંત્રી વિધ્વ કૃષ્ણરાવ ધુર-
ધર તરફથી હરેકના અભિપ્રાયો જાણવા માટે,
આ ‘સંન્યાસ દીક્ષા પ્રતિબંધક નિબંધનો મુસદ્દો’ તા. ૩૦
જુલાઈને દિને જાહેરમાં મૂકાયો છે. આ મુસદ્દો, જણાવવામાં
આવે છે કે-વિચાર કર્યા પછી જાહેરમાં મૂકાયો છે, કારણ
કે-તા. ૧૯ : ૧૨ : ૨૯ ની ધારાસભાની બેઠકમાં લક્ષ્મીભાઈ
કીશોરદાસ તરફથી એક ઠરાવ રજુ કરવામાં આવ્યો હતો.
તે ઠરાવ આ હતો:—

“નાહની ઉંમરમાં માણસોને દીક્ષા આપી ત્યાગી બનાવવામાં આવે
‘છે. તેથી કુમળી વયનાં અને કાચી ભુદ્ધિના માણસો મમજ વગર
‘દીક્ષા લે છે અને ત્યાગી બને છે, તેથી ઘણા પ્રમંગે અનર્થ થાય
‘છે. માટે જેની ઉંમરનાં ૨૧ વર્ષ પૂરાં થયાં ન હોય તેવા કોઈ
‘પણ માણસ, સ્ત્રી અગર પુરુષને સંમારત્યાગની દીક્ષા આપી
‘શકાય નહીં તથા જેની ઉંમરનાં ૨૧ વર્ષ પૂરાં થયાં હોય પણ

૧૦ વષ પૂરાં ન થયા હોય તેવા માણુમને પ્રાત ફાળદારી ન્યાયાધીશની પરવાનગી મેળવ્યા શિવાય સંસારત્યાગ કરવાની દીક્ષા આપી સમય નહીં એવું ધોરણુ ઠરાવવા આ ધારાસભા શ્રીમત સરકારને વિનંતિ કરે છે '

રામચદ્ર જે અમીનનો વિરોધ

આ ઠરાવના સબધમાં તે ધારાસભાની બેઠકના અધ્યક્ષશ્રીનેથી એવો ખુલાસો થયો હતો કે —

આ બાબતમાં તપાસ કરી આવા કાયદેસર અકુશની જરૂર છે કે કેમ તેનો વિચાર કરવામાં આવશે '

*

ધારાસભાની બેઠકમાં પહેલીજ વાર જ્યારે આવા પ્રકારનો ઠરાવ મૂકાવાની જાહેરાત થઈ હતી, ત્યારે તેનો અનેક ઠરણોસર યોગ્ય વિરોધ કરવાને માટે, તેજ ધારાસભાના એક સભાસદ રામચદ્ર જે અમીને એક મુદ્દાસરનું લખાણ તૈયાર કરીને ત્યાં બેઠકે હતું, જે ને આવા ઠરાવને ખીનજરૂરી તરીકે, રાજ્યના ને પ્રજાના હિતનાશક તરીકે તથા ધર્મમાં અયોગ્ય ડખલગીરી કરનાર તરીકે પૂરવાર કરે છે આ રહ્યું તે —

પ્રતિરોધ અનુચિત છે

૧ નાનુભાઈ ખીશોરદાસે જે ઠરાવ મૂક્યો છે તે સામે હું ધણા મગ્ગોયી થાઉં છું

પ્રથમ તો તે ઠગવ નકમો છે વાલીની સમતિ શિવાય જે ને સગીરોની સાલુજીવનની દીક્ષા આપવામાં આવે છે તેને પહોંચી

સં૦ દીક્ષા મં૦ નિખન

'વળવા સારૂ કાપદાના હાથ જોઈએ તેટલા લાંબા છે દીક્ષા
 'આપવા સારૂ જો કાઈ સગીરનું હરણું કરી બાપ, તો તેમને
 'શીક્ષા કરવા માટે ફાજદારી કાપદાના કાનુન પૂરતા છે જે કાંઈ
 'સખ્સ સગીરના વાલીની મંમતિ શિવાય સગીરને લવચ્યાવે અને
 'ખસેડે, તો તે મનુષ્યહરણ ગુન્હાનો આરોપી થાય છે તેમા
 'ગુન્હેજારનો આરોપ જોનાતો નથી અને કાંઈ પણ સખ્સ બળ
 'વાપરીને અગર ઠગાઈના સાધનથી બીજા મખ્સને એક સ્થાનથી
 'બીજા સ્થાનમા જવાને લવચ્યાવે, તો તે મનુહરણું કરે છે. જો
 'વાલી આ દુનિયાદારીના કામમા સગીરનો સારામા મારો
 'હિતચિંતક હોય, તો તેજ બાવ સગીરના ધાર્મિક ગર્વમા શા
 'માટે તેની પામેથી લઈ લેવો ? જે વાલી આધ્યાત્મિક હિત
 'માટે મગીરનું અર્પણ કરવાની સમતિ આપે છે, તે તેનું મોટામા
 'મોટું હિત માધે છે, કારણ કે—આના આવા અર્પણથી તેના આત્માની
 'મુક્તિ થાય છે કે જે મુક્તિને માટે માનવજીવન સેકડો યુગાથી
 'તનસે છે જે લોકો સગીર છે, તેમની બાળ્યમા ધારાશાસ્ત્રીઓ
 'એવું અનુમાન કરે છે કે—તેમના હિત મુજબ વર્તનાને તેઓ
 'શક્તિમાન છે અને જ્યારે સાસારિક બાળ્યોમા તેમના સામે
 'કાંઈ પ્રતિરોધ કરવામા આવતો નથી તો નૈતિક અને ધાર્મિક
 'કાર્યોમા તેમના ઉપર શા માટે પ્રતિરોધ મકવો ? તેનું કાંઈ
 'કારણ નથી લાયક ઉંમરના માણસની ઇચ્છામા આવે તો
 'માગમા મારો ખજાનો અને મિલકત આપી દે માસાગિક
 'બામનમા સરમર તગ્મથી કાંઈ પણ દરમ્યાનગીરી અગર ડખન
 'શિનાય પણ તેની તમામ મિલકત અને સર્વસ્વનો બોગ આપી
 'શેકે, તો પછી તેના ધાર્મિક વર્તનમા અટકાન કરવાનું કાંઈ
 'વ્યાજબી કારણ નથી જો કાંઈ સખ્સ માલગી કતનો ત્યાગ
 'કરી પવિત્ર ત્યાગનું જીવન સ્વીકારે અને જનસમાજ અને પર
 'માતમાની સેવા ગ્રહણ કરે તો પછી તેની વિવેકશુદ્ધિ ઉપર

‘પ્રતિરોધ કરવાનું કાર્ષ પણુ કારણ નથી ફર્ટ ક નામ માણસ્ટ્રેટ
 ‘અગર સમ હીવીઝનન માણસ્ટ્રેટ પણુ વિદ્વાન અને બહુશ્રુત
 હોય પણુ જોનોના પવિત્ર વર્ગમા દીક્ષા લેવા ઇચ્છનાર સપ્સના
 ‘દ્રષ્ટિબિંદુથી દીક્ષાના સવાનનો નિર્ણય કરવામા તે કેવળ અસમર્થ
 ‘પણુ હોય પાશ્વાત્ય જૂમિએ પૂર્વમા ધણી માખતોમા
 ‘પ્રવેશ કરેલો છે, પરંતુ હિંદના આધ્યાત્મિક વિકાસક્રમમા પાશ્વાત્ય
 ‘ભાવેને કદિ પણુ પ્રધાનપદ આપવાનું નથી આ ઠરાવમા પ્રાત
 ન્યાયાધીશની મજૂરી મેગવવાનું લખ્યું છે, તેનાથી ધાર્મિક
 ‘બામતમા જે સ્વતન્ત્રતાપણુ છે અને જેની બારે મોટી ગણુના
 કરવામા આવે છે, તેનો ખ્વશ થાય છે અને હું આપને નમ્રતા
 ‘પૂર્વક જણાવું છું કે-જે માણસ લાયક ઉમરે પહોંચ્યો છે તેના
 ઉપર આવા પ્રતિરોધની શરત નાખવી તે બીનકુન અનુચિત છે ”

જોનોની ધાર્મિક સ્વતન્ત્રતા ઉપર હુમલો

હવે બીજી રીતે જોતા આ ઠરાવથી જોનોની ધાર્મિક સ્વતન્ત્રતા
 ઉપર મોટો હુમલો થાય છે ત્યાગાગ્રમના પવિત્ર માર્ગમા હિન્દુ,
 મુસનમાન પારસી અને ખ્રિસ્તીઓની દીક્ષામા કોઈ પણુ કાપડો
 અગર કાનુન હોય તે મારી જણુમા નથી તો ન્યાયે હિન્દુ
 કામ પોતાની ધાર્મિક પ્રવૃત્તિમા સ્વતન્ત્ર છે, તો તેમાથી જોનોને
 શા માટે નુજી પ્રતિરોધ કરવો જોઈએ ?

પ્રતિપદ વૈમનસ્યજનક છે

‘હવે ત્રીજી રીતે જોતા આ ઠરાવથી જે પ્રગતિશીન મરકાર તરફથી
 ‘ધાર્મિક કાર્યોમા દરમ્યાનગીરી નહિ કરવાનો સિદ્ધાંત કર્યો છે,
 તેમા મોટો ભગ થાય છે જોનોનું આધ્યાત્મિક કલ્યાણુ જેમા
 છે તેનો વિચાર કરવાને જોનોજ સારામા સારા વિચારક છે,

'અને કાઉન્સિલ જોનોની ધાર્મિક બાબતમાં વચમાં પડે અને
 'કાયદા કાનુન થડે, તો તે જોનોની મર્યાદાનો ભગ કરે છે જે
 'સેંકડો વર્ષથી ધાર્મિક કાર્યમાં તટસ્થતા અને દરમ્યાનગીરી નહિ
 'કરનાની પ્રથા ચાલતી આવે છે, તેમાં જો ભગ દરવામાં આવે,
 'તો લોકના મગજ ઉપર સગકાગ સાથે વૈમનસ્ય ઉત્પન્ન થાય
 'અને તેમની લાગણી ઉલ્કેરાય અને જો સગકાર એમ ધાગતી
 'હોય કે-ધાર્મિક બાબતોમાં આવા દગન કરવાથી અને લોકોની
 'ધાર્મિક સ્વતંત્રતા ઉપર ત્રાપ મારવાથી તેને લાભ થશે, તો
 'તેના ધારવા કરતા તેને હાનિ વિશેષ છે મનની અને વિચારની
 'સ્વતંત્રતાને તોડી પાડવાને બદલે તેને વિશેષ છટ આપવી જોઈએ '

આર્યમંત્રકૃતિને વિકસાવો !

" હવે ચોથી રીતે જોતા, મનુષ્યના જીવનનો અંતિમ હેતુ જડ વસ્તુ
 'પ્રાપ્ત કરવી, અગર ધન, દોનત, વિદ્યા, વિજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું
 'તે નથી-પરંતુ આધ્યાત્મિક પ્રગતિમાં જે ખરું સુખ છે તે
 'તેનું પરમ કર્તવ્ય અને અંતિમ આદર્શ છે તેથી કોઈ પણ
 'સખસના આધ્યાત્મિક ઉન્નતિના કાર્યમાં પ્રતિરોધ કરવો જોઈએ નહિ
 'આત્મા ઉપર માયાએ ધણુ અને નહિ ઇચ્છવાયોગ્ય આગેદહણ
 'કર્ણુ છે હવે તો તે માર્ગમાંથી અટકવાનો સમય છે આધ્યા
 'ત્મિક નિર્વાણની પ્રાપ્તિ માટે ઔદિક સુખોનો ભોગ આપવાથી
 'ઉન્નતિ સંધાન છે ઔદિક સુખો નાશવત છે અને પાગમાર્થિક
 'સુખ ચિગકાગ ટકે તેવું અને મ્યાથી છે સાસારિક સુખ
 'આત્માની મુક્તિના સાધનમાં અતરણરૂપ છે અને આધ્યાત્મિક
 'જીવન તે ગતિમાં વિશેષ બળ આપી પરમગતિને પ્રાપ્ત કરાવ
 'છે, તેથી પાશ્ચાત્ય ભાષાને મગજમાંથી કાઢી નાખવા કાઉન્સી
 'લને હું વિનંતિ કરું છું અને પૂર્વની મંત્રકૃતિના ભાવ ગ્રહણ

‘કરી જે આર્યભૂમિએ અદ્યાપિ પર્વત નામના કરી છે, તેને
‘કર્તવ્યતાના માગે અન્ય દેશોને અનુકરણીય બને તેવી મનોતિરૂપ
‘તેને બનાવો.’

દુનિયાને એરલાભ.

“હવે પાંચમી રીતે જોતાં, આ ઠરાવ દુનિયાની પ્રગતિમાં પણ
‘એક અતરાયરૂપ છે. જે મહાપુરુષો યર્ષ ગયા છે, તેઓ તેમના
‘દુષ્ટીયા દાતમાંથી જ સાધુ થયા છે, પરન્તુ મોટી ઉંમરે તેમણે
‘સસારત્યાગ કર્યો નથી. જે વખતે સાંસારિક જીવનની કલુષિત-
‘તાથી જ મગજ મુક્ત હોય છે, તે વખતે નાનપણથી જ દીક્ષા
‘લાઇને ધાર્મિક ગુરૂઓનો પ્રાદુર્ભાવ થયો છે. જીવનના ક્લેશથી
‘જેમનું મન દબ્ધ થયું નથી અને નિર્દોષ છે, ત્યાંથી જ ધર્મ-
‘ભાવના જન્મીત થાય છે આ કાઉન્સિલમાં જે ઠરાવ છે, તે
‘જો અમલમાં આવીને પ્રતિરોધ કરવામાં આવ્યો હોત, તો
‘દુનિયાના મહાન ગુરૂઓ જગતને મળ્યા ન હોત ”

રાજ્યકીર્તિને કલંક

“હવે છઠી રીતે જોતા, આ ઠરાવની હિંદમાં કોઇ જોડી અગર
‘દાખલો નથી બિટીસ હિંદ અગર નેડીવ સ્ટેટમાં કોઇ પણ
‘ભાગમાં ધાર્મિક માન્યતા અને કાર્યની સ્વતંત્રતામાં અટકાવ કર-
‘નાર આવો કોઇ પણ ઠરાવ નથી તો આની ધાર્મિક સ્વતંત્રતાને
‘ખેડીથી જઠરી લેવા વડોદરા સ્ટેટને પહેલ કરવાનું કાંઈ કારણ
‘નથી. આ ઠરાવથી એક વડોદરા રાજ્યની નહિ, પણ સમગ્ર
‘હિંદની જૈન કામમાં વૈમનસ્યની લાગણી ઉત્પન્ન થશે, તેના વડે
‘વડોદરા રાજ્યની સુન્દર કીર્તિને ધોધ નાખી કલંકિત કરવાનું
‘કાંઈ પણ કારણ નથી આવા ઠરાવથી મનુષ્યની કૃત્રિમ સ્વતં-
‘ત્રતા છીનવી લેવામાં આવે, તેમાંથી ગ્રેટની કીર્તિને શા માટે

‘ જોખમમાં નાખવી અને કવચિત કરવી ? ’

જૈન દીક્ષા

“ હવે સાતમી જામતમાં જોતા, એક ધર્મમાંથી બીજા ધર્મમાં જતા
 ‘ રોટ્ટે કાંઈ જાતનો અનુકાર કરેલો નથી હિન્દુ તે ખ્રિસ્તિ અને
 ‘ ખ્રિસ્તિ તે હિન્દુ થઈ શકે છે, તેવી રીતે મુસનમાન પણ થાય
 આની રીતે થવાથી ધર્મનો સમૂહ ફેરફાર થાય છે, છતાં પણ
 ‘ કાંઈ અટકાવ થતો નથી, તો પછી એક સખસને તેના ધર્મમાં
 ‘ શા માટે પૂર્ણ છૂટ ન આપવી ? જૈન માધુ તરીકેની દીક્ષા તે
 માસારિક ઉપાધિમાંથી મુક્તિ છે અને તે ત્યાગ અને આત્મ
 ‘ ભોગનું જીવન છે અને તે મુક્તિપત્રને માટે છે મનુષ્યજીવનને
 ‘ પાપવાસનામાંથી મુક્ત કરી, સેવાભાવ અને આત્મસમર્પણનું જીવન
 ‘ છે પોતાની વાસનામાં ગ્રમ્યાપમ્યા રહેના માધુસો જોઈએ છીએ
 ‘ કે પરમાત્માની અને જનસમાજની સેવાભાવનાવાળા પવિત્ર પુરુષો
 ‘ જોઈએ છીએ ? આધ્યાત્મિક જીવનથીજ અને ઉન્નત ઉપચારથીજ
 ‘ (એકલા વિચાર નહિ પણ આચારથીજ) મનુષ્યોનું ઉચ્ચ કલ્યાણ
 ‘ સધાય છે આપણી પાસે પોતાના એકલા જીવન કલ્યાણ ધ્વજ-
 ‘ નાર આત્મત્યાગી, સર્વસ્વનો ભોગ આપનાર સાધુપુરુષો હોય
 ‘ તો દુનિયા ઘણીજ વિકાસક્રમમાં આગળ વધેલી સુખી અને
 ‘ ક્ષયપ્રદ હોત અને સંકટો મનુષ્યો જીવનના કનહમાંથી ઉત્પન્ન
 ‘ સુખની પ્રાપ્તિ કરત અને માયાની જાગમાંથી છૂટી જાત ’

ઐહિક સુખો કરતા પારમાર્થિક સુખો વિશેષ છે

“ હવે આ મલાને હું વિનંતિ કરું છું કે-કેટલાક અગવળીયા અને
 ‘ અશાંતિકર પુરુષોએ ધાધન મચાવી અને આપના મગજ ઉપર
 ‘ કાંઈ પણ જૈન દીક્ષા વિરોધી લાગણી ઉત્પન્ન કરી હોય તો

તને મગજમાથી મઠી નાંખી ધર્મિક બાબતમા તટસ્થતા રવી કારી અને જનસમાજને આપ પૂરવાગ કરી બતાવો કે-વડોદ ગની મહિન્સીલને હૈને ઔદિક સુખો કગતા પારમાર્થિક સુખોની ગણુના વિશેષ છે અને બીજી કોઇ પણ કાઉન્સીન કગતા આ કાઉન્સીલને મનુષ્યત્વના હિચ્ચામા હિચ્ચા સુખોની નિગેષ કાગજી છે એમ બતાવો તેથી ધાર્મિક હિતને માટે તથા જનસમાજ તથા રોટના હિતને માટે એકલુજ નહિ પણ હિંદના ભાવિ હિતની ખાતગ મૌ કરતા શ્રેષ્ઠ આધ્યાત્મિક ઉન્નતિને ખાતર પણ હ આ સલાને ખામ વિનતિ મરી તે ૧૭૧૧ ૨૬ કગના જણાવુ છુ

*

સગીરની દીક્ષાની પદ્ધતિ નથી તો શોધનીય, નથી તો અનર્થકારી !

લલુભાઇ કીશોરદાસે ધારાસલાની બેઠકમા ઠરાવ રજુ કર્યા બાદ, એવા કોઇ પણ પ્રબળ કારણો બન્યા નથી, કે જેથી એ વાતને ઉપાતરથી પણ અમલમા લાવવાની આવશ્યકતા માની શકાય, કારણકે-‘મન્યાસ દીક્ષા પ્રતિબધ’ના મુસદ્દામા એ મબધો ખાસ ઉલેખ પણ નથી એમા જણાવવામા આવ્યું છે કે—

વળી કેટલેક પ્રમજે કુમળી વયના જૈન બાળકોને ત્યાગની દીક્ષા આપનામાં આની સાધુ બનાવવામા આવે છે અને તેથી તે પદ્ધતિ શોધનીય હોઈ નધ કરવા પાત્ર છે એમ શ્રીમત સગડાને પણ જણાવુ છે

— તેમજ —

મગીઁ વયના બાગકોને દીક્ષા આપનામા અનેક અડચણો અને અનર્થો સમાએલા હોય છે ’

*

આ રીતે-‘સગીર દીક્ષાની પદ્ધતિ શોચનીય છે’ અને એમા ‘અનેક અડચણો અને અનર્થો સમાએલા હોય છે,— એમ મોઘમપણે જણાવ્યું છે, પરન્તુ તે સળધમા કોઈ જાતની પદ્ધતિસર તપાસ કરવામા આવી હોય, એવું જણાવવામા આવ્યું નથી આની મ્હામે આપણે જાહેર કરીએ છીએ કે —

“મગીઁ વયની દીક્ષાપદ્ધતિ લેશ પણ શોચનિય નથી, કારણ કે-તેથી કોઈ પણ પ્રકારનો અનર્થ થયો નથી, થતો નથી અને થવાનો મલવ પણ નથી. એટલુજ નહિ પણ અત્યાર મુધીમાં એ પદ્ધતિના પ્રતાપે ધર્મને, સમાજને, ગણને અને ગાજને અનેકાનેક લાભ મળ્યા છે.”

*

ખીજી વાત એ નિબધમા એમ જણાવવામા આવે છે કે-આ મુસદ્દો વ્યાપક છે અને કોઈ પણ મપ્રદાયના સાધુ, મન્યાસી, યતિ, યોગી, વેરાગી, ક્ષીર વિગેરેને માટે તૈયાર કર્યો છે, પણ પહેલો ઠરાવ જે લલુભાઈ તગ્દથી લાવવામા આવ્યો હતો, તે તો ખાસ જૈનોને માટેજ હતો અને આ મુસદ્દો લાવવામા તેનુંજ ઓહુ લેવામા આવ્યું છે

સંઁ દીક્ષા પ્ર૦ નિબધ

આ વિષયમાં છાપાઓ અને સુધારક માન્યતાવાળાના લેખોથી રાજ્યે દોરવાઈ જવું, એ કોઈ પણ રીતે યોગ્ય નથી, કેમકે- છાપાઓ આ સબધમાં જે લખે છે તે ગંધુ તપાસ કરીનેજ લખે છે, એ પૂરવાર થઈ શકે એમ નથી અને સુધારકોને મધ્યમ એ કઠિન અને દુર લાગે છે, માટે એમનો વિરોધ ઘણા સમયનો છે, તેથી તેઓની વાતોથી દીક્ષાની પદ્ધતિ શોચનીય છે, એ કોઈ રીતે પૂરવાર થઈ શકે એમ નથી અને તપાસજ કરવાની હોય, તો તે આ વિષયના જાણકાર- દીક્ષા આપનાર, દીક્ષા લેનાર અને દીક્ષા અપાવનારની પાસે પહેલી કરવી જોઈએ, કેમકે-જેટલી તેઓને માહિતી હોય તેટલી બીજાને ન હોઈ શકે તેથી તેવાઓની યાને તપાસ કરવાથી પૂરેપૂરી જાતભી મળી જાય અને એ ઉપરથી જો અનર્થકારી સાબીત થાય, તો જે કાંઈ પગલા લેવામાં આવે તેમાં વાધાનું કારણ રહે નહિ

*

‘શ્રીમત સરકારને આ પદ્ધતિ શોચનીય છે’-એમ જે રીતે જણાવ્યું હોય, તે જાહેરમાં મૂકવું જોઈએ કે-કોના કોના દ્વારા એમને દીક્ષાની પદ્ધતિ અનર્થકારી છે, એમ જણાવવામાં આવ્યું છે અગર દીક્ષા માટે લોગ આપનારાઓ પાસે તપાસ કરવી જોઈએ અને એ તપાસમાં એ વાત પૂરવાર થાય તો પછી કાંઈ કહેવાપણું રહે છે કયા ? પણ આપણે કહીએ છીએ કે-નિબધમાં જણાવવામાં આવ્યો છે તેવો અનર્થ સગીરની દીક્ષાથી થતો નથી, કેમકે-જેન શાસ્ત્રોમાં ૧૬ વર્ષની વય સુધીના સગીરને તેના માળાપ સંઘ દીક્ષા પ્રાપ્ત નિબધ

અગર વાલીઓની સમતિ વિના દીક્ષા અપાતી નથી અને ત્યાર પછીની વચના માણસો જૈન શાસ્ત્ર તેમજ નીતિશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ પણ સ્વતંત્ર મનાય છે

*

‘સર્વ સમ્રદાયો માટે આ કાયદો છે’—એમ જે જણાવવામાં આવ્યું છે, તે વિષે આપણે ધારીએ છીએ કે—કોઈ પણ સમ્રદાયને આ વાત ઈષ્ટ હોઈ શકે નહિ, કેમકે—પોતાના ધર્મ અગર પથમાં જીવન ગાળવાને ઈચ્છતા કોઈને પણ એ પાલવે તેવું છે નહિ.

*

સુસદ્દાની ચોથી કલમમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે—‘ત્યાગની દીક્ષા એક ધાર્મિક સંસ્કાર ગણાય છે, તેની વચ્ચે શ્રીમત સરકારે પડવાનો આ સુસદ્દાનો હેતુ નથી; પરંતુ જે કોઈ સગીરને તેવી દીક્ષા આપવામાં આવે તો તે તેની સમજણ શિવાય અથવા રત્નમંદી શિવાય છે એમ ગણવું જોઈએ’ વિગેરે. ત્યાગની દીક્ષા એક ધાર્મિક સંસ્કાર છે અને તેની વચ્ચે ન આવવાનો શ્રીમત સરકારનો ઇરાદો છે, પણ સગીર બાળકોની થતી દીક્ષાને અટકાવવી તે કોઈ પણ ધર્મની વિરુદ્ધ નથી, એમ શ્રીમત સરકારને સમજાવવામાં આવ્યું છે પૂર્વના સુસંસ્કારને લઈને જે બાળકને દીક્ષાની ભાવના થઈ છે અને તે ભાવનાને જે માખાપ પુષ્ટિ આપે છે અને પોતાની મેળે સફળરૂપે સોંપવા જાય છે, એને અટકાવત કરવી એ ધર્મવિરુદ્ધ નથી, એવી માન્યતા જેમ જૈનશાસનની દૃષ્ટિએ ભૂલભરેલી છે, તેમ દુનિયાનાં ઇતર

શાસનોની દૃષ્ટિએ પણ ભૂલભરેલીજ ગણી શકાય.

*

ત્રીજી વાત સગીરના હિત સંબંધી જણાવવામાં આવે છે કે—મગીર દીક્ષા લઇને પાછો ઘેર આવે તો તેના વાર માના હુકમો આજ્ઞા જાય છે, તો એ વાત તો મોટી ઉમરવાળાના માટે પણ સરખીજ લાગુ પડે છે અને એવો કોઈ પણ મગીર આજ મુખી ઘેર પાછો આવ્યો હોય, તેણે વારમો માગ્યો હોય અને ન મળ્યો હોય, એવો બનાવ બન્યો હોય એવું જાણવામાં પણ આવ્યું નથી, એટલે એ પ્રશ્ન ઉભો થવાનું કારણ રહેતું નથી : માટે તેવો કોઈ દાખલો બનવાના લયથી અનેક આત્માઓને તેઓની કલ્યાણમાધનામાં વિઘ્ન કરવું, એ કોઈ પણ રીતે હિતકર નથી.

*

પવિત્ર દીક્ષાની અટકાયત માટે ઠડ અને સજા જેવું જોખમ ઉભું કરવામાં આવે અને એવો કાયદો ઘડાઈ જાય અને જાહેરમાં તેને પાળવાની ફરજ પાડવામાં આવે, તો વડોદરા રાજ્યની તે પ્રજા કે જે ઉત્તમ અને પરમજ્ઞાની ધર્મશુરને ઇચ્છે છે, તેને મોટું વિઘ્ન થઈ જાય, એટલુંજ નહિ પણ સારા સાધુપુરુષો માટે આ વિહારભૂમિ પણ નકામી બની જાય.

ઉપસંહાર.

“આની સામે શાસ્ત્રદૃષ્ટિએ કાયદેસર જેટલા ઉપાયો યોજવાની જરૂર જણાય, તે ચારે પ્રકારના સઘે યોજવાજ સંત દીક્ષા પ્રતિબંધ નિબંધ

નેઈએ આ સવાલ એકલા શ્રાવકોનોજ નથી કે એકલા સાધુઓનોજ નથી, પરન્તુ સઘળાનો છે એકલા પાટણનો પણ નથી, પણ આખા હિન્દુસ્તાનને લાગતો-વળગતો છે આવા પ્રશ્ન વખતે-‘આપણને શુ ?’-એમ કહેનાર પોતાની જાતને જૈનપણામા રાખી શકતો નથી આ કરાવનો સામનો કરવાને બદલે જેઓ તરફેણ કરતા હોય, તેઓ પણ પોતાના જૈનપણાનું પોતાની મેજેજ રાજીનામું આપે છે જે વખતે મૂળભૂત વસ્તુના લોપનો સવાલ ઉભો થાય અને તેમા જે આમેલ થાય, એનો અર્થજ એ છે કે-તે પોતે જૈનપણાનો ત્યાગ કરે છે અત્યાર સુધી જેઓએ આ કરાવની તરફેણ કરી છે, તેને ટેકો આપ્યો છે અને જાહેરમા તેની પુષ્ટિ કરી છે, તેઓ ગ્રામ્યદષ્ટિએ જૈનપણામાથી આપોઆપ બહાર થઈ જાય છે દીક્ષા હોય તોજ જૈનશાસન રહે, નહિ તો લોપ થઈ જાય માધુ શિવાય જૈનશાસન રહી શકતું નથી જેથી સાધુમાર્ગનો લોપ થઈ જાય એવા મુસદ્દાના ઉદ્દેશનો સ્વીકાર જે કોઈ કરતું હોય, પછી તે એક વ્યક્તિ હોય કે અનેક હોય, સલા હોય કે સમ્યા હોય, નાની યા મોટી જે કોઈ હોય-તે પોતે આપોઆપ જૈનપણામાથી બાતલ થઈ જાય છે જેન ગણાતી કોઈ પણ વ્યક્તિથી આ મુસદ્દામા સામે લગીગી થઈ શકે એમ નથી આપણે વડોદરા નરેશને જણાવવા માગીએ છીએ કે-આ મુસદ્દાથી જે લોકોનું હૃદય ઘવાયું છે-જેઓને હું ખ થયું છે, તેમને પૂરતી રીતે સાલ જવા એ રાજ્યની ફરજ છે ધર્મી અને શાત પ્રબળના સમૂહના ધાર્મિક છુટાપણા ઉપર ત્રાપ મારવાને બદલે તેને

પૂરેપૂરે રક્ષણ આપવું જોઈએ રાજ્ય ઉપર ખોટી અસર
 નીપજાવવા માટે આ ઠરાવ માટે ધન્યવાદના સંદેશાઓ
 મોકલનાર વસ્તુત નામના જૈનો છે, પણ સાચા જૈનો
 નથી શુદ્ધ શાસ્ત્રાગ્રાની આડે આવનાર આવા મુસદ્દાની તર
 ફેણ કરનાર બધાજ જૈનસંઘથી આપોઆપ બહાર થાય છે,
 કેમકે-શાસ્ત્રોને નહિ માનનારાઓને શ્રી જૈનસંઘમા સ્થાન
 હતું પણ નહિ, હોય પણ નહિ અને છે પણ નહિ

જૈનપણું શું અને શા માટે ?

: અમદાવાદ :

તા. ૨ : મે : ૧૯૩૧. શુક્રવારના પ્રભાતે

વિ. સં. ૧૬૮૭ ના વૈશાખ મહિનામાં પોતાના પૂ.
 પરમારાધ્ય ગુરૂદેવની સાથે પૂજ્યપાદ બાલ સ્વલ્પચારી,
 મુખ્ય વિદ્વાન, બ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ, પંચાસપ્રવર શ્રીમદ્
 રામચિન્મયજી ગણિવર અમદાવાદમાં પધારતાં જૂદી
 જૂદી પોતાના જોનોની આગ્રહ ભરી વિનંતિથી રાજ
 પ્રાયઃ જૂદે જૂદે રથે તેઓ શ્રીમદ્નાં જાહેર પ્રવચન
 થવાં હતાં તેજ રીતિએ પ્રસ્તુત જાહેર પ્રવચન
 પાછીપાની પોજમાં ખાસ બાંધેલા મંડપમાં થયું હતું
 અને સેકડો જૈન-જૈનેતર સ્ત્રી પુરોએ જાગ લીધો
 હતો પૂ. મુનિવરો પણ સારી સંખ્યામાં હાજર હતા.

આ ઉપરાંત પૂજ્યપાદ પરમ આગમાબ્યાસી શ્રીમદ્
 સાગરાનંદશ્રીશ્વરજી મહારાજ તથા પરમ શાન્તમૂર્તિ
 આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયભેષ્મશ્રિજી મહારાજ, વિગેરે પણ
 ખીરાજમાન હતા. સરમાં મગલાચરણ રૂપે પૂ. ૬ સાગરા-
 નંદશ્રીશ્વરે મગલ પ્રવચન કર્યું હતું અને ત્યાર બાદ
 પૂ. પંચાસપ્રવરશ્રીએ વિવેચન કર્યું હતું. બન્નેનાં સાર-
 જૂન અવતરણે અને અપાય છે.

આજના જૈનત્વમાં જે સડો પ્રવેશવા પામ્યો છે, તે
 દર્શાવીને જાનિ જોનોને ધર્મ જોનો જનવાનો આ પ્રવચ-
 નમાં ઉપદેશ અપાયો હતો અને જૈનત્વની ત્રિશિષ્ટતાનું
 મુન્દર મૂચન કર્યું હતું.

[૧૨]

પરમ આગામીઆસી પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ શ્રીમત્ સ્વામીજીનાદેવ-
શ્રીશ્વરજી મહારાજશ્રીએ મંગલસાચરણ રૂપે કરેલ મનનીય વ્યાખ્યાન

૦૦

ભવિતવ્યતા કયાં ?

“ સમ્યક્દર્શન શુદ્ધ યો જ્ઞાન વિરતિમેવ ચાપ્નોતિ ।

દુઃસ્વનિમિત્તમપીદં, તેન મુલ્લઘ્ન મરતિ જન્મ ॥ ૧ ॥ ”

૪

શા સ્વકાર મહારાજ ભગવાન્ શ્રી ઉમાસ્વામિ વાચકવર,
ભવ્ય જીવોના ઉપકાર માટે જણાવે છે કે- ‘ આ
સસારમાં દરેક આત્મા અનાદિકાળથી રખડી રહ્યો છે : રખડતાં
રખડતાં કોઈ ભાવ્યયોગે મનુષ્ય જન્મ પ્રાપ્ત થયો છે. ’ અનાદિ
સૂક્ષ્મ નિગોદમાં આ આત્મા અગ્રણ્ય અસખ્યાતમા ભાગ
જેટલા શરીરમાં અનત જીવોની સાથે રહ્યો છે અનતા જીવો
એકઠા થાય ત્યારે અગ્રણ્ય અસખ્યાતમા ભાગ જેટલું સૂક્ષ્મ

જૈનપણું શું અને શા માટે ?

શરીર બનાવી શકે સાથે ઉપજવાનું, સાથે આહાર અને સાથેજ શ્વાસોશ્વાસ : એમાંથી અમૂક સંખ્યાવાળા આગળ વધી શક્યા, બાકી બધા એમજ રહ્યા. એક કંપની એક લાખ લાગીદારની : એમાંથી ૯૯૯૯૯ દેવાળું કાઢે અને એકજ શાહુકાર રહે : એટલી નસીબદારી હોય ત્યારે બને. જે વખતે આપણે અનંતકાયમાં હતા, ત્યારે મનુષ્યપણું, ત્રસપણું કે બાહરપણું શી થીજ હતી એનો ખ્યાલ નહોતો. ત્રસ, બાહર કે મનુષ્યપણાને બધુયા વિના એનો વિચાર શી રીતે આવે ? અને વિચાર આવ્યા વિના મેળવવાની ઇચ્છા તો થાયજ કયાથી ? કાર્ય માલૂમ ન હોય તો એનાં કારણોની ઇચ્છા ન હોય અને કારણ અમલમાં ન મૂકાય ત્યાં સુધી કાર્ય ન થાય સામાન્ય નીતિકારોનો પણ એ નિયમ છે કે-કારણ શિવાય કાર્ય થતું નથી. અનાદિ નિગોદમાં અજ્ઞાનપણું હતું, કાર્યકાળજી બાણતા નહોતા, એની ઇચ્છા નહોતી, છતાં મનુષ્યપણું મળ્યું કેમ ? શાસ્ત્રકારો કહે છે કે-એનુંજ નામ લવિતવ્યતા એ લવિતવ્યતાના જોરે એકની કાર્યસિદ્ધિ થઇ, બાકીના પડયા રહ્યા લવિતવ્યતા શાસ્ત્ર કારોએ કયાં રાખી ? લાકડીના ટેકાથી ચાલવાનું કેને ? આધળો હોય અગર કેડ ભાગેલો હોય એને ! સુવાન મનુષ્ય લાકડીને ટેકીને ચાલે તો હાંસી થાય જેને કારણની સામગ્રી નથી, એવાને માટે જે લવિતવ્યતા રાખી છે, તે મનુષ્યલવ, આર્યક્ષેત્ર, ઉત્તમકુળ, ઉત્તમજાતિ, પર્યેદ્રિયપરિપૂર્ણતા, અને દેવગુરૂની જોગવાઈ પામ્યા છતાં, લવિતવ્યતાને વળગે એ હાંસિપાત્ર છે નિગોદમાં લવિતવ્યતા શિવાય બીજો આધાર

જનપણું શું અને શા માટે !

જાહેર વ્યાખ્યાનો

નહોતો, પણ ઉદ્ધમ કરવાને લાયક થયા
પર જેસી ન જવાય.

ભવિતવ્યતા કેવી છે ?

એક મનુષ્ય જંગલમાં ભૂલે પડ્યો, આ
પાણી પીવા જતાં ઘેનની ચીજ પીવાઈ ગઈ, આ
પડી જવાથી ઢીંચણ લાંગી ગયા : આવો મનુ
કથી રીતે આવે ? ખીયારો જંગલમાં જ મરી જવ
કહી શકાય. એવામાં કોઈ એવો વિદ્યાધર કે દેવ
શમાં જતો હોય, એને દયા આવે અને માર્ગપર
તો કાંઈ અસંભવિત નથી આ સાંભળીને ઇરાદાપૂર્વ
જોઈને તમે જંગલમાં જાઓ, આંખો ફોડો, ઘેનન
પીઓ અને પગ લાંગો ? નહિજ કેઈ ફરદીઓન
મટે છે એ ધારીને રોગ ઉભા કર્યા ? રોગોને
દેખવા છતાં રોગ ઉભો કરવાને કોઈ તૈયાર નથી. અ
લૂલા અને બેભાનનું માગેમાં આવવું થયું, તો પણ અ
આધળા, લૂલા કે બેભાન થવા તૈયાર નથી એ તો ક
ધાય, પણ આ ભવિતવ્યતા તો મલાંતરે ખની, ન
એવી છે

ચૂક્યા એટલે હતા ત્યાંના ત્યાં !

ખીલ વાત. સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય-નિગોદમાં ફરીને અ
જીવ નહિજ જાય, એવું કોઈએ લખી આપ્યું નથી.

બન્યા, દેવ-ગુરુ-ધર્મની ભજવાઈ છતાં તેને હારી ગયા, તો આપણે માટે પણ ત્યાં જવાનું બધું થઈ ગયું નથી. અહીં આવીને પણ ધર્મ, ઉત્તમ માર્ગ કે આત્મકલ્યાણની દિશા ચૂક્યા ને પાછા પડ્યા તો દશા શી ? ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ જેવા કથક અને ગણધરદેવ શ્રી ગૌતમસ્વામિજી મહારાજ જેવા સાંભળનાર : એમને પણ ભગવાન કહે છે કે :—‘ સમય માત્ર પ્રમાદ કરીશ નહિ ’ એમને માટે તો નિર્ભયપણું પણ હતું. જેમ શ્રી તીર્થંકરદેવ તે ભવે મોક્ષે જાય, તેમ શ્રી ગણધર ભગવાન પણ તેજ ભવે મોક્ષે જાય : છતાં આવી આવી રીતે રખડી જવાય, એમ એમનેય કહ્યું તો આપણા માટે તો શું કહેવું ? દેવ-ગુરુ-ધર્મની આરાધનાથી જે અહીં ચૂક્યા તેને ગણકતાં વાર નથી.

નરકનિર્દેશકો !

મનુષ્યભવ પાત્રીને દેવ-ગુરુ-ધર્મની આરાધના ન કરે, ઉલ્ટી વિરાધના કરે, તે નરક અને નિર્ગોઠમાં જાય, એમ કહેનારને—‘ નરકનિર્દેશકો છે ’—એમ કહીને મરકરી ન થાય. ચોરી કરે તે કેઠમાં પડે, ચોરી કરનારને જેલની સજા થાય, એ શખ્દોનું દુઃખ કોને થાય ? શાહુકારને નથી થતું પણ ચોરને થાય છે.

નરકનિર્ગોઠ બંધ નથી !

શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ બોલનાર, તીર્થોની આશાતના કરનાર, ગુરુઓની નિંદા કરનાર નરકે જાય, એમ કહેનારને ‘નરકના જંતપણું શું અને શા માટે ?

પાસ ફાડનાર '—કોણ બોલે ? જે એ ટોળીમાંના હોય તે ! જે એ ટોળીમાં ન હોય, તેને તો જરૂર એમ થાય કે—જે ચોરી કરે તેને જેલ થાયજ. તેવીજ રીતે આત્મકલ્યાણના માર્ગની શ્રદ્ધાવાળો તો કદિજ એમ નહિ કહે કે—નરક નિર્ગોદનું કહેવું—એ હાંસિપાત્ર છે ! આ જીવને નરક—નિર્ગોદનાં દાર ણંધ નથી : આરાધનામાં ચૂક્યા અને વિરાધનામાં પડ્યા તો એજ વલે છે.

ભવિતવ્યતા કયાં સુધી ?

અનંતાનંત પુદ્ગલ પરાવર્ત ગયા ત્યારે ભવિતવ્યતા પાકી : કાર્ય કે કારણનું જ્ઞાન, ઇચ્છા કે તત્પરતા નહોતી, છતાં પણ ભવિતવ્યતાના યોગે બધું બની ગયું : બાહર-પણામાં આવ્યા : છતાં પણ પાછળનું દાર પૂરું હતું તેથી કંઈ વખત પાછા ગયા અને આવ્યા : એમ કરતાં પચ્ચેદ્રિય મનુષ્ય-પણામાં ભવિતવ્યતા લાવી. એકેદ્રિયથી ઠેઠ મનુષ્યપણા સુધી લાવવામાં ભવિતવ્યતા શિવાય આપણને સહાયક નહોતું. પરંતુ જેમ આંધળાને બીજે દોરે ત્યાં સુધી શોભા, પણ દેખતાને દોરે તો અપમાન અને તિરસ્કારજ થાય, તેમ મનુષ્યપણું પામ્યા પછી ભવિતવ્યતા રૂપ લાકડી પકડવા જઈએ તો બેવકૂફજ બનીએ : માટે મનુષ્ય ભવનો સદુ-પયોગ કરવાની જરૂર છે.

બનવરતું પાપ ખવાય, મનુષ્યનું પુણ્ય ?

શાસ્ત્રકાર કહે છે કે—આ મનુષ્ય જન્મ કેવો ? હુઃખનુંય

જૈનપણું શું અને શા

કારણ આરાધના નહિ કરતા વિરાધના કરનારને આ મનુષ્ય ભવજ દુખનું કારણ છે વધારે પાપકર્મ કોણ બાધે ? એટલી સાથે અનતો સસાર ભેળો કરવો, એવા તીવ્ર પરિણામો પશુ કે તિર્યચોને નથી નર્ક-નિગોદાદિ અપાવનાર તીવ્ર કર્મજ્ઞો મનુષ્યભવને લીધે બને છે મનુષ્યભવનો સદુપયોગ ન થાય તો તે ખરેખર ખરાબ છે એ દૃષ્ટિએ શાસ્ત્રકારો કહે છે કે-“ ધર્મની આરાધના નહિ કરનાર મનુષ્ય કળ્પતાં તિર્યચ થયો હોત તો સારો હતો ” તિર્યચપણામાં અકામ નિર્જરાથી પાપ ભોગવ્યું અને અહીં મનુષ્યપણું પુણ્યયોગે મળ્યું તે ખવાયું જાનવરને પાપ ખવાય, મનુષ્યને પુણ્ય ખવાય પશુને અકામ નિર્જરાથી દેવલોક મળે, મનુષ્યને દુરુપયોગથી નર્કાદિ મળે. મનુષ્યપણાનો દુરુપયોગ કર્યો તો પુણ્યનો ક્ષય છે અને પાપનું ઉપાર્જન છે એટલા માટે નવ પ્રેરેલક, સર્વાર્થ સિદ્ધ કે મુક્તિ પર્યતના મુખને અપાવનાર મનુષ્યભવને દુખ કારણનું પણ શાસ્ત્ર કહે છે તત્ત્વવાર પણ શત્રુ કે ચોરને ભગાડનારી અને પોતાનું રક્ષણ કરનારી ક્યારે બને ? મુઠ્ઠીએથી પકડે ત્યારે ! અળીએથી પકડેલી તત્ત્વવાર હાથ કપાવે, ગળું કપાવે અને માર ખવડાવે ! તત્ત્વવાર એજ પણ યથાયોગ્ય ઉપયોગ ન કર્યો તો રક્ષકને બદલે ભક્ષક થઈ તે રીતે આજ મનુષ્યભવ આરાધનામાં ઉપયોગમાં ન આવે, તો આપણને લુટાવનાર ને કપાવનાર થાય

મોક્ષમાર્ગે ઉટ મમાન ।

ગર્ભની સ્થિતિ જુઓ તો પણ બીજાડા, ઉદર, કુતરા જેવપણું શુ અને શા માટે ?

આદિની સ્થિતિ હુંકી અને મનુષ્યને નવ મહિના : બીજાને તીર્થ રહેવાનું અને મનુષ્યને રહેવાનું હવે મને કહે મનુષ્યને નવ મહિના લટકયા, અંધારી-અંધારી કોઈક મનુષ્ય, ત્યારે મનુષ્યપણું મળ્યું : આ રીતે હ.જે મને કહે જનમ જનમ કેમ ? ઉત્તરમાં અહારે વાંકાં છતાં ગુણની મુશ્કેલીમાં ઉત્તરમાં કામ પડે : બીજું વાહન કામ ન આવે તે રીતે મે.જે માટે બવા-રણની મુસાફરીમાં મનુષ્યલવ શિવજી દેવ જલ કામ લાગે એમ નથી. સામાન્ય રીતે દેવલવ સારું, પણ જેમ ગુણમાં હાથી-ઘોડા કામના નહિ, ઉત્તર મે.જે જેમ મોક્ષ માટે મનુષ્યલવ વિના ચાલે નહિ. માટે કહ્યું : મુન્યમ્, આવે મન્યે.

પશુથી પણ અધમ

કસાઈની જાતિમાં જન્મવાથી દુર્ગતિમાં કામ કરવાં પડે. અનાર્યજાતિમાં જન્મ પામવાથી કુદની કુધી ધર્મનું નામ સાંભળવા ન મળે, ખરાબ કુળ કે અગિમાં ઉપજેલો જેમ ધર્મ ન પામે, તેમ જૈન જાતિમાં ઉપજ્યા છતાં જેને નથી દેવ, શુદ્ધ કે ધર્મની આરાધનાની પડી કે નથી તીર્થનો ભક્તિની પડી કે નથી સાધર્મિકવામ્ન્યની પડી-એ બધા મનુષ્ય છતાં પશુથી પણ અધમ કારિના છે

કોટવાસને કુદીશ કોણ કહે ?

એ કહે છે કે-તીર્થ જાય તો જવા દેવું, પણ દેવરડે રક્ષણ ન કરવું. એમ કહેના પેલાનો પૂજારી છે, જે કહે

નનપણું મું અને

દેવી ઠે તીર્થનો વિરોધી છે મા કે બાયડી જોટા કેસમા હોય એને બચાવવા માટે પૈસા ખર્ચીને મામાપની આબરૂને ન બચાવવી એમ એ બોલશે ? નહિજ પૈસાથી તીર્થનો બચાવ કરવા કરતા જવા દેવું બહુતર એ કહેનારના કે એના સાથીઓના પૈસા તીર્થમા નથી ત્યા અપાયેલા પૈસા તીર્થનો બચાવ કરવા માટે અપાયા ઠે અને એ રીતે અપા ચેલા પૈસાથી બચાવ થાય, છતા એમ બોલાય છે એનું કારણ ? પણ એ બોલાય એમા નવાઇ પણ નથી એમને તો તીર્થ કે દેવ કાઇ જોઇતું નથી તીર્થ કે દેવ પ્રત્યે રાગ હોય તો શ્રી તીર્થકરદેવો માટે બગવાખોર કે એવા એવફેલ શબ્દો બોલાય કે સભગાય ? શ્રી તીર્થકરદેવોને કોઇની સામે બળવો નહોતો કરવો એમને તો આત્માની નિદિ આત્મામાવી પ્રગટ કરવી હતી છતા એમને બગવાખોર કહેવાનું કારણ એકજ કે- પોતાને બળવો કરવો છે નહિ તો જીલ કે કલમ ન આવે પણ મહાવ્રતધારી સાધુઓને પકાણુ શબ્દ કેમ લગાડાય છે ? મારણુ એમજ સીપાઈને ગાગ કોણુ દે ? ડોટવાળને કુટિવ ડોણુ કહે ? કહો કે-ચોરની ટોળીના હોય તે । પણ મહાવ્રત ધારીઓને પકાણુ કહીને નિંદવા કોણુ આવે ? જેને પણ મહાવ્રતની શ્રદ્ધા ન હોય એજ ।

એક દષ્ટાન્ત—

એક શેઠ હતો તે બબરથી ઘેર ચાલ્યો સ્ત્રીએ મુખ કરમાયેલું દેખ્યું પૂછે છે—‘તમારું મુખ મલિન કેમ છે ?’ ઉત્તરમા જહે છે—‘ગાંઠેથી પડયું નથી કે કોઈને દીધું નથી, પણ જેનપણ શું અને શા માટે ?’

‘હું આવતો હતો ત્યારે ફલાણા શેઠે ફલાણાને બે રૂપિયા આપી દીધા. માથાનો પત્રીનો પગે લાય ત્યારે એક પાઈ પેદા થાય છે, ત્યારે આ તો બે રૂપિયા પારકાને આપી દીધા : માટે માફ મેહોનું મલીન થયું છે.’

મનુષ્યપણું સાકં કોને ?

તે રીતે જે જીવો ધર્મને માનતા નથી, તે પોતે તો ધર્મ કરવા કોઈ દિવસ તૈયાર નથી, પણ તોડવાજ તૈયાર છે. શુદ્ધિને કહે છે—મફતનું ખાય છે. રોટલા લઈ શુભામી કરનાર સાધુઓનો એમને ખપ છે, પણ શાસ્ત્રે ફાકટીયું લેવાનું અને ફાકટનું દેવાનું કહ્યું છે : સાટે લેવાથી કે સાટે આપવાથી સાધુપણું અથવા શ્રાવકપણું રહેતું નથી : સાધુઓએ ભીક્ષા કોઈ પણ સાટા તરિકે લેવાની નથી. સાટાખત કરવાનું કામ જૈનશાસનના સાધુઓનું નથી. સાધુને દેવાવાળા ‘મુધાદાયી’ છે અને લેવાવાળા ‘મુધાજીવી’ છે. પણ એ પરમાર્થ વૃત્તિ, નિરાશ્રય સ્થિતિ અને નિર્બંધ અવસ્થા રચતી નથી, તેથી કહે છે—‘મફતનું ખાય છે.’ જોગ્યજીવ, મહોત્સવ, મેવા, પૂજા, પ્રભાવના, એ આડંબર રૂપ સૂઝે છે : એમ માનીને પોતે નથી કરતા એટલુંજ નહિ, પણ બીજાને જો તીર્થની ભક્તિ કરે, સાધુપણું લે, જોગ્યજીવ—મહોત્સવ કરે, એમાં પણ એમનાં મુખ મલીન થાય છે. પોતાને ધર્મ સૂઝે નહિ, બીજા કરે એ ગમે નહિ, એવાને મનુષ્યપણું સાફ મળ્યું કહેવાય નહિ. મનુષ્યપણું એનું જ સાફ કે જે સમ્યગ્દર્શને શુદ્ધ એવું સમ્ય-

જૈનપણું શું અને શા માટે ?

ગુજ્ઞાન પામે અને એ બનેથી શુદ્ધ એવી વિરતિ પામે ! એ ત્રણે રત્નોને પામનાર જે આત્મા હોય, તેને જ મળેલું મનુષ્યપણું સારું પામેલું કહેવાય એ સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર શું છે ?, એની ઓળખાણ હવે પછી—

૦૦

પૂજ્યપાદ સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીએ કહેલા આટલા વિવેચન બાદ, પોરિસી ભણાવવાનો વખત થતાં ભણાવાયા બાદ, આજ્ઞાનુસાર પૂજ્યપાદ વ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ પંન્યાસપ્રવર શ્રીમદ્ રામવિજયજી ગણિવરે કરેલા મનનીય પ્રવચનનું સારભૂત અવતરણ —

માનવજીવન ક્યારે મહત્ત્વનું ?

અત્યાર સુધીમાં મનુષ્ય જન્મની પ્રાપ્તિ એ જીવોને કેટલી દુર્લભ છે તે અને એ દુર્લભ એવા માનવ-જીવનની પ્રાપ્તિ પછી તેની સફળતા માટે શું શું કરવું જોઈએ, એ સામાન્ય રીતિએ (પૂ સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી) મહારાજ તરફથી બતાવવામાં આવ્યું એ ઉપરથી વિચારવાનું એ જ હોય કે—જ્યારે આપણને મળેલા મનુષ્યભવની આટલી બધી મહત્તા અનંતજ્ઞાની મહાપુરૂષો ક્રમભાવે છે, ત્યારે તેવી મહત્ત્વની વસ્તુને પામીને, જેમ કહેવામાં આવ્યું તેમ પ્રમાદી બનીને નિષ્ફળ કરી નાખીએ, તો એ ખરેખર આપણું દુર્ભાગ્ય ગણાય : માટે કોઈ પણ રીતિએ આવું કિંમતી માનવપણું કે જેને અનંતજ્ઞાનીઓએ પણ પ્રશસ્ત્યું છે અને સસારરૂપ અટવી પાર ઉતારવા તેજ એક સમર્થ છે, તેને પામીને

જનપણું શું અને શા માટે ?

પ્રમાદી નહિ બનતાં, જ્ઞાનીઓની આજ્ઞા મુજબ જીવનને જીવીને, તેની સફળતા સાધી લેવી રહી જો એ ન સધાય તો જેને આવી ઉત્તમ સામગ્રી નથી મળી, તેના કરતાં આપણી સ્થિતિ કંફાડી થઈ જાય.

જીવન સફળ કયારે ?

એમ પણ ફરમાવવામાં આવ્યું કે—આ જીવનમાં ધર્મની આગધના ન થઈ, તો પછી એ માનવપણા કરતાં તીર્થંચપણું સારું. એ શબ્દો પણ જેઓને હૃદયમાં ન પૂચે અને કોઈ પણ જાતિની ચાનક ન લાગે, તો તો કહેવું જોઈએ કે—માણસ થવા છતાં માણસાઈ હજી સુધી આવી નથી. અહીં જે ભાર દઈને કહેવાય છે, તે સાંભળનારનું અહિત કરવા માટે, ઉતારી પાડવા માટે કે દુઃખી કરવા માટે કહેવામાં નથી આવતું : પરંતુ આત્મા પ્રમાદમાં પડ્યો હોય, કર્તવ્ય વિસરી ગયો હોય, તો જાગૃત થાય અને જીવનને સફળ કરવા પ્રયત્ન-શીલ બને, એજ એક હેતુ છે એ હેતુને પાર પાડવા માટે રત્નત્રયીની પ્રાપ્તિ જરૂરી છે. એની પ્રાપ્તિ વિના જે માનવ-ભવ ખપી જાય, એની કશીજ કિંમત નથી : એટલુંજ નહિ પણ એ આત્મા ઘણોજ અધોગતિને પામી જાય, એવો મોટો સંભવ છે ઉંચામાં ઉંચું સાધન પામ્યા છતાં પણ, આત્માની ઉન્નતિ થાય એવી કાર્યવાહીને બદલે અધઃપતનની કાર્યવાહી થાય, તો ઘણુંજ શરમાવનારું ગણાય એ સ્થિતિ ન આવે માટે પૂર્વના કે વર્તમાનકાળના ઉપકારીયો એજ ફરમાવે છે કે—‘મનુષ્ય જીવનને નિષ્ફળ અને નુકસાનકારક ન બનાવવું

જૈનપણું શું અને શા માટે ?

તરીકે પીછાનાતા સમાજનો વાસ્તવિક અભ્યુદય પણ શી રીતે થાય ? જૈનપણુ, એ જાતિ કરતાયે ગુણને વધુ અવલંબે છે આપણે જૈન તેનેજ કહીએ છીએ કે-જે આત્મા શ્રી જિને શ્વરદેવ અથવા વીતરાગ પરમાત્માના શાસનનો અનુયાયી અને જેને વીતરાગ પ્રત્યે સંકલ્પ ન જાગે, વીતરાગની આજ્ઞા પ્રત્યે પ્રેમ ન જન્મે અને વીતરાગની આજ્ઞા ખાતર સર્વસ્વ તણ દેવુ જોઈએ એવી ભાવના ન જન્મે, તે આત્મા વાસ્તવિક રીતિએ જૈનપણાને પામી શકતો નથી.

ભવંકર કમનશીખી

દુનિયામા જૈન તરિકે જીવવુ હોય, જૈન તરિકે જીવવાની ભાવના જન્મી હોય અને એમાજ આત્માની સાચી મહત્તા સમજાઈ હોય, તો આપણે કયી ભાવનાના પૂતારી બનવુ જોઈએ ? ડોની પુઠે પ્રયાણ કરવુ જોઈએ ? અને જીવનને કયી રીતે જીવવુ જોઈએ ?-એ નક્કી કરવુ પડશે કોડો યા અખજોની મીઠકત કે મોટી શહેનશાહત મેળવી લેવાથી જૈન છીએ, એવુ કોઈજ નહિ માને જૈન જાતિમા જન્મેલા અને જૈનધર્મને પાળનારા જૈનો જેમ બગલાઓમા વસે છે, તેમ એ ધર્મને નહિ પામેલા પણ વસે છે. દુનિયાના પદાર્થોની પ્રાપ્તિ ઇતરો પામે પણ છે અમે વસીએ છીએ તે ગહિર બહુ મોટું છે, એનું નામ પણ મુદર છે, ત્યાં અમારા બગલા-પેઢીઓ-વિગેરે ઘણુ છે, સેંકડો માણસો અમારે ત્યાં મોકરી કરે છે અને બ્યા જઈએ ત્યાં અમે માનપાન મેળવીએ છીએ, એમ કહેવાથી કોઈ જૈન તરિકે જોળખી લે

જૈનપણુ શુ અને શા માટે ?

એમ માનો છે ? ગું જતાયીએ તો આમા આપણને જૈન તરિકે સ્વીકારે ? જૈન તરિકેની છાપ પાડવા માટે ચોવીને કલાક કથી જાતિના વિચારો અને કથી જાતિની પ્રવૃત્તિ દેખી ઘટે ? એવા વિચારો જરૂરી ન મનાય, ત્યાં સુધી ઉપકારીઓ ઉપકાર કરવા મથે તો પણ નજ યાયને ? જૈન તરિકે જીવવા માટે-જૈન જનવા માટે જરૂર હુનિયા કરના કાઈક નવું કરવું પડશે એ ન કરી શકીએ તો દરિજ લીનશાસન સમજી શકીએ નહિ, પામી શકીએ નહિ કે તેને આગમી શકીએ નહિ એટલા માટે પૂર્વના મદાપુરુષોના જીવનનો સારામાં મારી રીતિએ અભ્યાસ કરવો જોઈએ. જ્ઞાનીઓનો પૂરો પરિચય કરવો જોઈએ. અને એને સમજવા બધી શક્તિઓ ખર્ચવી જોઈએ અને જો એ રીતે જૈનપણું સમજાઈ જાય, જીવનમાં ઉતારવા યોગ્ય પ્રયત્નો થઈ જાય, તોપણ મનુષ્ય ભવ સફળ થઈ ગયો એ આત્મા નિયમા સુદ્ધિગામી તરીકે જ્ઞાનીઓની દૃષ્ટિએ નિશ્ચિત થઈ ગયો : જે આત્માની અત્યાર સુધી ગણના કે કિંમત નહોતી તે ગણના થઈ ગઈ જૈન-પણું પામેલા અનંતા આત્માઓ નિજોદમાં પડ્યા છે, છતાં જ્ઞાનીઓ કહે છે કે-એમની ગણના થઈ ગઈ છે : સસારથી એ આત્માઓ તરવાના છે. અર્ધ પુણ્યવત્ત પરાવર્તમાં નિયમા સુદ્ધિ પામી જવાના છે એકવાર પામી ગયા પછી નિજોદમાં આવી ગયેલા આત્માઓને પણ અનંત જ્ઞાનીઓએ મહોરછાપ મારી આપી છે : એકવાર જે વસ્તુ પામી જવાથી અનંત જ્ઞાનીઓ જેની ગણના કરી લે-મહત્તાને સ્વીકારે, પછીયો સસારમાં કોઈ એવી વસ્તુ નથી કે જે અધિક કાળ

જૈનપણું ગું અને શા માટે ?

સુધી એ આત્માને દુઃખી કરી શકે : નિગોદ કે સંસાર વધારે કાળ હવે તેને સંગ્રહે નહિ ; અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તમાં અવશ્ય દૂટો થઈ જાય : આટલી ખાત્રી જ્ઞાનીઓ જે જૈનત્વની પ્રાપ્તિ થવા માત્રથી આપે, એ કેટલી મહત્ત્વની ચીજ છે ? જૈન-કુળમાં જન્મ્યા છતાં અને—‘અમે જૈન છીએ’—એમ જાતે કહેવડાવવા છતાં,—‘જૈનપણું શું છે ?’—એ સમજાય નહિ કે સમજવાની ભાવના સરખી ન જાગે, એ ભયંકર ક્રમનશીળી જ છે ! કુલીન કોણ કહેવાય ? કુલવટ કોનું નામ ? ઉત્તમ જાતિ કે ઉત્તમ કુળ કોને કહે ? વિચારહીનને નહિજ.

કળ્યુ કે કુટ્યુ ?

આજે તો શ્રી જિનેશ્વરદેવના શાસનના આચારથી વિપરીત વર્તન કરતો જોઈને કોઈને સ્હેજે શીખામણના બે શબ્દો કહી દઈએ, તો કહે કે—‘એ ટાયલાં જવા દો ! એવી રીતે કહેવાના જમાના વહી ગયા !’ જૈનપણું ભાન કરાવનારી ક્રિયાઓ, જૈનપણું બ્યાલ કરાવનારી પ્રવૃત્તિઓ અને હૃદયમાં જૈનત્વને જાગૃત કરનારી વસ્તુઓ તેમજ જૈનત્વની ખીલવટ કરનારી સામગ્રીઓ વિગેરેને જોઈને, જે આત્મા આનંદ પામવાને બદલે બળી ઉઠે અને ઉડે. પૂર્વ-પુરૂષ ઉપર કટાક્ષ કરવા તૈયાર થઈ જાય, એને જૈન જાતિ-પણું કળ્યુ કહેવાય કે કુટી નિકળ્યુ કહેવાય ? આબુજીની કોરણી જોવા જેને અનાર્યો માનો તે આવે : અનિમેષ નયણે જૂએ : સ્તામ્બપણે જોયા કરે : પૂછે કે—‘કોણે કીધું ? શા માટે કીધું ?’ સાંભળે કે—‘દેવની ક્ષતિ માટે !’ ત્યારે

જૈનપણું શું અને શા માટે ?

એને સહેજે થાય કે-‘કયા દેવ ?’ અદર જાય છે પ્રભુની અવૈકિક મૂર્તિ જોઈને ટોપો ઉતારે છે અને પોતાના દેશમાં જઈને કહે છે કે-‘જેનો જેવી દેવલક્ષિત કયાર્થ ન જોઈ લક્ષિત માટે કેટલા ઉદાર !’

મળ્યું ખડ પણ ફળ્યું નહિને ?

શ્રી જિનેશ્વરદેવના લક્ષ્મીને મન લક્ષ્મી અસાર છે તુલ્ય છે એના લોગે એ પોતાના તારકની લક્ષિત કરવામાં જીવનની સફળતા સમજે છે ‘એક મદિરમાં મૂર્તિ બેસાડતા અદળત લક્ષ્મી ખર્ચે છે’-એ જાતિની અસર એ લઈ જાય જ્યારે જેન જાતિમાં જન્મેલા પણ ઉચ્ચ પાલ બનેલા પૈકીના કોઈને, કદાચ પકડીને પણ એ સ્થળે લઈ જવામાં આવ્યો હોય, તો જેમ જેમ એની દૃષ્ટિએ કોરણી દેખાય, તેમ તેમ આખોમાં મરચા ખરે ! જટ બોલી ઉઠે કે-‘આ રીતે જોનાએ પૈસાનું ઘણું પાણી કર્યું !’ આ આત્મા જૈનપણું પામશે ? નાટકચેટકમાં કલાકો ગાળનારા અહીં પાચ મીનીટ નહિ ગાળે અને બોલી ઉઠે છે કે-‘નિર્જીવ વસ્તુની સેવાથી લાભ શો ?’ બનાવટી વસ્તુને માની લે, નાટકમાં પચીસ રૂપિયાના પગારદારને રાજા માની લે અને શ્રી જિનેશ્વર દેવનો સાક્ષાત્ જ્યાલ કરાવતી, અગે અગમથી વીતરાગતા ઝરાવનારી અને દેખતા જ શાતરસમાં ઝીલાવનારી એવી પ્રભુપ્રતિમા પાસે જેની આખ ન ચોટે, એને ઉત્તમ દેશ, જાતિ કે કુલ ફળ્યું એમ શી રીતે કહેશો ?

જૈનપણું શું અને શા માટે ?

શું જતાવવું છે ?

જે પામવાથી સંસાર નિવત્ત થાય છે, લયકર છતાં મનોહર બને છે અને દુઃખમય છતાં સુખમય બની જાય છે, તે જૈનપણું પામવા અને પમાડવા કયી વ્યતિના પ્રયત્ન કરવા જોઈએ, તે હું જતાવવા માગુ છું. શ્રી શ્રેણિક રાજના પુત્ર અને મંત્રી શ્રી અભયકુમાર સાથે મૈત્રી બાંધવા માટે, અનાર્ય દેશના આર્દ્રકુમારે હીરા, માણેક અને પત્તાની ભેટ મોકલી અને અભયકુમારે શું કર્યું ?

દુઃખ શાનું છે ?

જાનીઓ કહે છે કે-‘ દુઃખ શાનું છે ? બેકારીની જૂમ શાથી છે ? પાપ, અન્યાય, અનીતિ, પ્રપચ્ચ, લોભ, હિંસ્યા વધ્યાં એજ કારણે ને ? ’ અને-‘ જગતમાં પારકાનું લૂટી લેવાની વૃત્તિ જગી એથીજ ને ? ’ દુઃખી છીએ-‘ એમ જૂમ ન મારો, સુખના ઉપાય લો. હુંટ પાડયે સુખ નહિ મળે : હુંટ પાડયે આવેલી લક્ષ્મી તો હાથમાં કડી પહેરાવશે એવી લક્ષ્મી મેળવવાનું પ્રયોજન શું છે ? એના કરતાં પરિણામે અનતા સુખને પમાડનાર જૈનપણાને પામવા પ્રયત્ન કરવો, એમાં શી હાની છે ?

‘ સમજું નહિ ’-કહે ને ટીકા કરવા તૈયાર !

જૈન જનવું હોય, -ઉત્તમ દેશ, ઉત્તમ જ્ઞાત અને ઉત્તમ કુળની સાર્યકતા સાધવી હોય, તો ક્ષણવાર-થોડો સમય, જૈનપણું શું અને શા માટે ?

તમારી દૃષ્ટિ બાળુએ મૂકી અનંતજ્ઞાનીની દૃષ્ટિએ જૂઓ, સાંભળો, વિચારો અને મનન કરો. દુનિયાની દૃષ્ટિનો વર્ષો સુધી અભ્યાસ કરનારા અને એમાં છંદગીનો મોટો ભાગ ખર્ચી નાંખનારા તમે-જૈન દર્શન શું છે?, જૈન દર્શનનો જગતમાં જન્મ શું કામ થયો?, અને જગતને એ ફરમાવે છે શું?,-એનો અભ્યાસ કરવા માટે કેટલાંક વર્ષ ગાળ્યાં? કેટલાંક મહિના ગાળ્યાં?? અરે, કેટલાંક દિવસ ગાળ્યાં?? હજારો જૈન જે અમદાવાદમાં વસતા હોય, ત્યાં એનાં બાળકોમાં આ સસ્કારો ન જોવામા આવે, એમાં નામના છે કે કલંક છે? જન્મતા જૈન હોવા છતાં, જૈન માતાપીતાનાં દૂધ પી મોટા થવા છતાં, શ્રી જિનેશ્વરનાં ભક્ત માતાપીતાની ગોદમાં ખેલેલાં છતાં,-જૈનપણું શું છે અને શા માટે છે?, એનો ખ્યાલ ન હોય તો કોને કલક? કહેજો કે-ધર્મગુરુઓને! નાપાસ થયેલો છોકરો પૂરવાર કરી શકે કે-ત્રીસે દિવસની હાજરી હતી, માસ્તરે કહેલું પ્રેમથી સાંભળતો હતો, મહેનત કરી હતી, છતાં નાપાસ થયો: તો કહેજો કે-માસ્તરનો વાંક! પણ ત્રીસ દિવસમાં ત્રણ કલાકની પૂરી હાજરી નહિ, સાંભળ્યું નહિ અને મહેનત કરી નહિ, ત્યાં શિક્ષક શું કરે? નિરતર જિનવાણી કેટલા વૃદ્ધો, યુવાનો અને બાળકો સાંભળે છે? પોતાની ભૂલનો આરોપ ધર્મગુરુઓ પર મૂકો એ ચાલે? જૈનશાસનને સમજતા હોય તે દેવ-ગુરુ-ધર્મનું અપમાન સહે? આટલી મોટી સમાજ જ્યાં વસે, જોનાનું સામ્રાજ્ય મનાય, રસ્તે ચાલતાં જૈન તો દૃષ્ટિએ ચલીજ નાય, ત્યાં-‘ જૈનપણું શું અને શા માટે?’-એનો

જૈનપણું શું અને શા માટે?

ઉત્તર આપનાર ગણ્યાગાંઠયા જ ન મળે હોં ! પણ કહો કે-જ્ઞાતિમાં જન્મ્યા છે, પણ જૈનપણું સમજવા માટે કદી જ મહેનત કરવામા આવી નથી : માળાપોએ અભ્યાસ કરાવવા કાળજી કરી નથી જે જૈનશાસનના-દર્શનના ઉપલક્ષ્યવળુ માત્રથી દુનિયા શિર ઝુકાવે, જેની કાર્યવાહી કેવલ સ્વ અને પરનું કલ્યાણ કરનારી અને જેના સિદ્ધાંતો અનુપમ-સાંભળનારને ઘડીભર થોભાવે, એવાને પામેલા પણ વિચારહીનપણે, લક્ષ્યાલક્ષ્યના વિવેક વિના વર્તતા દેખાય, તો એ ભયકર નામોશી છે ! સવારમાં મઠિર આગળ જૂઓ તો કોણ આવે ? ઘરડા, ખવણ્ડ ગયેલા શરીરવાળા : ઘણી તો સ્ત્રીઓ ! જુવાનીઓ અને બળવાન શરીરવાળા તેમજ રોજ શરીરનું માપ કાઢનારોઓનાં દર્શન ત્યાં કેમ નહિ ? નવકારશીમાં નખર પહેલો અને અહીં શાથી નહિ ? એ કહે છે કે-‘ હું સમજ્યો નથી ’ અને એજ માણસ પ્રસંગ આવ્યે સાધુપર ટીકા કરે છે ! જૈનધર્મના ઉત્તમોત્તમ આચારો સામે ટીકાઓ કરે છે !! આ દશામાં રહેલા માણસો જીવનને કયી રીતે સફળ કરશે એ સમજાવો !

થોંધાટોનું કારણ—

આવા માણસોની ફરીયાદ છે કે-‘ અમને નરકગામી કહ્યા, દુર્ગતિગામી કહ્યા, અમારી ટીકા કરી ! ’ પરંતુ એટલુય ન વિચારે કે-‘ ટીકા શા માટે થઈ અને એ ટીકા કરીને ટીકાકાર કયું ફળ ઉપાર્જન કરવાની ઇચ્છા રાખે છે ? ’ એવો વિચાર કદિ કર્યો છે ? તમારા ધર્મગુરુઓ હિંસકને, આરંભીને,

જૈનપણું શું અને શા માટે ?

પરિશ્રદ્ધીને, દુનિયાની મમતામાં ફેંસાને, વિષયકયાયમાં રક્ષાને-એવાને સ્વર્ગગતિ મળે એવું જોલે ? જો ન જાતિમાં જન્મ્યા છતાં, જો ન પણાને કલંકિત કરે તેવું વર્તન કરે એને પરમેશ્વરે ન પૂછે એવું જોલે ? નાટક-ચેટક-મીનેમા જૂએ, હાટેલમાં જે-તે ખાય, અલક્ય ખાય, એને માટે સફળગતિ સર્જાયેલી છે એમ જોલે ? અન્યાય-ફૂડકપટ-પ્રપંચ સેવે, છતાં જો એ જાતિએ જો ન છે, તો એની જરૂર મુક્તિ થવાની એમ કહે ? શું જોલે, એ તમે કહો ને ? બહુ આરંભી અને બહુ પરિશ્રદ્ધીને માટે શ્રી જિનેશ્વરદેવે કૃપી ગતિ કહી છે ? નરક ! તો પણ વર્તમાનકાળના ગીતાર્યો સ્વર્ગ કહે એમ ? શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ કશું એજ ગીતાર્યો કહે, એમાં આશ્ચર્ય કે નવાઈ શી ?-‘ જો નશાસન શું છે અને શા માટે છે ?’-એ વિચારવા અવસર નથી લીધો, મહેનત નથી કરી : નહિ તો આજે ચાકી રહ્યા છે તેવી જાતિના ઘોંઘાટો જો નશાસનમાં કોઈ કાળે પણ હોત નહિજ.

અભ્યાસ કરો !

જો નપણું કેટલી મહત્ત્વની ચીજ છે, એ વિચારવા માટે રાજા શ્રેષ્ઠિકના પુત્ર અને મંત્રી અભયકુમારને આપણે યાદ કર્યા છે. જ્ઞાનીઓએ જે દૃષ્ટિએ જીવન જીવવાનું બતાવ્યું છે, એ દૃષ્ટિએ વિચારો અને અત્યારે જીવી રહેલ જીવન વચ્ચેના અંતરનું માપ કાઢો. પૂર્વપુરૂષો જેમ શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞાના પાલક અને આરાધક બન્યા, તેમ બનવા પ્રયત્ન કરો. જો નશાસનમાં સમ્યગ્ દર્શન, સમ્યગ્ જ્ઞાન અને જો નપણું શું અને શા માટે ?

સમ્યક્ ચારિત્ર આત્માપર કયી જાતિની છાયા નાંખે છે, આત્માને કયી દશાનો બનાવે છે અને ક્રમે ક્રમે ઉન્નત બનાવતે બનાવતે અનંતા સુખને પામવાની ઇચ્છાને કયી રીતે સફળ કરે છે, એનો અભ્યાસ કરો.

હીરા, માણેક ને પત્તાની ભેટમાં શું ?

મૈત્રી બાંધવા હીરા, માણેક અને પત્તા ભેટ તરિકે મોકલાવી, આર્દ્રકુમાર શ્રી અલયકુમારને દહેવડાવે છે કે- ‘અનાર્થ દેશનો પાટવી આપની સાથે મૈત્રી ચાહે છે ’ એ મૈત્રી સાચવવા શ્રી અલયકુમારે તેજ ભેટ મોકલી આપી હોત, તો એ પ્રસંગને આજે આપણે સલાહત ખરા ? નહિજ પણ એ કહે છે કે- ‘ મારી જે મૈત્રી ચાહે એ મારા જેવો કેમ ન બને ? હું જેને પામ્યો તેને કેમ ન પામે ? ’ શું ? રાજ્યમત્રીપણું કે સાદ્યળી ? નહિ, પણ કાંઈક બીજું અને તે પણ અનુપમ ! ‘એવું જો મારી મૈત્રીનું ફળ એને મારે આપવું હોય, તો મારે શું કરવું જોઈએ ? હીરા, માણેક પત્તા તો સૌ મોકલે શ્રી મહાવીરદેવના મેવક અને શ્રેણિકના પુત્ર તરિકે મારી વિશેષતા શી ? હું તો પ્રભુ શ્રી મહાવીરદેવનો લક્ષ્મ અને ક્ષાયિક સમકીતના ઘણી શ્રેણિકનો પુત્ર છું !’

સખવા-એસવાની છૂટકયારે ?

શ્રી અલયકુમારને આવા વિચારો આવે છે, એનું કારણ સમજાય છે ? દૃષ્ટાન્ત તો ઘણીયવાર સાલજ્યું હશે,

જૈનપણું શું અને શા મારે ?

પરન્તુ કદિ માર શોધ્યો છે ? આજે તમે શી ભેટ મોકલો છો ? અને તેમાય શ્રી જિનેશ્વરદેવની મૂર્તિ જેને જડ દેખાય, નિર્જન્ય ગુરૂઓ જેને મક્કતનું ખાનારા દેખાય અને ધર્મ જેમા લખાયો છે તે આગમ જૂના કામના જણાય, એટલે કે-તે વખતને માટે લખાએલા જણાય, એને ભેટ મોકલવા શું મળે ?

(૫. શ્રી માગગનંદમૂર્તિ—ચીલડા !)

મહારાજ કહે છે કે—ચીલડા, અર્થાત્—ફળના કરડીયા મોકલવા હવે છે । જેન છીએ એમ ખાત્રી જરાડા પાડયે નહિ આવે માધુઓની ટીકા કરી શકીએ છીએ, એમ કહો નહિ આવે બધી છૂટ ભોગવાય, પણ પડેલા જેન બનેા પછી એ છૂટ માગશેજ નહિ નાનો છેકરો જાપાણ પાતે પૈમા કયા મુખી માગે ? સમજણો ન થાય અને જાપાણ કેમ નિભાવે છે એની ખજા ન હોય ત્યા મુખીને ? સમજ્યા પછી વારવાર પૈસા માગવા માટે નહિ દોડે । જે દિવસે જેનપણ આવી જશે, એ દિવસે જીલપર લગામ મૂકાઈ જશે । લેખણ પણ અકુશમા આવી જશે ।' લખતા છાકટા નહિ બની જવાય અને બોલતા બેકામ નહિ બની જવાય । । ।—'શું પડયું છે આપણા ધર્મમા ?'—'અમારામા કાંઈ નથી'—'આપણા બધા પ્રીરકા શા ?'—પણ એ કહેનાર જેનચાસનને સમજ્યો કે દિ ? દુનિયામા કયું એવું સ્થાન છે, કે જ્યાં તે તે વિષયનો પરિચય કે અભ્યાસ ન કર્યો હોય એવાને બોલવા ઉલો કરે ? આજે જે જેનો જેમ-તેમ લખે છે અને બોલે છે, એ જેનપણ સમજ્યાજ જેનપણ શું અને શા માટે ?

નથી : બોલવું હોય તો બોલવાની અને લખવું હોય તો લખવાની છૂટ છે, પણ ક્યારે? જૈન જન્યા પછી !

દિકરા માટેય વિચાર ક્યાં છે ?

પોતાની મૈત્રી ચાહનાર વ્યક્તિ એવી ને એવી ન રહી જાય, એની કાળજી પ્રભુધર્મને પામેલા અલયકુમાર કરી રહ્યા છે સ્નેહી નથી. એક ગામ, દેશ કે જાતિનો નથી અને આર્ય પણ નથી. એનો પણ અલયકુમાર વિચાર કરે છે અને તમે તમારા સગા જન્યા માટે શું પ્રયત્ન કરો છો ? જ્યારે અનાર્ય દેશમા ઉત્પન્ન થયેલા માટે અલયકુમાર વિચાર કરી રહ્યા છે કે—‘ હું શું મોકલું ? ’ ત્યારે તમે તમારા પોતાના દીકરા માટે પણ એ વિચાર નથી કરતા ! તમોને શું કહેવું ?

વિરોધીઓનું પ્રચારકાર્ય—

પરન્તુ ખરી વાત તો એ લાગે છે કે—આજના એવા-એવો વિરોધ બીજી જગ્યાએ છે એમને જૈનશાસનની ચિંતા નથી, એમના પેટની છે વિષયવિલાસ અને મોજશોખની છે એમને મતિકલ્પનાએ ધર્મ કરવાની છૂટ આપો, તો ધર્મનો ક્યાં વિરોધ છે ? ‘ જે વળતે જે તમને ઠીક લાગે એ વળતે એ ધર્મ ! ’—એવી જાતિના ધર્મના તો એ અઠગ પૂજારી બની જાય. પણ શાસ્ત્રે એની સામે એક મોટી આડ મૂકી છે : ધર્મ ત્યારે જ કહેવાય કે જ્યારે તે ક્રિયામા શાસ્ત્રની સમ્મતિ હોય

જૈનપણું શું અને શા માટે ?

પણ એમના મનોરથ કદિ ફળે નહિ, કારણ કે—પાપી મનોરથ છે : પાપીના મનોરથ ફળ્યા નથી અને અજ્ઞાન કે ધર્મીને વાંધા આજ યુધી આજ્યા નથી. અસ્તુ.

રાગ માટેનો ત્યાગ. એ ત્યાગ નથી !

જૈનશાસનની માન્યતા તરફ શીથીલના આવડી જાય છે અને એને આચરવામાં પ્રમાદ વધતો જાય છે : એનું કારણ જૈનપણું સમજવાના પ્રયત્નની ખામી છે. મૂડીને ખરાબ કરનાર દીકરા માટે નોટીસ આપનારા જૈનો જૈનપણું વેચી ખાનાગ માટે નોટીસ કેમ નથી આપતા ? રક્ષા માટે પ્રયત્ન કરે એને ઝગડાખોર કેમ કહે છે ? એમના જૈનપણાના વિચારોનું દેવાળું નિકળ્યું છે એથી જ ને ? આ દશામાં સમ્યગ્ દર્શન, સમ્યગ્ જ્ઞાન અને સમ્યક્ ચારિત્રની વાર્તા સાંભળવાનું જેવું સુંદર ફળ આવવું લેઈએ, તેવું સુંદર ફલ શી રીતે આવે ? ભગવાન શ્રી હરિભદ્રસૂરિજી મહારાજ દરમાવે છે કે—‘જે આત્મા સમ્યગ્ દર્શનથી પાવન બની જાય, તે આત્મા ભવોદધિમાં રમે નહિ.’ કહાય ન નિકળાય તો રહે એ વાત જૂદી પણ રમે નહિ. તમે રહેલા છો કે રમતા છો ? તમે જૈન છો કે નહિ ? તમે સમ્યગ્દષ્ટિ છો કે મિથ્યાદષ્ટિ ? અહીં તો ભવોદધિમાં રમવાની નહિ, પણ ગાંડા થઈને નાચવાની ચેષ્ટા ચાલી રહી છે. સમ્યગ્દષ્ટિને રહેવાનું પણ દુષ્કિત દૃઢમે, ન રહેવાય એ સાચું એમ માનીને છે, ત્યાં ગાંડા થઈને નાચનારા આગળ સમ્યગ્ દર્શનનાં વર્ણન કરવાં શાં ? કારણ કે—જે પોતાને જૈન મનાવે છતાં સંસારમાં આસક્ત રહે, જૈનપણું શું અને શા માટે ?

ગાડો-ઘેયો જની ગમે, તે આત્મા શી રીતે એને પચાવે ? એને તો એના માહાત્મ્યાદિનું વર્ણન પણ ન ગમે એને તો દીક્ષા, ત્યાગ, સયમ ગળ્દો પણ ખટકે જેને રાગ માટે ત્યાગ રૂચે, એને ત્યાગ રૂચ્યો ન ગણાય દુનિયાની સપત્તિ મેળવવા માટે જરૂરી ત્યાગ રૂચે, એ ત્યાગની રૂચિ નહિ પણ ભયકર રાગની રૂચિ છે એ ત્યાગમાથી સન્નિપાત નિકળ્યા વિના રહેવાનો નથી એ સન્નિપાતમાથી ઘરે ઘરે દાવાનગ મળગશે સાવધાન નહિ રહે એ બધા સળગી મારવાના છે કોઈના ખીન્સામાથી પૈસા કઢાવી લેવા નમ્ર જનાય, શાંતિ રખાય, એ શુભ છે કેમ ? રૂપિયાના ચાર લેવા ગરમાગરમ દુધના પ્યાવા પાઈ દીધા એ ઉદારતા છે કેમ ? માટે આધ યુક્તિયા નહિ જનતા શુભાવશુભનો વિવેક કરો

ઉત્તમ કોટિની કર્મ

અભયકુમારને અનાર્યને પણ મુધારવાના વિચાર આવતા હતા, અને તમે તમારા ખાજ, ખચ્ચા, આશ્રિત, કુટુંબપરિવાર, સ્નેહી, સખી માટેય આ વિચાર ન કરો, એ કેટલી નીચી પાયરીએ આવી ગયા છે તે વિચારો ! તમારા ખાજ કેમા જૈનપણના સસ્કાર નાખવા પ્રયત્ન ન કરતા હો, તા તમને મારે શુ કહેવું એ તો કહો ! જરા કઠિન શબ્દ આવે, એ ભારે પડવાનાને ! જૂઠું બોલવું અને જૂઠા છે એમ કહે એ ખમવું નહિ ! ! ગુન્હો કવ્યો અને દડથી છટવા ફાફા મારવા, એ વિષને વધારવા જેવું છે અહીં છટી ગયા એનું કળ ચક્રવર્તી વ્યાજ સાથે ભોગવવું પડશે વ્યાજ ગણાય,

પણ પાપના ફળને ગણતરી વિનાનાં કહ્યાં છે. એને માન્યા શિવાય છૂટકો નથી. એ માનીને જાદુ સમજી લેવું અને સમજીને આચારમાં મૂકવું, એ ઉત્તમ કોટિની કૃત્તિ છે.

દીપક કે અંતારા ?

અભયકુમારને મૈત્રી સફળ કરવા માટે મોકલવા યોગ્ય એકજ વસ્તુ દેખાળી : શાસ્ત્રને તો સમજાવનાર જોઈએ, પણ કેવળ દર્શનમાત્રથી, - યોગ્યતા હોય તો, - વસ્તુનું જ્ઞાન કરાવનાર ચીજ એક છે, અને તે શ્રી જિનેશ્વરદેવની મૂર્તિ ઇન્દ્રગણેશમાં, પહાડો પર અજમે ખર્ચીને તમારા પૂર્વજોએ પ્રતિમાઓ કેમ બેસાડી છે ? નિવૃત્તિ લઈને આવશે તો પરિણામે તારકની મૂર્તિ પર દ્રષ્ટિ ચોટશે - મૂર્તિની છાપ પડશે : પુણ્યાન્માં હશે તો પામશે આ એમનો આદર્શ છે. તીર્થયાત્રાએ જાય ત્યાં પણ આજના યુવાનીયાઓમાંના કહે છે કે - 'પિટની પૂજા વિના પ્રભુની પૂજા શાંતિથી થાય નહિ' આવાઓને તપશ્ચર્યા રૂચી નથી અને અસંયમ રોમ રોમ વ્યાખ્યો છે કે કાંઈ બીજું છે ? 'તીર્થનું શું છે ?' - આ ભાવના શાથી આવી ? શ્રી સિદ્ધગિરિની યાત્રા બંધ થઈ તે વખતે કલિયુગના એક બામ્બશાળીએ (?) હીસાજ કાઢ્યો હતો કે - જાર મહીને ઓછામાં ઓછા ૫૦ હજાર યાત્રાળુઓ શ્રી સિદ્ધગિરિજી જાય : એકની પાછળ દશ રૂપિયાનો ફાળો ગુળીએ તો જારે મહીને ૯૦ તીર્થ પાંચ લાખ રૂપિયા ખર્ચ જાય, એ તીર્થ બંધ પડે એના શોક શા ? એવા હીસાજોથી જોનાનો ઉદય કરવાનો દાવો કરનાર કુળદીપકો (?) જોન જાતિમાં આવે છે. એ પોતાનું 'દીપક' નામ ધરા-

વનપણું શું અને શા માટે ?

વનારા પણ 'અગાગ' હોવાના પ્રતાપે અધોગતિ ચાલી રહી છે હજુ ન ચેતાય તો અવનતિ કપાળમા લખાયેલી છે

પ્રભુમૂર્તિનો પ્રભાવ—

જાણો છો ને કે-શ્રી અલયકુમારે આર્દ્રકમાર માટે કયી ભેટ તૈયાર કરાવી ? શ્રી વીતગગ પરમાત્માની સુદર મૂર્તિ ભરાવી એની પ્રતિષ્ઠા કરાવી એને અવકારો સળ્યા અને પછી એને ઉત્તમ પેટીમા મૂકી આ ભેટ, કહેજો કે-અલયકુમારે ખડુ સાવધાની પૂર્વક જોવા આપી છે-એકાંતે જોજો, વારવાર જોજો, ઉપેક્ષા નહિ કરતા ! મૂર્તિ ગઈ પાદ વીના હાથમા અવી ધારી ધારીને જોઈ આર્યદેશનું કોઈ અનકાર તો ન હોય !, એમ ધારી માથે મૂકીને જોઈ, ગળે લટકાવીને જોઈ, પણ બધેજેસતુ આવતું નથી મામે મૂકી આગોથી નિર્નિમેષપણે જૂએ છે જોતે જોતે કાઈક છે, અતુપમ છે, નહિ જોયેયું છે, સુદર છે એમ લાગ્યું કર્મનો ક્ષયોપશમ થયો જાતિમ્મગ્ન સ્નાન થયું પૂર્વની જાતિ યાદ આવી જોગખાણ થઈ આ તો દેવ-શ્રી જિનેશ્વર દેવ છે પૂર્વ આરાધેલો ધર્મ યાદ આવ્યો વિરાધના પણ યાદ આવી હૃદયમા એમ થયું કે-આ મૂર્તિ જેણે પમાડી તે ગુરુ એના દર્શન વિના કેમ રહેવાય ? માતા-પીતા-દેશ-જાતિ ભૂલાઈ ગયું શું યાદ રહ્યું ? એક ધર્મ તમે મૂર્તિ જોઈ એના ગુણો સાલળ્યા એનું વર્ણન, એનો મહિમા સાલળ્યો એને પૂજી અને જેની મૂર્તિ એના મહિમાને પણ સાલળ્યો સાલળતા સાલળતા વર્ષો થયા, છતા હજી અડધો કલાક મૂર્તિ સામે

જેનપણ શું અને શા માટે ?

રીતમં જેસી, તેની ઉત્તમતા અને પોતાની અધમતા વિચારવાની કુરસદ મળી નહિ ! ? કહે છે કે-‘મન ચોટતું નથી’ પણ મન ચોટાડવાનો ચોખ્ખો પ્રયત્ન કર્યો ?

અહીં ધર્મમાં કુરસદ નહિ તો ભવાતરે સુખમાં નહિ !

જન્મના જૈન, જૈન માળાપના દીકરા, ‘અમે જૈન’-‘અમે જૈન’ એવો દાવો કરનારા, અમદાવાદ શહેરમાં જિનમૂર્તિઓ જેવી છે એવી કેાઈ અપરિચિત દેશમાં જાય અને ત્યાંના લોકો જૂએ તો કલાકોભંગ જૂએ, એને તમે મજૂર પાસે લોટે પાણીએ નહવડાવી દેનારા છોને ? જાતે અભિષેક કરનારા કેટલા ? છોકરાને માણુ દઇને નવડાવનારા, શરીર માટે ઉંચી ક્વે-નીટીનો સાણુ મગાવી ધસનારા, તારકની મૂર્તિના અભિષેક કેાની પાને કરાવે છે ? ઇંદ્રો કરતાયે સાદ્યબીમાં વધ્યા એમ ? એ કુરસદ નથી મળતી તો ભવાતરમાં સુખલોગવવાની કુરસદ પણ મળવાની નથી ભક્તિની કે ધર્મની કુરસદ નહિ મેળવીને સુખની આશા ગણે છે ? સાલગવા માટે નાલાયક બની જવાના ઉદ્ધારકને હાથ ખ ખેરવા પડવાના એવી હાલત આવ્યા પહેલા એતો શ્રી જિનેશ્વરદેવો મપૂર્ણ રાની હતા એ અનતરાનીઓએ શ્રી જિનેશ્વરદેવની મૂર્તિ અને મદિરની પૂજન-ભક્તિ-સેવા-ઉપાસનાના વિધાન કીધા છે બાળજીવો માટે-ઉંચામાં ઉંચી કોટિનો ત્યાગ નહિ સ્વીકારી શકનારાઓ માટે-તરવાનું, જગાડનારૂં, મન-વચન-કાયાને પવિત્ર કરનારૂં સાધન શ્રી જિનમૂર્તિ જેવું એક પણ નથી જ્યાં દોષ નહિ, દુષ્ટ વાતાવરણ નહિ, ખરાબ વાસના પેદા કરાવનાર વસ્તુ

જૈનપણુ શુ અને શા માટે !

નહિ અને ઉત્તમોત્તમ સામગ્રીઓ, જ્ઞાનીઓએ લલા માટે ચોઈ આપેલી છે, ત્યાં ચિત્ત ન ચોટે અને છતાં એમના સિદ્ધાંત ઉપર ચર્ચા કરવા તૈયાર થાઓ, એ કયી લાયકાત ? જાતિએ જૈન છીએ માટે જોડા પાર, એમ નહિ માનતા જૈનત્વ કેળવવા જે પ્રયત્નો કરવા ચોગ્ય છે તે કરવા પડશે એકવાર જૈનપણું આવી જાય, પછી સમ્યગ્દર્શન-સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ ચારિત્રનાં વર્ણન કોઈ કરશે, ત્યારે ઉદ્ધાસથી સાલ-જવાનું મન થશે : આચારની લાવના જાગશે

રત્નચિની પ્રાપ્તિ કયારે થાય ?

‘અમે દેવ-શુરને માનીએ છીએ’-એમ કહ્યે નહિ ચાલે : માનતા હો તો એમણે કહેલો ધર્મ ગમે કે બીજો ? ધર્મ તો મરણ મુજબ, ફાવટ આવે, ઠીક પડે તો કરીએ, એ ન ચાલે ! દેવ-શુરને માનવાનો અર્થ એ છે કે-માન્યા પછી અતરમાં લખાઈ જાય કે-એમની આજ્ઞાની આરાધના નહિ થાય, ત્યાં સુધી મારા આત્માનો આ સંસારમાંથી ઉદ્ધાર થવાનો નથી આજ્ઞા માનવા આતુરતા વધે ત્યારે સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ થાય : સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ થાય ત્યારે સમ્યગ્જ્ઞાન થાય : અને એ જ બીજે એટલે સમ્યક્ ચારિત્રની પ્રાપ્તિ શકેજે થાય

ઉપસંહાર

એટલા માટે ઉપકારી મહાપુરુષો દર્શાવે છે કે-તેનોજ માનુષ્યભવ મુલબ્ધ છે કે-જે સમ્યગ્દર્શનથી શુદ્ધ જ્ઞાન અને ચારિત્ર પામ્યો હેય. બીજાના જન્મ તો એજે-નિષ્કળ ગયા :

જૈનપણું શું અને શા માટે ?

ઉંટા અધોગતિમા લઈ જનારા થયા તેનોજ નરજન્મ સફળ થયો કે-જેણે આ રત્નત્રયીને લીધી તથાનો માર્ગ આજ એવી ખાત્રી થઈ એના વિના, એના ગ્રેમ વિનાના આત્માઓ આ સસારમા એક નહિ, અનતાનત રખડી રહ્યા છે કોઈના ઉદય આના વિના થયો નથી, થતો નથી અને થવાનોયે નથી ન મળ્યા હોય તો મેળવુ, મળ્યા હોય તો ઓળખી લઉં, ખમી ન જાય-જગાડનારા જગાડી ન જાય એટલી સાવધાની રાખુ, અને જે કોઈ આવે એને દાન દઉં ! જ્યાં સુધી કર્મબંધનોથી મુક્ત થઈ સિદ્ધપદે ન પહોંચે, ત્યાં સુધી દરેક આત્માને એની જરૂર છે તે માટે પામેવા આત્મા લહાણી કરે, પ્રભાવના કરે સાધુઓ પોતાને લવાતરમા મળે એ માટે રત્નત્રયીની લહાણી ઠરે છે ન ગમે એ નાચે-ફૂટે-જૂંમરાણુ કરે એમા નવાઈ શી ? જેને એની મહત્તા સમજાઈ તે જગતને આપવા પ્રયત્ન કરે પોતાના નરજન્મને મફત કરવા જેમ પોતે પ્રયત્ન કરે છે, તેમ અન્ય પણ આત્મકલ્યાણ સાધી શકે એવા પ્રયત્ન કરે એને જે ઝીવશે તે અને ઝીવાવશે, તે આત્મકલ્યાણ સાધી શકશે

રોજના માત્ર એકજ પૈસામાં

તીર્થો સંબંધી સત્તાવાર સમાચાર,
 જૈન જગતનું જાણવાજોગ વાતાવરણ,
 મુન્દર, રસિક ને વેધક ચાહુ વાર્તા,
 તંત્રીસ્થાનેથી અપાતા મનનીય વિચારો,
 મુનિવરોના ત્રિહાર અને ચાતુર્માસ.

તમે જૈન છોને?

તો તમારે આની જરૂર છેજ.
 અને એ માટે શું રોજના માત્ર
 એકજ પૈસા ભારી પડશે? જો
 તેમ ન હોય તો આજેજ દર
 શુક્રવારે પ્રસિદ્ધ થતા સ્વતંત્ર સપ્તાહિક

વીરશાસનના

ગ્રાહક થાઓ અને લાભ ઉઠાવો!

લવાજમ સ્થા નિ ક રૂ. ૫-૦-૦
 બહારગામ રૂ. ૫-૬-૦
 ૫ ર દે શ રૂ. ૭-૮-૦
 દર વર્ષે એક દળદાર પુસ્તક ભેટ.

પોષ્ટ ચાર્જ માફ.

લખો:—

શ્રી વીરશાસન કાર્યાલય.

૨૫ જાન્યુઆરી, અમદાવાદ.

પ્રકાશક

‘શ્રી વીરશાસન’ કાર્યાલય તરફથી
શ્રી મનલાલ નાથાલાલ રાઉ,
વ્યવસ્થાપક . શ્રી વીરશાસન કાર્યાલય
પાજરાકુહામે: રતનપોળ અમદાવાદ

•°•

પારકી ? સાથે આવવાની કે અહીં રહેવાની ? સુખીજ કરવાની કે દુખી પણ કરે ? સાથે લઈને આવ્યો હતો યા નહિ ? લઈને જવાનો યા નહિ ? જે સાથે આવ્યું નહોતું, આવવાનું નથી, એવી વસ્તુ માટે બધી શક્તિ ખર્ચી રહ્યો છે, એ બુદ્ધિ-મત્તા છે યા બુદ્ધિહીનતા ?" સાત્ત્વિકની ઝોળખાણ માટે પ્રથમ આ ઝોળખણ એ જરૂરી છે અયોગ્ય વૃત્તિ આત્મામાં જે આવી છે, એનાપર ભેદતા પ્રહાર ન થાય અને એ પ્રહારને યમનાની શક્તિ ન આવે, ત્યાં સુધી સાત્ત્વિકી વૃત્તિ રૂચવી ઠહીન છે

દયા !

તમને દયા ઠોની આવે ? ભૂખ્યા, તરસ્યા, વસ્ત્ર વિના નાની ! એઃ માણસ છાકેટો જનીને બનારમાં જતો હોય એની દયા આવે ? એક આદમી ઉન્મત્ત જનીને જેમ-તેમ બોલે, જેમ-તેમ વર્તે, ને જે-તે પ્રવૃત્તિ આદરે, એની દયા આવે ? લક્ષ્મીના મદમાં છકેલો અનેકને ત્રાસ આપતો જાય, એની દયા આવે ? હુશિયારીથી-કળાથી અનેકના ખીસ્સામાંથી પૈસા કઢાવે એની દયા આવે ? ચાલાકી પૂર્વક જૂઠું બોલે, એની દયા આવે ? નહિ, ઉંડુ પાછળના કેદલાક પ્રત્યે તો માન થાય છે એમ કે-“કેવી હુશિયારી ? કેવી ચાલાકી ?” બોટાને ખડ્ડ કરી બતાવવું, એ પણ ચાલાકી છે ને ? આ વિચારણામાં તામસી અને રાજસી પ્રકૃતિ પ્રધાનપદ ભોગવે છે, નહિ તો કળાથી કોઈના ખીસ્સામાંથી પૈસા કઢાવવા, હુશિયારીથી જૂઠું બોલવું અને સત્યવાદીમાં ખપવું, એ તો જૂએ

મરવાનો ધધો છે આજે નહિ તો કાલે, કાલે નહિ તો બે
 ચાર દિવસે લીખ માગવી પડશે એ નક્કી છે માની લો કે-
 આ બનતું સુધી નહિ, પણ પગ જીવન માનો છોને? હજી
 બીજી જીવન લેવું પડશે એ માનતા હો, તો આ જીવનમાં
 રહત બની જે પ્રવૃત્તિઓ થઈ રહી છે તે ન હોય દુનિયા
 તમને માયા, પ્રમાણિક અને શાહુકાર માની લે, પણ તમે
 ડેવા હો, એ તમે તો બલુ છો કે નથી બલુના? આપણે
 પાપ કરીએ એની માલૂમ આપણે ન હોય, એવું તો નથી
 માનતાને? તો એ પાપનો નતીજો છે કે નહિ? અહીં નહિ
 લોગવાય, તો આવતે ભવે લોગવવાનું નક્કી કે નહિ? ભૂખ્યા
 દયાપાત્ર હોય તો અન્નગોટિના છે, કારણ કે-એ તો પાપનું ફળ
 લોગવી રહ્યા છે અને તમે લોગવવાની તૈયારી કરી રહ્યા
 છો! ગાંધી અને તામ્રી પ્રકૃતિના પગિણામથી બધું ભૂલ્યા
 આજની દુનિયામાં અર્થ, કામ અને વિષયસેવા શિવાય બીજા
 વિચારને ધ્યાન છે કે નહિ? ગરીબ માણાપને પણ પાડોશી
 એ જ શીખામણુ દે કે-‘હું ખી થઈને, દેવું કરીને, માગી લાવીને
 પણ આ છોકરાને ભણાવો કે જેથી ભવિષ્યમાં તમારી ભૂખ
 ભાગે બે-પાચ વર્ષના દુખથી નહિ ભણાવો, તો ત્રણની
 જીવગી બગડશે!’ એમ કહે કે નહિ? અને એ પ્રવૃત્તિ તો
 વગર ઉપદેશે પણ ચાલુ છે

બંધ શું થાય ?

દુનિયામાં કોઈ સાધુ કે સત્પુરુષ ન વિચારતા હોય, તો

દુનિયામાં બધ શુ થઈ જાય ? કપની, પેલી, મીલ કે કાર
 ખાના ? નહિ જ તો ઉપદેશ શેને માટે જોઈએ ? અર્થકામ
 માટે ઉપદેશની જરૂર પડે છે ખરી ? નહિ, કેમકે-એ શીખીને
 આવેલા છે પૈસા કમાવા જોઈએ, એમ કોણે ભણાવ્યું હતું ?
 એની તા વગર શિખવ્યે પણ ઈચ્છા થઈ જાય કે એ તો સારીય
 દુનિયાએ સ્વયં માની લીધું અને નિશ્ચિત કરી લીધું એ
 ભાવનામાંથી જાનેડવા, એ પણ અત્યારે પાપ મનાય છે ?
 જે ખામે એની ટીક, એનામાં બુદ્ધિ ઓછી, જ્ઞાન ઓછું,
 શક્તિ ઓછી, ભોગવાઈ જાય એવા ! એવાઓએ એવાઓને
 માટે કેટલાયે ઈતકાળ શોધી કાઢ્યા છે અર્થકામ માટે પશુની
 માફક, પાગલની માફક જ્યાં ત્યાં ભટકતા ફરનાનું કેટલા ?
 જેનું મોઢું જોવા લાયક ન હોય તેની ચુલામી કરનાર, ચોરીને
 કનાડ ચિંતામાં સજગી રહેનાર, માળાપ આદિ-નેહીને પણ
 અડધી રાતે ધક્કો મારનાર કેટલા ? હિસાબ મેળવ્યો છે ?
 અર્થકામમાં આસક્ત થની, એને આધીન થઈ, માળાપ-
 નેહી જાધી-માથી-મિત્ર-વિશ્વામુને અડધી રાતે ધક્કો મારી,
 એમાં ઠહાપણ માનનારા કેટલા જીવો છે ? સર્વત્ર એ વસ્તુ છવાઈ
 રહે ત્યાં શુ થાય ? અર્થકામ માટે દેશ, ગામ, ઘર, કુટુંબ,
 પરિવાર, નેહીસાથીનો ત્યાગ કર્યો છે કે નહિ ? એને માટે
 પ્રાણ હોમી કેઈ મરી ગયા કે નહિ ? કેટલા ગયા ? એ
 જાધા જહાદ્દર ! આ વૃત્તિ છવાઈ ગઈ છે વડેપારી, ડૉક્ટર,
 વકીલ, એ જાધાનું ધ્યેય કેવલ અર્થ મેળવવાનું, આહક વધા
 વાનું છે જેના અસીલની સખ્યા મોટી એ વકીલ આજરૂ
 દાર દરદી કહે-મારે આના વિના નહિ આવે, તોએ ચીજ
 સાત્વિક વિચારણા

દરદીને આપવી ઠીક નથી એમ જાણવા છતાં કોઈ ‘હા’ પણ પાડે. વહેપારીને કહીયે કે-‘અમાલિક બનો !’ તો કહે કે-‘આ જમાનામાં આમ બનીએ તો કોઈ પૂછે નહિ !’ એ અર્થકામ આત્મા સાથે સંબંધ દેટલો રાખે છે ? આત્મા પાસે રહે કયાં સુધી અને આવે કયારે ? ઈચ્છા મુજબ કોની પાસે આવે છે ? બધા પાસે ? ઈચ્છા મુજબ હજારોની પ્રાપ્તિ કોને થાય છે ? બુદ્ધિશાક્તીને, ભણેલાને કે ચાલાકી પૂર્વક જૂઠું ખોલી શકે એને ?

(સભા ૦ પુણ્યવાનને.)

‘ એ પુણ્યવાન શાથી બન્યો ? ’-આ બધી વાતનો વિચાર કરવાનો કોને ? એ માટે સાત્ત્વિકી વૃત્તિવાળા આત્માનો આપણે ઓળખાવવો છે.

સાત્ત્વિકી વૃત્તિ.

જ્ઞાનીઓએ સાત્ત્વિકી વૃત્તિવાળા આત્માનું લક્ષણ ખાંધતાં કહ્યું કે-‘જે આત્માને અર્થકામની વાતો ન ગમે, પણ એનો જેનાથી ત્યાગ થાય-જેનાથી એની લાલસા તૂટે-એની પૂંઠે પકવાની વૃત્તિ કપાય એવી વાતો જેને ગમે, એ સાત્ત્વિકી વૃત્તિવાળો છે !’ અર્થાત્-સાત્ત્વિકી વૃત્તિવાળો આત્મા તે છે કે-જે આત્માને તે જ વાતો ગમે, કે જેના પરિણામે અર્થકામની લાલસા કપાય : અર્થ અને કામ જેવા સ્વરૂપના છે તે સ્વરૂપે ઓળખાય : એ આત્માની વસ્તુ નથી પણ આત્માને ખરાબ કરનારી છે એમ સમજાય. ‘અર્થકામની તાલાવેલીથી આત્મા

ઉત્તરિ પથે ચઢી શકતો નથી, પણ અવનતિના પથે ઉતરી જાય છે'—એવું સમજાવે તે વાતો ગમે, એ સાત્ત્વિકી વૃત્તિ છે જ્યાં જ્યાં એ સાલજવાનું મળે, ત્યાં ત્યાં અર્ધકામને મૂકીને દોડે એ માને છે કે—આ વસ્તુઓ જન્મ્યો ત્યાંથી મળેલી છે અને એ પ્રવૃત્તિ મરૂ ત્યાં મુખી છે મરવાનું ક્યારે ? શનિવારે મરાય, રવિવારે પણ મરાય ને મોમવારે પણ મરાય સવારે, બપોરે કે સાંજે પણ મરાય ગમે તે લીધિએ, ગમે તે વારે ને ગમે તે સમયે પણ મરાય અને સાલજવાનું રવિવારે જ કેમ ? સાડ સાલજવાનું અમૂક દિવસે જ કેમ હોય ? એક જ કારણ કે—'આ ભાવના અતરમા ઉતરી નથી'

*

સાત્ત્વિકી વૃત્તિવાળા મનુષ્યને એક જ વિચાર કાયમ ખાતે આવે કે—'અર્ધકામની આસક્તિ મારા જીવનમા ઉતરી જવી જોઈએ નહિ । મારે તો હમેશ માટે એક જ પ્રયત્ન કરવાનો કે—જે વાસનાથી મારો આત્મા સસારની જાળમા ફસાયો છે, એ ક્યારે છૂટે' પોતા માટે એ વિચાર અને બીજા માટે પણ એ જ કે—'જે વાસનાના ચોગે વર્તમાનમા હું ખ થઈ રહેલ છે, ભવિષ્યમા નિયમા હું ખ થનાર છે, એ વાસના સધળામાથી ક્યારે છૂટી જાય !'

શુભ વિચારણા

આ સાલજ્યા પછી હવે દરરોજ ચોવીસ કલાકમા થોડોક ટાઇમ પણ એવો વિચાર તો જરૂર આવવો જોઈએ કે—'કયી

સાત્ત્વિક વિચારણા

ફોં આરો આન્ના બાપો છે આને તો કપી ફોં તો રૂટે ? બપ
ન નાંધી કાઢાવનારી કપા કપાથે નું મારજી આને મારજીને જીવ-
નમાં ઉતરું !' આ વાવના આને ત્યાં આસ્તિત્વી ગુણિ પેદા
માય છે : આવાય છુપી મોંડાલી બપી વિચારણા નેર પદની
જામ છે . જુ આને પદના દિવની વિના માય છે આ ગુણિ
આડી ઓટલે અદિત્ય નો માર્ગ જમ્, કિંતુ કષ્ટેક કષ્ટેક આન્નાનું
દિવ મી ફોં માય, ઓની ઓને વિના માય છે આને આજ્ઞાકાર
નેરીવાવના કંઈ છે પાદકાના દિવની વિના જુ શિવાયના
જીવના ઓટલા બપા જુ માટે : આમાં ઓટ ન પદાય જુ ફોં
આજ્ઞાનું અદિત્ય આજ્ઞાને પદાય નથી, ઓમ કષ્ટેક કષ્ટેક આન્નાને
પોતાનું અદિત્ય પદાય નથી 'જીવ આજ્ઞાનું દિવ માળો'—ઓજ
વાવના આને વિચારણા આસ્તિત્વી ગુણિવાવાના હૃદયમાં જમાન
પામે છે આના હૃદયમાં પાદકાના દિવની વાવના વિષય
માર્ગ જામ છે . આને ફોંને જીવનમાં ઉતરવા માટે આ વિચાર
મગનો કષ્ટ છે

*

પાદકાનું દિવ કપાથે માય ? પાદકાના દિવનો વિચાર
કપાથે આને ? પોતાનો જમાન જમાન ત્યાં ! કેમ પણ જાતિના
પેદાશદિક જમાનની લાગણ ન ફોં, ત્યાં આજ્ઞા કંઈક ફોંની
વાવના : માં છે ફોં વિના પાદકાના દિવની ગુણિ ટકલી
નથી ફોં મનીતિ વિનાનો આન્ના, પોતાના જમાનનો જમાન
આજ્ઞા પાદકાનું અદિત્ય કપા માટે પણ તેમાય માર્ગ જામ છે.

*

શારિત્રી ગુણિનો પુણ આને છે, ત્યાં પાદકાનું આ-

થતુ હોય તે પ્રવૃત્તિ હડી જાય છે એ હડી ગઈ એટલે હિતનો વિચાર સ્વયમેવ આવશે 'કોઈનું પણ ભૂડું તો ન જ થાયો.' આરૂ થતુ હોય તો આપણે રાશી ખોટામાં નાશ નહિ કોઈ પણ આત્મા ઉન્નતિના પથે ચડે એમા આનંદ નીચે પડે એમા આનંદ નહિ, પણ દયા આવે સઘળા ઉચે ચડે એજ ભાવના અને જેટલા ચઢીને પડે અથવા ઉચે ચડે નહિ એવાની દયા।' એને એક જ વિચાર આવે કે- 'ન ચઢયા હોય તે ચડે અને પડયા હોય તે પણ ઠેકાણે આવે '

*

પહેલી હિતચિંતા અને બીજી દયા ત્રીજી કોઈ પણ આત્મા ના ગુણ જૂએ, કોઈને પણ ગુણની પ્રાપ્તિ દેજે તો આનંદ થાય એની પ્રશંસા થાય પ્રમોદ થાય અને જેઓ ગુણ નથી પામ્યા એમ સમજયા છતાં પામવાનો પ્રયત્ન નથી કરતા, ધૂસી ગયેલા દોષ નહિ કાઢતા ઉઠા સામે થાય છે, મહેનત કરવા છતાં જેનો મુધારો થઈ શકે એમ નથી, એમ લાગે તેઓના પ્રત્યે ઉપેક્ષા આ ચારે પ્રકારની વિચારણા જેના અંતરમા આવે તે કમવાર અયોગ્ય પ્રવૃત્તિથી બચતો બચતો, ધીમે ધીમે ઉઝી કક્ષાએ ચઢતા જાય જેમ જેમ આગળ વધે, તમ તેમ જગતના જીવોની હિત અને દયાની ભાવના વધે ગુણવાનને જૂએ તો આનંદ આવે અને અયોગ્યતાની છેલ્લામા છેલ્લી દશા જૂએ ત્યાં ઉપેક્ષા આવતી જાય એ જ્યારે જ્યારે જોલે કે કોઈ પણ પ્રવૃત્તિ કરે, ત્યારે ત્યારે આ વિચારણાનું એનામા દર્શન થાય

દયાભાવ ક્યાં ટકે ?

જ્યાં પારકાના હિતની ચિંતાજ નથી, એનામાં સાત્ત્વિકી વૃત્તિ ન મનાય : જે વસ્તુ મેળવવા સારીય દુનિયા મથી રહી છે, તે તે પ્રવૃત્તિમાંજ મુંઝાઈ રહે એવા પ્રયત્ન ન થાય : સાત્ત્વિકી વૃત્તિવાળો આત્મા તો, જેમાં દુનિયા મુંઝાઈ રહી છે એ મુંઝવણમાંથી નીકળી જવાય, એવા પ્રયત્ન કરે : ગમે તેવી દશામાં આનંદમગ્ન રહી શકે તેવી સ્થિતિ પેઢા કરવા પ્રયત્ન કરે : મુંઝવણને વધારનારી વૃત્તિ દુનિયાના જીવોમાં ઉત્પન્ન થાય, તે રીતનો પ્રયત્ન કરનારા આત્મામાં સાત્ત્વિકી વૃત્તિ હોતી નથી એકે એક જ્ઞાની એમજ ક્ષરભાવે છે કે- ‘અર્થ અને કામની લાલસાથી ખચો : મળી જાય તો નિર્મોહપણે લોગવી લો : ન મળી જાય તો ઈચ્છા પર કાપ મૂકો !’ કોઈ આશ્વિક્ષક દર્શનકારે જગત્ને એમ ઉપદેશ નથી આપ્યો કે- ‘અર્થકામમાં આત્માનો ઉદ્ધાર સમાયેલો છે’ જગત્ને જે વસ્તુ ગમતી હતી અને જગત્ જેને માટે તનતોડ પ્રયત્ન કરી રહ્યું હતું, તેનો ઉપદેશ કેમ ન આપ્યો ? કારણ કે-એમને પારકાના હિતની ચિંતા હતી. અહિત ન થઈ જાઓ, એવી લાગણી હતી : તેથી દુનિયાને નહોતું રૂથતું તો પણ એની એ વસ્તુ દેહા કરી દુઃખીને એકજ કંઈ-‘વિચાર કર, દુઃખ સાથી ?’ દુઃખની દયા ન આવે એમ નહિ, પણ એથી એને એવે માર્ગે ન ચઢાવી દેવાય કે-વધુ ને વધુ દયાપાત્ર બનતો જાય દુઃખની ક્રીયાદ કરનારને કહે કે-‘દુઃખ તારી ભૂલથી કે બીજાની ? તો હવે એ જાતિની ભૂલ આ જીવનમાં કરી ન બની જાય, એની સાવ-

ધાની રાખ !' દયાની ચિંતામાં બીજી અયોગ્ય વાત હૈયામાં ન પેરતી જાય એની પૂતી સલામત ગણે ! ડોઢ પણ દુ ખથી બચે, મુખી થાએ, દુસ્મન ગણાતા પણ મુખી થાએ,--આ ભાવનાનાગને કોઈને મુખી જોઈને ઈર્ષ્યા આવે ? એના સુખમાં ભાગ પડાવવાની વૃત્તિ જાગે કે પડાવી લેવાની ઇચ્છા થાય ? યતી હોય તો માનવું કે--'હજી એ આત્મા જોઈએ તે રીતે પારકાનું બધું જોવાની શક્તિ ટેગવી શક્યો નથી' એ વૃત્તિમાં દયા ભાવ ટકતા નથી પાન્કાના હિંનની ચિંતા ગ્રહી શકતી નથી 'મૈત્રું' હિન થાએ, પ્રાણીમાત્ર ઉન્માર્ગથી જાયે, સન્માર્ગમાં ગાશે, હિંઆથી જાયે, મૃપાથી જાયે, પોતાનું હોય તે બીજાને આપો-પાન્કાનું લેવાની વૃત્તિ ન કરે, વિવચવિકાગથી અવગ થાએ, ડોઢ પણ પદાર્થની મૂર્છાને પ્રિય ન ગણે, ગમે તેવા પ્રાણે પણ પોતાની જ સાધનામાં મગ્ન જાન્યા ગ્રહો, દુનિયાનું કોઈ પણ પાપ હૃદયમાં ન જન્મે'--આ ભાવનાવાળો દિવને દિવને અર્થકામના માર્ગે જાય કે એવી C ટા માર્ગે ? આ વિચારના અર્થકામનો માર્ગ Cન્માર્ગ બાતે, કેમકે-જાધી પાપવૃત્તિ એ જેને આધીન છે જગત્માં પાપની પ્રવૃત્તિ એને દુઃખનેષ છે પારકાનું જનુ કરવાની વૃત્તિ એકાને આવી જશે, ત્યારે એ અર્થકામના માર્ગે નહિ ધને, કિંતુ એથી C-ટે માર્ગ જગે એના ત્યાગનો ન્તો પડશે

ઉપનિષદ

આને અર્થકામના ડોઢ જોડાય, એની આમે આડ-અત નાય નથી' ત્યા વાગનાર મળે, ચકાવનાર મળે ! ત્યારે વાધો

શાન્તિમ નિચારના

ક્યાં છે ? જો સાત્ત્વિકી વૃત્તિ આવે તો જ ? અર્થકામ અયોગ્ય વસ્તુ છે અને તેથી એની અયોગ્યતા ઠમાવવા કોઈ પ્રયત્ન કરે છે, એ જાણવામાં આવી જાય તો શું થાય ? ‘એ આદમી જોખમકારક લાગે, બને ત્યાં મુખી નહિ સાંભળવા લાયક રહે, સાંભળજો તો આપણો સાથી મટી એ વૃત્તિવાળાનો સાથી થઈ જાય, એવા બહુ જગત્માં વધી જાય તો ઉપદ્રવ થાય, અર્થકામ પ્રત્યે કુદૃષ્ટિ કરનાર-કરાવનાર માણસો બહુ વધી જાય તો અર્થકામ ખોટા છે-એના સહવાસથી બચવું જોઈએ-એવું બોલનાર-વિચારનાર અને એનું જ વાતાવરણ ઝમાવનાર વધી જાય, તો પરિણામ શું આવે ? માટે એ વિચારને ઉગતો દાબવો જોઈએ ! જે અમારા આત્માને દુનિયાની વાસના તરફ દોરે, વધારે, -એવી વસ્તુ જોવી, દેખવી, સાંભળવી નહિ, -એવી ભાવના થઈ જાય તો નાટક, સ્નેહ, હાટલવાળા વિગેરે વિગેરેનું થાય શું ? બને ત્યાં મુખી સાત્ત્વિકી વૃત્તિવાળા વધે નહિ, વધે તો સ્થિર રહી શકે નહિ અથવા બને ત્યાં મુખી પોતાના વિચાર બહાર મૂકી શકે નહિ’-આવી બ્રમણા અને પેગ્ગીમાં પડેલી દુનિયાના હૃદયમાં સાત્ત્વિકી વૃત્તિ સ્થાન નહિ પામે એ એમ વિચારે છે કે-‘અર્થકામ વિના હિતની ચિંતા કરી જ ન શકાય’ કેમકે-એણે મુખ એમાં કદબું છે : પણ વસ્તુતઃ જોતાં એ હિત ચિંતા મટી જાય છે અને અહિતચિંતા થઈ જાય છે : તામગી અને રાગસી વૃત્તિવાળાને હિતચિંતા હોતી નથી અને કરે છે તો જગતના જીવોને ઉડ્ટા ઉન્માર્ગ દોરી જાય છે. અર્થકામની આસક્તિથી રહિત, એને છોડવા તનતોડ પ્રયત્ન કરનાર અને એની સામગ્રી મળે ત્યાં પહોંચી જનાર, એ બધા

સાત્ત્વિકી વૃત્તિવાળા છે : એને પારકાના હિતની ચિંતા અખડ-
પણે ચાલુ રહે છે : એ વિચારણામાંથી જે જન્મે તેનું નામ
ધર્મ છે અને એજ આ લોક તથા પરલોકમાં સુખ
આપનાર વસ્તુ છે : એ ધર્મની પ્રાપ્તિ કરવી હોય તો બધુંજ
વાચવું, બધુંજ સાંભળવું, એ ભાવના ધુસી છે તે કાઢી
નાખો ! તેનુંજ સાંભળવું અને પાંચવું કે-જે આત્માઓએ
અર્થકામની આસક્તિ તોડવાના પ્રયત્નો આરંભ્યા છે :
ચાર-આઠ દિવસ માટે નહિ, દુનિયાની સાધના સાધવા
માટે નહિ, પણ કાયમ ખાતે કેવલ સ્વ અને પરની
દયાથીજ પ્રેરાઈને જેમણે એ વ્યાપારો તન્યા છે : જે
આત્માઓ એની સામે મોટી ચહેનચાહત ધરી હેવામાં આવે તો
પણ તેને લાત મારે એવા છે ! સાત્ત્વિકી વૃત્તિની વિચારણા
તે કહેવાય કે-‘ જેમાં અર્થકામના ત્યાગની પ્રવૃત્તિનો પ્રયત્ન
છે. એને તન્યા પછી ફરીથી પાસે આવે તોપણ ઠોકરે
ચઢાવવાની વૃત્તિ છે : જેના વિચારોમાંથી પારકાની હિત-
ચિંતા શિવાય બીજી નીકળવાનું નથી’ એવાને સાંભળવાથી
આત્મા ઉન્માર્ગે કોઈ કાળે ચઢવાનો નથી સાત્ત્વિકી વૃત્તિની
આ એકજ ભાવના દઢ થઈ, તો બધા સદ્ગુણો પણ
આપોઆપ આવશે

°°°

[અને કેટલાક પ્રશ્નો પૂછાયા હતા અને તે પ્રશ્નોના કરેલા
સમાધાનનું સારભૂત અવતરણ નીચે આપનામાં આવે છે]

સાત્ત્વિક વિચારણા

પૂછાએલા પ્રશ્નોના પ્રત્યુત્તરો.

૦૦.

પ્રશ્ન૦ અનેકને બોધ આપનાર ગુરૂના બોધને શિષ્ય અગીકાર ન કરે, તો ગુરૂના સમ્બંધમાં ખામી ગણાય કે નહિ ?

ઉત્તર-હજી આઈસ જેવું પાણી જેના ગળાને ન ઠારે, એ પાણીમાં દોષ ખરો કે નહિ ? દાહજ્વરવાળાને ઠંડામાં ઠંડા પાણીનું ટીપું પડે તો એને શાંતિ થવાને બદલે એનો દાહ વધે. બીજા તરફ વધતી બીજ ઠંડા પાણીએ એ આત્માને ન ઠાર્યો, તો પાણીની ખામી ખરી કે નહિ ? તેવી રીતે શિષ્યની યોગ્યતામાં ભેદ હોય તો ગુરૂનો બોધ શિષ્ય ગ્રહણ ન પણ કરે, પણ તેથી કાંઈ સામાની અયોગ્યતાનો બોલો ગુરૂ ઉપર ન નાખી શકાય હા, એમ પૂછતા હો કે-‘બોધ કરનાર ગુરૂએ યોગ્ય બનવું જોઈએ કે નહિ ?’ તો હું કહું છું કે-‘બનવું જોઈએ ગુરૂતા મેળવવી જોઈએ એ મેળવ્યા વિના બોધ આપવો જોઈએ નહિ.’ પણ જમાડનાર સારી રસોઈ પીરસે અને ખાનારો જાન ન રાખે તેથી એને ઝાડા થાય, તો જમાડનારનો દોષ ખરો ? કહેવુંજ પડશે કે-નાહિ.

પ્રશ્ન૦ દીક્ષા કયા સંભોગમાં, કેને, કયી રીતે આપી શકાય ?

ઉત્તર૦ આ ચર્ચા વર્ષોથી ચાલ્યા કરે છે છતાં એ પ્રશ્ન કાયમ રહ્યો છે એ નાનો પ્રશ્ન નથી એનો ઉત્તર હજી જુમા ન પતાવાય. પ્રશ્ન આપણે એક વાક્યમાં એનો ઉત્તર આપવો હ

કરી શકીએ છીએ કે—‘શ્રી જિનેશ્વરોની

આમા મુજબ હજોઈ મયોગોમા વિરજા ઝનેલા આકંઠી
માડીને અતિ વૃદ્ધ ઉંમર સુધીનાને દીક્ષા આપી શકાય

પ્રશ્ન૦ ક્યારે? ઉત્તર૦ વૈરાગ્ય થાય ત્યારે

પ્રશ્ન૦ કયી સ્થીતિએ?

ઉત્તર૦ લાવના વધી જાય ત્યારે

પ્રશ્ન૦ વૈરાગ્ય કેવો? સ્મશાન વૈરાગ્યને વૈરાગ્ય કહેવાય?

ઉત્તર૦ જેને સસાર એટલે વિષયકષાય અને અર્વાચીન ન
ગમે તેમજ આત્મકલ્યાણની પ્રવૃત્તિ ગમે એનું નામ વૈરાગ્ય
પ્રશ્ન૦ વૈરાગ્યથી દીક્ષા લીધેલા પડે છે કેમ?

ઉત્તર૦ ચઢવા માટ્યા પછી પડવાનું શુ કારણ? એમ શક
હોતી કરીને માર્ગને રોકવા તરફ દોરવાઈ જવું એ યોગ્ય નથી
નીમજી ચઢવા માટે ત્યારે ચક્કર આવે, ઠોડર વાગે, પગ
લપમી જાય, હાથમાથી દોરડું છૂટી જાય, ઉપરથી ધમારો
આવે કે નીચેથી ડોઢ પગ ખીચે તો પડી પણ જાય અને
કારણોમાના ડોઢ કારણે એ અને અને એ રીતે કોઈ પડી
જાય તો મોટી નવાઈની વાત આ દુનિયામા નથી એથી
કોઈ નીમજીને બાગી ન મૂકાય કે કુહાડો લઈને તોડી ન
નખાય પણ પગથીયા નાના હોય તો મોટા કરાય, દોઢાને
ખદલે લોડાની માકળ રખાય, પણ પેલો પડી ગયો માટે
કોઈ ચડો નહિ એવી રીતે ન પડાય હજાન જોલનારો દેવાડુ
કાઢવા ઈચ્છે કે? ના, છતાં કાઢે છે કે નહિ? એથી કોઈએ
દુખન જોવવી બધ કરી? અશુભના ઉદયે, દુર્ભાવનાના ચોગે
પડી પડુ જાય, એમા નવાઈ જેવું નથી

પ્રશ્ન૦ વિલાયતી કાપડ પહેરવું સાઠ કે ખાદી પહેન્વી
સાગી ? એમા આપનો શો મત છે ?

ઉત્તર૦ આ પ્રશ્નનો અનેકવાર ઉત્તર અપાઈ ગયો છે
આખા જગતને નિર્ગ્રંથ-પન્નિહ-હિત ધવાનો ઉપદેશ સાધુઓ
આપે છે એને પૂછનામા આવે કે-‘જગલો જઘાલુ કે ઝુપડી
જઘાલુ ?-એમા આપનો શો મત ? કયું સાર ?’ સાધુ શો મત
આપે ? સાધુ તો એજ કહે કે-‘જગલોય છોડવા લાયક છે અને
ઝુપડી પણ છોડવા લાયક છે, ત્યાં જઘાવવાની વાત જ શી ?’
કોડ પૂછે કે-‘વી ખાઉં તો મારું કે દૂધ ખાઉં તો સાર ?’ એને
ઘીયે છોડવાનું અને દૂધે ડોડવાનું કહેવાય જે સાધુઓ
દુનિયાની કોઈ પ્રવૃત્તિ, કે જેમા થોડો પણ પાપનો અંગ દોય,
તે માટે અમતિ ધન્યતા નથી, તેઓ આ પ્રશ્નમા મત કયી રીતે
આપે એ સમજાવો ! દુનિયાની ગેઈ પણ પ્રવૃત્તિ જેમા અધિક
યા ઓછુ પાપ હોય, તેવીનો જેણે કંવાનો, બીજા પાને
દરાવવાનો અને કરનારને મારૂ માનવાનો ત્યાગ ર્યો છે,
તેવા સાધુ દુનિયાની પ્રવૃત્તિમા પોતાનો મત આપે કયી
રીતે ? ‘પારકે પૈને વહેપાર કરવો એ સાગે કે ઘન્ની મૂડીએ
કન્વો એ મારો ?’-એમા સાધુ શું કહે ? ‘ચુલામા હાવ ઘાલુ
તો મારું કે ઓલામા ઘાલુ એ સાર ?’-એમા સાધુ શું કહે ?
સાધુ તો એમ જ કહે કે-‘રૂલા ને ઓલા બેઉમા અગ્નિ હોય
છે’ જે સાધુએ દુનિયાની મધગી પાપપ્રવૃત્તિમાથી હાથ
ખેંચેરી નાખ્યા છે, જાત મારે પાપપ્રવૃત્તિ મૂકી દીધી છે,
એટલું જ નહિ પણ માતા, પીતા અને બીજા ઉપકારીની
પણ સેવા ડોડી, એજી શ્રી જિનેશ્વરદેવની સેવા ન્વીકારી

આજા મુજબ હરકોઈ સંયોગોમાં વિરક્ત જાનેલા આઠથી માડીને અતિ વૃદ્ધ ઉંમર સુધીનાને દીક્ષા આપી શકાય

પ્રશ્ન૦ ક્યારે ? ઉત્તર૦ વૈરાગ્ય થાય ત્યારે

પ્રશ્ન૦ કયી સ્થિતિએ ?

ઉત્તર૦ લાવના વધી જાય ત્યારે

પ્રશ્ન૦ વૈરાગ્ય કેવો ? સ્મશાન વૈરાગ્યને વૈરાગ્ય કહેવાય ?

ઉત્તર૦ જેને સ્વાસ્થ્ય એટલે વિવચકયાય અને અર્થકામ ન ગમે તેમજ આત્મકલ્યાણની પ્રવૃત્તિ ગમે એનું નામ વૈરાગ્ય પ્રશ્ન૦ વૈરાગ્યથી દીક્ષા લીધેલા પડે છે કેમ ?

ઉત્તર૦ અઢવા માઝ્યા પછી પડવાનું શું કારણ ? એમ શકા ઉભી કરીને માર્ગને રોકવા તગ્દ્ દોરવાઈ જવું એ યોગ્ય નથી. નીસરણી અઢવા માટે ત્યારે અક્કર આવે, ઠોકર વાગે, પગ લપમ્પી જાય, હાથમાથી દોરડું છૂટી જાય, ઉપરથી ધસારો આવે કે નીચેથી કોઈ પગ ખીચે તો પડી પણ જાય. અનેક કારણોમાના કોઈ કાગ્લો એ જાને અને એ રીતે કોઈ પડી જાય તો મોટી નવાઈની વાત આ દુનિયામા નથી. એથી કાંઈ નીસરણીને બાળી ન મૂકાય કે કુહાડો લઈને તોડી ન નખાય પણ પગથીયાં નાનાં હોય તો મોટા કરાય, દોરડાને બદલે લોહાની સાંકળ રખાય, પણ પેલો પડી ગયો માટે કોઈ સઢો નહિ એવી ગડો ન પડાય દુકાન ખોલનારો દેવાળું કાઢવા ઈચ્છે છે ? ના, છતાં કાંઠે છે કે નહિ ? એથી કોઈએ દુકાન ખોલવી બધ કરી ? અશુભના ઉદ્ધે, દુર્ભાવનાના યોગે પડી પણ જાય, એમાં નવાઈ જેવું નથી.

જૈન દીક્ષા અને પત્રકારો

: પાટણ :

તા. ૨૧ : ઓગસ્ટ : ૧૯૩૧. શુક્રવાર.

છે, તેની પાસે દુનિયાની પ્રવૃત્તિમાં મત માગવો, એ મારા માનવા પ્રમાણે વધારે પડતો આગ્રહ છે ! પહેરેલું કઢાવવાની વાત કરનાર પાસે શું પહેરવું એમ કેમ પૂછાય ? ખાવા-પીવા કે પહેરવા-ઝોઢવાની વાત સાધુ પાસે પૂછવી, એ નકામી છે. સાધુનો મત કઢવામાં છે, પહેરવામાં નથી : નહિ વાપરવામાં છે, વાપરવામાં નથી.

પ્રશ્ન-સાધુને પણ કપડાં તો પહેરવાં પડે છે ને ?

ઉત્તર-સાધુને કપડાં વાપરવાનાં રહે છે, એ ધરાણર છે : પણ સાધુ જે કાંઈ વાપરે છે તે ક્યારે અને કેવી રીતે વાપરે છે, એ નક્કી કરવું પડશે. ગૃહસ્થ એમ પૂછે કે-‘સસારી અમે, ઘર તો ભેડાએને ?’ તો સાધુએ શું કહેવું ? જેવો પ્રશ્ન વસ્ત્રમાં પડ્યો છે, તેવો બીજો પણ પડ્યો છે. જેમ સાધુને કપડાં પણ ગૃહસ્થ પાસેથી લેવાનાં છે, તેમ બધી બીજી ગૃહસ્થ પાસેથી લેવાની છે : ગૃહસ્થ પોતે પોતાની જાત માટે ઉપયોગમાં લેવા લાબ્યો હોય, તે એને હરકત ન આવે અને પોતાને પૂરું થઈ જાય એ રીતે સાધુ લે છે. જો તમે એમ પૂછતા હો કે-‘અધિક પાપ શ્રેમાં લાગે છે ?’ તો એનો ઉત્તર સ્પષ્ટ છે. મીઠાદિ ચંત્રોથી ઉત્પન્ન થતાં વસ્ત્રોમાં અધિક પાપ દેખાયજ છે. એના હિસાબે વિચારો તો એ શિવાયનામાં જોણું પાપ થાય છે, એમ જણાય. મીઠાદિ જે ચંત્રોમાં હિસાદિનો પાર રહેતો ન હોય, એમાં અધિક પાપ છે એ ખૂલ્યું છે : બાકી સર્વથા પાપનો ત્યાગ એ ધર્મ છે, એમ કહેનાર પાપત્યાગના માર્ગે જવામાંજ ધર્મ જણાવે છે.

° ° °

અત્રે સ્ટા. ટા. છવાળી જવાથી મહારાજશ્રીએ અંતિમ મંગળ સંભળાવીને વ્યાખ્યાન સમાપ્ત કર્યું હતું.

જૈન દીક્ષા અને પત્રકાગે

પાઠ્ય

તા ૨૧ મે ૧૯૮૧ ૧૩૧ શુક્રવાર

છે, તેની પાસે દુનિયાની પ્રવૃત્તિમા મત માગવો, એ મારા માનવા પ્રમાણે વધારે પડતો આગ્રહ છે । પહેરેલું કઢાવવાની વાત કરનાર પાસે શુ પહેરવું એમ કેમ પૂછાય ? ખાવા-પીવા કે પહેરવા-ઝોઢવાની વાત સાધુ પાસે પૂછવી, એ નકામી છે સાધુનો મત કાઢવામા છે, પહેરવામા નથી નહિ વાપરવામા છે, વાપરવામા નથી

પ્રશ્ન-સાધુને પણ કપડા તો પહેરવા પડે છે ને ?

ઉત્તર-સાધુને કપડા વાપગવાના રહે છે, એ ખરાખર છે પણ સાધુ જે કાંઈ વાપરે છે તે ક્યારે અને કેવી રીતે વાપરે છે, એ નક્કી કરવું પડશે ગૃહસ્થ એમ પૂછે કે- 'સમારી અમે, ઘર તો જોઈએને ?' તો સાધુએ શુ કહેવું ? જેવો પ્રશ્ન વસ્ત્રમા પડ્યો છે, તેવો બીજો પણ પડ્યો છે જેમ સાધુને કપડા પણ ગૃહસ્થ પાસેથી લેવાના છે, તેમ બધી ચીજો ગૃહસ્થ પાસેથી લેવાની છે ગૃહસ્થ પોતે પોતાની જાત માટે ઉપયોગમા લેવા લાગ્યો હોય, તે એને હરકત ન આવે અને પોતાને પૂરૂં ધર્મ જાય એ રીતે સાધુ લે છે જો તમે એમ પૂછતા હો કે- 'અધિક પાપ શેમા લાગે છે ?' તો એનો ઉત્તર અપ્રદ છે મીલાદિ યત્રોથી ઉત્પન્ન થતા વસ્ત્રોમા અધિક પાપ દેખાયજ છે એના હીસાબે વિચારો તો એ શિવાયનામા જોણુ પાપ થાય છે, એમ જણાય મીલાદિ જે યત્રોમા હિંસાદિનો પાર રહેતો ન હોય, એમા અધિક પાપ છે એ ખૂલ્યું છે બાકી સર્વથા પાપનો ત્યાગ એ ધર્મ છે, એમ કહેનાર પાપત્યાગના માર્ગે જવામાજ ધર્મ જણાવે છે

૦૦

અત્રે સ્તા ટા છવાગી જવાથી મહારાજશ્રીએ અતિમ મગજ સલામીવીને વ્યાખ્યાન સમાપ્ત કર્યું હતું

જૈન દીક્ષા અને પત્રકારો

પાટણ

તા ૨૧ ઓગસ્ટ ૧૩૧ સુકનાર

વડોદરા રાજ્ય તરફથી પ્રગટ થએલ 'મન્યામ દીક્ષા પ્રતિબધક નિમધ'ને ટૂંકા આપતા એક લેખ તા ૨૦. ઑગસ્ટ ૧૯૩૧ ના મધ્યાહ્ન વિજય'પત્રમા તત્ત્રી સ્થાનેથી પ્રગટ થયો આ લેખ મત્સ્યથી વેગમો ને ગેર-સમજલરોઈ હોઈ, અને 'સવાજી સિન્હ' વડોદરામાથી જ પ્રમિદ્ધ થતુ હોઈ રાજ્ય અને પ્રજામા પવિત્ર 'જૈન દીક્ષા' વિષે ખેદની ને ગેરમમજ ન ફેલાય, એ હેતુથી પાઠ્યુના ધર્માનુરાગી જૈનોની વિશ્વમિત્રી પૂ જાગૃત્વહારી, મમથ વિદ્વાન બ્યાખ્યાનનાયકપતિ પન્યામપ્રવગ શ્રીમ. રામવિજયજી ગણિવરે એ લેખમાની ગેરસમજે દૂર કરતુ એક જાહેર પ્રવચન આપ્યુ હતુ

આ પ્રવચનમા તેઓ શ્રીમદે 'પ્રજામિત્ર કેમરી' જેના અજ્ઞાન અને ધર્મદ્રવ્યથી દોરવાએના હોઈ ભાગ-વતી જૈન દિક્ષા સ્લામે તદ્દન ખોગી ટીકા કરનારા પત્રો માટે પણ કહેવા યોગ્ય કહ્યુ હતુ તેમ જ 'જૈન દીક્ષા' ને અગે કરાતા આક્ષેપો પૂરવાર કરવાનુ આદ્વાન પણ કર્યુ હતું આ બધુ રિવેચન 'જૈન દિક્ષા' સંબંધી બહા-ગના વાતાવનજીથી દોરવાઈ મએનાની સમક્ષ એક એની સહિ ખટી દે છે કે જેથી વાચકની ખોગી માન્યતાઓ હુત થાય એ પ્રવચનનુ આ સાગબૂત અવતરણ છે

[૧૦]

આન્તિક શુ મમજે !

આને શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ કૃપાવેલી મર્નાત્તમ પ્રવ્રત્ત્યા
મહામે જે જે આક્રમણો વધી જ્યા છે, તે ડેટવા
બધા બનાવટી અને ઉપજાવી કાઢેલા છે, તે સમજાવવા
માટે અને 'જૈન દીક્ષા'ની મહત્તા ડેટવી છે, તે બતાવવા
માટે 'જૈન દીક્ષા' એ વિષય રાખ્યો છે શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ
જે દીક્ષાનો ઉપદેશ આપ્યો છે, તે પોતે પોતાના જીવનમાં
જીવીને, નહિ કે-કેવળ બીજાઓ માટે જ બીજી વાત એ
છે કે-એના વિના આત્મા ધારે તો પણ મુક્તિ માધી નહીં
એમ નથી, તે માટે એને ઉપદેશી છે અત્યાર સુધી જે
આત્માઓએ મુક્તિ માધી છે, તે એના જ પ્રતાપે જ
જિનેશ્વરદેવોની દીક્ષા, એમણે નિયામગતિ ઉચ્ચામાં ઉચ્ચ શિક્ષણ
કહીએ, તો પણ ચાવી શકે છે જીવનને આર ને મુદ્દ
બનાવવા માટે યોગ્ય શિક્ષણ આપવું, એનું નામ જ 'જૈન

જૈન દીના અને પેત્રાને

દીક્ષા' છે. એની પ્રાપ્તિ તેનેજ થાય છે કે-એ આત્મા યોગ્ય બની ચૂક્યો છે અગર યોગ્ય બનવા પ્રયત્ન કરે છે આસ્તિક દુનિયા, કે જે સસારને અનાદિ માનનાર છે, અનાદિકાળથી આત્મા રખડે છે અને કર્મને લીધે આત્માની ચડતી-પડતી થયા કરે છે એમ માને છે, તેને માટે એ પ્રશ્ન જ અસંભવિત છે કે-અમૂક આત્માને કેમ દીક્ષાની લાવના થાય ? કે દીક્ષાની ઉત્તમતા કેમ સમજી શકાય ? ?

શું વિચારવું છે ?

જૈન દીક્ષા, એ કંઈ ભયકર વસ્તુ નથી, એટલું જ નહિ પણ એક સારામા સારી અને શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ વસ્તુ છે. દુનિયાના જેટલા પાપ બ્યાપારો છે, તેને તજવા અને મહાશુદ્ધિની નિશ્ચા સ્વીકારી, એમની આજ્ઞા મુજબ શક્તિ હોય તેટલા પ્રમાણમાં ઉત્તમ આચારોનું પાલન કરવું : અર્થાત્-કંઈ પણ આત્માને મનથી, વચનથી કે કાયાથી દુ.ખી કરવો નહિ, કરાવવો નહિ અને કરતા હોય એને સારા માનવા નહિ. એજ રીતે અસત્ય, ચોરી, સીસગ, ધનધાન્યાદિ પરિશ્રદ્ધિ સેવવા નહિ, સેવરાવવા નહિ અને સેવતાને ભલા માનવા નહિ, એનું જ નામ જૈન દીક્ષા છે હિંસા, જૂઠું, ચોરી, વિષયની વાસના અને પરિશ્રદ્ધિ-એ પાથે જગતને ઝાડનાર, પાયમાલ કરનાર અને અધોગતિએ પહોંચાડનાર મહા દોષો છે, એવું જગતમાં કયો બુદ્ધિમાન નહિ સ્વીકારે ? એનો ત્યાગ એનું જ નામ જૈન દીક્ષા. એની સામે આક્રમણ લાવવાનું કંઈ પ્રયોજન છે ? નથીજ.

જૈન દીક્ષા અને પત્રકારો

તે છતાં રાજ્યો તરફથી પ્રતિબંધની વાતો થાય છે, એનું કારણ એ જ છે કે-પાપની વૃત્તિથી ભારોભાર ભરેલા આત્માઓએ આજે એ સ્વપર તારક દીક્ષા સામે ખોટું પ્રચાર કાર્ય આરંભ્યું છે, નહિ તો-જેન દીક્ષા, એ રાજ્ય તથા પ્રજા ઉભય માટે શાંતિને આપનાર છે. ખૂનીઓને રોકવા, જૂઠ્ઠાઓને શિક્ષા કરવી, ચોરી કરનારાઓને પકડવા, જેની અને તેની-જે અને તે વસ્તુ હુન્ટનારાઓને રોકવા, એ કાર્ય રાજ્યને જે કાયદા ધકી કરવું પડે છે, એ કામ દીક્ષાથી સહેજે સહેજે થાય છે: છતાં રાજ્ય આડે આવે છે એવું જે સાંભળીએ છીએ, તેનું કારણ શું છે તેને આપણે વિચારવું છે

ગેરસમજીત સાથી થાય છે ?

વર્તમાનકાળમાં દુનિયાના પત્રકારો, વસ્તુસ્થિતિ સમજી સાચી જાહેરાત કરનારા હોય છે એમ મનાયું છે, પણ જ્યારે એજ પત્રકારો તત્ત્વીસ્થાનેથી સાચી વસ્તુના સ્વરૂપને ઉલટાવીને પણ વગર વિચાર્યે અને વગર તપાસ્યે આર્ટિકલો પ્રગટ કર્યે જાય, ત્યારે લોકો ઉન્માર્ગે જાય એમાં નવાઈ નથી પત્રકારોને માથે મોટી જોખમદારી હોય છે પોતાના પત્રમાં પારકે નામે પણ એક વાત પ્રગટ કરવી હોય, તો પણ તપાસ કરવી જોઈએ છે, તો પછી પોતાના હાથે, પોતાની જાતે અને પોતાના નામે એક વસ્તુ પ્રગટ કરવી હોય, ત્યારે કેટલી તપાસ કરવી જોઈએ ? છતાં નથી થતી અને લખ્યે જવાય છે, એને અગે જ ગેરસમજીતીઓ ઉભી થતી જાય છે

જેન દીક્ષા અને પત્રકારો